

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

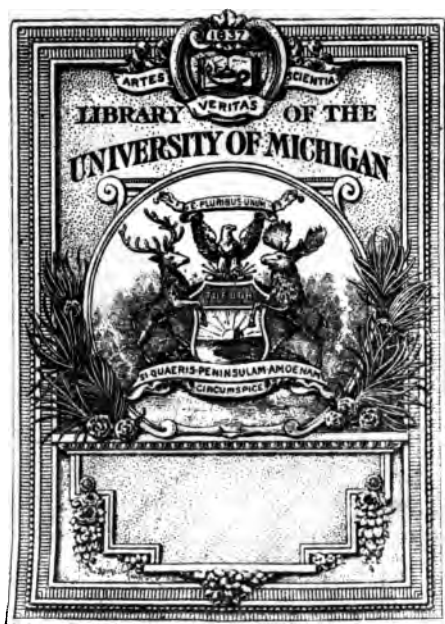
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

A 469591

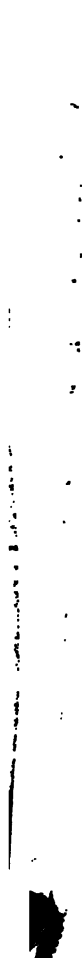

.

.

.

..

878

19

F

-1/6

40-

TITI
LUCRETII

CARI 77583

De Rerum Natura

LIBRI SEX.

Quibus additæ sunt Conjecturæ &
Emendationes

TAN. FABRI

Cum Notulis Perpetuis.

Et Præterea
OBERTI GIPANII Vita LUCRETII
& De Gente Memmia ejusdem
Prolegomena.

ITEM
D. LAMBINI Index perquam necessarius.

3. 6

CANTABRIGIÆ,

Ex Officina Joann. Hayes, Celeberrimæ
Academiæ Typographi, 1675.
Impensis W. Morden, Bibliopolæ Cantab.

ILLUSTRI VIRO
PAULO
PELISSONO
FONTANERIO,
S. P. D.

TANAQUILLUS FABER.

EM novam, *VIR ILLUSTRIS*, & quæ, ni fallor, varia hominum judicia experietur, fecisse videbor, qui, cum tot præstantibus viris Aula *PRINCIPIS* floreat, Te, sub cujus nomine recens Lucretii editio appareat, idque asperrimis Tuis temporibus, præter cæteros elegerim. Sed illi ipsi, spero, à quibus consilium meum fortasse carpetur, rem certe non pessimi exempli factam à me fuisse fatebuntur; quin &, si sapient, ejusmodi amicos sibi optaverint,

rint, qui adversis casibus à cultu officii
& observantia præstantium virorum non
deterreantur ; nec studium & sedulita-
tem suam ex habitu rerum vel intendant,
vel remittant. Quid porro, si non uni
mihi injuriam facient, sed & MAXIMO
PRINCIPUM,

*Quos Sol renascens littore Eo videt,
Et quos relabens Occiduis videt Plagis?*
quasi scilicet debita Egregiæ Virtuti
præmia persolvi nolit, neque eos coli
& amari patiatut, quibus IPSIUS judi-
cium usque adhuc tam benigne indulgit.
At ego vix fieri posse arbitror, ut à Quo
virtutum omnium, quæ quidem PRIN-
CIPIS MAJESTATE dignæ sint, no-
va in dies documenta prodantur, Is in-
gratos probet, quo genere nullum in
Imperio tetrus est aut scelestius. Quam-
obrem, Præstantissime Pelissone, quid
alii sentiant satis securus, illuc pleno gra-
du contendam, quo me & Virtutis si-
gnificatio, & honesti officii ratio voca-
bunt ; Lucretiumque in Urbem mittam,
meæ in Te venerationis gratitudinisque
non apud Gallos tantum nostros, sed
*apud exterarum gentium homines, inte-
prete*

retē ac testem futurum. Utinam modo
custodes vel fallere possit vel exorare. Sed
deus meliora etiam, Utinam igitur illi
ec fallere necesse sit, nec exorare, sed
indem tandem, ubi ipse in urbem adve-
nerit, Tibi tum redditus sis, & Musis,
uas antehac sæpius vel Tuis ipsius co-
lis, κατὰ τὴν Ἀρκιολάου παύση, vel
er Illustres Viros, qui se Tuis consiliis
ræbebant, tum comiter adiuvisti. O di-
n illum vere beatum atque amabilem!

Tum mea (si quid loquar audiendum,)

Vocis accedet bona pars: Et, & Sol

Pulcher, ô laudande, canam, recepto

Dulcis amico.

Ἐρμῆνος καὶ Ἡλῆς, & Tu, VIR
ILLUSTRIS, diu diuque Vale. Salmurii
II. Kalend. Octobris, M. DC. LXII.

A 4

A D

LECTORE

U. R. novum hanc T.
 LUCRETII editione
 sceperim, Lectôr, una
 fuit, neque est cur plures
 fieris: Videlicet amici quidam mil-
 literas significaverant, gratissimu-
 fore, si præstantissimum Poëtam,
 minorem Philosophum, ita describi-
 rem, ut & is legere commode, & ei
 ferri non incommode posset. Ca-
 Conjecturas aut Emendationes bene-
 tas ad oram codicis mei adscriptas ei
 nescirent, eas una cum illo edenda
 fuerunt; Qua in re facere non
 quin eis morem gerendum putarem,
 fertim ea cupientillius, qua jam par
 sub manu essent, eoque etiam vehe-
 re, quod mihi aliquid scribendum ho-

pore putavi, quod ad Virum Illustrissi-
 mum mitteretur. Sed cum jam contex-
 tua ipse Lucretii editus esset, & illa,
 quas dixi, Emendationes ad finem libri
 VI. perducta fuissent, meque deman-
 davis partibus defunctum esse arbitrarer,
 ibi repente exorti alii sunt, qui perpetu-
 as à me Notulas scribi oportere dicerent.
 Quid cum me sedulo negarem facturum,
 illi contra instare sedulo, tantoque urgere
 acrius, quod, ut sibi videri dicebant, ea
 res esset horarum sane paucularum. Par-
 vi igitur, (quid enim aliud facerem?)
 sed prorsus invitus, cum totum id negoti-
 um ab ingenio meo plane alienum sit. De-
 in neque otium erat, eas ut describere
 possem, quod & familiares mei norunt;
 & Typographus, cujus opera usus sum,
 non sine magna sua molestia saepe exper-
 tus est. Tamen, Lector, ut ut hac sunt,
 aliqua mihi spes est fore ut in his notu-
 lis, quamquam, ut dixi, raptim scriptae
 illa fuere, nonnulla occurrant, quae do-
 ctis & candidis hominibus placere pos-
 sint. Nam brevitatis quidem ipsa, haud
 magnopere verendum est ne illis obesse de-
 beat, cum multa in hoc genere scripto-

rum sint, qua, ut hominum ingenia
non satis tuto exponere possis. cum
Lucretius à pueris nec legi
nec, si possit, debeat tamen, eo fit,
cula pluribus potiora sint, cum pr.
tota Epicuri ratio ab Incomparabi.
(P. Gassendum dico) perspicue ex
fuerit, & libri in manibus homina
sentur. De emendationibus aut
Lucretianis illis, seu aliis etiam, q.
tulis aspergere visum est, hoc nun
quod te velim, lector, esse vae sci
minem paucorum librorum, & con
tam, qui à meliori antiquitate
absint. Recentiores, prater egre
cos, nec fere curo, nec, si curem,
suerit, eos ut mihi parare possim
res sinat, tempus certe non adest,
gam. Quamobrem nihil aliud à
pectandum, quam quod ab eo e
par est, cui libraria suppellex te
fit. Lambonium modo & Gifan
te oculos habui, quibus tamen, u
bit, nil dabo. Si quid autem in
bendum mihi in mentem veniet
neque apud hunc, neque apud il
rarem, id meum esse, & pro meo

credidi. Nam Nardius quidem nuperri-
mus interpres, homo sane apprime bonus
est, sed duntaxat bonus; ac nisi dono mihi
à viro singularis humanitatis, & elegan-
tis doctrina clarissimo abbate Motta-Vaye-
rio missus esset, jampridem è muscolo ex-
trusus foret. At Pareus, Lambinum mo-
do in compendium misit, nisi quod, Gifa-
nii sectam secutus, Lambino fere plerum-
que iniquissimus est, & ea saepe damnat,
quæ nunquam intellexit. Quamobrem
qui & otio & libris abundabunt, ii alic-
na colligent; mihi enim, ut dixi, commo-
dam Lucretii editionem dare consilium
fuit, non eam cui circumferenda bajulo
opus sit: & quæ mihi propria viso sunt,
ea tantum communicata tecum volui.
Atque utinam in his ipsis nihil reperia-
tur, quod, me insciente, à quopiam di-
ctum fuerit. Id si erit, quid me fiat?
Nam illud veteris Magistri si exclamem,
Pereant qui ante nos nostra dixerunt,
metuo ut satis humane videar facere; De-
in magnas, opinor, nugas egero, quod
sane nolim. Sileam ne? magis e-
tiam majores egero; nam, ut
audio,

Ὅλα πῖντι πάντως,
καὶ παμπάλῃ χυμῷ
Τυνετοῖ π' ἄρῃμα
Βερέθρῳ μ' ἐσπέλασεν,
Κ' ἐκ ἐστὶ σύγγνωστ' ὥδη.

qui ausus fuero,

Hoi hei ! post repetitam

Lethes sorbitionculam

Valle sub Elysi

Jam somno ebriolos

Manes sollicitare,

Hoi hei !

*Itaque, ut vides, aliquid periculi est, ne,
ut nuper, Scholastica aliqua barbatuli juve-
nis declamatiuncula, aut lamentarius, si
ita fors tulerit versibus misere distringar,
si vel unum aliquod verbulum mihi for-
tasse exciderit, quod ab alio nunquam di-
ctum sit. Et tamen, tamen, si vera di-
cenda sunt, (vos δ mihi, Manes, este
boni) virtute Deum & nostra satis beati
ab illa copia sumus, (de locis veterum scri-
ptorum emendatis loquor) ut ne aliena
supplere necesse sit.*

Οὐδέποτε γὰρ ἐμὸι νῦν ἐχέμετ' ἐν Κλοπιδοῖς,

Ἀλλ' αἰεὶ χαμᾶς ἰδέας εἰσφέρειν σοφίζομαι.

*Quamobrem, fere confirmato animo, clare
dico,*

*dico, Si cui lubeat mihi ante ades convi-
cium facere, me volente, me prodeunte,
me plaudente faciet: Videor enim satis
fortiter ferre posse, satis belle, satis venu-
ste; sed scin' quomodo?*

Ὡς σχλαδυρμητοῖς καταπάσσειν βί-
βλια πάντα,

Καὶ μέγα πολλὰ γελᾶν, εἰ μὴ Χερὶς,
ἢ δ' Ἀφροδίτη

Γραμμαδιδυσχελιδῶ πάμπαν μούσι
σοφίζῶ.

*Nos enim more institutóque majorum ali-
quanto lubentius ridemus, quam ringimur.
Si ita valebis, ut qua dico vera sunt, Le-
ctor, diu profecto diuque valebis.*

VITA

VITA T. LUCRETII PER. OB. GIFANIUM.

TSI ab aliis quibusdam viris sanctis doctis, de vita Lucretii sit scriptum, ea tamen re mihi silendum prorsus non putavi, qui cupio omni ratione studiosis adolescentibus patefacere, qualis & quantus sit ac fuerit poeta, quod certe hac vitae descriptione perspicui poterit: ex qua, praeter alia quaedam non contemnenda, videbunt omnes qua aetate, quam erudito, inquam, saeculo vixerit, quam egregie sit institutus; quibus usus sit amicis; quanto denique sua etiam aetate in pretio fuerit. Quae omnia statim lectoribus iudicio praedictis etiam exiguo, indicant & testantur poetae cujusvis doctrinam & elegantiam. Verbi gratia, Titus noster eo vixit tempore, quo magis nunquam post homines natos floruerunt artes & doctrinae liberales. Praecepta earum percepit in duobus mufarum domiciliis, Roma & Athenis. Viros in r. p. clarissimos & doctissimos habuit amicos. Maximus ea tempestate, quo ut dixi tempore ad summum venerant Romani, ut ait Horatius, in his artibus, poeta est habitus. Quid quaeſo hinc aliud colliget aequus lector & iudex, quam id quod probatum nos adolescentulis cupimus; praestantissimum & elegantissimum hunc esse poetam? Alia etiam est ratio cur haec susceperim: quod illi alii vel falso, vel perturbate, neque Ro. more ea tractant, quod equidem non laedendi doctis, viros, sed mei

ex-

VITA LUCRETII

excusandi causa dictum esse velim.

T. LUCRETII CARUS Romanus, ut ipse idoneus est testis; natus est L. Crasso & Qu. Mucio Scaevola COS. V. C. I. LVIII, eo inquam anno quo nihilominus lex Licinia & Mucia de civibus regundis lata, quo tempore specimen illud innocentiae Titius L. C. praestantissimis à publicanis in exitum actus est, annis post natum M. Ciceronem. De parentibus autem totaque ejus familia usquam exstat, etsi Lucretiorum nomen in Romanis monumentis percelebre sit ac vetustum. In hac gente invenio Ticipitinos, Cinnas, Vilonas, & Ocellas. De Caris nihil, quod equis sciam, repeitur: cognomen tamen est Romanum, cujus & Ovidius multique alij meminerunt. In hac tempestate in r. p. fuisse Qu. Lucretium: rum an frater fuerit, aut quo inter se propinquitatis gradu, ignoro. Cæterum hoc pervulgatum & ut ita dicam tralaticium est, ut praestantioris poetarum ferè ignoretur, & in hoc ceteros divinitatem adfectasse. Adolescentibus autem quin à parentibus, seu propinquis, consideratis ad bonas artes nata pæne divina indole, & nas more patrio sit missus, Athenas non ita dem à P. Sulla crudeliter vastatas, non dubitavit stulat hoc Romanorum consuetudo, ac doctior ratio: nam ad Hortos ille statim se contuldetur: ut & Virgilius aliquot annis postea, de se ipse canit:

*Esse me vario jactatum laudis amore;
Irritaq; expertum fallacis præmia vulgi,
Cecropias suaves expirans Hortulus auras
Floris viridi sophia complectitur umbra
Sic enim versus illi scribi debent & inter
Eodem aspiravit doctis. Propertius,*

PER O. B. GIPANIUM.

Illic (inquit). vel studiis animam emendare Platonis

Incipiam, aut hortis docte Epicure suis.

Præerant Hortis eo tempore Zeno agriculus ille senex, & Phædrus, homo, ut Cicero ait, humanissimus, itaque his videtur usus præceptoribus Titus : quos etiam Atticus paulo licet hoc poeta grandior, audivit. Memmius item, Velleius, Prætor, Cassius, multique alii præstantes in r. p. R. viri eadem ætate his operam dedisse videntur, quibus omnibus aut magnam certè partem familiaris fuit & carus Lucretius, ob admirabiles animi dotes ; maximè verò ob aureum illud orationis flumen : & quod omnium poetarum suæ ætatis esset gravissimus, & judicio Cornel. Nepotis ac M. Ciceronis, præstantissimus. Florebant eo tempore poetæ præstantes non pauci : M. Varro, M. & Qu. Cicerones, P. Varro Atacinus, M. Furius Bibaculus, C. Calvus, Cinnus, Catullus, L. Calpurnius, alique nonnulli. Verùm hæc laudè reperiuntur, qui ad tantam orationis majestatem, lepore incredibilem contactam adfurrexerit. Maximus sine dubio futurus, si ad ætatem maturiorem cum mentis integritate pervenire potuisset, nunc & vigente ætate perit ; & juvenili, in mentis errorem incidit. Nam, ut ex Eusebio colligi potest, juveni præbitum fuit philtum, ab uxore Lucilia, ut quidam existimant, nullo auctore. Hinc mente loco suisque sedibus permota, parum absuit quin omnes illi divini in hoc poetæ igniculi fuerint extincti. Sed cum morbus ille animi inducias haberet ; non passus est poeta eos funditus interire, quin observatis intervallis, philosophiam in qua adolescens magnam semper operam posuerat, pharmaci loco adhibuit : eamque ut Latino etiam ore instaret, efficere instituit, initio sumpta à rerum natura : in qua tractatione maximè elaborata-

VITA LUCRETII

borabant omnes Epicuri familiares. Tandem confecto serè eo opere, invalescente jam paulatim ægritudine, credo etiam ob Memmii sui, de quo mox, & totius reipub. calamitatem ac perturbationem: cum videret adesse tempus, quo veterum quoque sapientium, suæque familiæ consensu vita nuntium remittere liceret; *εὐλογον* eam ἐ-*αγγεῖλον* non prætermisit; namque manu sibi adlata, è vita tamquam è theatro exiit: quod etiam Atticus laud multò post, sed *ἄπογευόμενος* fecit & ipsi Lucret. sciundum suaserat, quo loco inanè gloriæ cupidos & ambitiosos exagitat; qui etiam in summis miseriis vivere ament, ait enim.

*Exterres idem patria longeq; fugati
Conspicui ex hominum, sædatis crimine turpi
Omnibus ærumnis adfecti deniq; vivunt;
Et quocumq; tamen miseri venere, parentant.*

Decessit igitur anno, ut opinor, urbis DCCI Cn. Pompeio Magno III. COS. quo tempore maxime in r. p. erant turbæ; Clodius à Milon occisus; Memmii multique alii de ambitioni damnati, Roma in exilium profecti. Cæsar Galliam lacerabat annos natos XXXXIV. Eusebio uno antè anno mortuum scribit; si modo ratio constet. Donatus aut quisquis est vitæ Virgilii auctor, tribus antè annis, Cn. Pompeio Magno II. M. Licinio Crasso II. COS. Ego quia ita ragini illi multa falsa adfuta esse, & Euseb. mendosum esse sciam, id sum secutus, quod verius magis visum fuit consentaneum. Certè perperam in Eusebio mortuus dicitur Catullus anno V. C. DCXCVI. Lentulo & Nepote COS. cum Catullus secundi consulatus Pompeii mentem enema ipse faciat, quem constat Cnælum gessisse anno post Lentulum & Metellum secundo. *Catulli versus sunt illi ad poetam C. Helvium Eimam*
Consi

PER O. B. G I F A N I U M.

Consule Pompeio primogeno, duo, Cinna, sedebant

Mæchilli: factio consule nunc iterum;

Manserunt duo, &c.

Mæchillos, ut opinor, intelligit Mamurram, & Casarem, quos alio loco idem gemellos vocat: sic ergo locus legendus mihi videtur & explicandus, ut sedebant, senatorium est. Mæchilli dixit, ut alibi scortillum, solatiolum, integellus, multa alia *variorumque*. Alibi quoque Britannias Casarem invasisse indicat, quod hoc eodem anno Pompeio & Crasso C O S. demum Casarem fecisse, ipse testatur lib. IV de bello Gallico. His adductis rationibus, Eusebii rationem non sum secutus. Paucis ante mortem annis vidit Lucretius Catilinæ & Clodii furiosas administrationes; quibus r. p. R. ita fuit affecta, ut non multo post tota conciderit. De eo tempore ita ipse conqueritur:

Hunc (Martem) tu diis (Venus) tuo recubantem corpore sancto

Circumfusa super; suavis ex ore loquelas

Funde, petens placidam Romanis inclusa pacem.

Nam neq; nos agere hoc patriæ tempore iniquo

Possimus a quo animo; nec Memmi clara propago

Talibus in rebus communi deesse salutis.

Ambitionem etiam suæ ætatis gravissimis verbis libro tertio & quinto reprehendit. Quam sanctis denique fuerit moribus poeta, testis est locupletissimum opus gravissimum, multisque præclaris ad bonos mores conformandos adhortationibus illuminatum. * De quo jam superest ut agamus: nam tamen * DE OPERE. commentarios scribentibus ea tractatio, ut Græci & Latini interpretes antiqui aiunt, sua sit ac necessaria: quia tamen instituto nostro ac voluntati; qui hunc egregium poetam omnibus modis illustratum, ac studiosis probatum cupi-

VITA LUCRETII

cupimus, imprimis est idonea: spero hanc industriam nostram viris doctis non improbatum iri. Qua in re primum quidem & potissimum de numero librorum, & quantum ipse poeta scripserit, explicandum est. Video enim jampridem a restitutis bonis artibus, multos in ea esse opinionem, ut putent Titum nostrum plures libros quam qui sunt in manibus, scripsisse: nempe ex Varone, inquiunt, perspicuum est libros XXI. reliquisse Lucretium; operisque principium non illud esse, quod vulgo putant; verum longè aliud ex Varone repetitum. Quam vellem vera esset hæc opinio: nam ea spem faceret fore, ut similia poetæ nostri aureaque scripta habere aliquando liceret. Verum error est inveteratus & gravissimus: quem prius, amice lector, quam refellam, meam hac in re sententiam constituere cupio: qui assero, non alia plurave poetam scriptis prodidisse, quæ quidem ad operis hujus contextum pertineant; quam ea quæ circumferuntur. Et primum quidem ex grammaticis veteribus omnibus nemo est, qui ex libro VII, VIII, &c. ullum proferat versum, cum ex sexto, quinto, prioribus aliis adducantur penumero: nam quod quidam apud Priscianum, poetæ hujus librum septimum laudari volunt, eos, ut levissime dicam, fugit ratio, nihil usquam tale existat. Deinde seipse vindicare potest Lucretius: nam de primo quidem libro ita canit, lib. 6. pag. 223.

*Nunc omnes repetam, quàm raro corpore sint res,
Commemorare: quod in primo quoque carmine
claret.*

De ultimo verò præclaris versibus perspicuè
ita profatur:

*Ta mihi suprema præscripta ad candida calceis
Currant spatium præmonstra callida musa,*

Callio

PER OB. G I F A N I U M.

*Nope, requies hominum divûmq; voluptas:
duce ut insigni capiam cum laude coronam.*

E principio autem ut certissimus sit lector, iam Pifciani grammatici diligentis ac perverba, ille enim ubi primi ordinis casum in multitudinis numero, arum & concisè labere dixisset; hæc verbi grati tandem ad amphorâum pro amphorarum, Æneadâum pro ædarum. Lucretius in primo versu: Æneagenetrix, hominum divumque voluptas Ac ipsa operis rerumque tractatio ita inter se exa & apta, ut si versus aliquot eximas, non ntiam tantum, sed sententiam ipsam depravus sis. Docet primo, de rerum principiis; meteoris ac rebus sublimibus, extremo opere: mnes qui naturæ cognitionem memoriæ prout, hanc rationem non sunt secuti? ipse in Epicurus eam persecutus est: uti apparet ex de rerum obscuritate compendio, quod hic iendum curavimus: ex quo præter cætera id a cognoscere licet, in hoc opere nihil desiderari m quæ ad rerum naturalium explicationem perit. Vincit hoc de initio quod diximus, ipsa e-invocatio; quam in primo opere omnes collo-am censent.

IS ita sumiter adfirmat's, videamus nunc de opinioni. Varronem illi laudant auctorem: hæc adierunt verba è libro de lingua Lat. IV. Loca secundum antiquam divisionem a duo, cœlum & terra, &c. à qua bipartitione Lucretius suorum unius & viginti libri initium fecit hoc: Ætheris & terræ genita-quærerere tempus. Brevi ut præcidam, librum onis mendo contaminatum hic esse contendo: si vera sunt ea quæ attuli: neque hoc non-reperiat in veterum monumentis alius quâ em scripserit Lucretius, cui non statim de mendo

VITA LUCRETII

mendo suspectus erat locus ille Marci ? qui meminerit Carum, ea cum scriberet Cæsare, ni fallor, dictatore, aut paullo ante in hominum fuisse manibus; quippe qui ante Cæsaris dictaturam anno decesserit; auctoris demum excessum à Cicerone op. à M. Tull. Lucretii perfamiliari expoliri & ut fuerit, non eam tamen consecutus tatem videatur, qui à Varr. adduceret Varronem in quibuscumque etiam recentiori dandis facilem esse sciam, & Lucret. maiestimationis ac nominis ea tempestate poetæ constet. Quid ergo? pro Lucretio, Lucium scriptum fuisse existimo; adductus cum nibus, quas protuli, rationibus, tum quoque in locis similia menda investigari Lucilius, Lucretius & Lucullus, ut C. Cecilius alius in alterius locum vitiosè sunt: adferam verbi gratia quæ deprehe-
 quot. Sallust. lib. 5. histor. At Lucilius Marium regem proconsulem per Lycaon-
 tribus legionibus in Ciliciam tendere, Prisc. lib. XVIII. lego: At Lucullus au-
 cium Regem pro C. O. S. &c. agit de Lucium adversus Mithrydatem administrante.
 lib. 3. Saturnal. cap. 15. M. Varro in li-
 gricultura refert: Mar. Cat. qui post U-
 riit, cum hæres testamento Lucilii esset
 lego testamento Luculli, &c. fallitur ibi
 tamen, nam Cato non hæres, sed tutor
 lictus Luculli filio, ut avunculus, teste
 Apud eundem symmictographum lib. 6.
 Lucretius in 5. Major erat natu, non on-
 sumus omnes. Apud Nonium Marcell.
 Pestilientia, pro Lucretio editur perperam,
 & in verbo callet Sifenna hist. lib. IV.
 Memmiam, cum sit leg. Lucium Memm-
 verbo Utres leg. Livius Andronicus; vul

P E R O B. G I F A N I U M.

Hus Andronicus. In Sex. Pompeio quoque Tama lege Lucilius, vulg. Lucretius. Apud Probum etiam in Catholicis nominum, Vappones Lucret. male est editum pro Lucilio, ut & in Servio ad lib. 12. *Æneid.* Immo in ipso Varr. lib. 6. ubi per-
volgatum est, apud Lucret. Atque aliquos ibi ab rebus clepsere foro: certissime scribi debet, Lucilium. Plura facile quilibet inveniet, quorum omnium origo mendorum ex his notis Luc. & L. manasse videtur. Risit autem curiosos credo astrologos Lucilius, qui cœli terræque natalem anxie nimis anquirerent: aut simile quid licet in re perobscura comminisci. Verum enimverò ad plures libros non admittendos docui: ita facile crediderim versus aliquot fortasse desiderari: nam cum in omnibus serè antiquis scriptoribus, tum in hoc poeta præcipue quidam nimia certè libertate adjecerunt, ademerunt, mutarunt plurima, sicuti multis id locis nos patefecimus. Adduxit etiam Servius hoc ex Lucretio fragmentum: superi spoliatus luminis æer: quod etsi Lucret. esse videatur, à libris nostris tamen abest, neque dum etiam scio, ubi reponi debeat. Sed hic fide & iudicio opus est accurato, nè poetæ tribuamus non sua; qua in re, ut dixi, multimodis hic peccatum fuit.

O P E R I S verò indicem vulgarem, *De rerum natura*, retinui: præter enim quod in vet. c. ille reperitur, etiam Fl. Sospater libro grammat. 2. Lucretius, inquit, de rebus naturalibus libro III. & poeta tum ipse confirmat lib. 5.

*Deniq; natura hæc rerum, ratiq; reperta est
Nuper, & hanc prius cum primis ipse repertus
Nunc ego sum, in patrias qui possim vertere voces.*

Verè hoc de se prædicat poeta: nam princeps ille de rerum natura Latine scripsit. Quem postea con-
secuti sunt illi imitæ: C. Amulinius, Cælius, M.
Cic.

VITA LUCRETII

Cic. Varro, Egnatius, cujus lib. I. de rerum natura ab Aur. Macrob. adducitur: idem se quoque præstium separabat P. Virg. ait enim ad juvenem doctissimam Mesallam B. uti familiarem: cum Athenis agens Cicerin suam conscriberet:

Etsi me vario jactatum, &c.

Si me jam summa sapientia pangeret arte, &c.

Non ego te talem venerarem munere tali;

Non equidem, &c. & mox:

Tali te vellem juvenum doctissime risu, &c.

Natura rerum magnis intexere chartis.

Alibi etiam id suavissimis pollicetur versibus:

Me verò primam dulces ante omnia Muses,

Quarum sacra fero ingenti percussus amore, &c.

Empedocles autem multis sæculis ante idem argumentum Græcè tractaverat: quem Lucretius magnopere est admiratus, eumque hoc elogio ornavit unico:

Nihil tamen hoc habuisse viro præclarus in se,

Nec sanctum magis, & mirum, caramque videtur.

Carmina quin etiam divini pectoris ejus

Vociferantur, & exponunt præclara recepta;

Ut vix humana videatur stirpe creatum.

HUNC igitur studiosè poeta noster imitatus est, nam quæ Empedocli tribuit Aristoteles, οτι κ̃ ὁμῶς εὐκὸς κ̃ δεινὸς ἐπὶ τὴν φροσιν γρονεῖ, μεταφρασθεὶς τε ὧν, κ̃ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐπὶ πεποιητὴν ὀπτιγμὰσι χρωόμενος: quæ haud scio an in ullo alio poeta Latino invenjas: ea in Lucretio omnia mirè elucet. Nam orationis splendore, & ut ita dicam, grandiloquentia cæteros anteit: tum translationibus innumerabilibus, iisque præclaris totum opus quibusdam veluti insignibus distinxit. Multæ eum vocat artis M. Tull. optimus existimator. Atque utinam tantum nobis fuisset orii, ut non ea tantum quæ ab Homero; sed ab alijs, maxime Ennio suo: (nam hunc è Latinis scriptoribus mirè coluit, & exprimeret studuit) & rursum quæ à Tito Virgilius sumpsis-

sen;

PER OB. G I F A N I U M.

t; indicare. Sic enim clarissimum fieret, quod
 re soleo dicere, Avum esse Q. Ennium: patrem
 Lucretium; P. Virgil. Mar. nem filium: hi e-
 ex Epiclis poeticis Lat. triumviri sunt præstan-
 tissimi. Verum ea omnia alteræ editioni adjungen-
 . In hoc etiam Empedoclem suum imitatus est,
 id ut illis suis deliciis Pausaniz *αὐτὸν οὐδὲν
 ἀνέκδοτον*. Item & Lucretius Memmio suo: de
 quia promissimus, jam tempus est, ut explicet-
 , si hoc prius addidero, non probari nobis recen-
 tum iudicia, qui Lucret. Lucanum, similes re-
 gravium scriptores in poetarum numero non
 ent: nam & veterum in hac re sententiam iis
 im opponere, ac de Lucretio nostro quidem Ci-
 nni ac Nepotis, auctorum minimè vulgatum;
 cum non poetam duntaxat, sed præstantissimum
 in poetam laudant: & hoc addere, si est hu-
 artis condicio & ingenium, ut nisi qui fabulas,
 res, & id genus alia nugatoria tractet, aut ve-
 rebus obscuris falsisque involvat; in poetarum
 ne consistere non possit: eam artem insuper ha-
 lam potius & abiciendam suaserim, qua præ-
 spurca, nugatoria, & figmenta suavis le-
 bus adpersa, nihil ferè adolescentibus præ-
 ur.

DE GENTE MEMMIA EJUSDEM PROLEGOMENA.

De hac gente, quia pauci in veterum
scriptis etque hic illic sparsa leges
sunt, nemine hoc erudito quod
scripsit, quod equidem sciam, esse
fictile est et arduum multas ex quo
ita comparare et confuturo, illi
tamen est videre gentium ac familiarum ortus
interitus, quarum rerum cognitio historiarum argu-
tibus omnino est necessaria, Inque sunt Clau-
dii, Livii, Sallustii, Virgilii, et nostri
poetae nostrum legentibus futura diu utilis. Ad-
cunda haec descriptio difficultate et obscuritate
non deterri, gentem hanc Memmiorum explorare
conabimur. Et ut ab ultima origine tam sepe-
mus, scribit Virgilius antiquissimum esse Sabinu-
janis oriundum s inquit enim doctiss. poeta et

Non Italus Musibem, genus in quo nomine Adam

Verum in r. p. primum belli. Hist. tam-
quod a Claudio pulcro C. O. S. anno V. C. I
LXXIII. confectum fuit, ejus mentionem lau-
nio. Livius enim libro XXXI. C. O. S. Claudii
Pulcro, Ti. Sempronio Gracco C. O. S. anno pa-
trium clariss. ducum Philopomenis, Scipionis, et
Hannibalis mortem, septimo ; sex annis ante gra-
vissimum ac nobilissim. illud cum Persae Ma-
cedoniae rege bellum : eo igitur tempore, scrib-
Livius C. Memmii praetorem creatum esse, eiq-

DE MEMMIIS, &c.

evenisse provinciarum Sallustianis. Unde intelligis, alios etiam magistratus esse, utroque questuram & ædilitatem, gessisse: quod sane gradus illi tum servarebatur, & biennio ante legem annalem traheret L. Villius, teste Livio lib. XL. Fuit autem plebeia gens Memmii: id est etiam perspicuum erit, quod tribuni plebei uti mox adnotabimus, subinde fuerint Memmii, quorum magistratum legibus, opinor, sacris patricios capere nefas erat. Cicero pro domo sua. Nobilissimum tamen ex plebe, maximeque doctrinam studiumque floruit, & legem, ut nonnulli Cæsare Octaviano lege Senie, in plebe patricios adscripserunt. Porro C. ille Memmius, de quo jam meminimus, quinto deinde anno, quod est C. O. S. Cl. Popilio Lenate, & P. Aelio Ligure, ex temporibus, cum jam parabat bellum Persicum, iterum Praetor factus Siciliam, ut Livius ait lib. XLII. sortitus est. Admonendus est lector apud Livium lib. XLII. rubi C. Memmii, primum rogatum Praetorem commemorat, mandose scriptum esse, C. Memmii, quod alibi etiam viderisse indicabimus. Hujus duo, ni fallor, erant filii, C. & L. Memmii; quorum facundia multorum scriptis celebrata est. Tum etiam, inquit Cicero in Bruto, C. L. Memmii fuerunt oratores mediocres, accusatores acres atque acerbi, itaque in judicium capitis multos vocaverunt; pro reis non saepe dixerunt. Sallustius autem de C. Memmio: Sed quoniam, ait, ea tempestate Roma Memmii facundia clara, pollensque fuit, decere existimavi unam ex tam multis orationem ejus perscribere: ac potissimum eam dicam, quam in concione post redditum Bestiae hujuscemodi verbis dissevit. De Lucio etiam Sisenna commemorat lib. IV. his verbis: L. Memmii socerum C. Scribonii tribuni pl. quem Marcellini consiliarium fuisse callebant, & tunc Curionis oratorem. Hi autem bello Jugurthino, & Sullanis temporibus maxime fuerunt

DE MEMMIIS

in honore ac pretio. Caius multis auctus honoribus, cum ad consulatum petendum accessisset; facileque eum, quia & vitæ, ut Orosius ait, integritate, sanctitate morum, & eloquentiæ laude esset clarissimus, videretur consecuturus, a Saturnino trib. pl. (qui illum suis actionibus maxime adve-
 rsarij metuere) in ipsi comitiis, in campo Martio fuisse comminutus, nefarie trucidatus est, C. Mario VI. L. Valerio Flacco COS. anno ante memorabile illud Romanorum cum Cimbris & Teutonis prælium. Cic. in Catil. 4. Livius ep. 69. Appianus lib. 1. In libello de viris illustribus Ro. ca. de Appuleio Saturnino, ubi idem scelus commemoratur, perperam editur Minimus. Accusavit Caius L. Calpurniam Bestiam, Cicerone teste, credo, repetundarum: namque Bestia in Numidiam consul cum exercitu missus; & ab Jugurtha pecunia corruptus fuit, & avarissime socios expilavit, quod egregie narrat Crispus. Tulit hic tribunus pl. legem de Jugurtha Romam evocando, Nasica & Bestia Cos. Ad Causam, inquit, Sallust. dicendam. Neque verò dubito, quin idem, ut erat moribus sanctissimis, legem tulerit Memmiam, eam qua cautum fuit, ne qui resp. causa absente, rei fierent: tum, ut calumniatoribus & corruptis pecunia accusatoribus, convictis, K. littera, ut calumnia nota in frontem inprimere-
 tur. Cic. pro Sex. Roscio, Valerius lib. III. Papius I. C. in l. quæsitum Dig. de testibus ubi non recte meo iudicio scriptum Raminos Brundisii invenio, est & Remnius Grammaticus. Remnii nusquam. De Lucio Cæii fratre, nihil præterea comperi. Fuit subinde & alius ex eadem gente M. Memmius, quem puto superiorum fuisse patrem aut certe patruelem. Eum habuit quaestorem Cn. Pompeius in bello contra Sertorium in Hispania gesto, nam & adfinitate illi, ducta in uxorem Pompeii sorore, iunctus erat: qui in qua-
 dam

G I F A N I I P R Ō L E G Ō M E N A .

dam contra Sertorium pugna in agro Saguntino tandem fortissimè occubuit. Cic. pro Balbo. Plutarch. Sertorio Orosius lib. 5. cap. 23.

Venimus jam ad C. illum Memmium, cujus potissimum nomine omnis hæc à nobis suscepta est: commentatio, ut cui suos de rerum natura libros conscripserit poeta noster, uti temporum ratio, hæcque tota Memmii gentis deductio evincunt. Hic igitur superioris Lucii, ut Cicero testatur, Filius, magnam adolescens operam in bonis artibus posuit, adeo ut doctissimus evaserit, virosque etiam eruditos, singulari amore sit complexus ac juverit. Athenas profectus, iisdem cum Lucratio præceptoribus usus videtur, Romam deinde reversus, cum aliquantum temporis r. p. probasset, a majoribus & eloquentia ac doctrina, virisque eruditis & Pompeii familiaritate adjutus, ad honores per-
 vectus est. Prætor autem creatus Bithyniam obtinuit: in qua protectione comitem habuit poetam Catullum, fortasse & nostram suumque Titum, & Curtium Niciam grammaticum nobilem, quem familiariter apud se semper habuit, inquit Suetonius. Reversus ex provincia, quia non rectè eam administrarat, ut indicat etiam Catullus; aut certe provincialibus quibusdam injuriam intulerat: accusatus fuit à C. Cæsare: id colligo ex Agellio, qui è Cæsare oratione pro Bithynis in Memmium hæc adfert verba: Vel pro hospitio regis Nicomedis, vel pro horum necessitate hoc munus, Memmi, refugere non potui. Sed hic etiam per-
 volatum est, Mummi. Tum vero acerbe Cæsarem accepit Memmius, & in eum oravit acerrimè, ut ex Suetonio in Cæsar. percepi. Credibile est ei Memmium objecisse de prostituta olim apud Nicomedem Bithyniæ regem pudicitia. Cujus exitum judicii licet nullam invenerim; certe tamen credo absolutum fuisse Memmium. Interjectis enim paucis admodum annis tribunus plebi Gab-
 nijum

DE MEMMIIS

nium accusavit repetundarum, L. Domitio & Ap. Claudio COS, & eodem anno C. Rabirium Posthumum, quem defendit Cic. cujus exstat oratio. Consulatum etiam tum petiit noster Memmius cum Domitio, Messalla, Scauro, alijs: omnes summa contentione & libidine, adeo ut nemo in proximum annum consul creari potuerit; & interregna, ut ait Cic. in eo anno fuerint compluria. Redierat jam in gratiam cum Cesare Memmius, in eoque ut idem Cic. magnam spem posuerat; & ab eo licet in Galliam absente, in ea re non nihil, inquit Suetonius, erat adjutus: verum frustra. Nam cum quatuor illi candidati multique alij ob turpissimas pactiones & dona accusati essent; altero tandem anno Cn. Pompeio COS. anno IJ. CCI. Memmius lege Pompeia de ambitu cum Hypseo & alijs quibusdam, etiam Cic. defensore condemnatus, in Græciam exulatum abiit: quam rem attingit Cic. lib. 2. Ep. 3. ad Quintum, & copiose narrat Appianus lib. 2. *ἐμάτω*. Athenis aliquamdiu fuit, ubi ad studia philosophica, in quibus a puero semper deditus fuerat, se rettulit. Cic. lib. 5. ep. 11. ad Att. Epicuri autem rationem eum secutum esse & noster poeta, & Cic. plâne confirmat: *carere* videtur nescio quid in Epicuri honorem adficere voluisse, ut in Academice Cicero lib. 13. ep. CXX. ad Memmianum. Postea abiecta ad liberationem *ἡλκην* lenas; mox Patras (quid est oppidum Achæis prope a Corintho) cohaesit. Hic civis tandem factus, Lysonis civis Patrensis honestissimi viri ac Cic. amicitium adpetiit: sibiq; hæc odem scripsit: neq; ita multo post ibidem, ut opinor, decessit. Hæc è Cic. colligo, cujus verba ad Ser. Sulpicium Achæie procos, septem post condemnationem Memmianum annis, ut alijs etiam sint in promptu, adscripta: Cum Lysonem Patrensem, inquit Cic. *est mihi quidem hospitium vetus, &c.* Sed eo vehementius a te commendamus, ut Lysonem in silentio

necessæ

G I F A N I I P R Ō L E G O M E N A.

necessitudinemque tuam recipias, cujus dubia fortuna, timidius tecum agebamus; verentes, nequid accideret ejusmodi, ut ne tu quidem moderi posses. Explorata verò ejus incolumitate, omnia à te studio summa cura peto; quæ ne singula enumerem; totam tibi domum commendo; in his adolescentem ejus, quem C. Memmius Gemellus cliens meus, cum in calamitate exilii sui, Patrensis civis factus esset, Patrensi legibus adoptavit: ut ejus ipsius hereditatis jus, causamque tueare. Ex his M. Tullii verba tam de morte Memmii, quam de loco domicilii multisque aliis rebus certi quid facillime intelligi potest. Ne quis tamen adubitet; apponam alterum Cic. locum, quo superiora pleraque omnia minime confirmantur. In lib. ergo de claris oratoribus ad Brutum, quem eodem illo anno, nempe Cæsare & Lepido COS. conscripsit, & in quo oratores jam mortuos colligit, de C. hoc Memmio ita ait: C. Memmius L. F. perfectus literis sed Græcis fastidiosus sanè Latinarum, argutus orator, verbisque dulcis, sed fugiens non modo dicendi, verum etiam cogitandi laborem; tantum sibi de facultate detraxit, quantum immixuit industria. Optimatum verò eum fuisse studiosum ab ineunte ætate testatur idem Cic. in Rabiriana, Ut num hoc in eo reprehensione dignum (nam de ambitu injuria damnatum dicit Cic.) ex Catullo, Cic. & Tranquillo invenio, quod in res Venereas fuerit pronior; sed hoc ea ætate qua vixit, crimini vix datum fuit, tam inquinata erant omnia. Scripta ejus commemorantur ab Agellio, Charisio, & Prisciano. Poemata in noctibus Att. dicuntur duriora. Ex oratione quadam hac adducit Priscian. lib. 8. Quam stultè conficta, quam sunt apertè e mentita. Apud Sospatrum male etiam uti puto, Mummius existat. Verum de Memmiis satis, quando jam perspicuum est, quis ille & quantus vir fuerit, cui suum opus *inscripsit Lucrer.* qua maxime re, hæc à nobis insi-

DE MEMMIIS, &c.

rupta fuerat oratio. Longum esset de Memmiis Quirinae & Juliae, superioribus, ut puto, postea de
 24. consiliis etiam. I. P. Jam obiter pertransi-
 mus, de quibus Suetonius, Iulius, illi
 consul. Capitol. nummi & inscriptiones inscrip-
 de Cerialibus etiam Memmiorum sacris, ac Florali-
 bus, quosam apud Ang. Politiagum, & P. Victori-
 um, & in monumentis antiquis nonnullis est mentio,
 quia res obscura est, & instituto nostro parum uti-
 lis, praetermittimus. Hic autem addidisse contenti
 me in hac gente illustranda & evolvenda valde ad-
 jutum esse a clariss. ac doctissimo Ic. Guldono Lan-
 rino: qui ut est in omni antiquitate peritissimus,
 omnesque studiosos, cum fratre clariss. M. Laurino
 incredibili studio prosequitur, ac fovet: omnia fere
 quae de hoc genere in Adversaria sua retulerat, no-
 bis cum humanissime communicavit.

Index

Questionum, & Rerum In-
 finitarum Quae singulis Libris
 continetur

M. Disputatio prima
 de Rerum In-
 finitarum

Proemii primi conclusio & Veneris invo-
 catio, p. 2.

Proemium secundum, in quo Memmianum do-
 & attentum reddit, simulq; proponit, qua de
 disputaturus, p. 2, 3.

in procurare res humanas esse beatas, nequa
 citis capi, neq; ira commoveri, Ibid. p. 3.

nis descriptio, & quasi hypotyposis & laus Epicu-
 animos hominum religionis oppressos liberavit, p. 3.

his mala, p. 3 4.

Ia, seu Iphigenia, à patre Agamemnone Di-
 molata, ut exitus navibus daretur, p. 3, 4.

s animorum nasci ab ignoratione naturae animae,
 imputent esse immortalē, p. 4.

i secundi conclusio, p. 5.

n animorum, & tenebras discit à natura consi-
 tione & ratione, p. 5.

rem gigni è nihilo, sed è certis principiis con-
 ti, Ibid.

nza quibus hoc probat, p. 5 6, 7.

rem ad nihilum interiri, sed quendam esse

I N D E X.

aeterna corpora, in qua omnia dissolvuntur;
 Argumentis quibus hoc probatur; p.
 Non ideo prima corpora neganda, quia videri non
 sunt, cum multa alia sint in rebus corpora, quae in
 videri nequeant, p. 8, 9
 Præter corpora inane in rebus esse, p. 10. & de
 multis argumentis, quibus probatur esse inane, p. 10
 Motum esse inane posse sine inani, & quomodo
 aqua movetur, p. 11
 Concluditur, quod corpora prima, & illa consistit
 in animum, p. 12
 Nihil per se esse in rerum natura, præter inane
 corpus, & ad hoc videtur, ut hoc ostendatur, ut
 esse eventus, p. 13
 Tempus per se non esse, p. 14
 De eventis rerum, p. 15
 Corporum alia esse primordia, alia ex eorum cau-
 creta & confecta, p. 16
 Difficile esse credere, quidquam in rebus solido
 reperiri, p. 17
 Corpora, quae rerum sunt primordia, solida esse,
 esse, p. 18
 Corpora, & inane, ut principia sunt, esse per
 separatim, & quomodo, p. 19
 Materiam esse solidam & aeternam,
 Omne quod est, esse ad statum corporis & inani,
 Sine inani vel posse frangi, aut finire, non potest,
 Corpora prima esse aeterna, p.
 Rebus frangendis finem esse aeterna constituti,
 Quomodo corpora prima sunt solida, & inane ex
 posse res molles, p.
 Corpora prima esse simplicissima,
 Esse aliquid minimum in natura rerum,
 Errasse Heraclitum, & eos, qui ex solo igne res
 consistere opinati sunt, omnesque illos qui unum
 ex quolibet elementum rerum materiam exi-
 runt, p. 1
 Non minus falli eos, qui ex pluribus elementis aut

I N D E X.

ex omnibus (ut Empedocles), res omnes gigni opi-
 nantur. p. 20.
 Legit Empedocles. p. 21.
 Arguenda, aliquot, quibus refellitur opinio Empe-
 doclis, p. 22, 23.
 Ex similibus particulis non posse res omnes constare ut
 vult Anaxagoras, p. 24.
 Degressio à proposito, in qua ostendit, se res obscu-
 ritate non esse deterritum à scribenda & plura valuisse
 apud se amorem diffusum, & studium laudis, quam
 rei difficultatem, p. 26.
 Infinitum esse in omnes partes spatium, atq; infinite
 in eo semper moveri corpora, p. 27. & sequent.
 Nihil esse medium totius, in quod intrantur omnia ut qui-
 dam crediderunt. p. 29, 30.

LIBRI SECUNDI.

Proximum quo sapientiam laudat, p. 32.
 Conclusio proximi, nihil prodesse bona fortuna
 nisi postus sit omni metu & religione vacuum & par-
 gaturn, p. 33.
 Præter corpora varia atq; assiduo motu res & gignere
 & genitas resolvete, p. 33. & sequent.
 Præter motum corporum demonstratur ex similitudine
 earum quæ in solis radiis agitantur. p. 35.
 Præter corpora maxima celeritate moveri, p. 36.
 Mundum non esse à Deo creatum, ut putant Stoici, &
 veteres Academici, p. ead.
 Omnia corpora sua natura deorsum ferri, neq; ullam rem
 corpoream sua vi posse sursum meare. p. 37.
 Præter corpora cum per inana deorsum restà ferantur in-
 nia, decedere tamen & declinare aliquantulum, p. 38.
 Nisi prima corpora aliquantulum declinarent non esset
 libera hominum voluntas, sed omnia necessitate & fato
 fierent, quod falsum est. p. 39.
 Interesse.

I N D E X.

- Interesse utrum moveamur sponte, an involunt. P. 38
 Quid in motu sint prima corpora, in eodem semper
 fuisse & futura esse, P. 43
 Motum non esse; cum semper moveantur prima corpora,
 non videri tamen eorum motum. P. 43
 Dissimiles esse primorum corporum figuras, P. 44
 Ex dissimilitudine figurarum, quae inest in corporibus
 primis, nasci dissimilitudinem terminum generationis & con-
 cretarum, P. 44
 ut dissimilem ita nullas esse primorum corporum
 figuras, P. 44
 Infinita esse inter se similia casusq; figurarum corporum, P. 45
 Infinita esse corpora prima, ex quibus singula res
 gignuntur, P. 45
 Motus exitiales & vitales aquo inter se prae-
 certare. P. 47
 Nullam rem esse, quae ex uno genere principiorum constet,
 sed omnes constare ex dissimilibus & permixtis, P. 47, 48
 Terram, magnam esse Deorum & hominum matrem, &
 sublimem in curru vehi, & a quibus animalibus cla-
 rior ejus trabatur, & quod habeat domites, P. 48; 49
 Quamobrem magnam matrem armati comitantur, P. 49
 Terram sensu carere, & multarum in ea rerum esse pri-
 moria, ut in aqua & in aliis rebus, P. 49, 50
 Non posse omnia principia omnibus connecti, sed dissi-
 re inter se quaedam, neq; unquam coherere posse, ne val-
 go fiant portentia, P. 51
 Prima corpora omnia coloris esse expertia, P. 51, 52
 Quamvis prima corpora non sint colorata res genitas
 tamen esse coloratas ex formarum varietate quae inest
 in principis, P. 52, 53
 Argumenta quibus probas principia rerum coloris esse
 expertia, P. 53, 54
 Ceteris qualitatibus omnibus quae sub sensum cadunt,
 carere prima corpora, P. 54, 55
 Ex insensibilibus principis gigni sensilla omnia
 posse, P. 55, 56
 Quamvis animantem grandior illius, quam patitur
 natura.

I N D E X.

natura, repente affligit. p. 57.
Prima corpora neq; dolore, neq; voluptate affici, &
ita carere sensu, p. 58.
Aspera esse patrem omnium & terram matrem, p. 59.
Referre, eadem primordia. seu corpora prima cum qui-
bus conjungantur, & quali positura cum aliis consi-
neantur, p. ead.
Mundum hunc, & similes alios innumerabiles in infi-
nito spatio, non à Diis, sed fortuito primarum corpo-
rum concursu genitos, & incertituros esse, atq; adeo,
jam senem esse hunc mundum, p. 60, 61.
Deos non regere hunc mundum, p. 61.
Homines non esse à cælo dilapsos, neq; ex mari sed ex
terra natos, p. 62, 63.

LIBRI TERTII.

Proœmium, quod continet laudem Epicuri, p. 64.
Animi naturam esse cognoscendam, & metum in-
ferorum depellendum ex animis, ut tranquillitas
adfit. p. 65.
Homines mortem & inferos maxime horrere, quamvis
id negent, p. 65, 66.
Animum certam esse hominis partem, p. ead.
Animum non esse harmonicum, p. 67.
Animum atq; Animam unam ex se naturam configere,
sed animi esse dominatum, & animi sedem esse medi-
am pectoris regionem, p. 68.
Animum atq; animam corporea natura constare, p. 69.
Animum è minutissimis corporibus constare & esse mo-
bilissimum, p. 69, 70.
Animi naturam simplicem non esse, sed à quatuor con-
stare naturis, vento, calore, acre, & quarta natura
nominis experte, p. 70.
Quo pacto dissimiles quatuor animi natura simul mixtae
unam ex se naturam creent, p. 71, 72.
Animi

INDEX.

- Animo vitia radicibus e velli doctrina & ratio-
posse, minus tamen & leviter posse,* P. 72.
- Corpus atq; animum ita conjuncta esse, ut neq;
neq; sentire quidquam unum absq; altero possit,* p.
- Errare illos qui animo sensus acerbant & corpus
vire negant,* P.
- Falsum esse, oculos nihil cernere, sed animum per o-
quasi per fores aut fenestras aperire,* p.
- Errare Democritum, qui ita corpus animo nectat,
singula quaq; animi primordia singulis quib;
corporis primordiis apponet,* p.
- Admirari ab animo vitam esse, quam ab anima,* p.
- Ita natos & morituros esse animas,*
- Animum gigni, & senescere, pariter cum corpore,* p.
- Hominis ebrii facti, & vino obruti membra, & ex
curare prepolari,* p.
- Animum & suis ipsius morbis affici & corporis mor-
bum esse participem,* p.
- Animum sanari certis remediis, & flecti medicina,
revivigitar,* p.
- Ita manus separata a corpore humano non sentit nec
alia corporis humani pars, sic nec animum a corpore
paratum sentire,* p.
- Corpus non posse ferre animi defectum, quin id pa-
sca, & animum saepe, dum vult homo labefa-
ri,* p. 79.
- Multa alia argumenta contra animam immortal-
tem,* p. 80. & sequ.
- Sensum vitalem in toto corpore inesse,* p.
- Enumeratio rerum aliquot, quae efficiant, ut aliq;
possit esse aeternum,* p.
- Animi naturam non esse solido corpore,* p.
- Mortem neq; quicquam ad nos pertinere, neq; im-
mortalitatem esse,* p. 86, 87.
- Qua horreant homines post mortem,* p.
- Occupatio objectionis ab enumeratione commodorum
voluptatum, quibus mortui cercant,* p. 88.
- Solutio objectionis,* p.

INDEX.

Protopopæia natura ad homines nimium visa cupidos
et nimis mortem horrentes, p. 89, 90.
Nihil esse apud inferos penas, nullos cruciatus, sed ho-
mines vitiosos ad vivum assidue cruciari, p. 90, 91, 92.
Consolatio Mortis, p. 92, 93.
Homines ignorare causam sui morbi suæque agnoscuntis,
quia naturam rerum ignorant, p. 93, 94.

25.9

LIBRI QUARTI.

De imaginibus, p. 95.
Imaginibus quædam seu imagines ab rebus missi, p. 96.
Argumenta quibus ostendit, ex rebus omnibus perpetuo
fluere imagines, p. 96, 97.
Terribilissima natura consistere imagines, p. 98.
Præter imagines eas, quæ ex rebus fluunt, esse alias, quæ
sponte sua in ære gignuntur, p. ead.
Facillime et celerrime gigni imagines, p. 99.
Celerrime in ære fluere imagines, p. 100.
Argumenta, quibus celerrimum esse imaginum motum
probat, p. 100, 101.
Res easdem, esse in imaginibus. Et cum rem aliquam
cernimus, quantum ea res absit, nos videri per im-
agines, p. 101, 102.
Cum enim singula quæque simulacra cernere non possint
ipsæ res res cernantur, p. 102.
Cur quæ in speculo videntur imagines, ultra speculum
esse videantur, p. ead.
Cur in speculis ea, quæ dextera sunt, laeva videantur,
et cur de speculo in speculum tradatur imago, ita ut
quinq; ac sex imagines reddantur, p. 103.
Cur in inflexis speculis dextera videantur simulacra, p. ea.
Cur imagines nobiscum ingredi videantur, p. 103, 104.
Cum splendida oculos ledant, p. 104.
Cur quæ intuentur arguant, fiant lurida, p. ead.

CW

INDEX.

- Cur & tenebris videamus ea quæ in luce sunt neque contra fiat, p. ead.
- Cur turres quadrata, rotunda procul inuentibus videantur, p. ead.
- Cur umbra nobiscum in sole moveri videantur, p. 105.
- Oculos in talibus rebus non falli, sed animum, p. ead.
- Cur navis in qua vehimur, stare videatur, & multa alia similia, quæ aliter nobis videntur; quam re vera sunt, ut sidera quiescere, cum moveantur duo montes conjuncti qui longe inter se disjuncti sunt, atria pueris circumagere, p. 105, 106.
- Navigia & aplustra, maris ignavis videri clauda, remorum partem eam, quæ in mari est, videri inflexam, multaq; alia, quæ sensibus fidem quasi detrabere conantur, p. 107.
- Nunquam decipi sensus in iis, quæ illis subjecta sunt, sed errorem omnem nasci ab animi opinione; & quod sensibus videatur id verum esse, neq; sensus reselli posse, p. ead.
- Longa disputatio contra novos Academicos & eos qui nihil sciri posse, & sensus fallaces esse dicunt, 108.
- De Auditui & voce, 109.
- Vocem esse corpoream, p. ead.
- Unde fiat vocis asperitas & levor, 110.
- Qui fiat ut verba & vocem articulatam intelligamus aut non intelligamus, p. ead.
- Vocem unam in multas voces dividi, & ad multorum hominum aureis differri, p. ead.
- Quaratione fiat Echo, seu vocis imago, p. 110, 111.
- Cur per quæ loca ad oculos simulacra venire non possunt, per ea voces transmeant, p. 111.
- De gustatu, sapore & succo, p. 112.
- Cur idem cibus aliis amarus, aliis dulcis: res eadem aliis cibus, aliis venenum, p. 112, 113.
- Cur febri laborantibus, quæ prius jucunda erant amara & insuavia fiant, p. 113.
- De olfactu & odore, & cur aliis aliis aptior animalibus odor sit, p. ead.

INDEX.

effalibus etiam, & coloribus hoc esse, ut alia in-
 da, alia jucunda sint visu, p. 114.
 una tenuissimis & celerrimis moveri simulacra-
 p. 114, 115.
 radmodum accursu imaginum res cernimus ita ta-
 lem adventu & affluxu nos res cogitari, p. 115.
 esse mirum simulacra moveri, & brachia in nume-
 jactare, p. 116.
 quodcumq; voluerimus statim cogitemus; p. ead.
 eodem nobis videantur interdum simulacra in nu-
 um procedere, & mollia membra mobilitier mo-
 p. ead.
 interdum, ut qua modo in somnis semina visa si-
 nt, factum videatur, p. 117.
 tantis sensu & membra non esse ad usum data,
 tantis sensibus & membris coru usum repertum, p. ead.
 sanis & suis causis, p. 118.
 cum volumus, moveri & passim proficere possi-
 p. 119.
 pacto & unde nascatur somnus, p. 119, 120.
 ut post cibum alacerrimas & suavissimas, p. 121.
 matris, p. 121, 122.
 minis profusione nocturna, p. 123.
 cupiditas rerum Venerarum, & amor, & quo-
 o vitari possit, p. 123.
 endum esse amorem, nec eum carere Veneris fructu,
 vitat amorem. p. 123, 124.
 ris & libidinis mala atq; incōmoda, 124, 125, 126.
 andum esse ante & praecavendum, ne amoris la-
 is capiamur, p. 126.
 ne eum, qui sit amore implicitus, posse eum effu-
 p. 126.
 necis cecosesse in vitiis amicorum suarum atq; exte-
 re, atq; ideo virtutu nominibus appellare, ideo fieri,
 e amoris laqueis expediri non possent, p. 126, 127.
 inam interdum etiam amore capi, atq; implicari,
 s semper amorem simulare & communem esse non-
 quam utriusq; in re Venera voluptatem, p. 127.

LIBRUS X.

Qui fiat, ut liberis suae patri non mater fuerit, & con-
tra, & qui & utriusque. p. 127. 128.
Cur avorum etiam & proavorum nonnunquam similes
nascantur, p. 128.
De causis sterilitatis, & fecunditatis. p. 128. 129.
Referre quo cibo magis semina dantur ad fecunditatem
viram, p. 129.
Referre etiam quomodo tractetur voluptas ad procreandum
liberorum, & ad gravitatem, & conjugium
non mulierum, p. 130.
Non fieri divinitus, ut mulier deformis ametur, p. 131.
Amorem concinnari à consuetudine, p. 131.

LIBRI QUINTI.

Proemium quod continet laudationem ejus qui per
ceps vitæ rationem invenit, quæ sunt appellatur
sapiencia, p. 132.
Nisi purgarum sit peccata, quæ & quando multum sit sub-
unda, p. 132.
Numero Deorum esse habendum eum, quod æternum sit
suis sustuleris, pectoraq; purgaris, p. 133.
Propositio eorum, quæ sit hoc libro tractaturus, p. 133.
Terram, mare, cælum, solem, & ceteras mundi partes
mundum deniq; esse mortalem, p. 133.
Solem, Lunam, & ceteras non esse immortales, p. 133.
Deorum numero habenda, p. 134.
Mundi partes non posse Deorum sedes esse, p. 134.
Mundum non esse à Diis hominū causa constitutum, p. 134.
Argumenta quibus probat mundum non esse à Diis
minum causa constitutum, p. 134.
Puerum, infantem, nascentem ex alvo matris dandum
proijci, ut nautam & fluctibus rejectum, & non fragrum
& vitam à vagitu incipere, p. 135.
Partes mundi nasci & interire, ergo & mundum
nascentem & interiturum, p. 135.

INDEX.

- Argumentis quibus probatur mundi periculis gigni, & in-
terire, à terra, aqua, aere, feto, &c.* p. 138.
- Argumentis singulis bonis mundi: & quidquid de rebus
factis, accidere in aera & rursus ab aere retribui, p. ca.
suum duntaxat huiusmodi offendi, sed semper aliud, p. 138, 139.*
- Libertatem & naturam nostram semper esse luminis, p. 139.*
- Epitheta, turres, templa Deorum, &c. vetustate con-
sumit, &c. &c.* p. ead.
- Mundum naturam offatorem.* p. 140.
- Inter pugnas, quibus inter se configunt membra mundi,
etiam interitum portendi.* p. 141, 142.
- Quomodo Elementa omnia & sidera ex primis corpori-
bus, primum genita sint,* p. 142.
- Terram, primum ex corpusculorum fortuito concursu esse
creatam, deinde aethera, deinde solem & lunam, &
mare, & aërem.* p. 143, 144.
- Quomodo, & qua vi cælum & astra moveantur, si
mouentur,* p. 145.
- Qua ratione in media mundi parte possit terra consiste-
re, & quiescere, neq; desiderat inferum,* p. ead.
- Solem; lunam, & ceteras stellas ea esse magnitudine
quæ nobis videntur.* p. 146, 147.
- Qua ratione cum Sol sit tantulum, tantum tamen mis-
sere lumen possit,* p. 147.
- Cur luna annuo solis cursu mensuris peragas spatia,
& qua ratione sol nunc ad nos accedat, nunc à nobis
recedere possit,* p. 147, 148.
- Qua ratione non fiat, qua item oritur luna,* p. 148, 149.
- Cur æternis nunc breviores, nunc longiores sine aux-
iliis noctes,* p. 149.
- Cur augescat luna lumen & decreascit, variamq; speci-
em nobis præbeat,* p. 150.
- Quidne certo multa fieri,* p. 151.
- De solis & lune effectibus,* p. 151.
- Dixerit & putetur anacephalosis, sive summa rerum
complexarum collectio,* p. 152.
- Quomodo non, herbas, arbores, animalia rationis experta,
& ratione prædita existisse,* p. ead.

INDEX.

Animalia non cecidisse de cælo, neq; e mari nata sed ex terra, ideoq; eam meritò matrum nomen esse adeptam, p. 152.

Mundo novo avetis primum esse natos, deinde homines & cetera animalia, & tum nec frigora fuisse nimia, nec immoderatos calores, nec nimis acreis vètos, p. 153, 153.

Terram ut mulierem astate confectam, finem pariendi esse facturam, p. 153.

Multa ex nova terra creata esse monstra, qua augescere non potuerint, multaq; animantium genera interisse, p. 153, 154.

Centaurus, Scyllas, Chimæas, ceteraq; id genus monstra ex diversis generibus animalium compacta, neq; fuisse unquam neq; esse posse, p. 155.

Primorum illorum hominum vitam asperrimam primo, atq; omnium rerum ignaram fuisse, paulatim deinde molliorem & usu peritiorem evasisse, p. 156, 157.

Primos homines viribus admodum valuisse, & nudos humi ferarum ritu jacuisse: feros eorum quietem sæpe infestam habuisse, eosq; vivos devorasse, interdum nullasse, nec multo plus tamen immatura morte periisse, quam qui nunc vivunt, navigationem illis incognitam fuisse, p. 157, 158.

Casas tandem & pelleis parasse, & jura casti matrimonii colere instituisse, & cum finitimis amicitiam sancivisse, p. 158, 159.

Sermonem ab hominibus naturam ipsam & utilitatem expressisse, neq; credendum esse, unum aliquem rebus nomina imposuisse, atq; ea mox alios docuisse quod existimavit Plato, p. 159.

Argumenta quibus probat homines inter se varias res variis nominibus notare potuisse, p. 159, 160.

Ignis origo atq; ejus usus, p. 160, 161.

Conditis urbibus, & divisis rebus pro cunctis sacris, iustis, ingenio, sub regibus primum homines fuisse, mox sese legum vinculis obstrinxisse, p. 161.

Divitias grandeis homini esse, vivere parce a quo animo, p. 161.

Magi.

INDEX.

Magistratum & legum origo,	p. 162.
Quæ causa primum Deorum opinionem in animis hominum insueverit,	p. 162, 163.
Exclamatio queribunda in eos qui primi providentia Deorum mundum administrari statuerunt,	p. 163.
Quæ verus Deorum cultus,	p. ead.
Qui terrores nascentur ex eo, quod homines providentia Deorum hunc mundum administrari putent.	p. 164.
Aurum, argentum, æs, plumbum, ferrum, atq; eorum usus quomodo primum reperta multa; alia ad belli usum paulatim inventa, reliquas omnes & res & artes ad summum gradatim & paulatim pervenisse,	p. 164, 165.
De ferri inventione & primorum armorum usu,	p. 165, 166.
De antiqua bella gerendi & certaminum ratione,	p. 166, 167.
Nexilem ante vestem fuisse quam textilem,	p. 167.
Lanam fecisse viros ante mulieres,	p. ead.
Salionis & insilionis originem à natura professam esse,	p. 168.
Origo carminum & musica,	p. 168, 169.
Cupiditatem infinitam, & ignorationem vere voluptatis causam esse miseriarum humanarum,	p. 170.
Urbes & arcis condere, navigare, res gestas litteris & memoria prodere, quando ceperint primi homines,	p. ead.

LIBRI SEPTIMI.

Poëmatum quod constat laude Athenarum & Epicuri,	p. 171.
Brevis Anacephaleosis eorum, qua proxime explicata sunt,	p. 172.
Quæ mala nascentur ab ignoracione causarum,	p. 172.

Deos

INDEX.

Deos secutum agere avum,	p. 173
Male sentire de Diis qui eos trahi putant & vi-	p.
am sollicitam reddere atq; anxiam atq; tranqu-	
is expertem,	p. 177,
De tonitru,	p. 178,
De fulgure,	p. 180,
Cur tonitrus sonitum posterius audiamus, quam	p.
videamus,	p.
Densis nubibus & alte exstructis fulgur fieri,	p.
Nubeis permulta ignis semina habere,	p.
De fulminis natura, & ejus mobilitate & virtute	p. 177,
De vi & potentia fulminis,	p. 178,
Fulmina è nubibus densis & alte exstructis	p.
gigni,	p. 178,
Quomodo gignatur fulmen in nubibus & ex in-	p.
ruptis,	p. 180,
De causa mobilitatis fulminis,	p.
Cur æstivatio & vere plura, quam alias tonitrua	p.
& fulmina cadant,	p. 183,
Rationibus perquirendam fulminum naturam non	p.
haruspicum, nec Diis adscribendam,	p.
Presteres quæ ex causa fiant,	p.
De turbine & vortice,	p.
De nubibus & nebulis,	p. 183,
De imbris & pluviis,	p.
Quomodo diuturnæ aliquando fiat pluvia,	p.
De arcu cælesti, nivibus, ventis, grandine, pruina,	p.
De terra motibus,	p. 185,
Alia causa terræ motus,	p.
Cur tot aquis in mare influentibus, mare majus	p.
fiat,	p. 188.
De Ætna ignibus,	p.
Multas res esse, quarum non satis est causam aff-	p.
sed plures sunt afferenda, quarum una aliquando,	p.
De Nilii incremento,	p.
De æternis, aliisq; quibusdam locis, quæ avibus	p. 191, 192,
quadrupedibus sunt inimica,	p.
Remanere,	

INDEX.

- Cur aqua in puteis aestate fit frigidior, p. 193, 194.
 Cur fons qui apud Hammonis sanum est luce frigidus sit, nocte calidus, p. 194.
 Cum admodum stupida aut ruda, fonti cuidam frigido, accendatur, p. 195.
 Fons aqua dulcis in mari, p. ead.
 Cur à magnete ferrum trahatur, p. ead.
 Phramonistio & attentionis renovatio, p. 196.
 Exacata scorum, per quam multa antea demonstrata repetitur quibus viam sibi muniz ad naturam magnetis explicandam, p. 196, 197.
 Non omnia corpora quae ab rebus mistuntur esse omnibus rebus apta neque similiter res omneis efficere, p. 197.
 Varia & diversa esse animalium & rerum foramina, diffunditque meatus & vias, aliaque succos transire, alia sonitus, alia voces, p. 197, 198.
 Nunc ratio explicatur, propter quam magnes ferrum attrahat, p. 198, 199, 200.
 Unde crectur morbus pestifer & pestilentia, p. 200, 201.
 Atheniensium pestilentia, quae coorta est bello Peloponnesiaco, descripta, 201. & sequens.

T. LUCRETII CARI

DE

RERUM NATURA

*Liber Primus.*ENEADUM genetrix, hominum di-
vumque voluptas,Alma Venus, coeli subter labentia
signaQuæ mare navigerum, quæ terras fru-
giferentis.Concelebras : per te quoniam genus omne animantium
Concipitur, vixitque exortum lumina solis :

Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila coeli,

Adventumque tuum : tibi suavis dædala tellus

Summittit flores, tibi rident æquora ponti,

Placatumque nitet diffuso lumine coelum.

Nam simul ac species patefacta 'st verna diei,

Et referata viget genitabilis aura Favoni :

Aeris primum volucres te, diva, tumque

Significant initum percussæ corda tua vi.

Inde feræ pecudes persultant pabula læta,

Et rapidos tranant amneis : ita capta lepore,

Illecebrisque tuis omnis natura animantium

Te sequitur cupide, quo quamque inducere pergis,
Denique per maria, ac monteis, fluviosque rapaceis,
Frondeferaeque domos avum, campasque viroreis,
Omnibus incutiens blandum per potera amorem,
Efficis, ut cupide generatim secla propagent.

Quæ quoniam rerum naturam sola gubernas,
Nec sine te quicquam dias in luminis oras
Exoritur, neque sit lætum, neque amabile quicquam:
Te sociam studeo scribundis versibus esse,
Quos ego de rerum natura pangere conor
Memmiadæ nostro: quem tu, dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluisti excellere rebus.

Quo magis æternum da dictis, diva, leporem:
Effice ut interea fera moenera militiæ

Per maria ac terras omneis sopita quiescant.
Nam tu sola potes tranquilla pace juvare

Mortaleis: quoniam belli fera moenera Mavors
Armipotens regit, in gremium qui sæpe tuum se

Rejicit, æterno devinctus volente amoris:

Atque ita suspiciens æreæ cervicis reposita

Pascit amore avidos inhians in te, dea, visus:

E que tuo pendet resupini spiritus ore.

Huac tu, diva, tuo recubantem corpore sancto

Circumfusa super, suaviter ex ore loquelas

Funde, petens placidam Romanis iactata pacem.

Nam neque nos agere hoc patriæ tempore iniquo

Possumus æquo animo: neque Memmiadæ prope

Talibus in rebus communi de ille saluti.

Quod superest, vacuas aurais mihi Memmiada, &c

Semotum à curis adhibe veram ad rationem,

Ne mea dona tibi studio disposita fidei,

Intellecta prius quam fiat, contempra relinquant.

Nam tibi de summa coeli ratione, Denique,

Differere incipiam & rerum primordia pandam,

Unde omneis natura crectres, auget, atque:

Quove eadem rursus natura perempta solvatur:

Quæ nos materiem, & genitalia corpora rebus

Reddunda

Reddunda in ratione vocare, & semina rerum
 Appellare suemus, & hæc eadem usurpare
 Corpora prima, quod ex illis sunt omnia primis.
 Omnis enim per se divum natura necesse est
 Immortali ævo summa cum pace fruatur,
 Semota ab nostris rebus, sejuncta que longe;
 Nam privata dolore omni, privata periculis,
 Ipsa suis pol'ens opibus, nihil indiga nostri,
 Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.

Humana ante oculos foede cum vita jaceret
 In terris oppressa gravi sub religione:
 Quæ caput à coeli regionibus ostendebat,
 Horribili super aspectu mortalibus instans:
 Primum Graius homo mortaleis tollere contra
 Est oculos ausus, primusque obistere contra:
 Quem nec fama Deum, nec fulmina, nec minitanti
 Murmure compressit cœlum, sed eo magis acerra
 Virtutem iritat animi, confringere ut arcta
 Naturæ primus portarum claustra cupiret.
 Ergo vivida vis animi pervicit, & extra
 Proceffit longe lætæ moenia mundi:
 Atque omne immensum peragravit mente animoque:
 Unde refert nobis victor quid possit oriri,
 Quid nequeat: finita potestas denique cuique
 Quanam sit ratione, atque alte terminus hæreat.
 Quare religio pedibus subjecta vicissim
 Obteritur, nos exæquat victoria coelo.

Illud in his rebus vereor, ne forte rearis
 Impia te rationis inire elementa, viamque
 Endogredi sceleris; quod contra scriptum olim
 Religio peperit scelerosa atque impia facta:
 Aulide quo pacto Triviai virginis aram
 Iphianassai turparunt sanguine foede
 Ductores Danaum delecti, prima virorum.
 Cui simul infula virgineos circumdata comptus
 Ex utraque pari malarum parte profusa est,
 Et mœstum simul ante aras adstare parentem

Sensit, & hunc propter ferrum celare ministros,
 Aspectuque suo lacrymas effundere civeis:
 Muta metu terram genibus summissa petebat:
 Nec miseræ prodesse in tali tempore quibat,
 Quod patrioprinceps donarat nomine regem.
 Nam sublata virum manibus tremebundaque ad ar:
 Deducta 'st, non ut, solenni more sacrorum
 Perfecto, posset claro comitari Hymenæo:
 Sed casta incesse nubendi tempore in ipso
 Hostia concideret mactatu mœsta parentis,
 Exiis ut classi felix faustusque daretur.
 Tantum religio potuit suadere malorum.

Tutemet a nobis jam quovis tempore, vaturn
 Terriloquis victus dictis desciscere quæres.
 Quippe etenim quam multa tibi jam fingere possum
 Somnia, quæ vitæ rationes vertere possint,
 Fortunasque tuas omneis turbare timore?
 Et merito: nam si certam finem esse viderent
 Ærumnarum homines, aliqua ratione valerent
 Religioneibus, atque minis obsistere vaturn.
 Nunc ratio nulla 'st, restandi nulla facultas.
 Æternas quoniam poenas in morte timendum.
 Ignoratur enim quæ sit natura animæ,
 Nata sit, an contra nascentibus insinuetur,
 Et simul intereat nobiscum morte dirempta,
 An tenebras Orci visat, vastasque lacunas,
 An pecudes alias divinitus insinuet se,
 Ennius ut noster cecinit, qui primus amoeno
 Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
 Per genteis Italas hominum quæ clara clueret.
 Etsi præterea tamen esse Acherusia templa
 Ennius æternis exponit versibus, edens:
 Quo neq; permanent animæ, neque corpora nostra
 Sed quædam simulacra modis pallentia miris:
 Unde sibi exortam semper -florentis Homeri
 Commemorât speciem, lacrymas & fundere falsas.
 Coepisse, & rerum naturam expandere dictis.

LIBER PRIMUS

5

Quapropter bene cum superis de rebus habenda
 Nobis est ratio; solis lunæque meatus
 Qua fiant ratione, & qua vi quæq; genantur
 In terris: tum cum primis ratione sagaci
 Unde anima, atq; animi constet natura videndum:
 Et quæ res nobis vigilantibus obvia mentis
 Terrificet morbo affectis, somnoq; sepultis,
 Cernere uti videamur eos, audireque coram,
 Morte obita quorum tellus amplectitur ossa.
 Nec me animi fallit, Graiorum obscura reperta
 Difficile inlustrare Latinis versibus esse:
 Multa novis verbis præsertim cum sit agendum,
 Propter egestatem linguæ, & rerum novitatem.
 Sed tua me virus tamen, & sperata voluptas
 Suavis amicitia, quemvis perferre laborem
 Suadet, & inducit nocteis vigilare serenas,
 Quærentem dictis quibus & quo carmine demum
 Clara tuæ possim præpandere lumina menti,
 Res quibus occultas penitus convifere possis.

Hunc igitur terrorem animi, tenebraq; necesse est
 Non radii solis, neque lucida tela diei
 Discutiant, sed naturæ species ratioque:
 Principium hinc cujus nobis exordia sumet:
 Nullam rem è nihilo gigni divinitus unquam.
 Quippe ita formido mortaleis continet omneis,
 Quod multa in terris fieri, coeloque tuentur,
 Quorum operum causas nulla ratione videre
 Possunt, ac fieri divino numine rentur.
 Quas ob res, ubi viderimus, nil posse creari
 De nihilo, tum, quod sequitur, jam rectius inde
 Perspiciemus, & unde queat res quæque creari,
 Et quo quæq; modo fiant opera sine divum.
 Nam si de nihilo fierent, ex omnibu' rebus
 Omne genus nasci posset: nil semine egeret.
 E mare primum homines, è terra posset oriri
 Squammigerum genus, & volucres: erumpere coelo
 Armenta, atq; alia pecudes: genus omne ferarum

Incerto *partis culta ac deserta teneret* :
 Nec fructus iidem arboribus constare *solerent*,
 Sed mutarentur: *ferre omnes omnia possent*.
 Quippe, ubi non essent genitalia corpora cuique,
 Qui posset mater rebus consistere certa ?
 At nunc seminibus quia certis quidque creatur,
 Inde enascitur, atque oras in lumnis exiit,
 Materies ubi inest cuiusq; & corpora prima.
 Atq; hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni.
 Quod certis in rebus inest secreta facultas.

Præterea, cur vere rosam, frumenta calore,
 Viteis autumno fundi sudante videmus :
 Si non, certa suo quia tempore semina rerum
 Cum confluxerunt, patet quodcumq; creatur,
 Dum tempestates adsunt, & vivida tellus
 Tuto res teneras effert in lumnis oras ?
 Quod si de nihilo fierent, subito exorerentur
 Incerto spatio, atque alienis partibus anni :
 Quippe ubi nulla forent primordia, quæ genitali
 Concilio possent arceri tempore iniquo.
 Nec porro augendis rebus spatio foret usus
 Seminis ad coitum, è nihilo si crescere possent.
 Nam fierent juvenes subito ex infantibus parvis :
 E terraque exorta repente arbuta salirent.
 Quorum nil fieri manifestum 'st, omnia quando
 Paullatim crescunt (ut par est) semine certo :
 Crescendoque genus servant ; ut noscere possis .
 Quæq; sua de materia grandescere, alique.

Huc accedit uti sine certis imbribus anni
 Latificos nequeat fortis summittere tellus :
 Nec porro secreta cibo natura animantium
 Propagare genus possit, vitæque tueri :
 Ut potius multis communia corpora rebus
 Multa putes esse, ut verbis elementa videmus,
 Quam sine principiis ullam rem existere posse.
 Denique cur homines tantos natura parare
 Non potuit, pedibus qui pontum per vada possent

Transire, & magnas manibus divellere morces,
 Multaq; vivendo vitalia vincere fasces :
 Si non materies quia rebus reddita certa 'st
 Gignundis, è qua constet quid possit oriri ?
 Nil igitur fieri de nilo posse futendum 'st :
 Semine quando opus est rebus, quo quaq; creatae
 Aeris in teneras possunt profectus auras.

Po. Item quoque incultis praestare videmus
 Culta loca, & manibus meliores reddere forus :
 Esse videlicet in terris primordia rerum,
 Quae nos, fecundas vertentes vomere glebas,
 Terraque solum subigentes, citius ad ortus.
 Quod si nulla forent, nostro sine quaque labore
 Sponte sua multo fieri meliora videres.
 Huc accedit, uti quicq; in sua corpora rursum
 Dissolvat natura, neq; ad nihilum interimat res.
 Nam, si quid mortale è cunctis partibus esset,
 Ex oculis res quaque repente crepea periret ;
 Nulla vi foret usus enim, quae partibus ejus
 Discidium parere, & nexus exsolvere posset.
 At nunc, aeterno quia constant semine quaque,
 Donec vis obit, quae res diverberet ichu,
 Aut intus penetret per inania, dissolvatque,
 Nullius exitum patitur natura videri.

Præterea, quaecumq; venustate amovet ætas,
 Si penitus perimit consumens materiem omnem,
 Unde animale genus generatim in lumina vitæ
 Redducit Venus ? aut reductum dædala tellus
 Unde alit, atq; augeat, generatim pabula præbens ?
 Unde mare, ingenui fontes, externaq; longe
 Flumina suppeditant ? unde æther sidera pascit ?
 Omnia enim debet, mortali corpore quæ sunt,
 Infinita ætas consumere anteaucta diesque.
 Quod si in eo spatium, atq; anteaucta ætate fuere,
 E quibus hæc rerum consistit summa resecta :
 Immortali sunt natura prædita certe.
 Haud igitur possunt ad nihilum quaque reverti.

Deniq; res omneis eadem vis causaq; volgo
 Conficeret, nisi materies æterna teneret
 Inter se nexas minus aut magis endopedite.
 Tactus enim lethi satis esset causa profectio :
 Quippe, ubi nulla forent æterno corpore, eorum
 Contextum vis deberet dissolvere quæque.
 At nunc, inter se quia nexus principiorum
 Dissimiles constant, æternaq; materies est,
 Incolumi remanent res corpore, dum satis acris
 Vis obeat p[er] texture cuiusq; reperta.
 Haud igitur redit ad nihilum res ulla, sed omnes
 Discidio redeunt in corpore materiali.

Postremo pereunt imbres, ubi eos pater æther
 In gremium matris terrai præcipitavit.
 At nitidæ surgunt fruges, ramiq; virescunt
 Arboribus, crescunt ipsæ, foetuq; gravantur.
 Hinc alitur porro nostrum genus, atq; ferarum :
 Hinc lætas urbeis pueris florere videmus,
 Frondiferasque novis avibus canere undiq; sylvas.
 Hinc fessæ pecudes pingues per pabula læta
 Corpora deponunt, & candens lacteus humor
 Uteribus manat distentis : hinc novæ proles
 Artibus infirmis teneras lasciva per herbas
 Ludit, lacte mero menteis percussa novellas.
 Haud igitur penitus pereunt quemcunq; videntur :
 Quando aliud ex alio reficit natura, nec ullam
 Rem gigni patitur, nisi morte adjunctam aliena.

Nunc age, res quoniam docui non posse creari
 De nihilo, neq; item genitas ad nil revocari,
 Ne qua forte tamen coeptes diffidere dictis,
 Quod nequeunt oculis rerum primordia cerni ;
 Accipe præterea, quæ corpora tute necesse 'st
 Conscire esse in rebus, nec posse videri.
 Principio, venti vis verberat incita pontum,
 Ingenteisque ruit naveis & nubila differt :
 Interdum rapido percurrens turbine campos
 Arboribus magnis sternit, monteisque supremos

Ivis fragis vexat flabris : ita perfurit acri
 um fremitu, sævitque minaci marmure pontus.
 int igitur venti nimirum corpora cæca,
 quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila coeli
 errunt, ac subito vexantia turbine raptant,
 ec ratione fluant alia, stragemque propagant,
 c cum mollis aquæ fertur natura repente
 lumine abundanti, quod largis imbris auge
 sonitibus ex altis magnus decursus aquai,
 agmina conjiciens sylvarum, arbusta que tota :
 ec validi possunt pontes venientis aquai
 im subitam tolerare : ita magno turbidus imbri
 olibus incurrens validis cum viribus amnis,
 at sonitu magno stragem, volvitque sub undis
 randia saxa, ruit qua quidquid fluctibus obstat.
 c igitur debent venti quoque flamina ferri :
 quæ, veluti validum flumen cum procubere
 quamlibet in partem trudent res ante, ruuntque
 npetibus crebris : interdum vertice torto
 orripiunt, rapidoque rotantia turbine portant.
 quare etiam atque etiam sunt venti corpora cæca :
 quandoquidem factis ac moribus, æmula magnis
 minibus inveniuntur, aperto corpore qui sunt.
 um porro varios rerum sentimus odores :
 ec tamen ad nareis venienteis cernimus unquam :
 ec calidos æstus tuimur, nec frigora quimus
 surpare oculis, nec voces cernere suemus :
 quæ tamen omnia corporea constare necesse 'st
 astra : quoniam sensus impellere possunt.
 angere enim & tangi, nisi corpus, nulla potest res.
 enique fluctifrago suspensæ in littore vestes
 vescunt, eadem dispensæ in sole feresunt.
 t neque quo pacto perfederit humor aquai
 isu 'st, nec rursus quo pacto fugerit æstu ;
 parvas igitur parteis dispergitur humor,
 quas oculi nulla possunt ratione videre.
 quin etiam multis solis redeunti bus annis

Annulus in digito subteriturus habendo :
 Stillicidi casus lapidem cavat : uncus aratri
 Ferreus occulte decrefcit vomer in arvis :
 Strataque jam volgi pedibus detrita viarum
 Saxea confpicimus : tum portas propter aliena
 Signa manus dexteras ostendunt attenuari
 Sæpe falutarum tactu, præterque meantem.
 Hæc igitur minui, cum sint detrita, videmus,
 Sed quæ corpora decedant in tempore quoque,
 Invida præclufit speciem natura videndi.
 Postremo, quæcunq; dies naturaque rebus
 Paullatim tribuit moderatim crefcere cogens,
 Nulla poteft oculorum acies concentra tueri :
 Nec porro quæcunq; ævo, macieque fenefcunt :
 Nec mare quæ impendent vefco fale laxa perelfa,
 Quid quoque amittant in tempore, cernere poffis.
 Corporibus cæcis igitur natura gerit res.
 Nec tamen undique corporea ftipata tenentur
 Omnia natura, namque eft in rebus Inane,
 Quod tibi cognoffe in multis erit utile rebus :
 Nec finet etrantem dubitare, & querere femper
 De fuma rerum, & noftris diffidere dictis ;
 Quapropter locus eft intactus Inane, vacanſque.
 Quod fi non effer, nulla ratione moveri
 Res poffent, namque, officium quod corporis extat
 Officere, atque obftare, id in omni tempore adelfe
 Omnibus, haud igitur quidquam procedere poffet,
 Principium quoniam cedendi nulla daret res ;
 At nunc per maria, ac terras, fublimaque coeli,
 Multa modis multis varia ratione moveri
 Cernimus ante oculos : quæ, fi non effer Inane,
 Non tam follicito motu privata carerent.
 Quæ genita omnino nulla ratione fuiffent :
 Undique materies quoniam ftipata quieffer.
 Præterea quamvis folidæ res elfe putentur,
 Hinc tamen elfe licet raro cum corpore cernas :
 In fax is, ac fpeluncis permanat aquarum

liquidus humor, & uberibus flent omnia guttis :
 dissipat in corpus sese cibus omne animantium :
 rescunt arbuta, & foetus in tempore fundunt :
 Quod cibus in totas usque ab radicibus imis
 er truncos, ac per ramos diffunditur omneis :
 iter septa meant voces, & clausa domorum
 transvolitant : rigidum permanat frigus ad ossa.
 Quod, nisi Inania sint, qua possent corpora quæque
 transire, haud ulla fieri ratione videres,
 Denique cur alias aliis præstare videmus
 ondere res rebus, nihilo majore figura ?
 Nam, si tantundem 'st in lanæ glomere quantum
 corporis in plumbo 'st, tantundem pendere par est ;
 corporis officiū est quoniam premere omnia deorsum :
 contra autem natura manet sine pondere Inanis ;
 ergo quod magnum 'st æque, leviusque videtur,
 mirum plus esse sibi declarat Inanis :
 et contra gravius plus in se corporis esse
 edicat, & multo Vacui minus intus habere.
 it igitur nimirum id, quod ratione sagaci
 Quærimus, admistum rebus quod Inane vocamus.
 Illud in his rebus ne te deducere vero
 offit, quod quidam fingunt, præcurrere cogor,
 edere squamigeris latices nitentibus aiunt,
 et liquidas aperire vias, quia post loca pisces
 inquant, quo possint cedentes consuere undæ :
 sic alias quoque res inter se posse moveri,
 et mutare locum, quamvis sint omnia plena.
 scilicet id falsa totum ratione receptum 'st.
 Nam quo squamigeri poterunt procedere tandem,
 si spatium dederint latices ? concedere porro
 quo poterunt undæ, cum pisces ire nequibunt ?
 ut igitur motu privandum 'st corpora quæque ;
 ut esse admistum dicendum 'st rebus Inane ;
 inde initium primum capiat res quæque movendi.
 Postremo duo de concursu corpora lata
 i cito dissiliant, nempe aer omne necesse 'st

Inter.

Inter corpora quod fuvat possidat Inane.

Is porro, quamvis circum celerantibus auris
 Confluat, haud poterit tamen uno tempore totum
 Compleri spatium, nam primum quemq; necesse 'st
 Occupet ille locum, deinde omnia possideantur.
 Quod si forte aliquis, cum corpora dissilueret,
 Tum putat id fieri, quia se condenscat aer,
 Errat : nam vacuum tum fit, quod non fuit ante,
 Et repletur item, vacuum quod constitit ante;
 Nec tali ratione potest denserier aer :
 Nec, si jam posset, sine Inani posset, opinor,
 Se ipse in se trahere, & parteis conducere in unum.
 Quapropter, quamvis causando multa moreris,
 Esse in rebus Inane tamen fateare necesse 'st.

Multaque præterea tibi possum commemorando
 Argumenta, fidem dictis, conradere nostris.
 Verum animo satis hæc vestigia parva sagaci
 Sunt, per quæ possis cognoscere cætera tute.
 Namque canes ut montivagæ per sæpe ferai
 Naribus inveniunt in tectis fronde quietes,
 Cum semel institerunt vestigia certa viai :
 Sic alid ex alio per te tute ipse videre
 Talibus in rebus poteris, cæcasque latebras
 Insinuare omneis, & verum protrahere inde :
 Quod si pigraris, paullumve abscesseris ab re,
 Hoc tibi de plano possum promittere, Memmi :
 Usque adeo largos haustus de fontibus magnis
 Lingua meo suavis diti de pectore fundet,
 Ut verear, ne tarda prius per membra senectus
 Serpat, & in nobis vitæ claustra resolvat,
 Quam tibi de quavis una re versibus omnis
 Argumentorum sit copia missa per aureis.
 Sed nunc jam repetam coeptum pertextere dictis.

Omnis ut est igitur per se natura, duabus
 Consistit rebus, nam corpora sunt, & Inane,
 Hæc in quo sita sunt, & qua diversa moventur.
 Corpus enim per se communis deliquat esse

Sensus :

sensus : quo nisi prima fides fundata valebit,
 laud erit occultis de rebus quo referentes
 Confirmare animi quicquam ratione queamus.
 Cum porro locus, ac spatium quod Inane vocamus,
 si nullum foret, haud usquam sita corpora possent
 esse, neque omnino quaquam diversa meare :
 id quod jam supera tibi paullo ostendimus ante.
 Præterea nihil est, quod possis dicere ab omni
 Corpore sejunctum, secretumque esse ab Inani :
 Quod quasi tertia sit rerum natura reperta.
 Jam quodcumq; erit, esse aliquid debebit id ipsum
 luge mine vel grandi, vel parvo denique, dum sit ;
 Cui si tactus erit quamvis levis, exiguisque,
 Corporum augebit numerum, summamque sequetur ;
 in intactile erit, nulla de parte quod ullam
 tem prohibere queat per se transire meantem :
 Sic licet hoc id erit Vacuum, quod Inane vocamus.
 Præterea per se quodcumq; erit, aut faciet quid,
 Aut aliis fungi debebit agentibus ipsum,
 Aut erit ut possint in eo res esse, gerique :
 At facere & fungi sine corpore nulla potest res :
 Nec præbere locum porro, nisi Inane Vacansque.
 Ergo præter Inane, & corpora, tertia per se
 Nulla potest rerum in numero natura relinqui,
 Nec, quæ sub sensus cadat ullo tempore nostros,
 Nec ratione animi quam quisquam possit apisci.
 Jam quæcumq; cluent, aut his conjuncta duabus
 ebus ea invenies, aut horum eventa videbis.
 Conjunctum 'st id, quod nunquam sine perniciâ
 incidium potis est sejungi, seque gregari :
 Pondus uti saxi, calor ignibus, liquor aquai,
 Tactus corporibus cunctis, intactus Inani.
 Servitium contra, libertas, divitiæque,
 Impertas, bellum, concordia, cætera, quorum
 adventu manet incolumis natura, abituque,
 Nec soliti sumus, ut par est, eventa vocare.
 Tempus item per se non est, sed rebus ab ipsis

Conse-

Consequitur sensus, transactum quid sit in ævo,
 Tum quæ res inter, quid porro deinde sequatur.
 Nec per se quemquam tempus sentire fatendu' est
 Semotum ab rerum motu, placidaque quiete.
 Denique Tyndaridem raptam, belloque subactas
 Trojugenas genteis cum dicunt esse, videndu' est,
 Ne forte hæc per se, cogant nos, esse fateri :
 Quando ea sæcla hominum, quorum hæc eventa fuere,
 Inrevocabilis abstulerit jam præterita ætas.
 Namque aliud rebus, aliud regionibus ipsis
 Eventum dici poterit, quodcunque erit actum.
 Denique materies si rerum nulla fuisset,
 Nec locus, ac spatium, res in quo quæque geruntur,
 Nunquam Tyndaridis formæ conflatu amore
 Ignis Alexandri Phrygio sub pectore gliscens
 Clara accendisset sævi certamina belli :
 Nec clam durateus Troiai Pergama partu
 Inflammasset equus nocturno Grajugenarum ;
 Perspicere ut possis res gestas funditus omneis,
 Non ita uti corpus per se constare, nec esse :
 Nec ratione cluere eadem, quæ constat Inane :
 Sed magis ut merito possis eventa vocare
 Corporis, atque loci, res in quo quæque gerantur.
 Corpora sunt porro partim primordia rerum,
 Partim concilio quæ constant principiorum.
 Sed quæ sunt rerum primordia, nulla potest vis
 Stringere : nam solido vincunt ea corpore demum ;
 Et si difficile esse videtur credere, quicquam
 In rebus solido reperiri corpore posse.
 Transiit enim fulmen coeli per sepra domorum,
 Clamor ut, ac voces : ferrum candescit in igne :
 Dissiliuntque fero ferventia saxa vapore :
 Conlabefactatus rigor auri solvitur æ'æu :
 Tum glacies æris flamma devicta liquefcit :
 Permanat calor argentum, penetraleque frigus :
 Quando utrumque manu, retinentes pocula ritè,
 Sensimus infuso lympharum rore superne.

Ulsque

que adeo in rebus solidi nihil esse videtur.
 d quia vera tamen ratio, naturaque rerum
 agit, ades, paucis dum versibus expediamus,
 se ea, quæ solido atque æterno corpore consistunt,
 mina quæ rerum, primordiaque esse docemus :
 unde omnis rerum nunc consistet summa creata.

Principio quoniam duplex natura duarum
 dissimilis rerum longe contraria reperta est,
 corporis atque loci, res in quo quæque geruntur :
 esse utramque sibi per se, puramque necesse est.
 Jam quacunque vacat spatium, quod Inane vocamus;
 Corpus, ea non est : quæ porro cunctis tenet se
 Corpus ea vacuum nequaquam consistat Inane.
 sunt igitur solida, ac sine Inani corpora prima.
 Præterea quoniam genitis in rebus Inane est,
 Materiem circum solidam consistere necesse est :
 Nec res ulla potest vera ratione probari
 Corpore Inane suo celare, atque intus habere.
 Si non, quod cohibet, solidum consistere relinquant.
 Id porro nihil esse potest, nisi materiam
 Concilium, quod Inane queat rerum cohibere.
 Materies igitur, solido quæ corpore consistat,
 Esse æterna potest, cum cætera dissolvantur.

Tum porro si nil esset, quod Inane vacaret,
 Omne foret solidum ; nisi contra corpora cæca
 Essent, quæ loca complerent, quæcunque tenerent :
 Omne, quod est, spatium vacuum consistaret Inane.
 Alternis igitur nimirum corpus Inani
 Distinctum est, quoniam nec plenum naviter extat :
 Nec porro vacuum : sunt ergo corpora cæca,
 Quæ spatium pleno possint distinguere Inane.
 Hæc neque dissolvi plagis extrinsecus icta
 Possunt : nec porro penitus penetrata retexi :
 Nec ratione queunt alia tentata labare,
 Id quod jam supera tibi paullo ostendimus ante.
 Nam neque conlidi sine Inani posse videtur

Quicquam, nec frangi, nec findi in bina secando :

Nec.

Nec capere humorem, neque item manabile frigus,
 Nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur.
 Et quam quæque magis cohibet res intus Inane,
 Tam magis his rebus penitus tentata labascit.
 Ergo, si solida, ac sine Inani corpora prima
 Sunt, ita uti docui, sint hæc æterna necesse 'st.

Præterea, nisi materies æterna fuisset,
 Antehac ad nihilum penitus res quæque redissent,
 De nihiloque renata forent quæcunque videmus.
 At quoniam supera docui nil posse creari
 De nihilo, neque quod genitum 'st, ad nil revocari :
 Esse immortalis primordia corpore debent,
 Dissolvi quo quæque supremo tempore possint,
 Materies ut suppediret rebus reparandis.
 Sunt igitur solida primordia simplicitate,
 Nec ratione queunt alia servata per ævum
 Ex infinito jam tempore res reparare.

Denique, si nullam finem natura parasset
 Frangendis rebus, jam corpora materialia
 Usque redacta forent, ævo frangente priore,
 Ut nihil ex illis à certo tempore posset
 Conceptum, summum ætatis pervadere florem ;
 Nam quidvis citius dissolvi posse videmus,
 Quam rursus refici, quapropter longa diei
 Infinitæ ætas anteaacti temporis omnis
 Quod fregisset adhuc, disturbans, dissolvensque,
 Id nunquam reliquo reparari tempore posset :
 At nunc nimirum frangendi reddita finis
 Certa manet : quoniam refici rem quamq; videmus,
 Et finita simul generatim tempora rebus
 Stare, quibus possint ævi contingere florem.
 Huc accedit, uti solidissima materialia
 Corpora cum constant, possint tamen omnia reddi
 Mollia, quæ fiant aer, aqua, terra, vapores,
 Quo pacto fiant, & qua vi cunque genantur,
 Admixtum quoniam simul est in rebus Inane.
 At contra, si mollia sint primordia rerum,

Unde

Inde queant validi filices, ferrumque creari,
 Non poterit ratio reddi, nam funditus omnis
 Principio fundamenti natura carebit.
 Sunt igitur solida pollentia simplicitate,
 Quorum condenso magis omnia conciliatu
 Arctari possunt, validasque ostendere vireis.
 Denique jam quoniam generatim reddita finis
 Crescendi rebus constat, vitamque tuendi,
 Et quid quæque quæant per foedera naturæ,
 Quid porro nequeant, sancitum quandoquidem exstat:
 Nec commutatur quicquam; quin omnia constant,
 Neque adeo variæ volucres ut in ordine cunctæ
 Ostendant maculas generaleis corpori inesse,
 Immutabile materię quoque corpus habere
 Debent nimirum, nam si primordia rerum
 Commutari aliqua possent ratione revicta,
 Incertum quoque jam constet, quid possit oriri,
 Quid nequeat, finita potestas, denique cuique
 Quanam sit ratione, atque alte terminus hæreat;
 Nec toties possent generatim sæcla referre
 Naturam, motus, vicium, moresque parentum.
 Cum porro, quoniam extremum cuiusque cacumen
 Corporis est aliquod, nostri quod cernere sentius
 Am nequeunt: id nimirum sine partibus exstat,
 Et minima constat natura: nec fuit unquam
 Ter se secretum, neque posthac esse valebit:
 Alterius quoniam est ipsum pars, primaque, & ima.
 Ade aliæ, atque aliæ similes ex ordine partes
 Gmine condenso naturam corporis explent.
 Quæ quoniam per se nequeunt constare, necesse est
 Arerere, ut nequeant ulla ratione revelli.
 Sunt igitur solida primordia simplicitate:
 Quæ minimis stipata cohærent partibus arcte.
 Non ex ullorum conventu conciliata,
 Sed magis æterna pollentia simplicitate:
 Inde neque avelli quicquam, neque diminui jam
 Accedit natura reservans semina rebus.

Præterea

Præterea nisi erit Minimum, parvissima quæque
 Corpora constabunt ex partibus infinitis.
 Quippe ubi dimidiæ partis pars semper habebit
 Dimidiam partem : nec res perfiniet ulla.
 Ergo rerum inter summam, minimamque quid esset
 Non erit ut distent, nam quamvis funditus omnis
 Summa sit infinita, tamen parvissima quæ sunt,
 Ex infinitis constabunt partibus æque.

Quoi quoniam ratio reclamat vera, negatque
 Credere posse animam, victus fateare necesse 'st,
 Esse ea quæ nullis jam prædicta partibus essent,
 Et minima constent natura : quæ quoniam sunt,
 Illa quoque esse tibi solida, atque æterna fatendum
 Denique ni minimas in parteis cuncta resolvi
 Cogere consueffet rerum natura creatrix,
 Jam nihil ex illis eadem reparare valeret :
 Propterea, quia quæ multis sunt partibus aucta,
 Non possunt ea, quæ debet genitalis habere
 Materies, varios connexus, pondera, plagas,
 Concurfus, motus, per quæ res quæque geruntur.
 Porro, si nulla 'st frangendis reddita finis
 Corporibus, tamen ex æterno tempore quædam
 Nunc etiam superare necesse 'st corpora rebus,
 Quæ nondum clueant ullo tentata periclo.
 At quoniam fragili natura prædicta constant,
 Discrepat æternum tempus potuisse manere
 Innumerabilibus plagis vexata per ævum.

Quapropter, qui materiem rerum esse putarunt
 Ignem, atque ex igni summam consistere solo,
 Magnopere a vera lapsi ratione videntur.
 Heraclitus inquit quorum dux prælia primus,
 Clarus ob obscuram linguam magis inter inaneis,
 Quam de graveis inter Graios, qui vera requirunt.
 Omnia enim stolidi magis admirantur, amantque
 Inversis quæ sub verbis latitantia cernunt :
 Veraque constituunt, quæ belle tangere possunt
 Aureis, & lepido quæ sunt fucata sonore.

n cur tam variz res possent esse, requiro,
 vero si sunt igni, puroque creatz.
 prodesset enim calidum denseriet ignem,
 rarefieret, si partes ignis eandem
 naturam, quam totus habet super ignis, haberent.
 prior ardor enim conductis partibus esset :
 ignidior porro disiectis, disque supatis.
 ipsius hoc fieri nihil est, quod posse rearis
 libus in causis, necum variantia rerum
 nata queat densis rarisque ex ignibus esse,
 que hi si faciant admittum rebus Inane,
 inseri poterunt ignes, rarique relinqui :
 l, quia multa sibi cernunt contraria, mussant,
 fugitant in rebus Inane relinquere purum, &,
 dum metunt, amittunt vera viam :
 c rursum cernunt exempto rebus Inani,
 omnia denseri, fierique ex omnibus unum
 corpus, nil ab se quod possit mittere raptim,
 hifer ignis uti lumen jact, atque vaporem :
 videas non e stipatis partibus esse.
 quod si forte ulla credunt ratione potesse
 reus in coetu stingui, mutareque corpus :
 licet ex ulla facere id si parte reparcent,
 cadet ad nihilum nimirum funditus ardor
 annis, & ex nihilo fient quæcunque creantur.
 in quodcunque suis mutatum finibus exit,
 continuo hoc mors est illius, quod fuit ante ;
 inde aliquid superare necesse 'st incolume ollis,
 tibi res redeant ad nilum funditus omnes,
 nihiloque renata virescat copia rerum.
 Nunc igitur, quoniam certissima corpora quædam
 it, quæ conservant naturam semper eandem,
 iorum abitu, aut aditu, mutatoque ordine, mutant
 turam res, & convertunt corpora sese :
 re licet non esse hæc ignea corpora rerum.
 l referret enim quædam decedere, abire,
 que alia attribui mutarique ordine quædam,

Si tamen ardoris naturam cuncta tenerent.
 Ignis enim foret omnimodis, quodcumque crearent.
 Verum, ut opinor, ita sit: sunt quædam corpora, quorum
 Concurfus, motus, ordo, positura, figuræ,
 Efficiunt igneis, mutatoque ordine, mutant
 Naturam: neque sunt igni simulata, neque ullæ
 Præterea reij, quæ corpora mittere possit
 Sensibus, & nostros adjectu tangere tactus.

Dicere porro ignem res omneis esse, neque ullam
 Rem veram in numero rerum constare, nisi ignem:
 Quod facit hic idem, per delirum esse videtur.
 Nam contra sensus ab sensibus ipse repugnat:
 Et labefactat eos, unde omnia credita pendunt:
 Unde hic cognitus est ipsi, quem nominat ignem.
 Credit enim sensus ignem cognoscere vere,
 Cætera non credit, nihilo quæ clara minus sunt:
 Quod mihi cum vanum, tum delirum esse videtur.
 Quo referemus enim? quid nobis certius ipsis
 Sensibus esse potest, quo vera ac falsa notemus?
 Præterea, quare quisquam magis omnia tollat,
 Et velit ardoris naturam linquere solam,
 Quam neget esse ignis, summam tamen esse relinquat?
 Æqua videtur enim dementia dicere utrumque.
 Quapropter qui materiem rerum esse putarunt
 Ignem, atque ex igni summam consistere posse:
 Et qui principium gignundis aera rebus
 Constituere: aut humorem quicumque putarunt
 Fingere res ipsum per se: terramve creare
 Omnia, & in rerum naturas vertier omneis:
 Magnopere à vero longeque errasse videntur.
 Adde etiam, qui conduplicant primordia rerum,
 Aera jungentes igni, terramque liquori;
 Et qui quatuor ex rebus posse omnia rentur,
 Ex igni, terra, atque anima procreascere, & imbri:
 Quorum Acragantinus cum primis Empedocles est:
 Intula quem Triquetris terrarum gessit in oris:
 Quam fluitans circum magnis amfractibus æquor

glaucis aspergit virus ab undis :
que fretu rapidum mare dividit undis
rari oras à finibus ejus :
asta Charybdis, & hic Ætæa minantur
a flammarum rursus se conligere iras,
eruptos iterum ut vis evomat igneis :
inque ferat flammæ fulgura rursus :
in magna modis multis miranda videtur
s humanis regio, visendaque fertur,
vima bonis, multa munita virum vi,
in hoc habuisse viro præclarius in se,
sum magis, & mirum, carumque videtur.
i quin etiam divini pectoris ejus
inur, & exponunt præclara reperta :
humana videatur stirpe creatus.
en, & supera quos diximus, inferiores
egregie multis, multoque minores,
iam multa bene, ac divinitus inventientes
o tanquam cordis responsa dedere
, & multo certa ratione magis, quam
quæ tripode ex Phœbi, lauroque profatur ;
is tamen in rerum fecere ruinas,
ter magni magno cecidere ibi casu :
quod motus exempto rebus Inani
unt, & res molleis, raræque relinquunt,
lem, ignem, terras, animalia, fruges :
en admiscunt in eorum corpus Inane.
quod omnino finem non esse secandis
bus faciunt, neque pausam stare fragori :
rsus in rebus minimum consistere quicquam :
deamus id extremum cujusque cacumen
od ad sensus nostros minimum esse videtur :
re ut possis ex hoc, quod cernere non quis,
um quod habent, minimum consistere rebus.
accedit item, quod jam primordia rerum
onstituunt, quæ nos nativa videmus
mortali cum corpore funditus ; atqui

Debeat

Debeat ad nihilum jam rerum summa reverti,
 De nihiloque renata virefcere copia rerum :
 Quorum utrumque quid à vero jam difter, habebas.
 Deinde inimica modis multis funt, atque venena
 Ipsa fibi inter fe ; quare aut congressa peribunt,
 Aut ita diffugient, ut tempeftate coorta,
 Fulmina diflugere, atque imbreis ventofque videmus.

Denique quatuor ex rebus fi cuncta creantur,
 Atque in eas rurfum res omnia diffolvuntur,
 Qui magis illa queunt rerum primordia dici,
 Quam contra res illorum, retroque purari ?
 Alternis gignuntur enim, mutantque colorem,
 Et totam inter fe naturam tempore ab omni.
 Sin ita forte puras, ignis, terræque coire
 Corpus, & aerias auras, roremque liquorum,
 Nil in concilio naturam ut mutet eorum :
 Nulla tibi ex illis poterit res effe creata,
 Non animans, non ex animo quid corpore, ut arbor ;
 Quippe fuam quidque in coetu variantis acervi
 Naturam oftendet, miftusque videbitur aer
 Cum terra fimul, atque ardor cum rore manere :
 At primordia gignendis, in rebus oportet
 Naturam claudelstinam, cæcamque adhibere,
 Emineat nequid, quod contra pugnet, & obftet,
 Quo minus effe queat proprie quodcunque creatur.
 Quin etiam repetunt à coelo, atque ignibus ejus,
 Et primum faciunt ignem fe vertere in auras
 Aeris : hinc imbrem gigni, terramque creari
 Ex imbri, retroque à terra cuncta reverti,
 Humorem primum, poft æra, deinde calorem :
 Nec ceflare hæc inter fe mutare, meare
 De coelo ad terram, de terra ad fidera mundi :
 Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
 Immutabile enim quiddam superare neceffe 'ft ;
 Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
 Nam quodcunque fuis mutatum finibus exit,
 Continuo hoc mors eft illius, quod fuit ante.

propter, quoniam quæ paullo diximus ante,
 mutatum veniunt, constare necesse 'st
 is ea, quæ nequeant converteri unquam :
 i res redeant ad nihil funditus omnes :
 potius tali natura prædita quædam
 ra continuas, ignem si fonte creant,
 eadem demptis paucis, paucisque tributis,
 e mutato, & motu, facere aeris auras :
 as aliis rebus mutarier omneis,
 manifesta palam res indicat, inquis, in auras
 e terra res omneis crescere, aliquæ :
 tempestas indulget tempore fausto,
 us, & tabe nimborum arbusa vacillant,
 e sua pro parte fovet, tribuitque calorem :
 re non possint fruges, arbusa, animantes.
 t & nisi nos cibus aridus, & tener humor
 et, amisso jam corpore, vita quoque omnis
 bus e nervis atque ossibus exsolvatur.
 amur enim dubio procul, atque alimur nos
 i ab rebus, certis aliæ atque aliæ res :
 um quia multa modis communia multis
 rum rerum in rebus primordia mista
 ideo variis variæ res rebus aluntur.
 e eadem magni refert primordia sæpe
 quibus, & quali positura contineantur :
 os inter se dent motus, accipiantque.
 que eadem coelum, mare, terras, flumina, solem
 itunt : eadem fruges, arbusa, animanteis :
 n aliis, alioque modo commissa moventur.
 etiam passim nostris in versibus ipsis
 elementa vides multis communia verbis :
 amen inter se versus, ac verba necesse 'st
 reare & re, & sonitu distare sonanti :
 m elementa queunt permutato ordine solo :
 um quæ sunt primordia, plura adhibere
 it, unde queant variæ res quæque creari
 nc & Anaxagoræ scrutemur homœomeriam,

Quam

Quam Græci memorant, nec nostra dicere lingua
 Concedit nobis patrii sermonis egestas :
 Sed tamen ipsam rem facile 'st exponere verbis,
 Principium rerum quam dicit homœomeriam :
 Ossa videlicet è paucillis atque minutis
 Ossibus, sic & de paucillis atque minutis
 Visceribus viscus gigni, sanguenque creari,
 Sanguinis inter se multis coeuntibus guttis :
 Ex aurique putat micis consiliteri posse
 Aurum, & de terris terram concrefcere parvis :
 Ignibus ex ignem, humorem ex humoribus esse ;
 Cætera confimili fingit ratione, putatque :
 Nec tamen esse ulla parte idem in rebus Inane
 Concedit, neque corporibus finem esse secandis.
 Quare in utraque mihi pariter ratione videtur
 Errare, atque illi, supera quos diximus ante.

Adde quod imbecilla nimis primordia fingit,
 Si primordia sunt, simili quæ prædita constant
 Natura, atque ipsæ res sunt; æqueque laborant,
 Et pereunt, neque ab exitio res ulla refrænat.
 Nam quid in oppressu valido durabit eorum,
 Ut mortem effugiat lethi sub dentibus ipsis ?
 Ignis? an humor? an aura? quid horum? sanguen? an ossa?
 Nil, ut opinor, ubi ex æquo res funditus omnis .
 Tam mortalis erit, quam quæ manifesta videmus
 Ex oculis nostris aliqua vi victa perire.
 At neque recidere ad nihilum res posse, neque autem
 Crescere de nihilo, testor res ante probatas.

Præterea quoniam cibus augeat corpus, alique :
 Scire licet, nobis venas, & sanguen, & ossa ;
 Et nervos alienigenis ex partibus esse :
 Sive cibos omneis commisto corpore dicent
 Esse, & habere in se nervorum corpora parva,
 Ossaque, & omnino venas, partisque cruoris :
 Fiet, uti cibus omnis & aridus, & liquor ipse,
 Ex alienigenis rebus constare putetur,
 Ossibus, & nervis, venisque, & sanguine misto.

Præ

Præterea quæcunque è terra corpora crescunt,
Si sunt in terris, terras constare necesse 'st
Ex alienigenis, quæ terris exoriantur.
Transfer item, tocidem verbis utare licebit :
In lignis si flamma later, fumusque, cinisque :
Ex alienigenis consistant ligna necesse 'st,

Linquntur hic tenuis latitandi copia quædam :
Id quod Anaxagoras sibi sumit, ut omnibus omneis.
Res putet immittas rebus latitare : sed illud
Apparere unum, cujus sint plura mista,
Et magis in promptu, primaque in fronte locata :
Quod tamen à vera longe ratione repulsi 'st.
Conveniebat enim fruges quoque sæpe minutas,
Robore cum saxi franguntur, mittere signum
Sanguinis, aut alium nostro quæ corpore aluntur :
Cum lapidi lapidem terminus, manare cruorem :
Consimili ratione herbas quoque sæpe decebat,
Et latices, dulcis guttas, similique sapore
Mittere, lanigeræ quali sunt ubera lactis :
Scilicet & glebis terrarum sæpe friatis
Herbarum genera, & fruges, frondeisque videri
Dispertita, atque in terris latitare minute ;
Postremo, in lignis cinerem fumumque videri,
Cum præfracta forent, igneisque latere minutos.
Quorum nil fieri quoniam manifesta docet res,
Scire licet non esse in rebus res ita mistas :
Verum semina multimodis immista latere
Multarum rerum in rebus communia debent.

At sæpe in magnis sit montibus, inquis, ut altis
Arboribus vicina cacumina summa terantur
Inter se, validis facere id cogentibus austris,
Donec fulserunt flammæ fulgore coorto :
Scilicet & non est lignis tamen insitus ignis ;
Verum semina sunt ardoris multa, terendo
Quæ cum confluxere, creant incendia sylvis.
Quod si tanta foret sylvis abscondita flamma,
Non possent ullum tempus celarier ignes :

Conficerent volgo sylvas, arbuſta cremarent.
 Jamne vides igitur, paullo quod diximus ante,
 Per magni referre eadem primordia ſæpe
 Cum quibus, & quali poſitura contineantur ?
 Et quos inter ſe dent motus, accipiantque ?
 Atque eadem paullo inter ſe mutata creare
 Igneis è lignis ? quo pacto verba quoque ipſa
 Inter ſe paullo mutatis ſunt elementis,
 Cum ligna, atque igneis diſtinſta voce notemus.
 Denique jam quæcunque in rebus cernis apertis,
 Si fieri non poſſe putas, quin materiai
 Corpora conſimili natura prædita ſingas,
 Hac ratione tibi pereunt primordia rerum :
 Fiet uti riſu tremulo concuſſa cachinent,
 Et lacrymis falſis humectent ora, genæque.

Nunc age, quod ſuperest, cognoſce, & clarius audi.
 Nec me animi fallit, quam ſint obſcura, ſed acri
 Percuſſit thyrſo laudis ſpes magna meum cor,
 Et ſimul incuſſit ſuavem mi in pectus amorem
 Muſarum : quo nunc inſtinſtus, mente vigenti
 Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
 Trita ſolo : juvat integros accedere fonteis,
 Atque haurire, juvatque novos decerpere flores,
 Inſignemque meo capiti petere inde coronam,
 Unde prius nulli velarint tempora Muſæ :
 Primum quod magnis doceo de rebus, & arſtis
 Relligionum animos nodis exſolvere pergo :
 Deinde quod obſcura de re tam lucida pango
 Carmina, Muſeo contingens cuncta lepore,
 Id quoque enim non ab nulla ratione videtur :
 Sed veluti pueris abſinthia tetra medentes
 Cum dare conantur, prius oras pocula circum
 Coniungunt mellis dulci flavoque liquore,
 Ut puerorum ætas improvida ludificetur
 Laborum tenuis, interea perpotet amarum
 Abſinthii laticem, deceptaque non capiat,
 Sed potius tali factò recreata valeſcat :

Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
Volgus abhorret ab hac : volui tibi suaviloquenti
Carminè Pierio rationem exponere nostram,
Et quasi Museo dulci contingere melle,
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
Naturam rerum, qua constet compta figura.

Sed quoniam docui, solidissima materiai
Corpora perpetuo volitare invicta per ævum,
Nunc age summam equoznam sit finis eorum,
Necne sit, evolvauius : item, quod Inane repertum 'st,
Seu locus, ac spatium, res in quo quæque genantur,
Pervideamus utrum finitum funditus omne
Constet, an immensum pateat vel adusque profundum.

Omne quod est, igitur, nulla regione viarum
Finitum 'st : namque extremum debebat habere.
Extremum porro nullius posse videtur
Esse, nisi ultra sit quod finiat, ut videatur,
Quo non longius hæc sensus natura sequatur.
Nunc extra summam quoniam nihil esse fatendum 'st,
Non habet extremum : caret ergo fine, modoque :
Nec refert quibus assistas regionibus ejus,
Ulsque adeo quem quisque locum possidit, in omneis
Tantundem parteis infinitum omne relinquit.

Præterea, si jam finitum constituatur
Omne quod est spatium, si quis procurrat ad oras
Ultimis extremas, jaciatque volatile telum,
Id validis utrum contortum viribus ire
Quo fuerit missum mavis, longeque volare,
An prohibere aliquid censes, obstareque posse ?
Alterutrum fatearis enim, sumasque necesse 'st,
Quorum utrumque tibi effugium præcludit, & omne
Cogit ut exempta concedas sine patere.
Nam sive est aliquid, quod prohibeat, officiatque
Quo minus quo missum 'st veniat, finique locet se,
Sive foras fertur, non est ea finis profecto.

Hoc pacto sequar, atque oras ubicunque locaris
 Extremas, quæram quid telo denique fiat.
 Fiet uti nusquam possit consistere finis :
 Effugiumque fugæ prolatet copia semper.

Præterea spatium summa totius omne
 Undique si inclusum certis consisteret oris,
 Finitumque foret, jam copia materiai
 Undique ponderibus solidis confluet ad imum ;
 Nec res ulla geni sub cœli tegmine posset :
 Nec foret omnino cœlum, neque lumina solis :
 Quippe ubi materies omnis cumulata jaceret .
 Ex infinito jam tempore subsidendo.

At nunc nimirum requies data principiorum
 Corporibus nulla 't : quia nil est funditus imum,
 Quo quasi confluere, & sedes ubi ponere possint,
 Semper & assiduo motu res quæque genuntur
 Partibus in cunctis, æternaque suppeditantur
 Ex infinito citâ corpora materiai.

Postremo ante oculos rem res finire videtur :
 Aer dissepat colleis, atque æra montes :
 Terra mare, & contra mare terras terminat omneis.
 Omne quidem vero nihil est quod finiat extra :
 Est igitur natura loci, spatiumque profundi,
 Quod neque clara suo percurrere flumina cursu
 Perpetuo possint ævi labentia tractu :
 Nec prorsum facere, ut restet minus ire meando :
 Usque adeo passim patet ingens copia rebus,
 Finibus exemptis in cunctas undique parteis.

Ipsa modum porro sibi rerum summa parare
 Ne possit, natura tenet : quia corpus Inani,
 Et quod Inane autem est, finiri corpore cogit :
 Ut sic alternis infinita omnia reddat.
 Aut etiam alterutrum nisi terminet alterum eorum,
 Simplice natura & pateat tantum immoderatum :
 Nec mare, nec tellus, nec cœli lucida templa,
 Nec mortale genus, nec divum corpora sancta
 Exiguum possent horâ sistere tempus.

Nam dispulsa suo de coetu material
 Copia ferretur magnum per Inane soluta,
 Sive adeo potius nunquam concreta creasset
 Ullam rem, quoniam cogi defiecta nequisset.
 Nam certe neque consilio primordia rerum
 Ordine se quæque, atque sagaci mente locarunt :
 Nec quos quæque darent motus pepigere profecto :
 Sed quia multimodis, multis, mutata, per omne
 Et infinito vexantur percita plagis,
 Omne genus motus, & coetus experiundo,
 Tandem deveniunt in taleis disposituras,
 Qualibus hæc rebus consistit summa creata :
 Et multos etiam magnos servata per annos,
 Ut semel in motus coniecta 'st convenienteis,
 Efficit, ut largis avidum mare fluminis undis
 Integrent amnes, & solis terra vapore
 Fota novet foetus, summissaque gens animantium
 Floreat, & vivant labentes ætheris ignes.
 Quod nullo facerent pacto, nisi material
 Ex infinito suboriri copia posset,
 Unde amissa solent reparari in tempore quoque.
 Nam veluti privata cibo natura animantium
 Diffluit amittens corpus, sic omnia debent
 Dissolvi, simul ac defecit suppeditare
 Materies recta regione averfa viai.
 Nec plagæ possent extrinsecus undique summam
 Conservare omnem, quæcunque 'st conciliata.
 Cudere enim crebro possunt, partemque morari,
 Dum veniant aliæ, ac suppleri summa queatur.
 Interdum resilire tamen coguntur, & una
 Principiis rerum spatium, tempusque fugai
 Largiri, ut possint à coetu libera ferri.
 Quare etiam atque etiam suboriri multa necesse 'st.
 Et tamen ut plagæ quoque possint suppetere ipsæ,
 Infinita opus est vis undique material.

Illud in his rebus longè fuge credere, Methmi,
 In medium summæ (quod dicunt) omnia niti,

Atque ideo mundi naturam stare sine ullis
 Ictibus externis, neque quoquam posse resolvi.
 Summa atque ima, quod in medium sint omnia nixa,
 Ipsum si quicquam posse in se sistere credis :
 Et quæ pondera sunt sub terris, omnia sursum
 Nitier, in terraque retro requiescere posta :
 Ut per aquas quæ nunc rerum simulacra videmus :
 Et simili ratione animalia subtu' vagari
 Contendunt, neque posse è terris in loca coeli
 Recidere inferiora magis, quam corpora nostra
 Sponte sua possint in coeli templa volare :
 Illi cum videant solem, nos sidera noctis
 Cernere, & alternis nobiscum tempora coeli
 Dividere, & nocteis parileis agitare, diesque.
 Sed vanus stolidis hæc omnia finxerit error,
 Amplexi quod habent perverse prima viai.
 Nam medium nihil esse potest, ubi Inane, locusque
 Infinita : neque omnino, si jam medium sit,
 Possit ibi quicquam hac potius consistere causa,
 Quam quavis alia longe regione manere.
 Omnis enim locus, ac spatium, quod Inane vocamu
 Per medium, per non medium concedat oportet
 Æquis ponderibus, motus quacunque feruntur.
 Nec quisquam locus est, quo corpora cum venere,
 Ponderis amissa vi possint stare in Inani :
 Nec quod inane autem 'st, illis subsistere debet,
 Quin sua quod natura petit, concedere pergat,
 Ne volucrum ritu flammæ, moenia mundi
 Diffugiant subito magnum per Inane soluta,
 Et ne cætera consimili ratione sequantur :
 Neve ruant coeli tonitralia templa superne,
 Terraque se pedibus raptim subducatur, & omnes
 Inter permistas terræ, cœlique ruinas
 Corpora solventes, abeant per Inane profundum,
 Temporis ut puncto nihil exstet reliquiarum,
 Desertum præter spatium, & primordia cæca.
 Nam quacunque prius de partu corpora cesser

Constitues, hæc rebus erit pars janua lethi :
Hac se turba foras dabit omnis materiai.
Præterea quoque jam non omnia corpora fingunt
In medium niti, sed terrarum, atque liquorum,
Humorem ponti, magnisque e montibus undas,
Et quasi terreno quæ corpore contineantur :
At contra tenuis exponunt aeris auras,
Et calidos simul à medio differrier igneis,
Atque ideo totum circumremere æthera signis,
Et solis flammam per coeli cæcula pasci,
Quod calor à medio fugiens ibi colligat igneis.
Quippe etiam vesci è terra mortalia facta :
Nec prorsum arboribus summos frundescere ramos
Possè, nisi à terris paullatim quisque ciberetur.
Haud igitur possunt tali ratione teneri
Res in concilio, medii cuppedine victæ.
Hæc si pernosces parva perfunctus opella,
(Namque aliud ex alio clarescet,) non tibi cæci
Nox iter eripiet, quin ultima naturæ
Pervideas, ita res accendent lumina rebus.

T. LUCRETII

Liber Secundus.

Uave, mari magno turbantibus æquo
ventis,

E terra magnum alterius spectare l-
borem :

Non quia vexari quemquam 'st iucu-
da voluptas,

Sed, quibus ipse malis careas, quia cernere suave 'st

Suave etiam belli certamina magna tueri

Per campos instructa tua sine parte pericli :

Sed nil dulcius est, bene quam munita tenere

Edita doctrina sapientum templa serena :

Despicere unde queas alios, passimque videre

Errare, atque viam palanteis querere vitæ,

Cerrate ingenio, contendere nobilitate,

Nocteis atque dies niti præstante labore

Ad summas emergere opes, rerumque potiri.

O miseris hominum menteis, ô pectota cæca !

Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periclis

Degitur hoc ævi, quodcunque 'st ! nonne videre

Nil aliud sibi naturam latrare, nisi ut, cum

Corpore sejunctus dolor absit, mente fruatur

Jucundo sensu, cura semota, metuque ?

Ergo corpoream ad naturam pauca videmus

Esse opus omnino, quæ demant quemque dolorem.

Delicias quoque uti nullas substernere possint,

Gratius interdum neque natura ipsa requirit.

Si non aurea sunt juvenum simulacra per ædeis

Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,

Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur,

Nec domus argento fulget, auroque renidet,

Nec citharis reboant laqueata aurataque templa :
 At tamen inter se prostrati in gramine molli
 Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,
 Non magnis opibus jucunde corpora curant :
 Præsertim cum tempestas arridet, & anni
 Tempora conspergunt viridanteis floribus herbas,
 Nec calidæ citius decedunt corpore febres,
 Textilibus si in picturis, ostroque rubenti
 Jactaris, quam si plebeia in veste cubandu' sit.
 Quapropter quoniam nil nostro in corpore gazæ
 Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni :
 Quod superest, animo quoque nil prodesse putandum :
 Si non forte tuas legiones per loca campi
 Fervere cum videas belli simulacra cientis :
 Fervere cum videas classem, lateque vagari,
 His tibi tum rebus timefactæ relligiones
 Effugiunt animo pavidæ, mortisque timores :
 Tum vacuum pectus linquunt, curaque solutum.
 Quod si ridicula hæc, ludibriaque esse videmus,
 Re veraque metus hominum, curæque sequaces,
 Nec metuunt sonitus armorum, nec fera tela :
 Audacterque inter reges, rerumque potentis
 Versantur, neque fulgorem reverentur ab auro,
 Nec clarum vestis splendorem purpureæ :
 Quid dubitas, quin omne sit hoc rationis egestas ?
 Omnis cum in tenebris præsertim vita laboret.
 Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
 In tenebris metuunt : sic nos in luce timemus
 Interdum nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
 Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
 Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse 'st
 Non radii solis, neque lucida tela diei
 Discutiant, sed naturæ species, ratioque.
 Nunc age, quo motu genitalia materiei
 Corpora res varias gignant, genitasque resolvant,
 Et qua vi facere id cogantur, quæ ve sit oillis
 Reddita mobilitas magnum per Inane meandi,

Expediam : tu te dictis præbere memento.
 Nam certe non inter se stipata cohæret
 Materies : quoniam minui rem quamque videmus,
 Et quasi longinquo fluere omnia cernimus ævo,
 Ex oculisque vetustatem subducere nostris :
 Cum tamen incolumis videatur summa manere ,
 Propterea, quia quæ decedunt corpora cuique,
 Unde abeunt, minuant : quo venere, augmine donant
 Illa senescere, at hæc contra florescere cogunt.
 Nec remorantur ibi : sic rerum summa novatur
 Semper, & inter se mortales mutua vivunt.
 Angescunt aliæ gentes, aliæ minuuntur :
 Inque brevi spatio mutantur sæcla animantium :
 Et, quasi cursores, vitali lampada tradunt.
 Si cessare putas rerum primordia posse,
 Cessandoque novos rerum progignere motus :
 Avius à vera longe ratione vagaris.
 Nam, quoniam per Inane vagantur cuncta, necesse 'st
 Aut gravitate sua ferri primordia rerum,
 Aut ictu forte alterius : nam cita superne
 Obvia cum fluxere, fit, ut diversa repente
 Dissiliant : neque enim mirum, durissima quæ sint,
 Ponderibus solidis, neque quicquam à tergis obster.
 Et quo jactari magis omnia materiali
 Corpora pervideas, reminiscere totius inum
 Nil esse in summa : neque habere ubi corpora prima
 Consistant : quoniam spatium sine fine modoque 'st
 Immensumque patere in cunctas undique parteis,
 Pluribus ostendi, & certa ratione probatu 'st.
 Quod quoniam constar, nimirum nulla quies est
 Reddita corporibus primis per Inane profundum :
 Sed magis assiduo, varioque exercita motu,
 Partim intervallis magnis conflictata resultant :
 Pars etiam brevibus spatiis nexantur ab ictu.
 Et quæcunque magis condense conciliatu,
 Exiguus intervallis comexa resultant,
 Indupedita suis perplexis ipsa figuris :
 Hæc validas saxi radices, & fera ferri

Corpora constituunt, & cætera de genere horum
 Paucula : quæ porro magnum per Inane vagantur,
 Et cita diffiliunt longe, longeque recurrant
 In magnis intervallis : hæc æra rarum
 Sufficiunt nobis, & splendida lumina solis.
 Multaque præterea magnum per Inane vagantur,
 Conciliis rerum quæ sunt rejecta, nec usquam
 Consociare etiam motus potuere recepta :
 Cujus, uti memoro, reij simulacrum & imago
 Ante oculos semper nobis versatur, & instat.
 Contemplator enim, cum solis lumina cunq̃ue
 Infertim fundunt radios per opaca domorum :
 Multa minuta modis multis per Inane videbis
 Corpora misceri radiorum lumine in ipso :
 Et velut æterno certamine proelia, pugnasque
 Edere turmatim certantia : nec dare pausam,
 Conciliis, & discidiis exercita crebris :
 Conjicere ut possis ex hoc, primordia rerum ,
 Quale sit, in magno jactari semper Inani ;
 Duntaxat rerum magnarum parva potest res
 Exemplare dare, & vestigia notitiae.
 Hoc etiam magis hæc animum te advertere par est
 Corpora quæ in solis radiis turbare videntur :
 Quod tales turbæ motus quoque materiali
 Significant clandestinos, cæcosque subesse.
 Multa videbis enim plagis ibi percita cæcis
 Commutare viam, retroque repulsa reverti
 Nunc huc, nunc illuc, in cunctas denique parteis.
 Scilicet hic à principiis est omnibus error.
 Prima moventur enim per se primordia rerum ;
 Inde ea, quæ parvo sunt corpora conciliatu,
 Et quasi proxima sunt ad vireis principiorum,
 Ictibus illorum cæcis impulsa cientur :
 Ipsaque quæ porro paullo majora, lacescunt.
 Sic à principiis ascendit motus, & exit
 Paullatim nostros ad sensus, ut moveantur.
 Illa quoque in solis quæ lumine cernere quimus ;
 Nec

Nec quibus id faciant plagis apparet aperte.

Nunc, quæ mobilitas sit reddita materiai
 Corporibus, paucis licet hinc cognoscere, Memmi.
 Primum aurora novo cum spargit lumine terras,
 Et variæ volucres nemora avia pervolitantes
 Aera per tenerum liquidis loca vocibus opplent:
 Quam subito soleat sol ortus tempore tali
 Convellere sua perfundens omnia luce,
 Omnibus in promptu, manifestumque esse videmus.
 At vapor is, quem sol mittit, lumenque serenum,
 Non per Inane meat vacuum, quo tardius ire
 Cogitur, aerias quasi cum diverberet undas:
 Nec singillatim corpuscula quæque vaporis,
 Sed complexa meant inter se, conque globata.
 Quapropter simul inter se retrahuntur: & extra
 Officiuntur, ubi cogantur tardius ire,
 At, quæ sunt solida primordia simplicitate,
 Cum per Inane meant vacuum, nec res remoratur
 Ulla foris, atque ipsa suis è partibus unum,
 Unum in quem coepere locum connixa feruntur:
 Debent nimirum præcellere mobilitate,
 Et multo citius ferri, quam lumina solis:
 Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
 Tempore, quo solis pervolgant fulgura coelum:
 Nam neque consilio debent tardata morari,
 Nec perscrutari primordia singula quæque,
 Ut videant, quæ quidque geratur cum ratione.

At quidam contra hæc, ignari, materiai
 Naturam non posse deum sine numine rentur
 Tantopere humanis rationibus ac moderatis
 Tempora mutare annorum, frugesque creare:
 Nec jam cætera, mortaleis quæ suadet adire,
 Ipsaque deducit dux vitæ diæ voluptas,
 Ut res per Veneris blanditum sæcla propagent,
 Ne genus occidat humanum: quorum omnia causa
 Conluisse deos fingunt sed in omnibus rebus
Magnopere à vera lapsi ratione videntur.

Nam quamvis rerum ignorem primordia quæ sint,
Hoc tamen ex ipsis coeli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus esse creatam
Naturam mundi, quæ tanta est prædita culpa :
Quæ tibi posterius, Memmi, faciemus aperta.
Nunc id quod superest, de motibus expediemus.

Nunc locus est (ut opinor) in his illud quoque rebus
Confirmare tibi, nullam rem posse sua vi
Corpoream sursum ferri, sursumque meare.
Nec tibi dent in eo flammæ corpora fraudem :
Sursum enim vorsum gignuntur, & augmina sumunt :
Et sursum nitidæ fruges, arbutæque crescunt,
Pondera, quantum in se est, cum deorsum cuncta ferantur.
Nec cum subsiliunt ignes ad tecta domorum,
Et celeri flamma degustant tigna, trabeisque,
Sponte sua facere id sine vi subigente putandum est :
Quod genus, è nostro cum missus corpore sanguis
Emicat exsultans alte, spargitque cruorem.
Nonne vides etiam, quanta vi tigna trabeisque
Respuat humor aquæ ? nam quam magis merissimus altum
Directa, & magna vi multi pressissimus ægre :
Tam cupide sursum revomit magis, atque remittit,
Plus ut parte foras emergant, exsiliantque.
Nec tamen hæc quantum est in se, dubitamus, opinor,
Quin vacuum per Inane deorsum cuncta ferantur.
Sic igitur debent flammæ quoque posse per auras
Aeris expressæ sursum succedere, quanquam
Pondera, quantum in se est, deorsum deducere pugnent,
Nocturnæque faceis coeli sublimis volanteis,
Nonne vides longos flammæ ducere tractus,
In quascunque dedit parteis natura meatum ?
Non cadere in terram stellas, & sidera cernis ?
Sol etiam summo de vertice dissipat omnes
Ardorem in parteis, & lumine confert arva.
In terras igitur quoque solis vergitur ardor.
Trinversæque volare per imbres fulmina cernis :

Nunc

Nunc hinc, nunc illinc abrupti nubibus ignes
Concurfant, cadit in terras vis flammea volgo.

Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus :

Corpora cum deorsum rectum per Inane feruntur,
Ponderibus propriis incerto tempore firme,
Incertisque locis spatio decedere paullum :
Tantum quod nomen mutatum dicere possis.

Quod nisi declinare solerent, omnia deorsum,
Imbris uti guttæ caderent per Inane profundum :
Nec foret offensus natus, nec plaga creata
Principiis : ita nil unquam natura creasset.

Quod si forte aliquis credit graviora potesse
Corpora, quo citius rectum per Inane feruntur,
Incidere è supero levioribus, atque ita plagas
Gignere, quæ possint ginitaleis reddere motus :
Avius à vera longe ratione recedit.

Nam per aquas quæcunq; cadunt, atq; aera deorsum :
Hæc pro ponderibus casus celerare necesse 'st,
Propterea, quia corpus aquæ, naturaque tenuis
Aeris haud possunt æque rem quamque morari :
Sed citius cedunt gravioribus exsuperata.

At contra nulli de nulla parte, neque ullo
Tempore Inane potest vacuum subsistere rei,
Quin, sua quod natura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per Inane quietum
Æque ponderibus non æquis concita ferri.

Haud igitur poterunt levioribus incidere unquam
Ex supero graviora, neque ictus gignere per se,
Qui varient motus, per quos natura genat res.
Quare etiam atque etiam paullum clinare necesse 'st
Corpora, nec plus quam minimum, ne fingere motus
Obliquos videamur, & id res vera refuter.

Namque hoc in promptu, manifestumque esse videmus:
Pondera, quantum in se 'st, non posse obliqua meare,
Ex supero cum præcipitant, quod cernere possis.

Sed nihil omnino recta regione viai
Declinare quis est, qui possit cernere, sese?

Denique

Denique si semper motus connectitur omnis,
 Et vetere exoritur semper novus ordine certo :
 Nec declinando faciunt primordia motus
 Principium quoddam, quod fati fœdera rumpat,
 Ex infinito ne causam causa sequatur :
 Libera per terras unde hæc animantibus extat,
 Unde est hæc (inquam) fatis avolsa voluntas,
 Per quam progredimur, quo ducit quemque voluptas?
 Declinamus item motus, nec tempore certo,
 Nec regione loci certa, sed ubi ipsa tulit mens.
 Nam dubio procul his rebus sua cuique voluntas
 Principium dat : & hinc motus per membra rigantur.
 Nonne vides etiam patefactis tempore puncto
 Carceribus, non posse tamen prorumpere equorum
 Vim cupidam tam desubito, quam mens avet ipsa ?
 Omnis enim totum per corpus materiali
 Copia conquiri debet, concita per artus
 Omneis ut studium mentis connexa sequatur :
 Ut videas initium motus à corde creari,
 Ex animique voluntate id procedere primum :
 Inde dari porro per totum corpus & artus.
 Nec simile est, ut cum impulsus procedimus ictu,
 Viribus alterius magnis, magnoque coactu,
 Nam tum materiam totius corporis omnem
 Perspicui est nobis invitis ire, rapique,
 Donicum eam refraxavit per membra voluntas.
 Jamne vides igitur, quamquam vis extrema multos
 Pellit, & invitos cogit procedere sæpe,
 Præcipiteisque rapit, tamen esse in pectore nostro
 Quiddam, quod contra pugnare, obstareque possit :
 Cujus ad arbitrium quoque copia materiali
 Cogitur interdum flecti per membra, per artus,
 Et projecta refrænat, retroque residit ?
 Quare in seminibus quoque idem fateare necesse est,
 Esse aliam præter plagas, & pondera causam
 Motibus, unde hæc est nobis innata potestas :
 De nihilo quoniam fieri nil posse videmus.

Pondus enim prohibet, ne plagis omnia fiant,
 Externa quasi vi, sed ne mens ipsa necessum
 Intestinum habeat cunctis in rebus agendis :
 Et devicta quasi cogatur ferre, patique :
 Id facit exiguum clinamen principiorum
 Nec regione loci certa, nec tempore certo,
 Nec stipata magis fuit unquam materiai
 Copia, nec porro majoribus intervallis.
 Nam neq; adaugescit quicquam, neq; deperit inde.
 Quapropter quo nunc in motu principiorum
 Corpora, sunt, in eodem antea cta ætate fuere,
 Et posthac semper simili ratione ferentur :
 Et quæ consuerunt gigni, gignentur eadem
 Conditione : & erunt, & crescent, inque valebunt,
 Quantum cuique datum 'st per foedera naturai.
 Nec rerum summam commutare ulla potest vis.
 Nam neque quo possit genus ullum materiai
 Effugere ex Omni, quicquam 'st, neq; rursus, in Omne
 Unde coorta queat nova vis irrumpere, & omnem
 Naturam rerum mutare, & vertere motus.
 Illud in his rebus non est mirabile : quare
 Omnia cum rerum primordia fixæ in motu,
 Summa tamen summa videatur stare quiete,
 Præterquam si quid proprio dat corpore motus.
 Omnis enim longe nostris ab sensibus infra
 Primorum natura jacet : quapropter ubi illa
 Cernere jam nequeas, motus quoq; surpere debent :
 Præsertim cum quæ possimus cernere, celent
 Sæpe tamen motus spatio diducta locorum.
 Nam sæpe in colli rudentes pabula læta
 Lanigeræ reptant pecudes, quo quamque vocantes
 Invitant herbæ gemmantes rore recenti :
 Et satiati agni ludunt, blandeque conscant :
 Omnia quæ nobis longe confusa videntur,
 Et veluti in viridi candor consistere colli.
 Præterea magnæ legiones cum loca cursu
 Camporum complent, belli simulacra cientes :

Et circumvolitant equites, mediosque repente
 Tramittunt valido quatientes impete campos :
 Fulgur ibi ad coelum se tollit, totaque circum
 Aere renidescit tellus, subterque virum vi
 Excitur pedibus sonitus, clamoreque montes
 Isti rejectant voces ad sidera mundi :
 Et tamen est quidam locus altis montibus, unde
 Stare videtur, & in campis consistere fulgur.
 Nunc age jam deinceps cunctarum exordia rerum,
 Qualia sint, & quam longe distantia formis,
 Percipe, multigenis quam sint variata figuris,
 Non quod multa parum simili sint prædita forma,
 Sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
 Nec mirum : nam cum sit eorum copia tanta,
 Ut neque finis (uti docui) neque summa sit ulla :
 Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
 Esse pari filo, similique affecta figura.

Præterea genus humanum, mutæque natantes
 Squammigerum pecudes, & læta arbuta, feræque,
 Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
 Concelebrant circum ripas, fontibusque lacusque :
 Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes :
 Horum unum quodvis generatim sumere perge :
 Invenies tamen inter se distare figuris.

Nec ratione alia proles cognoscere matrem,
 Nec mater posset prolem : quod posse videmus,
 Nec minus, atque homines inter se nota cluere.
 Nam sæpe ante deum vitulus delubra decora
 Turicremas propter mactatus concidit aras,
 Sanguinis exspirans calidum de pectore flumen,
 At mater virideis saltus orbata peragrans,
 Linqvit humi pedibus vestigia pressa bisulcis,
 Omnia convulsens oculis loca, si queat usquam
 Conspicere amissum foetum : completque querelis.
 Frondiferum nemus adhistens : & crebra revisit
 Ad stabulum, desiderio prefixa juvenci.
 Nec teneræ salices, atque herbæ rore vigentes,

Flumi-

Fluminaque ulla queunt summis labentia ripis.
 Oblectare animum, subitamque avertere curam :
 Nec vitulorum aliæ species per pabula læta
 Derivare queunt alio, curaque levare :
 Ullique adeo quiddam proprium, notumque requirit.
 Præterea teneri tremulis cum vocibus hoedi
 Cornigeras norunt matres, agnique petulci
 Balantum pecudes : ita, quod natura reposcit,
 Ad sua quisque fere decurrunt ubera lactis.

Postremo quodvis frumentum, non tamen omne
 Quodque suo in genere inter se simile esse videbis,
 Quin intercurrat quædam distantia formis,
 Concharumque genus parili ratione videmus
 Pingere telluris gremium, qua mollibus undis
 Littoris incurvi bibulam pavit æquor arenam.
 Quare etiam atque etiam simili ratione necesse 'st,
 Natura quoniam constant, neque facta manu sunt,
 Unius ad certam formam primordia rerum,
 Dissimili inter se quædam volitare figura.

Perfacile 'st jam animi ratione exolvere nobis,
 Quare fulmineus multo penetralior ignis,
 Quam noster fluat è tedis terrestribus ortus.
 Dicere enim possis coelestem fulminis ignem
 Subtilem magis è parvis constare figuris :
 Atque ideo transire foramina, quæ nequit ignis
 Noster hic è lignis ortus, tedaque creatus.
 Præterea lumen per cornu transit : at imber
 Respiratur : quare ? nisi luminis illa minora
 Corpora sunt, quæ de quibus est liquor almus aquarum :
 Et quamvis subito per colum vina videmus
 Perfluere : at contra tardum cunctatur olivum,
 Aut quia nimirum majoribus est elementis,
 Aut magis hamatis inter se, perque plicatis.
 Atque ideo fit uti non tam deducta repente
 Inter se possint primordia singula quæque
 Singula per cuiusque foramina permanere.
Huc accedit, uti mellis lactisque liquores

Jucundo sensu linguæ tractentur in ore;
 At contra tetra absinthii natura, ferique
 Centauri foedo pertorquent ora sapore:
 Ut facile agnoscas è lævibus, atque rotundis
 Esse ea, quæ sensus jucunde tangere possunt:
 At contra quæ amara, atque aspera cunque videntur,
 Hæc magis hamatis inter se nexa teneri,
 Proptereaque solere vias rescindere nostris
 Sensibus, introituque suo perturbare corpus.
 Omnia postremo bona sensibus, & mala tactu,
 Dissimili inter se pugnant perfecta figura:
 Ne tu forte putes terræ stridentis acerbum
 Horrorem constare elementis lævibus æque
 Ac Musæa mele, per chordas organici quæ
 Mobilibus digitis expergesta figurant:
 Neu simili penetrare putes primordia forma
 Innareis hominum, cum tetra cadavera torrent,
 Et cum scena croco Cilici perfusa recens est,
 Araque Panchæos exhalat propter odores:
 Neve bonos rerum simili constare colores
 Semine constituas, oculos qui pascere possunt,
 Et qui compungunt aciem, lacrymareque cogunt:
 Aut foeda specie tetri turpesque videntur.
 Omnis enim sensus quæ mulcet causa, juvatque,
 Haud sine principali aliquo lævore creata 'st:
 At contra, quæcunque molesta, atque aspera constat,
 Non aliquo sine materiæ squalore reperta 'st.

Sunt etiam quæ jam nec lævia jure putantur
 Esse, neque omnino flexis mucronibus unca:
 Sed magis angululis paullum prostantibus, & quæ
 Titillare magis sensus, quam lædere possunt:
 Fæcula jam quo de genere 'st, inulæque sapes.
 Denique jam calidos igneis, gelidamque pruinam,
 Dissimili dentata modo compungere sensus
 Corporis, indicio nobis est tactus uterque.

Tactus enim, tactus, pro divum numina sancta,
 Corporis est sensus, vel cum res externa sese

Insinuat.

Insinuat, vel cum lædit, quæ in corpore nata 'st :
 Aut juvat egrediens genitaleis per Veneris res :
 Aut ex offensu cumturbant corpore in ipso
 Semina, confunduntque inter se concita sensum :
 Ut si forte manu quamvis jam corporis ipse
 Tute tibi partem ferias, æque experiare.
 Quapropter longe formas distare necesse 'st
 Principiis, varios quæ possint edere sensus.
 Denique, quæ nobis durata ac spissa videntur :
 Hæc magis hamatis inter sese esse necesse 'st,
 Et quasi ramosis alte compacta teneri.
 In quo jam genere in primis adamantina saxa
 Prima acie constant, ictus contemnere sueta,
 Et validi filices, ac duri robor ferri,
 Aeraque quæ claustris restantia vociferantur.
 Illa autem debent ex lævibus atque rotundis
 Esse magis, fluido quæ corpore liquida constant.
 Nec retinentur enim inter se glomeramina quæqu
 Et procursus item in proclive volubilis extat.
 Omnia postremo quæ puncto tempore cernis
 Diffugere, ut fumum, nebulas, flammæque, necesse
 Si minus omnibus sunt e lævibus atque rotundis,
 At non esse tamen perplexis indupedita,
 Pungere uti possint corpus, penetrareque saxa.
 Nec tamen hære inter se, quod quisque videmus
 Sensibus esse datum : facile ut cognoscere possis
 Non è perplexis, sed acutis esse elementis.
 Sed quod amara vides eadem, quæ fluvida constat
 Sudor uti maris est, minime id mirabile habendum
 Nam quod fluvidum est, è lævibus atque rotundis
 Est : at lævibus, atque rotundis mista doloris
 Corpora : nec tamen hæc retineri hamata necessum
 Scilicet esse globosa tamen, cum squalida consent
 Provolvi simul ut possint, & lædere sensus.
 Et quo mista putes magis aspera lævibus esse
 Principiis, unde 'st Neptuni corpus acerbum :
 Est ratio secernendi, seorsumque videndi.

Humor dulcet ubi per terras crebrius idem
 Percolatur, ut in foveam fluat, ac mansuescat.
 Linqvit enim supera tetri primordia viri.
 Aspera, quo magis in terris hærescere possunt.

Quod quoniam docui, pergā connectere rem, quæ
 Ex hoc apta fidem ducit, primordia rerum
 Finita variare figurarum ratione.

Quod si non ita sit, rursū jam semina quædam
 Esse infinito debebunt corporis auctu.

Namque in eadem una cuiuscujus brevitāte
 Corporis inter se multum variare figuræ
 Non possunt: fac enim minimis ē partibus esse
 Corpora prima: tribus, vel paullo pluribus auge:
 Nempe ubi eas parteis unius corporis omneis,
 Summa atque ima locans, transmutans dextera lævis,
 Omnimodis expertus eris, quam quisque det ordo
 Formæ speciem totius corporis ejus:

Quod superest, si forte voles variare figuras,
 Addendum parteis alias erit: inde sequetur
 Adsimili ratione alias ut postulet ordo,
 Si tu forte voles etiam variare figuras.

Ergo formæ novitatem corporis augmen
 Subsequitur: quare non est ut credere possis,
 Esse infinitis distantia semina formis,

Ne quædam cogas immāni maximitate
 Esse: supra quod jam docui, non posse probari.

Jam tibi Barbaricæ vestes, Melibœaque fulgens
 Purpura Thessalico concharum tincta colore, &
 Aurea pavonum ridenti imbuta lepore
 Sæcla novo rerum superata colore jacerent:
 Et contemptus odor myrrhæ, mellisque saporēs,
 Et cyneæ mele, Phœbeaque dædala chordis
 Carmina consimili ratione oppressa silerent. •

Namque aliis aliud præstantius exoreretur.

Cedere item retro possent in deteriores

Omnia sic parteis, ut diximus in meliores.

Namque aliis aliud retro quoque tetrius esse:

Telaque præportant violenti signa furoris,
Ingratos animos, atque impia pectora volgi
Conterrere metu quæ possint numine divæ.
Ergo cum primum magnas in vecta per urbeis
Munificat tacita mortaleis muta salute :
Aere atque argento sternunt iter omne viarum
Largifica stipe ditantes, nunguntque rosarum
Floribus umbrantes matrem, comitumque catervas.
Hic armata manus (Curetas nomine Graij
Quos memorant Phrygios) inter se forte catenas
Ludunt, in numerumque exsultant sanguine læti : &
Terrificas capitum quatientes numine cristas,
Districtos referunt Curetas : qui Jovis illum
Vagitum in Creta quondam occultasse feruntur,
Cum pueri circum puerum pernixe chorea
Armati in numerum starent : pernixe chorea
Armati in numerum pulsarent æribus æra,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
Æternumque daret matri sub pectore volnus.
Propterea Magnam armati matrem comitantur,
Aut quia significant divam prædicere, ut armis,
Ac virtute velint patriam defendere terram :
Præsidioque parent, decorique parentibus esse.
Quæ bene, & eximie quamvis disposita ferantur,
Longe sunt tamen à vera ratione repulsa.
Omnis enim per se divum natura necesse est
Immortali ævo summa cum pace fruatur,
Semota à nostris rebus, sejunctaque longe.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipse suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.
Terra quidem vero caret omni tempore sensu :
Sed quia multarum potitur primordia rerum,
Multa modis multis effert in lumina solis.
Hic si quis mare Neptunum, Cereremque vocare
Constituet fruges, & Bacchi nomine abuti
Mavolt, quam laticis proprium proferre vocamen :
D Concedat

Concedamus ut hic terrarum dictitet orbem
Esse deum matrem, dum re non sit tamen apse.

Sape itaque ex uno tondentes gramina campo
Lanigeræ pecudes & equorum duellica proles,
Buceriæque greges sub eodem tegmine coeli,
Ex unoque fitim sedantes flumine aquai,
Diffimili vivunt specie, retinentque parentum
Naturam, & mores generatim quæque imitantur :
Tanta 'st in quovis genere herbæ materiali
Diffimilis ratio : tanta 'st in flumine quoque.
Jam vero quamvis animantem ex omnibus unam
Ossa, cruor, venæ, calor, humor, viscera, nervi
Constituunt, quæ sunt porro distantia longe
Diffimili perfecta figura principiorum.
Tum porro quæcunque igni flammata cremantur.
Si nil præterea, tamen ex se ea corpora tradunt,
Unde ignem jacere, & lumen summittere possint :
Scintillasque agere, ac late differre favillam.
Cætera consimili mentis ratione peragrans,
Ivenies intus multarum semina rerum
Corpore celare, & varias cohibere figuras.
Denique multa vides, quibus est odor, & sapor una,
Reddita sunt cum odore ; imprimis pleraque dona,
Religione animum turpi cum tangere parto.
Hæc igitur variis debent constare figuris :
Nidor enim penetrat, qua succus non it in artus :
Succus item seorsum & rerum sapor insinuat
Sensibus, ut noscas primis differre figuris.
Diffimiles igitur formæ glomeramen in unum
Conveniunt : & res permixto semine constant.
Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides multis communia verbis :
Cum tamen inter se versus, ac verba necesse 'st
Confiteare alia ex aliis constare elementis.
Non quo multa parum communis littera currat,
Aut nulla inter se duo sint ex omnibus idem :
Sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.

Sic aliis in rebus item communia multa,
 Multarum rerum cum sint primordia, longe
 Dissimili tamen inter se consistere summa.
 Possunt : ut merito ex aliis constare ferantur
 Humanum genus, ac fruges, arbutaque læta.
 Nec tamen omnimodis connecti posse putandu' est
 Omnia : nam volgo fieri portentosa videres :
 Semiferas hominum species existeret : & altos
 Interdum ramos egigni corpore vivo :
 Multaque connecti terrestria membra marinis.
 Tum flammam tetro spiranteis ore Chimæras
 Pascere naturam per terras omniparenteis.
 Quorum nil fieri manifestu' est : omnia quando
 Seminibus certis certa genitrice creata
 Conservare genus crescentia posse videmus.
 Scilicet id certa fieri ratione necesse 'est.
 Nam sua cuique cibus ex omnibus intus in artus
 Corpora discedunt : connexaque convenientis
 Efficiunt motus : at contra aliena videmus
 Rejicere in terras naturam : multaque cæcis
 Corporibus fugiunt è corpore percita plagis,
 Quæ neque connecti cuiquam potuere, neque intra
 Vitaleis motus consentire, atque animari.
 Sed ne forte putes animalia sola teneri
 Legibus his : eadem ratio res terminat omneis.
 Nam veluti tota natura dissimiles sunt
 Inter se genitæ res quæque : ita quamque necesse 'est
 Dissimili constare figura principiorum :
 Non quod multa parum simili sint prædita forma :
 Sed quia non volgo paria omnibus omnia consent.
 Semina cum porro distent : differre necesse 'est
 Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
 Concursum, motus : quæ non animalia solum
 Corpora sejungunt, sed terras, ac mare totum
 Secernunt, cœlumque à terris omne retentant.
 Nunc age dicta meo dulci quæsita labore
 Percipe : ne forte hæc albis ex alba rearis

Principiis esse, ante oculos quæ candida cernis :
 Aut ea, quæ nigrant, nigro de semine nata :
 Neve, alium quemvis quæ sunt induta colorem,
 Propterea gerere hunc credas, quod materiai
 Corpora consimili sint ejus tincta colore.
 Nullus enim color est omnino materiai
 Corporibus, neque par rebus, neque denique dispar
 In quæ corpora si nullus tibi forte videtur
 Posse animi injectus fieri, procul avius erras.
 Nam cum cæcigeni, solis qui lumina nunquam
 Aspexere, tamen cognoscant corpora tactu,
 Ex ineunte ævo nullo contincta colore :
 Scire licet menti quoque nostræ corpora posse
 Verti in notitiam nullo circumlita fūco.
 Denique nos ipsi cæcis quæcunque tenebris
 Tangimus, haud ullo sentimus tincta colore.
 Quod quoniam vinco fieri, nunc esse docebo.
 Omnis enim color omnino mutatur in omneis :
 Quod facere haud ullo debent primordia pacto,
 Immutabile enim quiddam superare necesse est,
 Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
 Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
 Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.
 Proinde colore cave contingas semina rerum :
 Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.

Præterea, si nulla coloris principiis est
 Reddita natura : at variis sunt prædita formis :
 E quibus omnigenos gignunt variantque colores.
 Præterea magni quod refert semina quæque
 Cum quibus, & quali positura contineantur,
 Et quos inter se dent motus accipiantque :
 Perfacile extemplo rationem reddere possis,
 Cur ea, quæ nigro fuerint paullo ante colore,
 Marmoreo fieri possint candore repente :
 Ut mare, cum magni commorunt æquora venti,
 Vertitur in canos candenti marmore fluctis.
Dicere enim possis nigrum, quod sæpe videmus,

Materies ubi permista 'it illius, & ordo
 Principiis mutatus, & addita, demptaque quædam,
 Continuo id fieri ut candens videatur, & album :
 Quod si cæruleis constarent æquora ponti
 Seminibus, nullo possent albescere pacto.
 Nam quocunque modo perturbes, cærulea quæ sint,
 Nunquam in marmoreum possunt migrare colorem.
 Sin alio, atque alio sunt semina tincta colore,
 Quæ maris efficiunt unum purumque nitorem :
 Ut sæpe ex aliis formis, variisque figuris
 Efficitur quiddam quadratum, unæque figuræ :
 Conveniebat, uti in quadrato cernimus esse
 Dissimileis formas : ita cernere in æquore ponti,
 Aut alio in quovis uno puroque nitore
 Dissimileis longe inter se variosque colores.

Præterea, nihil efficiunt, obstantque figuræ
 Dissimiles, quo quadratum minus omne sit extra :
 At varii rerum impediunt, prohibentque colores,
 Quo minus esse una possit res tota nitore.
 Tum porro, quæ ducit & inlicit, ut tribuamus
 Principiis rerum nonnunquam, causa, colores,
 Occidit, ex albis quoniam non alba creantur :
 Nec quæ nigra cluent, de nigris : sed variis de.
 Quippe etenim multo proclivius exorientur
 Candida de nullo, quam de nigrante colore.
 Aut alio quovis qui contra pugnet, & obster.

Præterea, quoniam nequeunt sine luce colores
 Esse, neque in lucem existunt primordia rerum :
 Scire licet quam sint nullo velata colore.
 Qualis enim cæcis poterit color esse tenebris,
 Lumine qui mutatur in ipso, propterea quod
 Recta aut obliqua percussus luce resulget ?
 Pluma Columbarum quo pacto in sole videtur :
 Quæ sita cervices circum, collumque coronat.
 Namque alias sit uti rubro sit clara pyropo :
 Interdum quodam sensu sit, uti videatur
 Inter cæruleum virideis miscere smaragdos.

Caudaque pavonis, larga cum luce repleta 'st,
 Consimili mutat ratione obversa colores,
 Qui, quoniam quodam gignuntur luminis ictu,
 Scilicet id sine eo fieri non posse putandu' st.
 Et quoniam plagæ quoddam genus excipit in se
 Pupula, cum sentire colorem dicitur album,
 Atque aliud porro, nigrum cum, & cætera, sentit,
 Nec refert ea, quæ tangis, quo forte colore
 Prædita sint, verum quali magis apta figura :
 Scire licet, nil principiis opus esse colores :
 Sed variis formis varianteis edere tactus.

Præterea, quoniam non certis certa figuris
 Est natura coloris, & omnia principiorum
 Formamenta queunt in quovis esse nitore :
 Cur ea, quæ constant ex illis, non pariter sunt
 Omnigenis perfusa coloribus in genere omni ?
 Conveniebat enim corvos quoque sæpe volanteis
 Ex albis album pennis jactare colorem,
 Et nigros fieri nigro de semine cynos,
 Aut alio quovis uno, varioque colore.
 Quin etiam quanto in parteis res quæque minutas
 Distrabitur magis, hoc magis est ut cernere possis
 Evanescere paulatim, stinguique colorem.
 Ut sit ubi in parvas parteis discerpitur aurum,
 Purpura, poeniceusque color clarissimu' multo,
 Filatim cum distractus disperditur omnis :
 Noscere ut hinc possis, prius omnem efflare colorem
 Particulas, quam discedant ad semina rerum.

Postremo, quoniam non omnia corpora vocem
 Mittere concedis, neque odorem : propterea fit,
 Ut non omnibus attribuas sonitus, & odores :
 Sic, oculis quoniam non omnia cernere quimus,
 Scire licet, quædam tam constare orba colore,
 Quam sine odore ullo quædam, sonituque remota :
 Nec minus hæc animum cognoscere posse sagacem
 Quam quæ sunt aliis rebus privata, notisque.

Sed ne forte putes solo spoliata colore

Corpor

Corpora prima manere : etiam secreta teporis
 Sunt, ac frigoris omnino, calidique vaporis :
 Et sonitu sterila, & succo jejuna feruntur :
 Nec jaciunt ullum proprio de corpore odorem.
 Sicut amaracini blandum, statque liquorem
 Et nardi florem, nectar qui naribus halant,
 Cum facere instituas : cum primis quærere par est,
 Quoad licet, ac potis es reperire, inolentis olivi
 Naturam, nullam quæ mittat naribus auram :
 Quam minime ut possit mistos in corpore odores,
 Concoctosque, suo contactos perdere viro.

Propterea demum debent primordia rerum
 Non adhibere suum gignendis rebus odorem,
 Nec sonitum, quoniam nihil ab se mittere possunt :
 Nec simili ratione saporem denique quemquam
 Nec frigus, neque item calidum, tepidumque vaporem, &
 Cætera, quæ cum ita sunt tandem ut mortalia constent,
 Molli lenta, fragosa putri, cava corpore raro,
 Omnia sunt à principiis se juncta necesse 'st,
 Immortalia si volumus subjungere rebus
 Fundamenta, quibus nitatur summa salutis :
 Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.

Nunc ea, quæ sentire videmus cunque necesse 'st
 Ex insensilibus tamen omnia consistere
 Principiis constare : neque id manifesta refutant,
 Nec contra pugnant, in promptu cognita quæ sunt :
 Sed magis ipsa manu ducunt, & credere cogunt,
 Ex insensilibus, quod dico, animalia gigni.
 Quippe videre licet, vivos existere vermeis
 Stercore de tetro, putrorem cum sibi nata 'st
 Intempestivis ex imbribus humida tellus :
 Præterea cunctas itidem res vertere sese.
 Vertunt se fluvii, frondes, & pabula læta
 In pecudes : vertunt pecudes in corpora nostra
 Naturam, & nostro de corpore sæpe ferarum
 Augescunt vires, & corpora pennipotentum.
Ergo omnis natura cibos in corpora viva.

Vertit, & hinc sensus animantium procreat omnes :

Non alia longe ratione, atque arida ligna

Explicat in flammis, & in igneis omnia versat.

Jamne vides igitur, magni primordia rerum

Referre in quali sint ordine quæque locata ?

Et commissa quibus dent motus, accipiantque ?

Eum porro quid id est, animum quod percutit ipsam

Quod mover ? & varios sensus exprimere cogit,

Ex insensilibus ne credas sensibile gigni ?

Nimirum, lapides, & ligna, & terra quod una

Mista, tamen nequeunt vitalem reddere sensum.

Illud in his igitur foedus meminisse decebit,

Non ex omnibus omnino, quæcunque creant res.

Sensilia extemplo, & sensus me dicere gigni :

Sed magni referre, ea primum quantula consistent,

Sensibile quæ faciunt, & qua sint prædita forma,

Motibus, ordinibus, posituris denique quæ sint :

Quarum nil rerum in lignis, glebisque videmus.

Et tamen hæc cum sunt quasi putrefacta per imbreis,

Vermiculos pariunt, quia corpora materiei

Antiquis ex ordinibus, permota nova re

Conciliantur ita, ut debent animalia gigni.

Deinde ex sensilibus cum sensibile posse creari

Constituunt, porro ex aliis sentire suctis :

Mollia tum faciunt : nam sensus jungitur omnis

Visceribus, nervis, venis, quæcunque videmus

Mollia mortali consistere corpore creta.

Sed tamen esto jam posse hæc æterna manere :

Nempe tamen debent aut sensum partis habere,

Aut similia totis animalibus esse putari.

At nequeant per se partes sentire, nec esse.

Nec manus à nobis potis est secreta, neque ulla

Corporis omnino sensum pars sola tenere.

Namque alium sensus membrorum respuit omneis.

Linquitur ut totis animalibus adsimulentur ;

Vitali ut possint consentire undique sensu.

Qui poterunt igitur rerum primordia dici,

Et lethi vitare vias, animalia cum sint,
 Atque animalibu' sint mortalibus una, eademque ?
 Quod tamen ut possint ab coetu, concilioque,
 Nil facient, præter volgum, turbamque animantum :
 Scilicet ut nequeant homines, armenta, feræque,
 Inter sese ullam rem gignere conveniendo
 Per Veneris res, extra homines, armenta, ferasque.
 Quod si forte suum dimittunt corpore sensum,
 Atque alium capiunt : quid opus fuit attribui, quod
 Detrahitur ? Tum præterea, quod fugimus ante,
 Quatinus in pullos animaleis vertier ova
 Cernimus alituum, vermeisque effervere, terram
 Intempestivos cum putror cepit ob imbreis :
 Scire licet gigni posse ex non sensibu' sensus.
 Quod si forte aliquis dicet, duntaxat oriri
 Posse ex non sensu sensus, sed mobilitate
 Ante aliqua tanquam partum, quam proditur extra :
 Huic satis illud erit planum facere, atque probare,
 Non fieri partum, nisi concilio ante coacto :
 Nec commutari quicquam sine conciliatu
 Primorum, ut nequeunt ullius corporis esse
 Sensus ante ipsam genitam naturam animantis.
 Nimirum quia materies disiecta tenetur
 Aere, fluminibus, terris, flammaque creatis :
 Nec congressa modo vitaleis convenienti
 Contulit inter se motus, quibus omnituentes
 Accensi sensus animantem quamque tuentur.

Præterea quamvis animantem grandior ictus,
 Quam patitur natura, repente adfligit, & omneis
 Corporis, atque animi pergit confundere sensus.
 Dissolvuntur enim posituræ principiorum,
 Et penitus motus vitales impediuntur,
 Donec materies omnis concussa per artus
 Vitaleis animæ nodos è corpore solvit,
 Dispersamque foras per caulas ejicit omneis.
 Nam quid præterea facere ictum posse reamur
 Oblatum, nisi discutere, ac dissolvere quæque ?

Fit quoque, uti soleant minus oblato acriter ictu
 Reliquarum motus vitalis vincere saepe,
 Vincere, & ingentis plagarum sedare tumultus,
 Inque suos quicquid rursus revocare meatus,
 Et quasi jam lethi dominantem in corpore motum
 Discutere, ac poene amissos accendere sensus.
 Nam, quare potius lethi jam limine ab ipso
 Ad vitam possint collecta mente reverti,
 Quam quo decursum prope jam fiet, ire, & abire?

Præterea quoniam dolor est ubi materiai
 Corpora vi quadam per viscera viva, per artus
 Sollicitata suis trepidant in sedibus intus:
 Inque locum quando remigrant, fit blanda voluptas
 Scire licet, nullo primordia posse dolore
 Tentari: nullamque voluptatem capere ex se:
 Quandoquidem non sunt ex ullis principiorum
 Corporibus, quorum motus novitate laborent:
 Aut aliquem fructum capiant dulcedinis almae.
 Haud igitur debent esse ullo prædita sensu.

Denique, uti possint sentire animalia quæque,
 Principiis si etiam 'sit sensus tribuendus eorum:
 Quid genus humanum proprium de quibus factum
 Scilicet & risu tremulo concussa cachinnant,
 Et lacrymis spargunt rorantibus ora, genasque,
 Multraque de rerum mixtura dicere callent,
 Et sibi proporro quæ sint primordia quaerunt:
 Quandoquidem totis mortalibus adsimulata
 Ipsa quoque ex aliis debent constare elementis;
 Inde alia ex aliis, nusquam consistere ut ausis.
 Quippe sequar, quodcunque loqui, ridereque di
 Et sapere, ex aliis eadem hæc facientibus, ut fit.
 Quod si delira hæc, furiosaque cernimus esse:
 Et ridere potest ex non ridentibus factus,
 Et sapere, & doctis rationem reddere dictis,
 Non ex seminibus sapientibus, atque disertis:
 Qui minus esse queant ea, quæ sentire videmus.

Seminibus permixta carentibus undique sensu?

Deni

Denique coelesti sumus omnes semine oriundi :
 Omnibus ille idem pater est, unde alma liquenteis
 Humorū guttas Mater cum terra recepit,
 Foeta parit nitidas fruges, arbustaque læta,
 Et genus humanum : parit omnia sæcla ferarum.
 Pabula cum præbet, quibus omnes corpora pascunt,
 Et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant.
 Quapropter merito maternum nomen adepta 'st.
 Cedit item retro de terra quod fuit ante,
 In terras : & quod missum 'st ex ætheris oris,
 Id rursus cœli rellatum templa receperant :
 Nec sic interimit mors res, ut materiali
 Corpora conficiat, sed coetum dissipat ollis :
 Inde aliis aliud conjungit, & efficit, omnes
 Res ut convertant formas, mutantque colores,
 Et capiant sensus, & puncto tempore reddant :
 Ut noscas referre, eadem primordia rerum,
 Cum quibus, & quali positura contineantur,
 Et quos inter se dent motus, accipiantque :
 Neve putes æterna penes residere potesse
 Corpora prima, quod in summis fluitare videmus
 Rebus, & interdum nasci, subitoque perire :
 Quin etiam refert nostris in versibus ipsis,
 Cum quibus, & quali sint ordine quæque locata.
 Namque eadem cœlum, mare, terras, flumina, solem
 Significant : eadem fruges, arbusta, animanteis :
 Si non omnia sint, at multo maxima pars est
 Consimilis : verum positura discrepitant hæc.
 Sic ipsis in rebus item jam materiali
 Intervals, viæ, connexus, pondera, plagæ,
 Concurfus, motus, ordo, positura, figuræ
 Cum permutantur, mutari res quoque debent.
 Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem
 Nam tibi vehementer nova res molitur ad aureis.
 Accidere, & nova se species ostendere rerum,
 Sed neque tam facilis res ulla 'st, quin ea primum
 Difficilis magis ad credendum constet : itemque.

Nil adeo magnum, nec tam mirabile quicquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Paullatim, ut cœli clarum purumque colorem,
Quemque in se cohibent palantia sidera passim,
Lunæque, & solis præclara luce nitorem :
Omnia quæ si nunc primum mortalibus adsint,
Ex improvise ceu sint objecta repente :
Quid magis his rebus poterat mirabile dici :
Aut minus ante quod auderent fore credere gentes ?
Nulli (ut opinor) ita hæc species miranda fuisset,
Quam tibi ; jam nemo fessus satiate videndi
Susplicere in cœli dignatur lucida templa,
Desine quapropter novitate exterritus ipsa
Exspuere ex animo rationem : sed magis acri
Iudicio perpende, & si tibi vera videtur,
Dede manus : aut, si falsa est, accingere contra.
Quærit enim rationem animus, cum summa loci sit
Infinita foris, hæc extra moenia mundi :
Quid sit ibi porro, quo prospicere usque velit mens,
Atque animi tractus liber quo pervolet ipse.
Principio nobis in cunctas undique parteis,
Et latere ex utroque, infra, superaue, per Omne
Nulla 'st finis, (uti docui) res ipsaque per se
Vociferatur, & elucet natura profundi.
Nullo jam pacto verisimile esse putandum 'st,
Undique cum vorfus spatium vacet infinitum,
Seminæque innumero numero, summaque profunda
Multimodis volitent æterno percita motu :
Hunc unum terrarum orbem, cœlumque creatum :
Nil agere illa foris tot corpora materiali,
Cum præsertim hic sit natura factus, & ipsa
Sponte sua forte offensando semina rerum
Multimodis, temere, incassum, frustraue coacta,
Tandem cooluerint ea, quæ conjecta repente
Magnarum rerum fierent exordia semper,
Terrai, maris, & cœli, generisque animantum.
Quare etiam atque etiam taleis fateare necesse 'st

Esse alios alibi congressus materiai,
Qualis hic est, avido complexu quem tenet æther.
Præterea cum materies est multa parata :
Cum locus est præsto : nec res, nec causa moratur
Ulla : geni debent nimirum, & confieri res.
Nunc & seminibus si tanta 'st copia, quantam
Enumerare ætas animantium non queat omnis :
Visque eadem, & natura manet, quæ semina rerum
Conjicere in loca quæque queat, simili ratione,
Atque huc sunt conjecta : necesse 'st conficere
Esse alios aliis terrarum in partibus orbeis,
Et varias hominum genteis, & sæcla ferarum.
Huc accedit, ut in summa res nulla sit una,
Unica quæ gignatur, & unica, solaque crescat :
Quin cujusque fient sæcli, permultaque eodem
Sint genere : in primis animalibus indice mente.
Invenies sic montivagum genus esse ferarum,
Sic hominum genitam prolem, sic denique mutas
Squammigerum pecudes, & corpora cuncta volantum.
Quapropter cælum simili ratione fatendum 'st,
Terramque, & solem, lunam, mare, cætera, quæ sunt,
Non esse unica, sed numero magis innumerali,
Quandoquidem vitæ depactus terminus alte
Tam manet his, & tam nativo hæc corpore constant,
Quam genus omne, quod his generatim rebus abundat.
Quæ bene cognita si teneas : natura videtur
Libera continuo dominis privata superbis,
Ipsa sua per se sponte omnia Diis agere experts.
Nam pro sancta Deum tranquilla pectora pace,
Quæ placidum degunt ævum, vitamque serenam,
Quis regere immensi summam, quis habere profundi
Indu manu validas potis est moderanter habenas ?
Quis pariter coelos omneis convertere ? & omneis
Ignibus ætheriis terras suffire feraceis ?
Omnibus inque locis esse omni tempore præsto ?
Nubibus ut tenebras faciat, coelique serena
Concuriat sonitu ? tum fulmina mittat, & ædeis

Sæpe

Sæpe suas disturbet, & in deserta recedens
 Sæviat exercens telum, quod sæpe nocenteis
 Præterit, exanimatque indignos, inque merenteis ?

Multaque post mundi tempus genitale, diemque
 Primigenum maris, & terræ, solisque coortum,
 Addita corpora sunt extrinsecus, addita circum
 Semina, quæ magnum jâculando contulit Omne :
 Unde mare, & terræ possent augescere : & unde
 Adpareret spatium cœli domus, altaque tecta
 Tolleret à terris procul, & consurgeret aer.
 Nam sua cuique locis ex omnibus omnia plagis
 Corpora distribuuntur, & ad sua sæcla recedunt :
 Humor ad humorem, terreno corpore terra
 Crescit ; & ignem ignes procidunt, ætheraque æther :
 Donicum ad extremum crescendi perfica finem
 Omnia perduxit rerum natura creatrix :
 Ut sit, ubi nihilo jam plus est, quod datur intra
 Vitaleis venas, quam quod fluit, atque recedit :
 Omnibus his ætas debet consistere rebus :
 His natura suis refranat viribus auctum.
 Nam, quæcunque vides hilario grandescere adauctu,
 Paullatimque gradus ætatis scandere adultæ :
 Plura sibi adsumunt, quam de se corpora mittunt,
 Dum facile in venas cibus omnis diditur : & dum
 Non ita sunt late dispersa, ut multa remittant :
 Et plus dispendii faciant, quam vescitur ætas,
 Nam certe fluere, ac decedere corpora rebus
 Multa, manus dandum 'st : sed plura accedere debent,
 Donicum olescendi summum tetigere cacumen,
 Inde minutatim vireis, & robur adultum
 Frangit, & in partem pejorem liquitur ætas.
 Quippe etenim quanto est res amplior, augmine demto,
 Et quo latior est, in cunctas undique parteis
 Plura eo dispergit, & à se corpora mittit :
 Nec facile in venas cibus omnis diditur ei :
 Nec sitis est, quæ per largos exæstuat æstus,
 Unde queat tantum suboriri, ac suppeditare,

Quantum

Quantum opus est, & quod satis est, natura novare.
 Jure igitur pereunt, cum rarefacta fluendo
 Sunt; & cum externis succumbunt omnia plagis:
 Quandoquidem grandi cibus ævo denique desit:
 Nec nuditantia rem cessant extrinsecus ullam
 Corpora conficere, & plagis inestâ domare.
 Sic igitur magni quoque circum moenia mundi
 Expugnata dabunt labem, putreisque ruinas.
 Omnia debet enim cibus integrare novando:
 Nequicquam, quoniam nec venæ perpetiuntur
 Quod satis est, neq; quantum opus est, natura ministrat.
 Jamque adeo affecta 'st ætas, effoetaque tellus:
 Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
 Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora paræ.
 Haud (ut opinor) enim mortalia sæcla superne
 Aurea de cœlo demisit funis in arva:
 Nec mare, nec fluctus plangentes saxa crearunt:
 Sed genuit tellus eadem, quæ nunc alit ex se.
 Præterea nitidas fruges, vinetaque læta
 Sponte sua primum mortalibus ipsa creavit:
 Ipsa dedit dulcis fortis, & pabula læta:
 Quæ nunc vix nostro grandescunt aucta labore:
 Conterimusque boves, & vireis agricolarum:
 Conficimus ferrum vix arvis suppeditati:
 Usque adeo pereunt foetus, augentque labores.
 Jamque caput quasiâns grandis suspirat arator
 Crebrius incassum magnum cecidisse laborem:
 Et cum tempora temporibus præsentia confert
 Præteritis, laudat fortunas sæpe parentis:
 Et crepat, antiquum genus ut pietate repletum
 Perfacile angustis tolerarit finibus ævum,
 Cum minor esset agri multo modus ante viritim:
 Nec tenet, omnia paullatim tabescere, & ire.
 Ad scopulum spatio ætatis defessa vetusto.

T. LUCRETII

Liber Tertius.

Tenebris tantis tam clarum extollere
lumen

Qui primus potuisti, inlustrans com-
moda vitæ :

Te sequor ô Graiæ gentis decus, inque
tuis nunc

Fixa pedum pono pressis vestigia signis,
Non ita certandi cupidus, quam propter amorem,
Quod te imitari aveo : quid enim contendat hirundo
Cycnis ? aut quidnam tremulis facere artibus hoedi
Consimile in cursu possint, ac fortis equi vis ?
Tu pater, & rerum inventor : tu patria nobis
Suppeditas præcepta, tuisque ex, inclute, chartis,
Floriferis ut apes in saltibus omnia limant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
Aurea, perpena semper dignissima vita.
Nam simul ac ratio tua coepit vociferari,
Naturam rerum haud divina mente coortam,
Diffugiunt animi terrores, moenia mundi
Discedunt, totum video per Inane geri res.
Apparet divum numen, sedesque quietæ :
Quas neque concutiunt venti, neque nubila nimbis
Adspargunt, neque nix acri concreta pruina
Cana cadens violat : semperque innubilis æther
Integit, & large diffuso lumine ridet.
Omnia suppeditat porro natura, neque ulla
Res animi pacem delibrat tempore in ullo.
At contra nusquam apparent Acherusia templa :

Nec

Nec tellus obstat, quin omnia dispiciantur,
 Sub pedibus quæcunque infra per Inane geruntur.
 His tibi me rebus quædam divina voluptas
 Percipit, atque horror, quod sic natura tua vi
 Tam manifesta patet ex omni parte resecta.

Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
 Qualia sint : & quam variis distantia formis
 Sponte sua voliteut alterno percita motu,
 Quoque modo possint ex his res quæque creari :
 Hæcæ secundum res animi natura videtur,
 Atque animæ claranda meis jam versibus esse :
 Et metus ille foras præceps Acheruntis agendus
 Funditus : humanam qui vitam turbat ab imo,
 Omnia suffundens mortis nigrore : neque ullam
 Esse voluptatem liquidam puramque relinquit.
 Nam, quod sæpe homines morbos magis esse timendos
 Infamemque ferunt vitam, quam Tartara lethi,
 Et se scire animi naturam, sanguinis esse,
 Nec prorsum quicquam nostræ rationis egere :
 Hinc licet advertas animum, magis omnia laudis,
 Aut etiam venti, si fert ita forte voluntas,
 Jactari causa, quam quod res ipsa probetur :
 Extorres iidem patria, longeque fugari
 Conspectu ex hominum, foedati crimine turpi,
 Omnibus ærumnis affecti denique vivunt :
 Et quocunque tamen miseri venere, parentant,
 Et nigras mactant pecudes, & Manibu' divis
 Inferias mittunt : multoque in rebus acerbis
 Acrius advertunt animos ad religionem.
 Quo magis in dubiis hominem spectare periclis
 Convenit, adversisque in rebus noscere qui sit.
 Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
 Ejiciuntur, & eripitur persona, manet res.
 Denique avarities, & honorum cæca cupido,
 Quæ miseros homines cogunt transcendere fineis
 Juris, & interdum socios scelerum, atque ministros
 Noctæis atque dies niti præstante labore

Ad summas emergere opeis : hæc volnera vitæ
 Non minimam partem mortis formidine aluntur.
 Turpis enim fama, & contemptus, & acris egestas
 Semota ab dulci vita stabilique videntur :
 Et quasi jam lethi portas cunctarier ante :
 Unde homines, dum se falso terrore coacti
 Refugisse volunt longe, longèque recessu :
 Sanguine civili rem conflant : divitiasque
 Conducunt avidi, cædem cædi accumulantes.
 Crudeles gaudent in tristi funere fratris :
 Et consanguineum mensas odere, timentque.
 Consimili ratione ab eodem sæpe timore
 Macerat invidia ante oculos illum esse potentem,
 Illum aspectari, clarus qui incedit honore :
 Ipsi se in tenebris volvi, coenoque queruntur.
 Intereunt partim statuarum, & nominis ergo :
 Et sæpe usque adeo mortis formidine vitæ
 Percipit humanos odium, lucisque videndæ,
 Ut sibi consciscant moerenti pectore lethum,
 Obliti fontem curarum hunc esse timorem,
 Hunc vexare pudorem, hunc vincula amicitiai
 Rumpere, & in summa pietatem evertere fundo.
 Nam jam sæpe homines patriam, carosque parentis
 Prodiderunt, vitare Acherusia templa petentes.
 Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
 In tenebris metuunt : sic nos in luce timemus
 Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
 Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
 Hunc igitur terrorem animi, tenebraeque necesse 'st
 Non radii solis, neque lucida tela diei
 Discutiant, sed naturæ species, ratioque.

Primum animum dico, mentem quem sæpe vocamus,
 In quo consilium vitæ, regimenque locatum 'st,
 Esse hominis partem nihilo minus, ac manus, & pes,
 Atque oculi, partes animantis totius extant.
 Quamvis multa quidem sapientum turba putarunt
Sensum animi certa non esse in parte locatum :

Verur

Verum habitum quandam vitalem corporis esse,
Harmoniam Graij quam dicunt, quod faciat nos
Vivere cum sensu, nulla cum in parte fiet mens :
Ut bona sæpe valetudo cum dicitur esse
Corporis, & non est tamen hæc pars ulla valentis :
Sic animi sensum non certa parte reponunt :
Magnopere in quo mi diversi errare videntur,
Sæpe utiq; in promptu corpus, quod cernitur, ægrit,
Cum tamen ex alia lætatur parte latenti :
Et retro fit, uti contra fit sæpe vicissim,
Cum miser ex animo, lætatur corpore toto :
Non alio pacto, quam si pes cum dolet ægri,
In nullo caput interea fit forte dolore.
Præterea molli somno cum dedita membra,
Effusumque jacet sine sensu corpus onustum :
Est aliud tamen in nobis, quod tempore in illo
Multimodis agitur, & omneis accipit in se
Lætitiæ motus, & curas cordis inaneis.

Nunc animam quoq; ut in membris cognoscere possis
Esse, neque harmoniam corpus retinere solere :
Principio fit, uti detracto corpore multo,
Sæpe tamen nobis in membris vita moretur.
Atque eadem rursus cum corpora pauca calor
Diffingere, forasque per os est editus aer :
Deserit extemplo venas, atque ossa relinquit :
Noscere ut hinc possis, non æquas omnia parteis
Corpora habere, neque ex æquo fulcire salutem :
Sed magis hæc, venti quæ sunt, calidique vaporis
Semina, curare in membris ut vita moretur.
Est igitur calor, ac ventus vitalis in ipso
Corpore, qui nobis moribundos deserit artus.
Quapropter, quoniam 'st animi natura reperta,
Atque animæ, quasi pars hominis: redde harmoniæ
Nomen ab organico saltu delatum Heliconis,
Sive aliunde ipsi porro traxere : & in illam
Transulerunt, proprio quæ tum res nomine egebat,
Quicquid id est, habeant : tu cætera percipe dicta.

Nunc

Nunc animum, atque animam dico conjuncta teneri
 Inter se, atque unam naturam conficere ex se :
 Sed caput esse quasi, & dominari in corpore toto
 Consilium, quod nos animum, mentemque vocamus :
 Idque situm media regione in pectoris hæret.
 Hic exsultat enim pavor, ac metus: hæc loca circum
 Lætitiæ mulcent: hic ergo mens, animusque 'st.
 Cætera pars animæ per totum diffusa corpus
 Paret : & ad numen mentis, nomenque movetur :
 Idque sibi solum per se sapit, & sibi gaudet :
 Cum neque res animam, neque corpus commoveret ulla.
 Et quasi cum caput aut oculus, tentante dolore,
 Læditur in nobis, non omni concruciamur
 Corpore : sic animus nonnunquam læditur ipse,
 Lætitiæque viger, cum cætera pars animæ
 Per membra, atque artus nulla novitate cietur.
 Verum ubi vehementi magis est commota metu mens,
 Consentire animam totam per membra videmus :
 Sudores itaque & pallorem existere toto
 Corpore, & infringi linguam, vocemque aboriri,
 Caligare oculos, sonere aureis, succidere artus.
 Denique concidere ex animi terrore videmus
 Sæpe homines : facile ut quivis hinc noscere possit,
 Esse animam cum animo conjunctam: quæ cum animi vi
 Percussa 'st, exin corpus propellit, & icit.
 Hæc eadem ratio naturam animi, atque animæ
 Corpoream docet esse : ubi enim propellere membra,
 Conripere ex somno corpus, mutareque voltum,
 Atque hominem totum regere ac versare videtur :
 (Quorum nil fieri sine tactu posse videmus :
 Nec tactum porro sine corpore) nonne fatendum 'st
 Corporea natura animum constare, animamque ?
 Præterea pariter fungi cum corpore : & una
 Consentire animum nobis in corpore cernis.
 Si minus offendit vitam vis horrida lethi
 Ossibus ac nervis disclusis intus adacta :
 Attamen insequitur languor, terræque petitus

Suavis, & in terra mentis qui gignitur æstus,
Interdumque quasi exsurgendi incerta voluntas.
Ergo corpoream naturam animi esse necesse 'st :
Corporeis quoniam telis ictuque laborat.

Is tibi nunc animus quali sit corpore, & unde
Constiterit, pergam rationem reddere dictis.
Principio esse aio persubtilem atque minutis
Perquam corporibus factum consistare : id ita esse
Hinc licet advertas animum, ut pernoscere possis.
Nil adeo fieri celeri ratione videtur,

Quam si mens fieri proponit, & inchoat ipsa.
Ocius ergo animus, quam res se perciet ulla,
Ante oculos quarum in promptu natura videtur.
At quod mobile tantopere 'st, constare rotundis
Per quam seminibus debet, perquamque minutis :
Momine uti parvo possint impulsâ moveri.
Namque movetur aqua, & tantillo momine fluitat :
Quippe volubilibus, parvisque creata figuris.
At contra mellis constantior est natura,
Et pigri latices magis, & cunctantior actus.
Hæret enim inter te magis omnis materiali
Copia : nimirum quia non tam lævibus extat
Corporibus, neque tam subtilibus atque rotundis :
Namque papaverum, aura potest suspensa, levissq;
Cogere, ut ab summo tibi diffuset altus acervus :
At contra lapidum coniectum, spiclorumque
Nenu potest : igitur parvissima corpora quanto
Et lævissima sunt, ita mobilitata feruntur.

At contra quo quæque magis cum pondere magno,
Aspera que inveniuntur, eo stabilita magis sunt.

Nunc igitur, quoniam 'st animi natura reperta
Mobilis egregie : per quam consistare necesse 'st
Corporibus parvis & lævibus atque rotundis.
Quæ tibi cognita res in multis, ô bone, rebus
Utilis invenietur, & opportuna cluebit.
Hæc quoque res etiam naturam deliquat ejus,
Quam tenui constat textura : quamque loco se

Con-

Contineat parvo, si possit conglomerari :
 Quod simul atque hominem lethi secura quies est
 Indepta, atque animi natura, animæque recessit :
 Nil ibi limatum de toto corpore cernas
 Ad speciem, nil ad pondus : mors omnia præstat,
 Vitalem præter sensum, calidumque vaporem.
 Ergo animam totam perparvis esse necesse 'st
 Seminibus, nexam per venas, viscera, nervos :
 Quatinus omnis ubi è toto jam corpore cessit,
 Extima membrorum circum-cæsuræ tamen se
 Incolumem præstat : nec deficit ponderis hilum :
 Quod genus est Bacchi cum flos evanuit, aut cum
 Spiritus unguenti suavis diffugit in auras :
 Aut aliquo cum jam succus de corpore cessit :
 Nil oculis tamen esse minor res ipsa videtur
 Propterea, neque detractum de pondere quicquam :
 Nimirum, quia multa, minutaque semina succos
 Efficiunt, & odorem in toto corpore rerum.
 Quare etiam atque etiam mentis naturam, animæque
 Scire licet per quam paucillis esse creatam
 Seminibus : quoniam fugiens nil ponderis aufert.
 Nec tamen hæc simplex nobis natura putanda 'st.
 Tenuis enim quædam moribundos deferit aura
 Mistæ vapores : vapor porro trahit æra secum :
 Nec calor est quisquam, cui non sit mistus & aer.
 Rara quod ejus enim constat natura, necesse 'st
 Aeris inter eum primordia multa cieri.
 Jam triplex animi 'st igitur natura reperta.
 Nec tamen hæc sat sunt ad sensum cuncta creandum :
 Nil horum quoniam recipit mens posse creare
 Sensiferos motus, quædam qui mente volurent.
 Quarta quoque his igitur quædam natura necesse 'st
 Attribui : ea 'st omnino nominis experts :
 Quæ neque mobilius quicquam, neque tenuius extat
 Nec magis è parvis, aut lævibus ex elementis :
 Sensiferos motus quæ didit prima per artus.
 Prima cietur enim parvis perfecta figuris :

Inde calor motus, & venti cæca potestas
Accipit : inde aer : inde omnia mobilitantur :
Tum quatitur sanguis, tum viscera perferunt
Omnia : postremis datur ossibus, atque medullis
Sive voluptas est, sive 'st contrarius ardor.
Nec temere huc dolor usq; potest penetrare, neq; acre
Permanere malum, quin omnia perturbentur :
Usque adeo ut vitæ desit locus, atque animai
Disfugiant partes per caulas corporis omneis.
Sed plerumque fit in summo quasi corpore finis
Motibus : hanc ob rem vitam retinere valemus.

Nunc ea quo pacto inter sese mista, quibusque
Compta modis vigeant, rationem reddere aventem
Abstrahit invitum patrij sermonis egestas.
Sed tamen, ut potero summatim attingere, tangam.
Inter enim cursant primordia principiorum
Motibus inter se : nihil ut secernier unum
Possit, nec spatio fieri divisa potestas :
Sed quasi multæ vis unius corporis extant.
Quod genus in quovis animantium viscere volgo
Est odor, & quidam calor, & sapor : & tamen ex his
Omnibus est unum perfectum corporis augmen.
Sic calor, atque aer, & venti cæca potestas
Mista creant unam naturam, & mobilis illa
Vis, initium motus ab se quæ dividit ollis,
Sensifer unde oritur primum per viscera motus.
Nam penitus prorsum latet hæc natura, subestque :
Nec magis hæc infra quicquam est in corpore nostro :
Atque anima 'st animæ proporro totius ipsa :
Quod genus in nostris membris, & corpore toto
Mista latens animi vis est, animæque potestas :
Corporibus quia de parvis, paucisque creata 'st.
Sic tibi nominis hæc expertis vis, facta minutis
Corporibus latet : atque animai totius ipsa
Proporro 'st anima, & dominatur corpore toto.
Consimili ratione necesse 'st ventus, & aer,
Et calor *inter se vigeant commista* per artus :

Atque

Atque aliis aliud subfit magis, emineatque :
 Ut quiddam fieri videatur de omnibus unum :
 Ne calor, ac ventus seorsum, seorsumque potestas
 Aeris interimant sensum, diductaque solvant.

Est etiam calor ille animo, quem sumit in ira,
 Cum fervescit, & ex oculis micat acribus ardor.
 Est & frigida multa comes formidinis aura :
 Quæ ciet horrorem in membris, & concitat artus.
 Est etiam quoque pacati status aeris ille,
 Pectore tranquillo qui fit, voltuque sereno.
 Sed calidi plus est illis, quibus acria corda,
 Iracundaque mens facile effervescit in ira :
 Quo genere in primis vis est violenta leonum :
 Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes :
 Nec capere irarum fluctus in pectore possunt.
 At ventosa magis cervorum frigida mens est :
 Et gelidas citius per viscera concitat auras :
 Quæ tremulum faciunt membris existere motum.
 At natura boum placido magis aere vivit :
 Nec nimis iræ fax unquam subdita percit
 Fumida suffundens cæcæ caliginis umbras :
 Nec gelidi torpet telis perfixa pavoris :
 Inter utrosque sita 'st cervos, favosque leones.
 Sic hominum genus est, quamvis doctrina politos
 Constituat pariter quosdam, tamen illa relinquit
 Naturæ cuiusque animæ vestigia prima.
 Nec radicitus evelli mala posse putandum 'st,
 Quin proclivius hic iras decurrat ad acreis :
 Ille metu citius paullo tentetur : at ille
 Tertius accipiat quædam clementius æquo.
 Inque aliis rebus multis differre necesse 'st
 Naturas hominum varias, moresque sequaceis :
 Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere causas :
 Nec reperire figurarum tot nomina, quot sunt
 Principiis, unde hæc oritur variantia rerum.
 Illud in his rebus videor firmare potesse,
Ullæque adeo naturarum vestigia linqui

Parvola, quæ nequeat ratio depellere doctis :

Ut nihil impediat dignam Diis degere vitam.

Hæc igitur natura tenetur corpore ab omni :

Ipsaque corporis est custos, & causa salutis.

Nam communibus inter se radicibus hærent ;

Nec sine pernicie divelli posse videntur.

Quod genus è turis glebis evellere odorem

Haud facile 'st, quin intereat natura quoque ejus.

Sic animi, atque animæ naturam corpore toto

Extrahere haud facile 'st, quin omnia dissolvantur :

Implexis ita principiis ab origine prima

Inter se sunt conforti prædita vita :

Nec sine vi quicquam alterius sibi posse videtur

Corporis, atque animi seorsum sentire potestas :

Sed communibus inter eos conflatur utrinquej

Motibus accensus nobis per viscera sensus.

Præterea corpus per se nec gignitur unquam,

Nec crescit, nec post mortem durare videtur.

Non enim ut humor aquæ dimittit sæpe vaporem,

Qui datus est, neque ab hac causa convellitur ipse,

Sed manet incolumis : non, inquam, sic animai

Discidium possunt artus perferre relictæ :

Sed penitus pereunt convolsi, conque putrescunt.

Ex ineunte ævo sic corporis atque animai

Mutua vitaleis discunt contagia motus,

Maternis etiam in membris, alvoque reposta ;

Discidium ut nequeat fieri sine peste, maloque : | 7

Ut videas, quoniam conjuncta 'st causa salutis,

Conjunctam quoque naturam consiliter eorum.

Quod superest, si quis corpus sentire renutat : 7

Atque animam credit permistam corpore toto

Suscipere hunc motum, quem sensum nominamus :

Vel manifestas res contra, verasque repugnat.

Quid sit enim corpus sentire quis afferet unquam,

Si non ipsa palam quod res dedit, ac docuit nos ?

At dimissa anima corpus caret undique sensu,

Multaque præterea perdit, cum expellitur ævo.

Dicere porro oculos nullam rem cernere posse :
 Sed per eos animum ut foribus spectare reclusis,
 Desipere 'st, contra cùm sensus dicat eorum :
 Sensus enim trahit, atque acies detrudit ad ipsas.
 Fulgida præsertim cùm cernere sæpe nequimus,
 Lumina luminibus quia nobis præpediuntur :
 Quod foribus non fit : neque enim, quàm cernimus ipsi,
 Otia suscipiunt ullum reclusa laborem.
 Præterea si pro foribus sunt lumina nostra,
 Jam magis exemptis oculis debere videtur
 Cernere res animus sublatis postibus ipsis.

Illud in his rebus nequaquam sumere possis,
 Democriti quod sancta viri sententia ponit,
 Corporis atque animi primordia singula primis
 Adposita alternis variare, acnectere membra.
 Nam cùm multo sint animai elementa minora,
 Quàm quibus è corpus nobis & viscera constant :
 Tum numero quoque concedunt, & rara per artus
 Dissita sunt, duntaxat ut hoc promittere possis,
 Quantula prima queant nobis injecta ciere
 Corpora sensiferos motus in corpore, tanta
 Intervalla tenere exordia prima animai.
 Nam neque pulveris interdum sentimus adhæsum
 Corpore, nec membris incussam insidere cretam,
 Nec nebulam noctui, nec aranei tenuia fila
 Obvia sentimus, quando obretimur euntes :
 Nec supra caput ejusdem cecidisse vietam
 Vestem, nec plumas avium, papposque volanteis ;
 Qui nimia levitate cadunt plerumque gravatim.
 Nec repentinum cuiusviscunque animantis
 Sentimus, nec priva pedum vestigia quæque,
 Corpore quæ in nostro culices, & cætera ponunt.
 Utque adeo prius est in nobis multa ciendum
 Senina, corporibus nostris immista per artus,
 Quàm primordia sentiscant concussa animai,
 Et quàm intervallis tantis tudinantia possint
Concurrere, coire & dissultare vicissim.

Et magis est animus vitæ claustra coercens,
 Et dominantior ad vitam, quàm vis animæ.
 Nam sine mente, animoq; nequit residere per aruus
 Temporis exiguam partem pars ullæ animæ :
 Sed comes insequitur facile, & discedit in auras,
 Et gelidos aruus in lethi frigore linoit.
 At manet in vita, cui mens animasque remansit,
 Quamvis est circum-cæsis lacer undique memoriæ :
 Truncus, adempta anima circum, membrisque remotis,
 Vivit, & æthereas vitales succipit auras,
 Si non omnimodis, at magna parte animæ
 Privatus, tamen in vita cunctatur, & hæret.
 Ut lacerato oculo circum si pupula mansit
 Incolumis, stat cernendi vixit potestas ;
 Dummodo ne totum corrumpas luminis orbem,
 Sed circumcidas aciem, solamque relinquo :
 Id quoque enim sine perniciæ confiet eorum,
 At si tantula pars oculi media illa peresa sit,
 Incolumis quamvis alioqui splendidus orbis,
 Occidit extemplo lumen, tenebræque sequuntur :
 Hoc anima atque animus vincti sunt foedere semper.

Nunc age, nativos animantibus, & mortales
 Esse animos, animasque leveis ut noscere possis :
 Conquisita diu, dulcique reperta labore
 Digna tua pergam disponere carmina vita.
 Tu fac utrumque uno subjungas nomen eorum ;
 Arque animam, verbi causa, cum dicere pergam,
 Mortalem esse docens : animum quoq; dicere credas,
 Quatinus est unum inter se, conjunctaque res est.
 Principio, quoniam tenuem constare minutis
 Corporibus docui, multoque minoribus esse
 Principiis factam, quàm liquidus humor aquæ sit,
 Aut nebula, aut fumus : (nam longe mobilitate
 Præstat, & à tenui causa magis icta movetur :
 Quippe ubi imaginibus fumi, nebulæque movetur :
 Quod genus in somnis sopiti ubi cernimus alta
 Exhalare vapore altaria, ferreque fumum :

Nam procul hæc dubio nobis simulacra genuntur :)
 Nunc igitur quoniam quassatis undique vasis
 Diffuere humorem, & laticem discedere cernis :
 Et nebula ac fumus quoniam discedit in auras :
 Crede animam quoque diffundi, multoque perire
 Ocius, & citius dissolvi corpora prima,
 Cum semel omnibus è membris ablata recessit.
 Quippe etenim corpus quod vas quasi constitit ejus,
 Cum cohibere nequit conquassatum ex aliqua re,
 Ac rarefactum, detracto sanguine venis.
 Aere qui credas posse hanc cohiberier ullo ?
 Corpore qui nostro rarus magis am cohibessit ?

Præterea gigni pariter cum corpore, & una
 Crescere sentimus, pariterque senescere mentem.
 Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
 Corpore : sic animi sequitur sententia tenuis.
 Inde ubi robustis adolevit viribus ætas :
 Consilium quoque majus, & auctior est animi vis,
 Post ubi jam validis quassatu 'st viribus ævi
 Corpus ; & obtusis ceciderunt viribus artus :
 Claudicat ingenium, delirat linguaque, mensque,
 Omnia deficiunt, atque uno tempore defunt.
 Ergo dissolvi quoque convenit omnem animam
 Naturam, ceu fumus in altas aeris auras :
 Quandoquidem gigni pariter, pariterque videntur
 Crescere, & (ut docui) simul æva fessa fatiscit.

Huc accedit uti videamus, corpus ut ipsum
 Suscipere immanis morbos, durumque dolorem :]
 Sic animum curas acreis, luctumque metumque.
 Quare participem lethi quoque convenit esse,
 Quinetiam morbis in corporis avius errat
 Sæpe animus ; dementit enim, deliraque fatur :
 Interdumque gravi lethargo fertur in altum,
 Æternumque soporem, oculis, nutuque cadenti.
 Unde neque exaudit voces, neque noscere vultus
 Illorum potis est, ad vitam qui revocantes
 Circumstant lacrymis rorantes ora, genasque,

Quare

Quare animum quoque dissolvi fateare necesse 'st :
 Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.
 Nam dolor, ac morbus lethi fabricator uterque 'st :
 Multorum exitio perdocti quod sumis ante.

Denique cur, hominem cum vini vis penetravit
 Acris, & in venas discessit diditus ardor,
 Consequitur gravitas membrorum ? præpediuntur
 Crura vacillanti ? tardescit lingua ? madet mens ?
 Nant oculi ? clamor, singultus, jurgia gliscunt ?
 Et jam cætera de genere hoc quæcunque sequuntur,
 Cur ea sunt, nisi quod vehemens violentia vini
 Conturbare animam consuevit corpore in ipso ?
 At quæcunque queunt conturbari, inque pediri,
 Significant, paullo si durior insinuarit
 Causa, fore ut pereant, ævo privata futuro.

Quinetiam subita vi morbi sæpe coactus
 Ante oculos aliquis nostros, ut fulminis ictu
 Concidit & spumas agit, ingemit, & tremat artus :
 Desipit, extenat nervos, torquetur, anhelat :
 Inconstanter & in jactando membra fatigat :
 Nimirum, quia vis morbi distracta per artus
 Turbat agens animum, spumans ut in æquore salso
 Ventosum validis fervescit viribus unda.
 Exprimitur porro gemitus, quia membra dolore
 Afficiuntur : & omnino quod semina vocis
 Ejiciuntur, & ore foras glomerata feruntur.
 Quæ quasi consuerunt, & sunt munita viar.
 Desipientia fit, quia vis animi, atque animæ
 Conturbatur, & (ut docui) divisæ seorsum
 Dissectatur eodem illo distracta veneno.
 Inde, ubi jam morbi se flexit causa, reditque
 In latebras ater corrupti corporis humor :
 Tum quasi talipedans primum consurgit : & omneis
 Paullatim redit in sensus, animamque receptat.
 Hæc igitur tantis ubi morbis corpore in ipso
 Jactetur, miserisque modis distracta laboret :
Cur eandem credis sine corpore in aere aperto

Cum validis ventis ætatem degere posse ?

Et quoniam mentem sanari corpus ut ægrum,
Cernimus, & flecti medicina posse videmus :

Id quoque prælagit mortalem vivere mentem.

Addere enim parteis, aut ordine trajicere æquum 'st,

Aut aliquid prorsum de summa detrahere illum,

Commutare animum quicumque adoritur, & infit :

Aut aliam quamvis naturam flectere quærit.

At neque transferri sibi parteis, nec tribui vult,

Immortale quod est quicquam, neque defluere hilum.

Nam quodcumque suis mutatum finibus exit,

Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.

Ergo animus five ægrescit, mortalia signa

Mittit, (uti docui) seu flectitur à medicina :

Ulsque adeo falsæ rationi vera videtur

Res occurrere, & esugium præcludere cuncti :

Ancipitique refutatu convincere falsum.

Denique sæpe hominem paullatim cernimus ire,

Et membratim vitalem deperdere sensum :

In pedibus primum digitos livescere, & ungueis :

Inde pedes & crura mori : post inde per artus

Ire alios tractim gelidi vestigia lethi.

Scinditur atqui animæ quoniam natura, nec uno

Tempore sincera existit mortalis habenda 'st.

Quod si forte putas ipsam se posse per artus

Introrsum trahere, & parteis conducere in unum,

Atque ideo cunctis sensum deducere membris :

At locus ille tamen, quod copia tanta animai

Cogitur, in sensu debet majore videri.

Qui quoniam nusquam 'st, nimirum (ut diximus ante)

Dilaniata foras dispergitur : interit ergo.

Quin etiam, si jam libeat concedere falsum,

Et dare, posse animam glomerari in corpore eorum,

Lumina qui linquunt moribundi particularim :

Mortalem tamen esse animam fateare necesse 'st.

Nec refert, utrum pereat dispersa per auras,

An contractis in se partibus obbrutescat :

Quand

Quando hominem totū magis, ac magis undiq; sensus
 Deficit, & vitæ minus, & minus undique restat.
 Et quoniam mens est hominis pars una, locoque
 Fixa manet certo, velut aures, atque oculi sunt,
 Atque alii sensus, qui vitam cunque gubernant :
 Et veluti manus, atque oculus, nare sive seorsum
 Secreta à nobis nequeant sentire, neque esse :
 Sed tamen in parvo linquntur tempore tali :
 Sic animus per se non quit sine corpore, & ipso
 Esse homine, illius quasi quod vas esse videtur :
 Sive aliud quidvis potis es conjunctius ej
 Fingere, quandoquidem connexus corpori adhæret.

Denique corporis, atque animi vivata potestas
 Inter se conjuncta valent, vitaque fruuntur.
 Nec sine corpore enim vitaleis edere motus
 Sola potest animi per se natura : nec autem
 Cassum anima corpus durare, & sensibus uti :
 Scilicet, avolsus radicitus ut nequit ullam
 Displicere ipse oculus rem seorsum corpore toto :
 Sic anima atque animus per se nil posse videntur :
 Nimirum, quia per venas & viscera mistim
 Per nervos, atque ossa tenentur corpore ab omni :
 Nec magnis intervallis primordia possunt
 Libera dissultare : ideo conclusa moventur
 Sensiferos motus, quos extra corpus in auras
 Aeris haud possunt post mortem ejecta moveri :
 Propterea quia non simili ratione tenentur.
 Corpus enim atque animans erit aer, si cohibere
 Sese anima, atque in eos poterit concludere motus,
 Quos ante in nervis, & in ipso corpore agebat.
 Quare etiam atque etiam resolutio corporis omni
 Tegmine, & ejectis extra vitalibus auris,
 Dissolvi sensus animi fateare necesse 'st,
 Aque animam, quoniam conjuncta est causa duobus.

Denique cum corpus nequeat perferre animai
 Discidium, quin id tetro tabescat odore :
 Quid dubitas, quin ex imo, penitusque coorta

Emanarit, uti fumus, diffusa animæ vis?

Atque ideo tanta mutatum putre ruina

Conciderit corpus penitus : quia mota loco sunt

Fundamenta foras animæ : manantque per artus,

Perque viarum omnes flexus, in corpore qui sunt,

Atque foramina ? multimodis ut noscere possis

Dispertitam animæ naturam exisse per artus :

Et prius esse sibi distractam corpore in ipso,

Quàm prolapsa foras enaret in aeris auras ?

Quinetiam, fineis dum vitæ vertitur intra,

Sæpe aliqua tamen è causa labefacta videtur

Ire animæ, & toto solvi de corpore membra :

Et quasi supremo languescere tempore voltus,

Quod genus est, animo male factum cum perhibetur,

Aut animam liquisse, ubi jam trepidatur, & omnes

Extremum cupiunt vires reprendre vinclum.

Conquassatur enim tum mens, animæque potestas

Omnis : & hæc ipso cum corpore conlabefiunt :

Ut gravior paullo possit dissolvere causa.

Quid dubitas, tandem quin extra prodita corpus

Imbecilla foras in aperto tegmine dempto,

Non modo non omnem possit durare per ævum,

Sed minimum quodvis nequeat consistere tempus ?

Nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur

Ire foras animam incolumem de corpore toto,

Nec prius ad jugulum, & superas succedere fauceis :

Verum deficere in certa regione locatam :

Ut sensus alios in parti quemque sua scit

Dissolvi : quòd si immortalis nostra foret mens :

Non jam se moriens dissolvi conquereretur :

Sed magis ire foras, vestemque relinquere, ut anguis,

Gauderet, prælonga senex aut cornua cervus.

Denique cur animi nunquam mens, consiliumque

Gignitur in capite, aut pedibus, manibusve : sed unis

Sedibus, & certis regionibus omnis inhæret,

Si non certa loca ad nascendum reddita cuique

Sunt : & ubi quicquid possit durare creatum ?

Atque

Atque ita multumodis pro totis artibus esse,
 Membrorum ut nunquam existat præposterus ordo.
 Utiq; adeo sequitur res rem, neque flamma creari in
 Fluminibus solita 'st, neque in igni gignier algor.

Præterea, si immortalis natura animai 'st,
 Et sentire potest secreta à corpore nostro :
 Quinque (ut opinor) eam faciendū 'st sensibus auctam :
 Nec ratione alia nosinet proponere nobis
 Possumus infernas animas Acherunte vagare.
 Pictores itaque, & scriptorum sæcla priora
 Sic animas introduxerunt sensibus auctas.

At neque seorsum oculi, neque nares, nec manus ipsa
 Esse potest anima, neque seorsum lingua, nec aures
 Absque anima per se possunt sentire, nec esse.

Nec sensus ipsi seorsum consistere possunt.

*Naribus, atque manu, atque oculis, atque auribus, atq;
 Lingua : nec per se possunt sentire, nec esse.*

Et quoniam toto sentimus corpore inesse
 Vitalem sensum : & totum esse animale videmus :
 Si subito medium celeri præciderit ictu
 Vis aliqua, ut seorsum partem secernat utramque :
 Dispertita proculdubio quoque vis animai,
 Et discissa simul cum corpore disjicietur.
 At quod scinditur, & parteis discedit in ullas,
 Scilicet æternam sibi naturam abouit esse.
 Falciferos memorant currus abscindere membra
 Sæpe ita desubito permista cæde calenteis,
 Ut tremere in terra videatur ab artibus id quæd
 Decidit abscissum: cum mens tamen, atque hominis vis
 Mobilitate mali non quit sentire dolorem :
 Et simul in pugnae studio quod dedita mens est,
 Corpore cum reliquo pugnam, cædeisque petiit :
 Nec tenet, amissam lævam cum tegmine sæpe
 Inter equos abstraxe rotas, falceisque rapaceis :
 Nec cecidisse alius dextram, cum scandit, & instat.
 Inde alius conatur adempto surgere crure,
 Cum digitos agitat propter moribundus humi pes :

Et caput abscissum calido, viventeque trunco,
 Servat humi voltum vitalem, oculosque patentes,
 Donec reliquias animæ reddidit omneis.
 Quin etiam tibi si lingua vibrante minantis
 Serpentis caudam procero corpore, utrinque
 Sit libitum in multas partes discindere ferro :
 Omnia jam seorsum cernes amicta recenti
 Volnere tortari, & terram conspergere tabo,
 Ipsam seque retrò partem petere priorem,
 Volneris ardenti ut morfu premat ista dolore.
 Omnibus esse igitur totas dicemus in illis
 Particulis animas ? at ea ratione sequetur
 Unam animantem animas habuisse in corpore multas :
 Ergo divisa 'st ea, quæ fuit una simul cum
 Corpore quapropter mortale utrumque putandum 'st,
 In multas quoniam partis discinditur æquæ.

Præterea si immortalis natura animæ
 Constat, & in corpus nascentibus insinuat :
 Cur super anteaetam ætatem meminisse nequimus ?
 Nec vestigia gestarum rerum ulla tenemus ?
 Nam si tantopere 'st animi mutata potestas,
 Omnis ut actarum exciderit retinentia rerum :
 Non (ut opinor) id ab letho jam longiter errat.
 Quapropter fateare necesse 'st, quæ fuit ante,
 Interiisse : & quæ nunc est, nunc esse creatam.

Præterea si jam perfecto corpore nobis
 Inferri solita 'st animi vivata potestas,
 Tum cum gignimur, & vitæ cum limen inimus :
 Haud ita conveniebat, uti cum corpore, & unâ
 Cum membris videatur in ipso sanguine cresse :
 Sed velut in cavea per se sibi vivere solam.
 Quare etiam atq; etiam nec originis esse putandum 'st
 Expertis animas, nec lethi lege solutas.
 Nam neque tantopere adnecti potuisse putandum 'st
 Corporibus nostris extrinsecus insinuat :
 Quod fieri totum contrâ manifesta docet res.
Namque ita connexa 'st per venas, viscera, nervos,

Ossaque

Ossaque, uti dentes quoque sensu participantur :
 Morbus ut indicat, & gelidai stringor aquai,
 Et lapis oppressus sub dente è frugibus asper :
 Nec tam contextæ cum sint, exire videntur
 Incolumes posse, & salvas exsolvere sese
 Omnibus è nervis, atque ossibus, articulisque.

Quodd si fortè putas extrinsecus insinuatam
 Permanare animam nobis per membra solere :
 Tanto quæque magis cum corpore fusa peribit.
 Quod permanat enim, dissolvitur : interit ergo.
 Dispertitur enim per caulas corporis omneis :
 Ut cibus in membra atque artus cum diditur omneis,
 Disperit, atque aliam naturam sufficit ex se :
 Sic anima, atque animus quamvis integra recens in
 Corpus eunt : tamen in manando dissolvuntur,
 Dum quasi per caulas omneis diduntur in artus
 Particulæ, quibus hæc animi natura creatur :
 Quæ nunc in nostro dominatur corpore nata
 Ex illa, quæ tunc peritat partita per artus.
 Quapropter neque natali privata videtur
 Esse die natura animæ, neque funeris expers,
 Semina præterea linquuntur, necne animai,
 Corpore in exanimo ? quod si linquuntur, & insunt,
 Haud erit, ut merito immortalis possit haberi :
 Partibus amissis quoniam libata recessit,
 Sin ita sinceris membris ablata profugit,
 Ut nullas parteis in corpore liquerit ex se :
 Unde cadavera rancenti jam viscere vermeis
 Expirant ? atque unde animantium copia tanta
 Exos, & exsanguis tumidos perfluctuat artus ?

Quod si forte animas extrinsecus insinuari
 Vermibus, & privas in corpora posse venire :
 Crèdis, nec reputas cur millia multa animarum
 Conveniant, unde una recesserit : hoc tamen est ut
 Quærendum videatur, & in discrimen agendum :
 Utrum tandem animæ venentur semina quæque
 Vermiculorum, ipsæque sibi fabricentur ubi sint :

An jam corporibus perfectis insinuentur.
 At neque, cur faciant ipsæ, quareve laborent,
 Dicere suppetitat, neque enim sine corpore cum sunt,
 Sollicitæ volitant morbis, algoque, fameque.
 Corpus enim magis his vitiis adfines laborat :
 Et mala multa animus contagio fungitur ejus.
 Sed tamen his esto quamvis facere utile corpus,
 Cum subeant : at qua possint, via nulla videtur.
 Haud igitur faciunt animæ sibi corpora, & artus.
 Nec tamen est ut jam perfectis insinuentur
 Corporibus : neque enim poterunt subtiliter esse
 Connexæ ; neque consensu contagia fient.

Denique cur acris violentia triste leonum
 Seminium sequitur : doli' volpibus, & fuga cervis.
 A patribus datur, & patrius pavor incitat artus ?
 Et jam cætera de genere hoc, cur omnia membris
 Ex ineunte ævo ingenerascunt, inque genuntur,
 Si non certa suo quia semine seminioque
 Vis animi pariter crescit cum corpore toto ?
 Quod si immortalis foret, & mutare soletet
 Corpora, permistis animantes moribus essent :
 Effugeret canis Hyrcano de semine sæpe
 Cornigeri incursum cervi, tremereque per auras
 Aeris accipiter fugiens veniente columba :
 Desiperent homines, saperent fera sæcla ferarum.

Illud enim falsa fertur ratione, quod aiunt
 Immortalem animam mutato corpore flecti.
 Quod mutatur enim, dissolvitur : interit ergo.
 Trajiciuntur enim partes, atque ordine migrant.
 Quare dissolvi quoque debent posse per artus,
 Denique ut intereant una cum corpore cunctæ.
 Sin animas hominum dicent in corpora semper
 Ire humana, tamen quæram cur è sapienti
 Stul'a queat fieri, nec prudens sit puer ullus :
 Nec tam doctus equæ pullus, quam fortis equi vis :
 Si non certa suo quia semine, seminioque

Vis animi pariter crescit cum corpore toto.

Scilicet in tenero tenerascere corpore mentem
 Confugient; quod si jam sit, fateare necesse 'st,
 Mortalem esse animam, quoniam mutata per artus
 Tantopere amittit vitam, sensumque priorem.

Quove modo poterit pariter cum corpore quoque
 Confirmata cupitum ætatis tangere florem
 Vis animi, nisi erit confors in origine prima?
 Quidve foras sibi vult membris exire senectis?
 An metuit conclusa manere in corpore putri?
 Et domus ætatis spatio ne fessa vetusto
 Obruat? an non sunt immortalis ulla pericla.

Denique connubia ad Veneris, partusque ferarum
 Esse animas præsto, deridiculum esse videtur:
 Et spectare immortaleis mortalia membra
 Innumero numero, certareque præproperanter
 Inter se quæ prima, potissimaque insinuetur:
 Si non fortè ita sunt animarum foedera pacta,
 Ut, quæ prima volans advenerit, insinuetur
 Prima, neque inter se contendant viribus hilum.

Denique in æthere non arbor, non æquore in alto
 Nubes esse queunt, nec pisces vivere in arvis,
 Nec cruor in lignis, nec saxis succus inesse.
 Certum ac dispositum 'st, ubi quicquid crescat, & insit:
 Sic animi natura nequit sine corpore oriri
 Sola, neque à nervis, & sanguine longius esse.
 Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis
 In capite, aut humeris, aut inis calcibus esse
 Posset, & innasci quavis in parte soleret:
 Tandem in eodem homine, atq; in eodem vase maneret.
 Quod quoniam in nostro quoq; constat corpore certè
 Dispositumque videtur, ubi esse, & crescere possit
 Seorsum anima, atque animus: tanto magis inficiandum
 Totum posse extra corpus durare, genique,
 Quare, corpus ubi interiit, perivisse necesse 'st
 Confiteare animam distractam in corpore toto.
 Quippe etenim mortale æterno jungere & unà
 Consentire putare, & fungi munia posse,

Desuper

Desipere 'st : quid enim diversius esse putandum ?
 Aut magis inter se disjunctum, discrepitanſque,
 Quàm, mortale quod eſt, immortalì, atque per
 Junctum, in concilio ſævas tolerare procellas ?

Præerea quæcunque manent æterna, necesse 'ſt
 Aut quia ſunt ſolido cum corpore, reſpuere iſtus,
 Nec penetrare pati ſibi quicquam, quod queat an
 Diſſociare intus parteis, ut materiai
 Corpora ſunt, quorum naturam oſtendimus antè
 Aut ideo durare ætatem poſſe per omnem,
 Plagarum quia ſunt expertia, ſicut Inane 'ſt :
 Quod manet intactum, neque ab iſtu fungitur hilu
 Aut ide, quia nulla loci ſit copia circum,
 Quò quaſi res poſſint diſcedere, diſſoluique :
 Sicut ſummarum ſumma 'ſt æterna, neque extrà
 Quis locus eſt, quò diſſugiat: neque corpora ſunt,
 Poſſunt incidere, & valida diſſolvere plaga :
 At neque (uti docui) ſolido cum corpore mentis
 Natura 'ſt, quoniam admiſſum 'ſt in rebus Inane :
 (Nec tamen eſt ut Inane) neque autem corpora deſi
 Ex infinito quæ poſſunt fortè coorta
 Proruere hanc mentis violento turbine molem,*
 Aut aliam quamvis cladem importare pericli :
 Nec porro natura loci ſpatiumque profundi
 Deſicit, exſpergi quò poſſit viſ animai,
 Aut alia quavis poſſit vi pulſa perire :
 Haud igitur lethi præcluſa 'ſt janua menti.

Quòd ſi forte ideo magis immortalis habenda 'ſt
 Quòd lethaliſ ab rebus munita tenetur :
 Aut quia non veniunt omnino aliena ſalutis :
 Aut quia quæ veniunt, aliqua ratione recedunt
 Pulſa prius, quàm, quid noceant, ſentire queamus :
 Scilicet à vera longè ratione remotum 'ſt.

Præter enim quàm quòd morbis tum corporis æg
 Advenit id, quod eam de rebus ſæpe futuris

Macerat, inque metu malè habet, curiſque fatigat
 Præteritiſque admiſſa annis peccata remordent.

Adde furorem animi proprium, atque oblivia rerum ?
 Adde quod in nigras lethargi mergitur undas.
 Nil igitur mors est, ad nos neque pertinet hilum,
 Quandoquidem natura animi mortalis habetur :
 Et velut antea nil tempore sensimus ægri,
 Ad confligendum venientibus undique Poenis :
 Omnia cum belli trepido concussa tumultu
 Horrida contremuere sub altis ætheris auris :
 In dubioque fuit sub utrorum regna cadendum
 Omnibus humanis esset, terraque marique :
 Sic ubi non erimus : cum corporis, atque animai
 Discidium fuerit, quibus è sumus uniter apti,
 Scilicet haud nobis quicquam, qui non erimus tum,
 Accidere omnino poterit, sensumque movere :
 Non si terra mari miscebitur, & mare coelo.

Et si jam nostro sentit de corpore, post quàm
 Distracta 'st animi natura, animæque potestas :
 Nil tamen hoc ad nos, qui coetu, conjugioque
 Corporis, atque animæ consistimus uniter apti.
 Nec, si materiam nostram conlegerit ætas
 Post obitum, rursusque redegerit, ut sita nunc est :
 Atque iterum nobis fuerint data lumina vitæ,
 Pertineat quicquam tamen ad nos id quoque factum,
 Interrupta semel cum sit repetentia nostra,
 Et nunc nil ad nos de nobis attinet, antè
 Qui fuimus : nec jam de illis nos afficit angor,
 Quos de materia nostra nova proferet ætas.
 Nam cum respicias immensi temporis omne
 Præteritum spatium : tum motus materiai
 Multimodi quàm sint : facile hoc adcredere possis,
 Semina sæpe in eodem, ut nunc sunt, ordine posita ;
 Nec memori tamen id quimus deprendere mente.
 Inter enim jecta 'st vitæ pausa, vagæque
 Deerrarunt passim motus ab insensibus omnes :
 Debet enim, miserè quoi fortè ægreque futurum 'st,
 Ipse quoque esse in eo tum tempore, cum malè possit
 Accidere : at quoniam mors eximit in, prohibetque.
 Illud.

Illum, cui possint incommoda conciliari
 Hæc eadem, in quibus & nunc nos sumus, antè fui
 Scire licet nobis nihil esse in morte timendum :
 Nec miserum fieri, qui non est, posse : neque hilum
 Differre, an nullo fuerit jam tempore natus,
 Mortalem vitam mors cui immortalis ademit.

Proinde ubi se videas hominem miserari ipsum,
 Post mortem fore, ut aut putescat corpore posito :
 Aut flammis interfiat, malisve ferarum :
 Scire licet, non sincerum sonare, atque subesse
 Cæcum aliquem cordi stimulum, quamvis neget ipsi
 Credere se quemquam sibi sensum in morte futurum
 Non (ut opinor) enim dat, quod promittit, & indè
 Nec radicitus è vita se tollit, & eicit ;
 Sed facit esse sui quiddam super infcius ipse.
 Vivus enim sibi cum proponit quisque, futurum
 Corpus uti volucres lacerent in morte, feræque :
 Ipse sui miseret : neque enim se vindicat hilum,
 Nec removeret satis à projecto corpore : & illud
 Se fingit, sensuque suo contaminat adsans,
 Hinc indignatur se mortalem esse creatum :
 Nec videt, in vera nullum fore morte alium se,
 Qui possit vivus sibi se lugere peremptum,
 Stansque jacentem, nec lacerari, urive dolore.
 Nam si in morte malum 'st, malis morsuque ferarum
 Tractari : non invenio quî non sit acerbum.
 Ignibus impositum calidis torrescere flammis ;
 Aut in melle situm suffocari, atque rigere
 Frigore, cum in summo gelidi cubat æquore saxi :
 Urgerive superne obtritum pondere terræ.
 At jam non domus accipiet te læta, neque uxor
 Optima, nec dulces occurrent oscula nati
 Præripere, & tacita pectus dulcedine tangere :
 Non poteris factis tibi fortibus esse, tuisque
 Præsidio : miser, ô miser, aiunt, omnia ademit
 Una dies infesta tibi tot præmia vitæ.
Illud in his rebus non addunt, Nec tibi earum.

Jam desiderium infidet rerum insuper unâ.
Quod bene si videant animo, dictisque sequantur :
Dissolvant animi magno se angore metuque.
Tu quidem ut es letho sopitus, sic eris ævi
Quod superest, cunctis privatû doloribus ægris :
At nos horrifico cinefactum te prope busto
Insatiabiliter deflebitus, æternumque
Nulla dies nobis mœrorem è pectore demet.
Illud ab hoc igitur quærendum 'st, quid sit amari
Tantopere, ad somnum si res redit, atque quietem,
Cur quisquam æterno possit tabescere luctu ?

Hoc etiam faciunt, ubi discubuerè, tenentque
Pocula sæpe homines, & inumbrant ora coronis :
Ex animo ut dicant, Brevis hic est fructus humillis :
Jam fuerit, neque post unquam revocare licebit.
Tanquam in morte mali cum primis hoc sit eorum
Quod sitis exurat miseros, atque arida torreat,
Aut aliæ cujus desiderium infideat rei.
Nec sibi enim quisquam tum se, vitamque requirit,
Cum pariter mens, & corpus sopita quiescunt :
Nam licet æternum per nos sic esse soporem,
Nec desiderium nostri nos adrigit ullum :
Et tamèn haudquaquam nostros tunc illa per artus
Longe ab sensiferis primordia motibus errant :
Quin conreptus homo ex somno se conligit ipse.
Multo igitur mortem minus ad nos esse putandum,
Si minus esse potest, quam quod nihil esse videmus.
Major enim turbæ disiectus materiai
Consequitur letho, nec quisquam expergitus exstat,
Frigida quem semel est vitæ pausa secuta.

Denique si vocem rerum natura repente
Mittat, & hoc aliquoi nostrum sic increpet ipsa :
Quid tibi tantopere 'st mortalis, quod nimis ægris
Luctibus indulges ? quid mortem congemis, ac fles ?
Nam si grata fuit tibi vita antea, priorque,
Et non omnia pertusum congesta quasi in vas
Commoda perfluxere, atque ingrata interiere :.

Cur non, ut plenus vitæ conviva, recedis ?
 Æquo animoque capis securam, stulte, quietem ?
 Sin ea, quæ fructus cumque es, periere profusa :
 Vitaque in offensu 'st : cur amplius addere quæris,
 Rursum quod pereat malè, & ingratum occidat omne :
 Nec potius vitæ finem facis, atque laboris ?
 Nam tibi præterea quod machiner, inveniamque
 Quod placeat, nihil est : eadem sunt omnia semper.
 Si tibi non annis corpus jam marcet, & artus
 Confecti languent : eadem tamen omnia restant,
 Omnia si pergas vivendo vincere sæcla :
 Atque etiam potius, si nunquam sis moriturus.
 Quid respondeamus, nisi iustam intendere litem
 Naturam ? & veram verbis exponere causam
 At qui obitum lamentetur miser amplius æquo,
 Non merito inclamet magis, & voce increpet acri ?
 Aufer ab hinc lacrymas, barathro, & compesce querelas
 Grandior hic vero si jam, seniorque queratur :
 Omnia perfructus vitæ præmia, marces :
 Sed quia semper aves, quod abest, præsentia temnis :
 Imperfecta tibi elapsa 'st, ingrataque vita,
 Et nec opinanti mors ad caput adstirrit ante,
 Quam satur, ac plenus possis discedere rerum.
 Nunc aliena tua tamen ætate omnia mitte :
 Æquo animoque, ægedum, jam aliis concede necesse 'st.
 Jure (ut opinor) agat, iure increpet, inciletque.
 Cedit enim rerum novitate extrusa vetustas
 Semper, & ex aliis aliud reparare necesse 'st :
 Nec quidquam in barathrum, nec tartara decedit atra.
 Materies opus est, ut crescant postera sæcla :
 Quæ tamen omnia te, vita perfuncta, sequentur.
 Nec minus ergo ante hæc, quam nunc, cecidere, cadentq ;
 Sic aliud ex alio nunquam desisset oriri,
 Vitaque mancupio nulli datur, omnibus usu.
 Respice item quam nil ad nos antea cta vetustas
 Temporis æterni fuerit, quam nascimur, ante.
Hoc igitur speculum nobis natura futuri

Tempo

Temporis exponit : post mortem denique nostram
Num quid ibi horribile apparet ? num triste videtur
Quicquam ? nonne omni somno securius existat ?
Atque ea nimirum, quæcunque Acherunte profundo
Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis.
Nec miser impendens magnum timet aere saxum
Tantalus, ut fama 'st, casta formidine torpens :
Sed magis in vita divum metus urget inanis
Mortaleis, casumque timent, quemcunque ferat fors.
Nec Tityon volucres ineunt Acherunte jacentem :
Nec, quod sub magno scrutentur pectore, quidquam
Perpetuam ætatem poterunt reperire profecto,
Quam libet immani projectu corporis existeret,
Qui non sola novem dispensis jugera membris
Obtineat, sed qui terræ totius orbem :
Non tamen æternum poterit perferre dolorem :
Nec præbere cibum proprio de corpore semper.
Sed Tityos nobis hic est, in amore jacentem
Quem volucres lacerant, atque exest anxius angor :
Aut alia quavis scindunt cuppedine curæ.
Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est,
Qui petere à populo fascéis, sævasque secureis
Imbibit : & semper victus, tristisque recedit.
Nam petere imperium, quod inane 'st, nec datur unquã.
Atque in eo semper durum sufferre laborem :
Hoc est adverso nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à summo jam vertice rursus
Volvitur, & plani raptim petit æquora campi.
Deinde animi ingrátam naturam pascere semper :
Atque explere bonis rebus, satiareque nunquam :
Quod faciunt nobis annorum tempora, circum
Cum redeunt : foetusque ferunt, variosque lepores.
Nec tamen explemur vitæ fructibus unquam :
Hoc (ut opinor) id est, ævo florente puellas
Quod memorant, laticem pertusum congerere in vas :
Quod tamen expleri nulla ratione potestur.
Cerberus & Furia jam vero, & lucis egenus
Tartarus.

Tartarus, horriferos eructans faucibus æstus,
 Hæc neque sunt usquam, neque possunt esse profecto.
 Sed metus in vita poenarum pro malefactis
 Est insignibus insignis, scelerisque luela,
 Carcer, & horribilis de saxo jactu' deorsum,
 Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ:
 Quæ tamen & si absunt, at mens sibi conscia facti
 Præmetuens, adhibet stimulos, torretque flagellis:
 Nec videt interea, qui terminus esse malorum
 Possit, nec quæ sit poenarum denique finis:
 Atq; eadem metuit magis hæc ne in morte graveſcant:
 Hinc Acherusia fit stultorum denique vita.

Hoc etiam tibi tute interdum dicere possis:
 Lumina sis oculis etiam bonus Ancu' reliquit,
 Qui melior multis, quam tu, fuit, improbe, rebus.
 Inde alii multi reges, rerumque potentes
 Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt.
 Ille quoque ipse, viam qui quondam per mare magni
 Stravit, iterque dedit legionibus ire per alium,
 Ac pedibus falsas docuit superire lacunas:
 Et contempsit, aquis insultans, murmura ponti,
 Lumine adempto, animam moribundo corpore fudit.
 Scipiades, belli fulmen, Carthaginis horror,
 Ossa dedit terræ, proinde ac famul infimus esset.
 Adde repertores doctrinarum, atque leporum:
 Adde Heliconiadum comites: quorum unus Homerus
 Sceptra potitus, eadem aliis sopitu' quiete 'st.
 Denique Democritum postquam matura vetustas
 Admonuit memorem motus languescere mentis,
 Sponte sua letho caput obuius obtulit ipse.
 Ipse Epicurus obit decursu lumine vitæ,
 Qui genus humanum ingenio superavit, & omneis
 Præstinxit, stellas exortus uti ætherius sol.
 Tu vero dubitabis, & indignabere obire,
 Mortua quoui vita est prope jam vivo, atque videnti?
 Qui somno partem majorem conteris ævi?
 Et vigilans stertis, nec somnia cernere cessas,

ectio.

Sollicitamque geris casta formidine mentem?

Nec reperire potes, quid sit tibi scire mali, cum
Ebrius urgeris multis miser undique curis,
Atque animi incerto fluitans errore vagaris?ti
lis:

Si possent homines, proinde ac sentire videntur

Pondus inesse animo, quod se gravitate fatiget,

Et quibus id fiat causis cognoscere, & unde

Tanta mali tanquam moles in pectore constet:

Haud ita viram agerent, ut nunc plerumque videmus,

Quid sibi quisque velit, nescire, & quærere semper,

ant:

Commutare locum, quasi onus deponere possit.

Exit scire foras magnis ex ædibus ille,

Esse domi quem pertæsum 'st, subitoque revertit:!

Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse.

Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter,

Auxilium rectis quasi ferre ardentibus instans:

Officit extemplo, tetigit cum limina villæ:

guu

Aut abire in somnum gravis, atque obliviam quærir:

Aut etiam properans urbem petit, atque revisit,

Hoc se quisque modo fugit: at, quem scilicet, ut sit,

Effugere haud potis est, ingratis hæret, & angit,

t.

Propterea, morbi quia causam non tenet æger:

Quam bene si videat: jam, rebus quisque relictis

Naturam primum studeat cognoscere rerum,

Temporis æterni quoniam, non unius horæ,

is

Ambigitur status, in quo sit mortalibus omnis

Ætas post mortem, quæ restat cumque, manenda.

Denique tantopere in dubiis trepidare periclis

Quæ mala nos subigit vitæ tanta cupido?

Certa quidem finis vitæ mortalibus adstat,

Nec devitari lethum pote, quin obeamus.

Præterea versamur ibidem, atque infumus usque:

Nec novâ Vivendo prociditur ulla voluptas.

Sed dum abest, quod avemus, id exsuperare videtur

Cætera: post aliud, cum contigit illud, avemus:

Et sitis æqua tenet vitæ semper hiantis:

Posteraque, in dubio 'st, fortunam quam vehat ætas,

Quidi

Sed quoniam docui, cunctarum exordia rerum
 Qualia sint, & quam variis distantia formis
 Sponte sua volitent æterno percita motu :
 Quoque modo possint res ex his quæque creari :
 Atque, animi quoniam docui natura quid esset,
 Et quibus è rebus cum corpore compta vigeret,
 Quove modo distracta rediret in ordia prima :
 Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has
 Attinet, esse ea, quæ rerum simulacra vocamus :
 Quæ quasi membranz summo de corpore rerum
 Dereptæ volitant ultro citroque per auras :
 Atque eadem nobis vigilantibus obvia menteis
 Terrificant, atque in somnis, cum sæpe figuras
 Continuum miras, simulacraque luce carentum :
 Quæ nos horrifice languentis sæpe sopore
 Excierunt : ne forte animas Acherunte reamur
 Effugere, aut umbras inter vivos volitare :
 Neve aliquid nostri post mortem posse relinqui,
 Cum corpus simul, atque animi natura perempta,
 In sua discessum dederint primordia quæque.

Dico igitur, rerum effigias, tenuisque figuras
 Mitti ab rebus summo de corpore earum :
 Quæ quasi membrana, vel cortex nominanda 'st :
 Quod speciem, ac formam similem gerit ejus imago,
 Quoiuscunque cluet de corpore fusa vagari.
 Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde,
 Principio, quoniam mittunt in rebus apertis
 Corpora res multæ, partim diffusa solute,
 Robora seu fumum mittunt, ignesque vaporem :
 Et partim contexta magis, condensaque, ut olim
 Cum veteres ponunt tunicas ælate cicadæ,
 Et vituli cum membranas de corpore summo
 Nascentes mittunt, & item cum lubrica serpens
 Exuit in spinis vestem : nam sæpe videmus
 Illorum spoliis vepreis volitantibus auctas.
 Hæc quoniam fiunt, tenuis quoque debet imago
 Ab rebus mitti summo de corpore earum.

Nam, cur illa cadant magis, ab rebusque recedant,
 Quam quæ tenuia sunt, ostendi 't nulla potestas,
 Præsertim cum sint in summis corpora rebus
 Multa minuta jaci quæ possint ordine eodem,
 Quo fuerint, veterem & formæ servare figuram,
 Et multo citius, quanto minus endopediri
 Pauca queunt, & sunt in prima fronte locata.
 Nam cæerte jaci, atque emergere multa videmus.
 Non solum ex alto penitusque, ut diximus ante,
 Verum de summis ipsum quoque sæpe colorem :
 Et volgo faciunt id lutea, rufaque vela,
 Et ferrugina, cum magnis intenta theatris
 Per milos volgata, trabeisque tremantia flutant,
 Namque ibi confectum cavei subter, & omnem
 Scenæ speciem patrum, matrumque, deorumque,
 Inficiunt, coguntque suo fluitare colore :
 Et quanto circum magis sunt inclusa theatri
 Moenia, tam magis hæc intus perfusa lepore
 Omnia conrident conrepta luce diei.
 Ergo lintea de summo cum corpore fucum
 Mittunt, effigias quoque debent mittere tenuis
 Res quæque, ex summo quoniam jaculantur utraq;.
 Sunt igitur jam formarum vestigia certa,
 Quæ volgo volitant subtili prædita filo,
 Nec singillatim possunt secreta videri.

Præterea, omnis oïos, fumus, vapor, atque aliæ res
 Consimiles, ideo diffusæ rebus abundant,
 Ex alto quia dum veniunt extrinsecus ortæ,
 Scinduntur per iter flexum, nec recta viarum
 Ostia sunt, quia contendunt exire coorta.
 At contra, tenuis summi membrana coloris
 Cum jacitur, nihil est, quod eam discerpere possit
 In promptu, quoniam 't in prima fronte locata.
 Postremo in speculis, in aqua, splendoreque in omni
 Quæcunque apparent nobis simulacra : necesse 'st,
 Quandoquidem simili specie sunt prædita rerum
 Ille in imaginibus missis consistere eorum,

Nam cur illa cadant magis, ab rebusque recedant
 Quam quæ tenuia sunt, ostendi 'st nulla potestas.
 Sunt igitur tenues formarum, consimilesque
 Effigies, singillatim quas cernere nemo
 Cum possit: tamen assiduo, crebroque repulso
 Rejectæ, reddunt speculorum ex æquore visum:
 Nec ratione alia servari posse videntur
 Tantopere, ut similes reddantur quoique figuræ.

Nunc age, quam tenui natura constet imago,
 Percipe: & in primis quoniam primordia tantum
 Sunt infra nostros sensus, tantoque minora,
 Quam quæ primum oculi coeptant non posse tueri.
 Nunc tamen id quoque uti confirmem, exordia rerum
 Cunctarum quam sint subtilia, percipe paucis.
 Primum animalia sunt jam partim tantula, eorum
 Tertia pars nulla ut possit ratione videri.
 Horum intestinum quodvis quale esse putandum 'st?
 Quid? cordis globus aut oculi? quid? mēbra: quid? artus?
 Quantula sunt? quid? præterea primordia quæque,
 Unde anima, atque animi constet natura necessum 'st,
 Nonne vides, quam sint subtilia, quamque minuta?
 Præterea, quæcunque suo de corpore odorem
 Exspirant acrem, panaces, absinthia tetra,
 Abrotonique graves, & tristia centaurea:
 Horum unumquodvis leviter si forte ciebis,
 Quamprimum noscas rerum simulacra vagare
 Multa modis multis, nulla vi, cassa que sensu.
 Quorum quantula pars sit imago, dicere nemo 'st
 Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.
 Sed ne forte putes ea demum sola vagare,
 Quæcunque ab rebus rerum simulacra recedunt:
 Sunt etiam, quæ sponte sua gignuntur, & ipsa
 Constituuntur in hoc cœlo, qui dicitur aer:
 Quæ multis formata modis sublime feruntur,
 Nec speciem mutare suam liquentia cessant:
 Et quouisquemodi formarum veterare in ora
 Ut nubeis facile interdum concrefcere in alto

Cernimus, & mundi speciem violare serenam,
 Aera malcentis motu : nam sæpe gigantum
 Ora volare videntur, & umbram ducere late :
 Interdum magni montes, avolsaque saxa
 Monibus anteire, & solem succedere præter :
 Inde alios trahere, atque inducere bellua nimbos.

Nunc ea quam facili, & celeri ratione genantur,
 Perpetuoque fluant ab rebus, lapsaque cedant.
 Semper enim summum quidquid de rebus abundat,
 Quod jaculentur : & hoc alias cum pervenit in res,
 Transiit, ut in primis vestem : sed in aspera saxa,
 Aut in materiem ut ligni pervenit : ibi jam
 Scinditur, ut nullum simulacrum reddere possit.
 At cum, splendida quæ constant, opposita fuerunt,
 Densaque, ut in primis speculum 'st: nihil accidit horum
 Nam neque uti vestem, possunt transire, neque ante
 Scindi, quam meminit lævor præstare salutem.

Quapropter fit, ut hinc nobis simulacra genantur.
 Et quamvis subito, quovis in tempore, quamque
 Rem contra speculum ponas, apparet imago :
 Perpetuo fluere ut noscas è corpore summo
 Texturas rerum tenuis, tenuisque figuras.
 Ergo multa brevi spatio simulacra genuntur,
 Ut merito celer his rebus dicatur origo.
 Et quasi multa brevi spatio summittere debet
 Lumina sol, ut perpetuo sint omnia plena :
 Sic à rebus item simili ratione necesse 'st
 Temporis in puncto rerum simulacra ferantur
 Multa modis multis in cunctas undique parteis.

Quandoquidem speculum queiscunq; obvertimus oris
 Res ibi respondent simili forma, atque colore.
 Præterea modo quom fuerit l. qui.issima coeli
 Tempestas, perquam subito fit turbida fœde
 Undique, uti tenebras omneis Acherunta rearis
 Liquisse, & magnas coeli complexisse cavernas.
 Usque adeo tetra nimborum nocte coorta,
 Impendent atræ formidinis ora superne.

Quorum quantula pars sit imago, dicere nemo 'st,
 Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.
 Nunc age, quam celeri motu simulacra ferantur,
 Et quæ mobilitas ollis tranantibus auras
 Reddita sit, longo ut spatio brevis hora teratur,
 In quemcunque locum diverso numine tendunt,
 Suavidicis potius, quam multis versibus edam :
 Parvus ut est cycni melior canor, ille gruum quam
 Clamor, in ætheriis dispersus nubibus Austri.
 Principio persæpe levis res, atque minutis
 Corporibus factas, celereis licet esse videre.
 In quo jam genere 'st solis lux, & vapor ejus,
 Propterea quia sunt è primis facta minutis :
 Quæ quasi trudentur, perque aeris intervallum
 Non dubitant transire, sequenti concita plaga.
 Suppeditatur enim confestim lumine lumen,
 Et quasi protelo stimulat fulgure fulgur.
 Quapropter simulacra pari ratione necesse 'st
 Immemorabile per spatium transcurrere posse
 Temporis in puncto : primum quod parvola causa
 Est, procul à tergo quæ provehat, atque propellat :
 Deinde, quod usque adeo textura prædita rara
 Mittuntur, facile ut quasvis penetrare queant res,
 Et quasi permanare per aeris intervallum.
 Præterea, si, quæ penitus corpuscula rerum .
 Ex alto in terras mittuntur, solis uti lux,
 Ac vapor, hæc puncto cernuntur lapsa diei
 Per totum coeli spatium diffundere sese :
 Perque volare mare, ac terras, coelumque rigare,
 Quod supera 'st: ubi tam volucris hæc levitate feruntur,
 Quid ? quæ sunt igitur jam prima in fronte parata
 Cum jaciuntur, & emissum res nulla moratur,
 Nonne vides citius debere, & longius ire :
 Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
 Tempore, quo solis pervolant lumina coelum ?
 Hoc etiam in primis specimen verum esse videtur,
 Quam celeri motu rerum simulacra fera nunt,

Quod

Quod simul ac primum sub divo splendor aquai
 Ponitur : extemplo, coelo stellante, serena
 Sidera respondent in aqua radiantia mundi.
 Jamne vides igitur, quam puncto tempore imago
 Ætheris ex oris ad terrarum accidat oras ?
 Quare etiam atque etiam mitti hæc fateare necesse 'st
 Corpora, quæ feriant oculos, visumque lacessant :
 Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores :
 Frigus ut à fluviis, calor à sole, æstus ab undis
 Æquoris, exefor mærorum litora circum.
 Nec variæ cessant voces volitare per auras :
 Denique in os falsi venit humor sæpe saporis,
 Cum mare versamur propter : dilutaque contra
 Cum tuimur misceri absinthia, tangit amaror.
 Usque adeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
 Fertur : & in cunctas dimittitur undique parteis,
 Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi :
 Perpetuo quoniam sentimus, & omnia semper
 Cernere, odorari licet, & sentire sonorem.

Præterea quoniam manibus tractata figura
 In tenebris quædam, cognoscitur esse eadem, quæ
 Cernitur in luce, & claro candore : necesse 'st
 Consimili causa tactum, visumque moveri.
 Nunc igitur, si quadratum tentamus, & id nos
 Commovet in tenebris : in luci quæ poterit res
 Accidere ad speciem, quadrata nisi ejus imago ?
 Esse in imaginibus quapropter causa videtur
 Cernendi, neque posse sine his res ulla videri.
 Nunc ea, quæ dico, rerum simulacra, feruntur
 Undique : & in cunctas jaciuntur didita parteis.
 Verum, nos oculis quia solis cernere quimus,
 Propterea fit, uti, speciem quo vertimus, omnes
 Res ibi eam contra feriant forma, atque colore.
 Et quantum quæque à nobis res absit, imago
 Efficat, ut videamus, & internoscere curat.
 Nam cum mittitur, extemplo protrudit, agitque
 Aera, qui inter se cumque 'st, oculosque locata

Isque ita per nostras acies perlabitur omneis :
 Et quasi perterget pupillas, atque ita transit.
 Propterea fit, uti videamus quam procul absit
 Res quæque : & quanto plus aeris ante agitur,
 Et nostros oculos perterget longior aura,

• Tam procul esse magis res quæque remota videtur.
 Scilicet hæc summe celeri ratione geruntur,

Quale sit ut videamus : & una quam procul absit.
 Illud in his rebus minime mirabile habendum 'st,
 Cur ea, quæ feriant oculos simulacra, videri
 Singula cum nequeant, res ipsæ perspiciantur,
 Ventus enim quoque paulatim cum verberat, & cum
 Acre ferit frigus, non primam quamque solemus
 Particulam venti sentire, & frigoris ejus :
 Sed magis unversum : fierique perinde videmus
 Corpore tum plagas in nostro, tanquam aliquæ res
 Verberet, atque sui det sensum corporis extra.
 Præterea lapidem digito cum tundimus, ipsum
 Tangimus extremum saxi, summumque colorem :
 Nec sentimus eum tactu, verum magis ipsam
 Duritiem penitus saxi sentimus in alto.

Nunc age, cur ultra speculum videatur imago,
 Percipe ; nam certe penitus remota videtur.
 Quod genus illa, foris quæ vere transpiciuntur,
 Janua cum per se transpectum præbet apertum,
 Multa facitque foris ex ædibus ut videantur.

Is quoque enim duplici, geminoque fit aere visus.
 Primus enim 'st, citra posteis qui cernitur aer.
 Inde fores ipsæ dextra, lævaque sequuntur.
 Post extraria lux oculos perterget, & aer
 Alter, & illa, foris quæ vere transpiciuntur.

Sic ubi se primum speculi projecit imago,
 Dum venit ad nostras acies, protrudit, agitque
 Aera qui inter se cunque 'st, oculosque locatus :

Et facit, ut prius hunc omnem sentire queamus,
 Quâ speculum: sed ubi speculum quoque sensimus ipsum

• Continuo à nobis in id hæc, quæ fertur, imago
 Perve-

Pervenit, & nostros oculos rejecta revisit :
Atque alium præ se propellens æra volvit,
Et facit, ut prius hunc, quam se, videamus : eoque
Distare à speculo tantum remota videtur.
Quare etiam atque etiam minime mirarier est par,
Illis, quæ reddunt speculorum ex æquore visum,
Aeribus binis, quoniam res confit utroque.
Nunc ea, quæ nobis membrorum dextera pars est,
In speculis sit ut in læva videantur, eo quod
Planitiem ad speculi veniens cum offendit imago,
Non convertitur incolumis : sed recta retrorsum
Sic eliditur, ut si quis prius, arida quam sit
Cretea persona, adlidat pilæ 've, trabive :
Atque ea continuo rectam si fronte figuram
Servet, & elisam retro sese exprimat ipsa :
Fiet, ut, ante oculus fuerit qui dexter, hic idem
Nunc sit lævus, & è læva sit mutua dexter.
Fit quoque, de speculo in speculum ut tradatur imago :
Quinque etiam, sexve ut fieri simulacra fuerit.
Nam quæcunque retro parte, interiore latebunt :
Inde tamen, quamvis torte, penitusque remota,
Omnia per flexos aditus educta licebit
Pluribus hæc speculis videantur in ædibus esse,
Usque adeo è speculo in speculum tralucet imago,
Et cum læva data 'st, fit rursus ut dextera fiat :
Inde retrorsum reddit se, & convertit eodem,
Quin etiam, quæcunque latiuscula sunt speculorum
Adsimili lateris flexura prædita nostri :
Dextera expropter nobis simulacra remittunt,
Aut quia de speculo in speculum transfertur imago,
Inde ad nos elisa bis advolat : aut etiam quod
Circumagitur, cum venit imago, propterea quod
Flexa figura docet speculi convertier ad nos.
Indugredi porro pariter simulacra, pedem que
Ponere nobiscum credas, gestumque imitari,
Propterea, quia de speculi qua parte recedas,
Continua nequeunt illinc simulacra reverti :

Omnia quandoquidem cogit natura referri,
 Ac resiliire ab rebus ad æquos reddita flexus.
 Splendida porro oculi fugitant, vitantque tueri:
 Sol etiam cæcat, contra si tendere pergas,
 Propterea quia vis magna 'st ipsius: & alte
 Aera per purum graviter simu' acra feruntur,
 Et feriunt oculos turbantia composituras.
 Præterea splendor, quicunque 'est acer, adurit
 Sæpe oculos, ideo quod semina possidet ignis
 Multa, dolorem oculis quæ gignunt insinuando.
 Lurida præterea sunt quæcunque tuentur
 Arquati, quia luroris de corpore eorum
 Semina multa fluunt simulacris obvia rerum,
 Multaque sunt oculis in eorum denique mita,
 Quæ contage sua palloribus omnia pingunt.

— E tenebris autem quæ sunt in luce, tuemur,
 Propterea, quia cum propior caliginis aer
 Ater inît oculos prior, & possedit apertos:
 Insequitur candens confestim lucidus aer,
 Qui quasi purgat eos, ac nigras discutit umbras
 Aeris illius: nam multis partibus hic est
 Mobilior, multisque minutior, & mage pollens.
 — Qui simul atque vias oculorum luce replevit:
 Atque patefecit, quas ante obsederat ater:
 Continuo rerum simulacra adaperita sequuntur:
 — Quæ sita sunt in luce, lacessuntque, ut videamus.
 Quod contra facere in tenebris à luce nequimus,
 Propterea, quia posterior caliginis aer
 Crassior insequitur, qui cuncta foramina comp'let:
 Obsiditque vias oculorum, ne simulacra
 Possint ullarum rerum conjecta moveri.
 Quadratasque procul turreis cum cernimus urbis,
 Propterea fit, uti videantur sæpe rotundæ,
 Angulus obtusus quia longe cernitur omnis,
 Sive etiam potius non cernitur, ac perit ejus
 Plaga, nec ad nostras acies perlabitur ictus,
 Aera per multum quia dum simulacra feruntur,

Cogit hebescere eum crebris offensibus aer.
 Hinc, ubi suffūgit sensum simul angulus omnis,
 Fir, quasi tornata ut saxorum structa tuantur :
 Non tamen ut coram quæ sunt, vereque rotunda,
 Sed quasi adumbratim paulum simulata videntur.
 Umbra videtur item nobis in sole moveri,
 Et vestigia nostra sequi, gestumque imitari,
 Aera si credas privatum lumine, posse
 Indugredi, motus hominum, gestusque sequentem.
 Nam nihil esse potest aliud nisi lumine cassus
 Aer, id, quod nos umbram perhibere suemus.
 Nimirum, quia terra locis ex ordine certis
 Lumine privatur solis, quacunque meantes
 Officimus : repletur item, quod liquimus ejus.
 Propterea fit, uti videatur, quæ fuit umbra
 Corporis, è regione eadem nos usque secuta.
 Semper enim nova se radiorum lumina fundunt,
 Primaque disperseunt, quasi in ignem lana trahatur.
 Propterea facile & spoliatur lumine terra :
 Et repletur item, nigrasque sibi abluit umbras.
 Nec tamen hic oculos falli concedimus hilum.
 Nam, quocunque loco sit lux, atque umbra, tueri
 Illorum est, eadem vero sint lumina, necne :
 Umbraque, quæ fuit hîc, eadem num transeat illuc :
 An potius fiat, paullo quod diximus ante :
 Hoc animi demum ratio discernere debet :
 Nec possunt oculi naturam noscere rerum.
 Proinde animi vitium hoc oculis adfingere noli.
 Qua vehimur navi, fertur, cum stare videtur :
 Quæ manet in statione, ea præter creditur ire :
 Et fugere ad puppim colles, campique videntur,
 Quos agimus præter navim, velisque volamus.
 Sidera cessare ætheriis adfixa cavernis
 Cuncta videntur : at adsiduo in sunt omnia motu :
 Quandoquidem longos obitus exorta revolvunt,
 Cum permensa suo sunt cœlum corpore claro :
 Solque pari ratione manere, & luna videtur

In statione, ea quæ ferri res indicat ipsa.
 Exstantesque procul medio de gurgite montes,
 Classibus inter quos liber patet exitus : iidem
 Apparent, & longe divolsi licet, ingens
 Insula conjunctis tamen ex his una videtur.
 Attria versari, & circumcursare columnæ
 Usque adeo fit uti pueris videantur, ubi ipsi
 Desierunt verti, vix ut jam credere possint,
 Non supra sese ruere omnia tecta minari.

Jamque rubrum tremulis jubar ignibus erigere alt
 Cum coepit natura : supraque extollere monteis :
 Quos tibi tum supra sol monteis esse videtur,
 Comminus ipse suo contingens fervidus igni :
 Vix absunt nobis missus bis mille sagittæ :
 Vix etiam cursus quingentos sæpe veruti.
 Inter eos, solemque jacent immania ponti
 Æquora, substrata ætheriis ingentibus oris :
 Interjectæque sunt terrarum millia multa :
 Quæ variæ retinent gentes, & sæcla ferarum.
 At conlectus aquæ diginum non altior unum,
 Qui lapides inter sistit per strata viarum,
 Despectum præbet sub terras impete tanto,
 A terris quantum coeli patet altus hiatus :
 Nubila despiciere, & coelum ut videre videre, &
 Corpora mirando sub terras abdita coelo.
 Denique, ubi in medio nobis equus acer obhæsit
 Flumine, & in rapidas amnis despeximus undas :
 Stantis equi corpus transversum ferre videtur
 Vis, & in adversum flumen contrudere raptim :
 Et, quocunque oculos trajecimus, omnia ferri,
 Et fluere adsimili nobis ratione videntur.
 Porticus æquali quamvis est denique ductu,
 Stansque in perpetuum paribus suffulta columnis :
 Longa tamen parte ab summa cum tota videtur,
 Paullatim trahit angusti fastigia conï,
 Tecta solo jungens, atque omnia dextera lævis :
Donicum in obscurum conï conduxit acumen.

In pelago nautis ex undis ortus, in undis
 Sol fit uti videatur obire, & condere lumen :
 Quippe ubi nil aliud nisi aquam, coelumque tuentur,
 Ne leviter credas labefactari undique sensus.

At maris ignaris, in portu clauda videntur
 Navigia, aplustris fractis, obnuitier undis.
 Nam quæcunque supra rorem salis edita pars est
 Remorum, recta 'st : & recta superne gubernata,
 Quæ demersa liquore obeunt, refracta videntur
 Omnia converti, sursumque supina reverti :
 Et reflexa prope in summo fluitare liquore.
 Raraque per coelum cum venti nubila portant
 Tempore nocturno : tum splendida signa videntur
 Labier adversum nubeis, atque ire superne
 Longe aliam in partem, quam quo ratione feruntur.
 At si forte oculo manus uni subdita subter
 Pressit eum : quodam sensu fit, uti videantur
 Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo,
 Bina lucernarum florentia lumina flammis,
 Binaque per totas ædeis geminare supellex :
 Et duplices hominum facies, & corpora bina.
 Denique cum suavi devinxit membra sopore
 Somnus, & in summa corpus jacet omne quiete :
 Tum vigilare tamen nobis, & membra movere
 Nostra videmur, & in noctis caligine cæca
 Cernere censemus solem, lumenque diurnum :
 Conclusoque loco coelum, mare, flumina, monteis
 Mutare, & campos pedibus transire videmur :
 Et sonitus audire, severa silentia noctis
 Undique cum consent, & reddere dicta tacentes.
 Cætera de genere hoc mirando multa videmus :
 Quæ violare fidem quasi sensibus omnia quærunt :
 Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit
 Propter opinatus animi, quos addimus ipsi,
 Pro visis ut sint, quæ non sunt sensibu' visa.
 Nam nihil egregius, quam res discernere apertas
 A dubiis, animus quas ab se protinus abdit.

Denique,

Denique, nil sciri si quis putat, id quoque nescit,
 An sciri possit, quo se nil scire fateatur.
 Hunc igitur contra mittam contendere causam,
 Qui capite ipse suo instituit vestigia retro.
 Et tamen hoc quoque uti concedam scire, at id ipsum
 Quæram, quom in rebus veri nil viderit ante,
 Unde sciat, quid sit scire, & nescire vicissim :
 Notitiam veri quæ res, falsique creavit :
 Et dubium certo quæ res differre probavit.
 Invenies primis ab sensibus esse creatam
 Notitiam veri, neque sensus posse refelli.
 Nam majore fide debet reperiri illud,
 Sponte sua veris quod possit vincere falsa.
 Quid majore fide porro, quam sensus haberi
 Debet ? an ab sensu falso ratio orta, valebit
 Dicere eos contra, quæ tota ab sensibus orta 'st ?
 Qui nisi sint veri, ratio quoque falsa sit omnis.
 An poterunt oculos aures reprehendere ? an aureis
 Tactus ? an hunc porro tactum sapor arguet oris ?
 An confutabunt nares, oculive revincant ?
 Non (ut opinor) ita 'st : nam seorsum quoique potestas
 Divisa 'st : sua vis quoique 'st : ideoque necesse 'st,
 Quod molle, aut durum est : gelidum, fervensve : seorsum
 Id molle, aut durum : gelidum, fervensve videri :
 Et seorsum varios rerum sentire colores,
 Et quæcunque coloribus sunt conjuncta, necesse 'st.
 Seorsus item sapor oris habet vim, seorsus odores
 Nascuntur, seorsum sonitus : ideoque necesse 'st,
 Non possint alios alii convincere sensus.
 Nec porro poterunt ipsi reprehendere sese :
 Æqua fides quoniam debet semper haberi.
 Proinde, quod in quoqu' 'st his visum tempore, verum 'st.
 Et, si non poterit ratio dissolvere causam,
 Cur ea, quæ fuerint juxtim quadrata, procul sint
 Visa rotunda : tamen præstat rationis egentem
 Reddere mendose causas utriusque figuræ,
 Quam manibus manifesta suis emittere quæquam :

Et violare fidem primam, & convellere tota
Fundamenta, quibus nixatur vita, salusque.
Non modo enim ratio ruat omnis : vita quoque ipsa
Concidat extemplo, nisi credere sensibus ausis,
Præcipiteisque locos vitare, & cætera, quæ sint,
In genere hoc fugienda, sequi, contraria quæ sint.
Illa tibi est igitur verborum copia casta

Omnis : quæ contra sensus instructa, parata 'st.
Denique ut in fabrica, si prava 'st regula prima :
Normaque si fallax rectis regionibus exit :
Et libella aliqua si ex parti claudicat hilum :
Omnia mendose fieri, atque obstipa necessum 'st,
Prava, cubantia, prona, supina, atque absona tecta,
Jam ruere ut quædam videantur velle, ruantque :
Prodita judiciis fallacibus omnia primis :
Sic igitur ratio tibi rerum, prava necesse 'st,
Falsaque sit, falsis quæcumque ab sensibus orta 'st,

Nunc alii sensus quo pacto quisque suam rem
Sentiat, haud quaquam ratio scruposa relicta 'st.
Principio auditur sonus, & vox omnis, in aureis
Insinuata suo pepulere ubi corpore sensum.
Corpoream quoque enim vocem constare fatendum 'st,
Et sonitum, quoniam possunt impellere sensus.
Præterrudit enim vox fauceis sæpe : facitque
Asperiora foras gradiens arteria clamor.
Quippe, per angustum turba majore coorta
Ire foras ubi cœperunt primordia vocum :
Scilicet expletis quoque janua raditur oris ;
Rauca suis, & iter lædit, qua vox it in auras.
Haud igitur dubium est, quin voces, verbaque consent
Corporeis è principiis, ut lædere possint.
Nec te fallit item, quid corporis auferat, & quid
Detrahat ex hominum nervis, ac viribus ipsis
Perpetuus sermo nigræ noctis ad umbram,
Auroræ perductus ab exoriente nitore,
Præsertim si cum summo 'st clamore profusus.
Ergo corpoream vocem constare necesse 'st,

Mult.

Multa loquens quoniam amittit de corpore partem.

Asperitas autem vocis fit ab asperitate

Principiorum, & item lævor lævore creatur.

Nec simili penetrant aureis primordia forma,

Quom tuba depresso graviter sub murmure mugit,

Aut reboant raucum retrocita cornua bombum :

Vallibus & cycni gelidis orti ex Heliconis

Cum liquidam tollunt lugubri voce querelam;

Hæc igitur penitus voces cum corpore nostro

Exprimimus, rectoque foras emitimus ore :

Mobilis articulatur verborum dædala lingua,

Formaturaque labrorum pro parte figuratur.

Atque ubi non longum spatium 'st, unde illa profecta

Perveniat vox quæque, necesse 'st verba quoque ipsa

Plane exaudiri, discernique articulatim.

Servat enim formaturam, servatque figuram.

At si interpositum spatium sit longius æquo :

Aera per multum confundi verba necesse 'st,

Et conturbari vocem, dum transvolat auras.

Ergo sit, sonitum ut possis audire, neque hilum

Internoſcere, verborum sententia quæ sit,

Usque adeo confusa venit vox, inque perita.

Præterea edictum sæpe unum perciet aureis

Omnibus in populo, missum præconis ab ore.

In multas igitur voces vox una repente

Diffugit, in privas quoniam se dividit aureis,

Obſignans formam verbis, clarumque sonorem.

At, quæ pars vocum non aureis accidit ipsas,

Præterlata perit frustra diffusa per auras :

Pars solidis adlisa locis, rejecta sonorem

Reddit : & interdum frustratur imagine verbi.

Quæ bene cum videas, rationem reddere possis

Tute tibi, atque aliis, quo pacto per loca sola

Saxa pareis formas verborum ex ordine reddant,

Palanteis comites cum monteis inter opacos

Quærimus, & magna dispersos voce ciemus.

Sex etiam, aut septem loca vidi reddere voces.

Unam

Unam cum jaceres : ita colles collibus ipsis
 Verba repulsantes iterabant dicta referre.
 Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasque tenere
 Finitimi fingunt, & Faunos esse loquuntur :
 Quorum noctivago strepitu, ludoque jocanti
 Adfirmant volgo taciturna silentia rumpi,
 Chordarumque sonos fieri, dulcibusque querelas,
 Tibia quas fundit, digitis pulsata canentum :
 Et genus agricolû late sentiscere, cum Pan
 Pineæ semiferi capitis velamina quassans,
 Unco sæpe labro calamos percurrit hiantis,
 Fistula silvestrem ne cesset fundere musam.
 Cætera de genere hoc monstra, ac portenta loquuntur,
 Ne loca deserta ab divinis quoque forte putentur
 Sola tenere : ideo jactant miracula dictis :
 Aut aliqua ratione alia ducuntur, ut omne
 Humanum genus est avidum nimis auricularum.

Quod superest, non est mirandum, quæ ratione
 Quæ loca per nequeunt oculi res cernere apertas,
 Hæc loca per voces veniant, aureisque laceßant.
 Conloquimur clausis foribus : quod sæpe videmus ;
 Nimirum, quia vox per flexa foramina rerum
 Incolumis transire potest, simulacra renutant.
 Percinduntur enim, nisi recta foramina tranant :
 Qualia sunt vitri, species quæ travolat omnis.
 Præterea partem in cunctas dividitur vox :
 Ex aliis aliæ quoniam gignuntur, ubi una
 Dissiluit semel in multas exorta, quasi ignis
 Sæpe solet scintilla suos se spargere in igneis,
 Ergo replentur loca vocibus, abdita retro
 Omnia quæ circum fuerint, sonituque cidentur.
 At simulacra viis directis omnia tendunt,
 Ut sunt missa semel, quapropter cernere nemo
 Se supra potis est : at voces accipere extra.
 Et tamen ipsa quoque hæc, dum transit clausa viarum
 Vox, obtunditur, atque aureis confusa penetrat :
 Et sonitum potius, quam verba, audire videmur.

Hæc,

Hæc, queis sentimus succum, lingua atque palatum;
 Plusculum habent in se rationis, plusque operai.
 Principio succum sentimus in ore, cibum cum
 Mandendo exprimimus:ceu plenam spongiam aquai
 Si quis forte manu premere, exsiccareque coepit.
 Inde, quod exprimimus, per caulas omne palati
 Diditur, & raræ per plexa foramina linguæ.
 Hæc ubi lævia sunt manantis corpora succi
 Suaviter attingunt, & suaviter omnia tractant
 Humida linguai circum sudantia templa.
 At contra pungunt sensum, lacerantque coorta,
 Quanto quæque magis sunt asperitate repleta.
 Deinde voluptas est è succo in fine palati.
 Cum vero deorsum per fauceis præcipitavit :
 Nulla voluptas est, dum diditur omnis in artus,
 Nec refert quicquam, quo victu corpus alatur,
 Dummodo, quod capis, concoctum didere possis
 Artubus, & stomachi humectum servare tenorem.
 Nunc aliis alius cur sit cibus, ut videamus,
 Expediam : quareve, aliis quod triste, & amarum 'st
 Hoc tamen esse aliis possit prædulce videri.
 Tantaque in his rebus distantia, differitasque 'st,
 Ut quod aliis cibus est, aliis fuit acre venenum.
 Est utique, ut serpens hominis contacta salivis
 Disperit, ac sese mandendo conficit ipsa.
 Præterea nobis veratrum est acre venenum :
 At capris adipēs, & cornucibus auget.
 Ut, quibus id fiat rebus, cognoscere possis,
 Principio meminisse decet, quæ diximus ante,
 Semina multimodis in rebus mista teneri.
 Porro omnes, quæcunque cibum capiunt animantes,
 Ut sunt dissimiles extrinsecus, & generatim
 Extima membrorum circumcæsuræ coercet,
 Proinde & seminibus distant, variantque figura.
 Semina cum porro distent, differre necesse 'st
 Intervalla, viasque, foramina quæ perhibemus,
 Omnibus in membris, & in ore, ipsoque palato.

Esse minora igitur quædam, majoraque debent,
 Esse triquetra aliis, aliis quadrata necesse 'st :
 Multa rotunda, modis multis multangula quædam,
 Namque figurarum ut ratio, motusque reposcunt,
 Proinde foraminibus debent differre figuræ :

Et variare viæ proinde ac textura coerces,
 Ergo ubi quod suave 'st aliis, aliis fit amarum :
 Illis, queis suave 'st, lævissima corpora debent
 Contrectabiliter caulas intrare palati.

At contra, quibus est eadem res intus acerba :
 Aspera nimirum penetrant, hamataque fauceis.
 Nunc facile ex his est rebus cognoscere quæque.
 Quippe, ubi quod febris bili superante coorta 'st,
 Aut alia ratione aliqua 'st vis excita morbi :
 Perturbatur ibi totum jam corpus, & omnes
 Commutantur ibi posituræ principiorum :
 Fit, prius ad sensum ut quæ corpora conveniebant,
 Nunc non convenient, & cætera sint magis apta,
 Quæ penetrata queunt sensum progignere acerbum.
 Utraque enim sunt in mellis commissa sapore,
 Id quod jam superà tibi sæpe ostendimus ante.

Nunc age, quo pacto nareis adjectus odoris
 Tangat, agam primum res multas esse necesse 'st,
 Unde fluens volvat varius se fluctus odorum.
 Nam fluere, & mitti volgo, spargique putandum 'st.
 Verum aliis alius magis est animantibus aptus,
 Dissimuleis propter formas, ideoque per auras
 Mellis apes quamvis longe ducuntur odore :
 Volturique cadaveribus: tum fissa ferarum
 Ungula quo tulerit gressum, promissa canum vis
 Ducit : & humanum longe præsentit odorem
 Romulidarum arcis servator, candidus anser.
 Sic aliis alius nidor datus, ad sua quemque
 Pabula ducit, & à tetro refilire veneno
 Cogit : eoque modo servantur sæcla ferarum :
 Hic odor ipse igitur, nareis quicumque lacescit,
 Est alio ut possit permitti longius alter.

Sed tamen haud quisquam tam longe fertur eorum,
 Quam sonitus, quam vox, mitto jam dicere, quam res:
 Quæ feriunt oculorum acies, visumque laceffunt.
 Errabundus enim tarde venit, ac perit ante
 Paullatim facilis distractus in aeris auras:
 Ex alto primum quia vix emittitur ex re.
 Nam penitus fluere, atque recedere rebus odores
 Significat, quod fracta magis redolere videntur
 Omnia, quod contrita, quod igni conlabefacta.
 Deinde videre licet maioribus esse creatum
 Principiis voci: quoniam per saxea sæpta
 Non penetrat, qua vox volgo, sonitusque feruntur.
 Quare etiam quod olet, non tam facile esse videbis
 Investigare, in qua sit regione locatum.
 Refrigescit enim cunctando plaga per auras:
 Nec calida ad sensum decurrit nuntia rerum.
 Errant sæpe canes itaque, & vestigia quærunt.
 Nec tamen hoc solis in odoribus, atque saporum
 In genere est: sed item species rerum, atque colores
 Non ita conveniunt ad sensus omnibus omnes,
 Ut non sint aliis quædam magis acria visis.
 Quinetiam gallum, noctem explaudentibus alis
 Auroram clara consuetum voce vocare,
 Nenu queunt rapidi contra constare leones,
 Inque tueri: ita continuo meminere fugai:
 Nimirum, quia sunt gallorum in corpore quædam
 Semina: quæ, cum sunt oculis immissa leonum,
 Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
 Præbent, ut nequeant contra durare feroces:
 Cum tamen hæc nostras acies nil lædere possint:
 Aut quia non penetrant, aut quod penetrantibus illis
 Exitus ex oculis liber datur, in remeando
 Lædere ne possint ex ulla lumina parte.

Nunc age, quæ moveant animum res, accipe, & unde,
 Quæ veniunt, veniant in mentem, percipe paucis.
 Principio hoc dico, rerum simulacra vagari
 Multa modis multis in cunctas undique parteis

Tenuia,

Tenuia, quæ facile inter se junguntur in auris,
 Obvia cum veniunt, ut aranea, bracteaque auri.
 Quippe etenim multo magis hæc sunt tenuia textu,
 Quam quæ percipiunt oculos, visumque laceffunt :
 Corporis hæc quoniam penetrant per rara : cientesque
 Tenuem animi naturam intus, sensumque laceffunt.
 Centauros itaque & Scyllarum membra videmus,
 Cerbereasque canum facies, simulacraque eorum,
 Quorum morte obitu tellus amplectitur ossa :
 Omne genus quoniam passim simulacra feruntur,
 Partim sponte sua quæ fiunt aere in ipso :
 Partim quæ variis ab rebus cumque recedunt :
 Et quæ consistunt ex horum facta figuris.
 Nam certe ex vivo Centauri non fit imago :
 Nulla fuit quoniam talis natura animalis.
 Verum ubi equi, atque hominis casu convénit imago :
 Hærescit facile extemplo, quod diximus ante,
 Propter subtilem naturam, & tenuia texta.
 Cætera de genere hoc eâdem ratione creantur.
 Quæ cum mobiliter summa levitate feruntur,
 Ut prius ostendi : facile uno commoveret ictu
 Quælibet una animum nobis subtilis imago.
 Tenuis enim mens est, & mire mobilis ipsa.
 Hæc fieri (ut memoro) facile hinc cognoscere possis,
 Quatinus hoc simile est oculis, quod mente videmus,
 Atque oculis simili fieri ratione necesse 'st :
 Nunc igitur quoniam docui me forte leones
 Cernere per simulacra, oculos quæcunque laceffunt :
 Scire licet mentem simili ratione moveri
 Per simulacra leonum cætera, quæ videt æque,
 Nec minus, atque oculi : nisi quod magis tenuia cernit.
 Nec ratione alia, cum somnus membra profudit,
 Mens animi vigilat, nisi quod simulacra laceffunt
 Hæc eadem nostros animos, quæ, quom vigilamus :
 Usque adeo, certe ut videamur cernere eum, quem
 Reddita vitæ jam mors, & terra potita 'st.
 Hoc ideo fieri cogit natura, quod omnes

Corpo-

Corporis affecti sensus per membra quiescunt,
 Nec possunt falsum veris convincere rebus.
 Præterea meminisse jacet, languetque sopore,
 Nec dissentit, eum mortis, lethique potitum
 Jampridem, quem mens vivum se cernere credit.

Quod superest, non est mirum, simulacra moveri,
 Brachiaque in numerum jactare, & cætera membra.

Nam fit, ut in somnis facere hoc videatur imago.

Quippe, ubi prima perit, alioque est altera nata

Endo itatu, prior hæc gestum mutasse videtur.

Scilicet id fieri celeri ratione putandum 'st.

'Tanta est mobilitas, & rerum copia tanta,

'Tantaque sensibili quovis est tempore in uno

'Copia particularum, ut possit suppeditare.

Multaque in his rebus quærentur, multaque nobis

Clarandum 'st, plane si res exponere averti.

Quæritur in primis, quare, quod quoique libido

Venerit, extemplo mens cogitet ejus idiplum.

An 'ne voluntatem nostram simulacra tuerentur ?

Et simulac volumus, nobis occurrit imago ?

Si mare, si terram cordi 'st, si denique cælum,

Conventus hominum, pompam, convivias, pugnas,

Omnia sub verbone creat natura, paratque ?

Quom præsertim aliis eadem in regione, locoque

Longe dissimileis animus res cogitet omnis ?

Quid porro, in numero procedere quom simulacra

Cernimus in somnis, & mollia membra movere,

Mollia mobiliter quom alternis brachia mittunt ?

Et repetunt oculis gestum pede convenienti ?

Scilicet arte madent simulacra, & docta vagantur,

Nocturno facere ut possint in tempore ludos ?

An magis illud erit verum, quia tempore in uno

Cum sentimus id : ut cum vox emittitur una :

Tempora multa latent, ratio quæ comperit esse :

Propterea fit, uti quovis in tempore quæque

Præsto sint simulacra locis in quævisque parata ?

Tanta est mobilitas, & eorum copia tanta.

Et quia tenuia sunt, nisi se contendit, acute
Cernere non potis est animus, proinde omnia, quæ sunt
Præterea, pereunt, nisi sic sese ipse paravit.
Ipse parat sese porro, speratque futurum,
Ut videat, quod consequitur rem quamque : fit ergo.
Nonne vides, oculos etiam, quom, tenuia quæ sint,
Cernere coeperunt, contendere se, atque parare :
Nec sine eo fieri posse, ut cernamus acute ?

Et tamen in rebus quoque apertis noscere possis,
Si non advertas animum, proinde esse, quasi omni
Tempore semotæ fuerint, longeque remotæ.
Cur igitur mirum est, animus si cætera perdit,
Præter quam quibus est in rebus deditus ipse ?
Deinde adopinamur de signis maxima parvis :
Ac nos in fraudem induimus, frustramur & ipsi.

Fit quoque, ut interdum non suppeditetur imago

Ejusdem generis : sed foemina quæ fuit ante,
In manibus vir tum factus videatur adesse :
Aut alia ex alia facies, ætasque sequatur :
Quod ne miremur, sopor, atque oblivia curant.
Istud in his rebus vitium vehementer, & istum
Effugere errorem, vitareque præmeditator, :
Lumina ne facias oculorum clara creata,
Prospicere ut possimus : &, ut proferre viai
Proceros passus, ideo fastigia posse
Surarum, ac feminum pedibus fundata plicari :
Brachia tum porro validis ex apta lacertis
Esse, manusque datas utraque à parte ministras,
Ut facere ad vitam possimus, quæ foret usus.
Cætera de genere hoc inter quæcunque pretantur :
Omnia perversa præpostera sunt ratione.
Nil adeo quoniam natum 'st in corpore, ut uti
Possimus : sed quod natum 'st, id procreat usum.
Nec fuit ante videre oculorum lumina nata :
Nec dictis orare prius, quàm lingua creata 'st :
Sed potius longe linguæ præcessit origo
Sermonem : multoque creatæ sunt prius aures,

Quam

Quam sonus est auditus: & omnia denique membra
 Ante fuere, (ut opinor) eorum quam foret usus.
 Haud igitur potuere utendi crescere causa.
 At contra conferre manu certamina pugnae,
 Et lacerare artus, foedareque membra cruore,
 Ante fuit multo, quam lucida tela volarent.
 Et vulnus vitare prius natura coegit,
 Quam daret objectum parmai lava per artem,
 Scilicet & fessum corpus mandare quieti,
 Multo antiquius est, quam lecti mollia strata.
 Et sedare sitim prius est, quam pocula, natum.
 Hæc igitur possent utendi cognita causa
 Credier, ex usu quæ sunt, vitæque reperta.
 Illa quidem seorsum sunt omnia, quæ prius ipsa
 Nata, dedere suæ post notitiam utilitatis.
 Quo genere in primis sensus, & membra videmus.
 Quare etiam atque etiam procul est, ut credere possis,
 Utilitatis ob officium potuisse creari.

Illud item non est mirandum, corporis ipsa
 Quod natura cibum quærit quouisque animantis.
 Quippe etenim fluere, atque recedere corpora rebus
 Multa modis multis docui: sed plurima debent
 Ex animalibus iis, quæ sunt exercita motu:
 Multaque per sudorem ex alto pressa feruntur:
 Multa per os exhalantur, quom languida anhelant.
 His igitur rebus rarefcit corpus: & omnis
 Subruitur natura: dolor quam consequitur rem.
 Propterea capitur cibus, ut suffulciat artus:
 Et recreet vireis interdatus, atque patentem
 Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.
 Humor item discedit in omnia, quæ loca cunque
 Poscunt humorem: glomerataque multa vaporis
 Corpora, quæ stomacho præbent incendia nostro,
 Dissipat adveniens liquor, ac restinguit, ut ignem:
 Urere ne possit calor amplius aridus artus.
 Sic igitur tibi anhele sitis de corpore nostro
Abluatur, sic expletur jejuna cupido.

Nunc

Nunc qui fiat, uti passus proferre queamus,
 Cum volumus, varieque datum sit membra movere :
 Et quæ res tantum hoc oneris protrudere nostri
 Corporis insuerit, dicam : tu percipe dicta.
 Dico, animo nostro primum simulacra meandi
 Accidere, atque animum pulsare, ut diximus ante.
 Inde voluntas fit : neque enim facere incipit ullam
 Rem quisquam, quam mens providit, quid velit, ante.
 At, quod providet, illius rei constat imago.
 Ergo animus cum se.e ita commovet, ut velit ire,
 Inque gredi : ferit extemplo, quæ in corpore toto
 Per membra, atque artus, animai diffusa vis est.
 Et facile 'st factu, quoniam conjuncta tenetur.
 Inde ea proporro corpus ferit : atque ita tota
 Paullatim moles protruditur, atque movetur.
 Præterea tum rarefcit quoque corpus : & aer,
 Scilicet ut debet, qui semper mobilis exstat,
 Per patefacta venit, penetratque foramina largus :
 Et dispergitur ad parteis ita qualque minutas
 Corporis : hincigitur rebus fit utrinque duabus,
 Corpus uti, ut navis veli, ventoque, feratur.
 Nec tamen illud in his rebus mirabile constat,
 Tantula quod tantum corpus corpuscula possint
 Contorquere, & onus totum convertere nostrum.
 Quippe etenim ventus subtili corpore tenuis
 Trudit agens magnam magno molimine navim :
 Et manus una regit quantovis impete euntem :
 Atque gubernaculum contorquet quolibet unum.
 Multaque per trochleas, & tympana pondere magno
 Commovet, atque levi sustollit machina nisu.
 Nunc quibus ille modis somnus per membra quietem
 Inriget, atque animi curas è pectore solvat :
 Suavidicis potius, quam multis versibus, edam,
 'arvus ut est cycni melior canor, ille gruum quam
 Clamor, in ætheriis dispersus nubibus Austri.
 Cu mihi da tenuis aureis, animumque sagacem :
 Ne fieri negites, quæ dicam, posse : retroque

Vera

Vera repulsanti discedas pectore dicta :
 Tutemet in culpa quom sis, ne cernere possis.
 Principio somnus sit, ubi est distracta per artus
 Vis animæ, partimque foras ejecta recessit :
 Et partim contrusa magis concessit in altum.
 Dissolvuntur enim tum demum membra fluuntque.
 Nam dubium non est, animai quin opera sit
 Sensus hic in nobis : quem cum sopor impedit esse,
 Tum nobis animam perturbatam esse putandum 'st,
 Ejectamque foras, non omnem : namque jacéret
 Æterno corpus perfusum frigore lethi :
 Quippe ubi nulla latens animai pars remaneret
 In membris, cinere ut multa latet obrutus ignis :
 Unde reconfari sensus per membra repente
 Possit, ut ex igni cæco consurgere flamma.
 Sed quibus hæc rebus novitas consletur, & unde
 Perturbari anima, & corpus languescere possit,
 Expediam : tu fac ne ventis verba profundam.
 Principio externa corpus de parte necessum 'st,
 Aeriis quoniam vicinum tangitur auris,
 Tundier, atque ejus crebro pulsariet ictu.
 Proptereaque fere res omnes, aut corio sunt,
 Aut seta, aut conchis, aut callo, aut cortice testæ.
 Interiorem etiam partem spirantibus aer
 Verberat hic idem cum ducitur, atque reflatur.
 Quare utrinque secus quom corpus vapulet, & quor
 Perveniant plagæ per parva foramina nobis
 Corporis ad primas parteis, elementaque prima :
 Fit quasi paullatim nobis per membra ruina.
 Conturbantur enim posituræ principiorum
 Corporis, atque animi, sic, ut pars inde animai
 Ejiciatur, & introrsum pars abdita cedat :
 Pars etiam distracta per artus, non queat esse
 Conjuncta inter se, nec motu mutua fungi.
 Inter enim sæpit aditus natura, viasque.
 Ergo sensus abit mutatis motibus alte.
 Et quoniam non est, quasi quod suffulciat artus,

Debi

Debile fit corpus, languescunt omnia membra :
 Brachia, palpebræq; cadunt, poplitesque procumbunt
 Sæpe etiam summittuntur, vireisque resolvunt.
 Deinde cibum sequitur somnus, quia quæ facit aer,
 Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omneis,
 Efficit : & multo sopor ille gravissimus exstat,
 Quem satur, aut lassus capias; quia plurima tum se
 Corpora conturbant magno confusa labore.
 Fit ratione eadem conjectus porro animai
 Altior, atque foras ejectus largior ejus,
 Et divisior inter se, ac distractior inrus.

Et quoi quisque fere studio devinctus adhæret :
 Aut quibus in rebus multum sumus ante morati :
 Atque in qua ratione fuit contenta magis mens :
 In somnis eadem plerumque videmur obire :
 Causidici causas agere, & componere leges :
 Induperatores pugnare, ac proelia obire :
 Nautæ contractum cum ventis cernere bellum :
 Nos agere hoc autem, & naturam quærere rerum
 Semper, & inventam patriis exponere chartis.
 Cætera sic studia, atque artes plerumque videntur
 In somnis animos hominum frustrata tenere.
 Et, quicumque dies multos ex ordine ludis
 Adsiduas dederunt operas : plerumque videmus,
 Quom jam destiterint ea sensibus usurpare,
 Reliquias tamen esse vias in mente patentis,
 Qua possint eadem rerum simulacra venire.
 Permultos itaque illa dies eadem obversantur
 Ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
 Cernere saltantis, & molliæ membra moventis :
 Et citharæ liquidum carmen, chórdasque loquentis,
 Auribus accipere, & confessum cernere eundem,
 Scenarumque simul varios splendere decores.
 Usque adeo magni refert studium, atque voluntas,
 Et quibus in rebus consuerint esse operari
 Non homines solum, sed vero animalia cuncta.
 Quippe videbis, equos forteis, cum membra jacebunt.

In somnis sudare tamen, spirareque saepe,
 Et quasi de palma summas contendere vireis :
 Tunc quasi carceribus patefactis saepe quiete :
 Venanturque canes in molli saepe quiete
 Jactant crura tamen subito, vocisque repente
 Mittunt, & crebris redduntur turibus auras,
 Ut vestigia si censeant diventa ferarum.
 Experget facieque sequuntur iuvania saepe
 Cervorum similia, rursusque quasi dedita carnant :
 Donec discussis redeant erroribus ad se.
 At consueta domi carolorum blanda propago
 Degere, saepe levem ex oculis, volucrumque soporem
 Discutere, & corpus de terra conripere instant,
 Proinde quasi ignotas facies, atque ora tuantur.
 Et quam quæque magis sunt aspera semina eorum :
 Tam magis in somnis eadem sævire necessum est.
 At variaz fugiunt volucres, penaisque repente
 Sollicitant vivam nocturno tempore lucos,
 Accipitres somno in leni si prælia, pugnasque
 Edere sunt perfectantes, viæque volantes.
 Porro hominum mentes magnis quæ motibus edunt
 Magna etenim saepe in somnis faciuntque, geruntque.
 Reges expugnant, capiuntur, prælia miscent :
 Tollunt clamores, quasi si jugulentur ibidem.
 Multi depugnant, gemitusque doloribus edunt :
 Et quasi pantheræ morsu sævique leonis
 Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
 Multi de magnis per somnium rebu' loquuntur :
 Indicioque sili facti per saepe fluere.
 Multi mortem obolunt : multi de montibus altis
 Se quasi præcipiunt ad terram corpore toto,
 Exterrenur, & ex somno, quasi mentibu' capti,
 Vix ad se redeunt permoti corporis aestu.
 Flumen item sciens, aut fontem propter amœnum
 Adfidet, & totum prope faucibus occupat amnem.
 Pusi saepe lacum propter, se, ac dolis curta,
 Sæpe devincti credunt extollere vestem,

Totius

Totius humorem saccharum ut corpori fundant :
 Cum Babylonica magnifico splendore rigantur.
 Tum, quibus ætatis freta primum infuuntur,
 Semen ubi ipsa dies membris matura creavit :
 Conveniunt simulacra foris è corpore quoque,
 Nuntia præclari volnus, pulchrique coloris :
 Qui ciet irritans loca turgida semine multo :
 Ut, quasi transactis sæpe omnibu' rebu' profundant
 Fluminis ingentis fluctus, vestemque eruentem.

Sollicitatur id in nobis, quod diximus ante,
 Semen; adulta ætas cum primum roborat artus.
 Namque alias aliud res commovet, atque locessit :
 Ex homine humanum semen ciet una hominis vis.
 Quod simulacraque suis ejectione sedibus exit :
 Per membra, atque artus decedit corpore toto
 In loca conveniens nervorum certa, ceteraque
 Continuo parteis genitales corporis apertas.
 Irritata tument loca semine, sique voluntas
 Ejicere id, quo se contendit dira libido :
 Incitat irritans loca turgida semine multo,
 Idque petit corpus mens, unde est fœcia amore.
 Namque omnes plerumque cadunt in volnus, & illam
 Emicat in partem sanguis, unde icitur ictu,
 Et si comminus est, hostem ruber occupat humor.
 Sic igitur, Veneris qui telis accipit ictum,
 Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur,
 Seu mulier toto jactans è corpore amorem,
 Unde feritur, eo tendit, gestitque coire,
 Et jacere humorem in corpus de corpore ductum.
 Namque voluptatem prælagit multa cupido.
 Hæc Venus est nobis: hinc autem est nomen amoris :
 Hinc illæ primum Veneris dulcedinis in cor
 Scillavit gutta, & successit frigida cura.
 Nam si abest, quod ames : præsto simulacra tamen sunt
 Illius, & nomen dulce obversatur ad aureis.

Sed fugitare decet simulacra, & pabula amoris
 Absterrere sibi, atque alio convertere mentem:

Et jacere humorem conlectum in corpora quæque :
 Nec retinere semel conversum uquius amore :
 Et servare sibi curam, certumque dolorem,
 Ullus enim vivefcit, & inveterascit alendo,
 Inque dies gliscit furor, atque ærumna gravescit,
 Si non prima novis conturbes volnera plagis,
 Volgivagaque vagus Venere ante recentia cures,
 Aut alio possis animi traducere motus.
 Nec Veneris fructu caret is, qui vitat amorem :
 Sed potius, quæ sunt sine poena, commoda sumit.
 Nam certa, & pura est sanis magis iade voluptas,
 Quam miseris : etenim potiundi tempore in ipso
 Fluctuat incertis erroribus ardor amantium :
 Nec constat quid primum oculis, manibusq; fruuntur.
 Quod petiere, premunt arctè, faciuntque dolorem
 Corporis, & denteis inlidunt sæpe labellis,
 Osculaque adfigunt, quia non est pura voluptas :
 Et stimuli subsunt, qui instigant lædere idipsum,
 Quodcunque est, rabies unde illæ germinæ surgunt.
 Sed leviter poenas frangit Venus inter amorem,
 Blanda que refranat morsus admista voluptas.
 Namque in eo spes est, unde 'st ardoris origo,
 Restingui quoque posse ab eodem corpore flammam.
 Quod fieri contra coram natura repugnat :
 Unaque res hæc est, quouiis quam pluria habemus,
 Tam magis ardescit dira cuppedine pectus.
 Nam cibus, atque humor membris adsumitur intus :
 Quæ quoniam certas possunt obsidere parteis,
 Hoc facile expletur laticum, frugumque cupido :
 Ex hominis vero facie, pulchroque colore,
 Nil datur in corpus præter simulacra fruendum :
 Tenuia, quæ vento spes raptat sæpe misella.
 Ut bibere in somnis sitiens quom quærît, & humor
 Non datur, ardorem in membris qui stinguet possit :
 Sed laticum simulacra petit, frustra que laborat :
 In medioque sitit torrenti flumine potans.
 Sic in amore Venus simulacris ludit amanteis :

Nec

Nec satiare queunt spectando corpora coram :
 Nec manibus quidquam teneris abradere membris
 Possunt, errantes incerti corpore toto.
 Denique quom membris conlatis flore fruuntur
 Ætatis : quom jam prælagit gaudia corpus,
 Atque in eo est Venus, ut muliebria conferat arva :
 Adhuc ayide corpus, junguntque salivas
 Oris : & inspirant pressantes dentibus ora :
 Nequicquam, quoniam nihil inde abradere possunt,
 Nec penetrare, & abire in corpus corpore toto.
 Nam facere interdum id velle, & certare videntur :
 Usque adeo cupide Veneris compagibus hærent,
 Membra voluptatis dum vi labefacta liquefunt.
 Tandem ubi se rupit nervis conlecta cupido :
 Parva fit ardoris violenti pausa parumper ;
 Inde redit rabies eadem, & furor ille revisit :
 Quom sibi, quod cupiant ipsi, contingere quærunt :
 Nec reperire, malum id possunt quæ machina vincat :
 Usque adeo incerti tabescunt vulnere cæco.

Adde quod absument vireis, pereuntque labore.
 Adde quod alterius sub nutu degitur ætas.
 Labitur interea res, & vadimonia fiunt.
 Languent officia, atque ægrotat fama vacillans :
 Unguenta, & pulchra in pedibus Sicyonia ridet :
 Scilicet & grandes viridi cum luce smaragdi
 Auro includuntur, teriturque thalassia vestis
 Assidue, & Veneris sudorem exercita potat :
 Et bene parta patrum fiunt anademata, mitræ :
 Interdum in pallam, ac Melitenia, Cæaque vertunt.
 Eximia veste & victu convivio, ludi,
 Pocula crebra, unguenta, coronæ, fæta parantur :
 Nequicquam, quoniam medio de fonte lepórum
 Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat :
 Aut quod conscius ipse animus se forte remordet,
 Desidioso agere ætatem, lustrisque perire :
 Aut quod in ambiguo verbum jaculata reliquit :
 Quod cupido adfixum cordi vivescit, ut ignis :

Aut nimium jactare oculos, aliumve tueri
 Quod putat, in voltuque videt vestigia risus.
 Atque in amore mala hæc proprio, summeque secundo
 Inveniuntur : in adverso vero, atque inopi sunt,
 Prendere quæ possis oculorum lumine aperto,
 Innumerabilia : ut melius vigilare sit ante,
 Nam docui ratione, cavereque, ne inlaqueeris.
 Nam vitare, plagas in amoris ne laciāmur,
 Non ita difficile est quam captum retibus ipsis
 Exire : & validos Veneris percurrere nodos.

Et tamen implicitus quoque possis, inque peditus
 Effugere infestum, nisi tute tibi obvius obstes :
 Et prætermittas animi vitia omnia primum :
 Tum quæ corpori sunt ejus, quam percipis, ac vis.
 Nam hoc faciunt homines plerumque, cupidine cæci :
 Et tribuunt ea, quæ non sunt his commoda verè.
 Multimodis igitur pravas, turpeisque videmus
 Esse in deliciis, summoque in honore vigere.
 'Atque alios alii inrident, Veneremque iuadent
 'Ut placent, quoniam foedo adhiætantur amore :
 'Nec sua respiciunt miseri mala maxima sæpe.
 Nigra, *μαλὶ χερός* est : immunda & foetida, *ἄσπετος* :
 Cæcia, *παλλὰδιον* • nervosa, & lignea, *δρυγής* :
 Parvola, pumilio, *χαεῖπρον* ἴα, tota merum sal :
 Magna, atque immanis, *κατὰ πλῆξιν*, plenaq; honoris :
 Balba, loqui non quit, *τραυλὴ*, muta, pudens est.
 At flagrans, odiosa, loquacula, *λαμπρὸν*, fit.
 'Ισχυρὸν ἐρωδιῶν tum fit, quom vivere non quit
 Præ macie : *βαδιστὴν* vero est, jam mortua tussi.
 At gemina & mammosa, Ceres est ipsa ab Iaccho.
 Simula, *παλὴν*, ac fatyra 'st : labiosa, *φίλημα*.
 Cætera de genere hoc longum 'st si dicere coner.
 Sed tamen esto jam quantumvis oris honore,
 Quoi Veneris membris vis omnibus exoriantur :
 Nempe alia quoque sunt : nempe hac sine viximus ante :
 Nempe eadem facit, & scimus facere omnia turpi :
 Et miseram tectis se suffra odoribus ipsa :

Quam

Quam famulæ longe fugitant, furtimque cachinnant.
 At lacrymans exclusus amator limina sæpe
 Floribus & sertis operit, posteisque superbos
 Unguit amaracino, & foribus miser oscula figit.
 Quem si jam admissum, venientem offenderit aura
 Una modo, causas abundi querat honestas :
 Et meditata diu cadat alce sumpta querela :
 Stulticiaque ibi se damnet, tribuisse quod illi
 Plus videat, quam mortali concedere par est.
 Nec veneres nostras hoc fallit : quo magis ipsæ
 Omnia summopere hos vitæ postscenia celant,
 Quos retinere volunt, adlicitosque esse in amore :
 Nequicquam, quoniam tu animo tamen omnia possis
 Protrahere in lucem, atque omneis anquirere ausus.
 Et si bello animo 'st, & non odiosa vicissim,
 Prætermittet te humanis concedere rebus.

Nec mulier semper ficto suspirat amore :
 Quæ complexa viri corpus cum corpore jungit.
 Et tenet aduictis humectans oscula labris.
 Nam facit ex animo sæpe : & comæpnia querens
 Gaudia, sollicitat spatium decurrere amoris.
 Nec ratione alia volucres, amœna, feræque,
 Et pecudes, & equæ maribus subsidere possent,
 Si non, ipsa quod illorum subit, ardet abundans
 Natura, & venerem salientum læta retractat.
 Nonne vides etiam, quos munus sæpe voluptas
 Vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur ?
 In triviis non sæpe canes discedere aventes,
 Divorsi cupide summis ex viribus tendunt,
 Cum interea validis Veneris compagibus hærent ?
 Quod facerent nunquam, nisi maxima gaudia nosset :
 Quæ lacere in fraudem possent, vinclisque tenere.
 Quare etiam atque etiam (ut dico) est compas voluptas.

Et commiscendo cum semen forte virile
 Fœmina contulxit subita vi, conripitque :
 Tum simile; præ rum materno semine fiunt :

Ut patribus patrio : sed quos utriusque figuræ
 Esse vides juxtim, miscenteis volta parentum :
 Corpore de patrio, & materno sanguine crescant,
 Semina quom Veneris stimulis excita per artus
 Obvia conflixit conspirans mutuus ardor :
 Et neque utrum superavit eorum, nec superatum 'st.
 Fit quoque, ut interdum similes exsistere avorum
 Possint, & referant proavorum sæpe figuras,
 Propterea, quia multa modis primordia multis
 Mistra suo celant in corpore sæpe parentes,
 Quæ patribus patres tradunt à stirpe profecta.
 Inde Venus varia producit sorte figuras :
 Majorumque refert voltus, vocesque, comasque.
 Quandoquidem nihilo minus hæc de semine certo
 Fiunt, quam facies, & corpora, membraque nobis,
 Et muliebri oritur patrio de semine sæclum :
 Maternoque mares existunt corpore creti.
 Semper enim partus duplici de semine constat :
 Atque, utri simile est magis id, quodcunque creatur,
 Ejus habet plus parte æqua, quod cernere possis,
 Sive virum suboles, sive 'st muliebris origo.

Nec divina fatum genitalem numina quoui-
 absterrent, pater à natis ne dulcibus unquam
 Appelletur, & ut sterili Venere exigat ævum :
 Quod plerique putant: & multo sanguine mœsti
 Conspergunt aras : adolentque altaria donis,
 Ut gravidas reddant uxores semine largo.
 Nequicquam divum numen, sorteisque fatigant.
 Nam steriles nimium crasso sunt semine partim :
 Et liquido præter ipsum, tenuique vicissim.
 Tenue, locis quia non potis est adfigere adhæsum,
 Liquitur extemplo, & revocatum cedit ab ortu.
 Crassius hoc porro, quoniam concretius æquo
 Mittitur : aut non tam prolixo provolat ictu :
 Aut penetrare locos æque nequit : aut penetratum,
 Ægre admiscetur muliebri semine semen,

Nam.

Nam multum harmoniæ Veneris differre videntur.
 Atque alias alii complentur magis, ex aliisque
 Suscipiunt aliæ pondus magis, inque gravescunt.
 Et multæ steriles Hymenæis ante fuerunt
 Pluribus : & nactæ post sunt, tamen, unde puellæ
 Suscipere, & partu possent dillescere dulci.
 Et, quibus ante domi fecundæ sæpe nequissent
 Uxores parere, inventa 'st illis quoque compar
 Natura, ut possent natis munire senectam.
 Usque adeo magni refert, ut semina possint
 Seminibus commisceri genitaliter apta,
 Crassaque convenient liquidis, & liquida crassis,
 Quæ quoi juncta viro sit femina per Veneris res.
 Atque adeo refert, quo victu vita colatur.
 Namque aliis rebus concrevunt semina membris,
 Atque aliis extenuantur, tabentque vicissim.
 Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas,
 Id quoque permagni refert : nam more ferarum,
 Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
 Concipere uxores, quia sic loca sumere possunt
 Pectoribus positis, sublatis semina lumbis.
 Nec molles opu' sunt motus uxoribus hilum.
 Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnat,
 Clunibus ipsa viri Venerem si læta retractet :
 Atque exossato ciet omni pectore fluctus.
 Eicit enim sulci recta regione, viaque
 Vomerem, atque locis avertit feminis icum.
 Idque sua causa consuevit scorta moveri,
 Ne complerentur crebro, gravidæque pingerent,
 Et simul ipsa viris Venus ut concinax esset :
 Conjugibus quod nil nostris opus esse videtur.
 Nec divinitus est interdum, Venerisque sagittis,
 Deteriore fit ut forma muliercula ametur.
 Nam facit ipsa suis interdum femina factis,
 Morigerisque modis, & mundo corpori' cultu,
 Ut facile infuescat secum vir degere vitam.

Quod superest, consuetudo concinnat amorem.
Nam leviter quavis, quod crebro tunditur ictu,
Vincitur in longo spatio tantum, atque labascit.
Nonne vides, etiam guttas in saxa cadentis
Humoris, longo in spatio perundere saxa ?

T. L U-

T. LUCRETII.

Liber Quintus.

Ulis potis est dignum pollehti pectore
carmen

Condere, pro rerum maiestate, hisque
reptis?

Quisve valet verbis tantum, qui fundere
laudes

Pro meritis ejus possit, qui talia nobis
Pectore prata suo, quas itaque premia liquit?
Nemo (ut opinor) erit mortali corpore crenus.
Nam si, ut ipsa petit maiestas cognita rerum,
Dicendum 'st: deus ille fuit, deus, inclue Memmi.

Qui princeps vitæ rationem invenit eam, quæ
Nunc appellatur sapientia: quique per artem
Fluctibus è tantis vitam, tantisque tenebris,
In tam tranquillo, & tam clara luce locavit.
Confer enim divina aliorum antiqua reperta.
Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris
Vitigeni laticem mortalibus instituisse:

Cum tamen his posset sine rebus vita manere:
Ut fama 'st, aliquas etiam nunc vivere genteis.
At bene non poterat sine puro pectore vivi.
Quo magis hic merito nobis deus videtur:
Ex quo nunc etiam per magnas didita genteis
Dulcia permulcent animos solatia vitæ.

Herculis antistare autem si facta putabis:
Longius à vera multo ratione ferere.

Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obesser, & horrens Arcadius sus?

25
Denique

Denique quid Cretæ taurus, Lernæaque pestis
 Hydra venenatis posset vallata colubris?
 Quidve tripectora tergemini vis Geryonai?
 Et Diomedis equi spirantes naribus ignem,
 Thracen, Bistoniasque plagas, atque Ilimara propter,
 Tantopere officerent nobis? unciſque timendæ
 Unguibus Arcadiæ volucres Strymphâla colentes?
 Aureaque Helperidum ſervans fulgentia mâla
 Aſper, acerba tuens, immani corpore ſerpens,
 Arboris amplexus ſtirpem: quid deniq; obefſet,
 Propter Atlantæum littus, pelageque ſevera,
 Quo neq; noſter adit quiſquam, neq; Barbarus audet?
 Cætera de genere hoc quæ ſunt portenta perempta,
 Si non victa forent, quid tandem viva nocerent?
 Nil, ut opinor, ita ad ſatiatem terra ferarum
 Nunc etiam ſcatit, & trepido terrore repleta 'ſt
 Per nemora ac monteis magnos, ſylvaſq; profundas:
 Quæ loca vitandi plerumque eſt no' tra poteſtas.
 At niſi purgatum 'ſt pectus, quæ proelia nobis,
 Atque pericula tunc ingratitis inſinuandum?
 Quantæ conſcindunt hominem cuppedinis acres
 Sollicitum curæ? quantiſq; perinde timores?
 Quidve ſuperbia, ſpurcicies, petulantia, quantas
 Efficiunt cladeis? quid luxus, deſidiesque?
 Hæc igitur qui cuncta ſubegerit, ex animoque
 Expulerit dictis, non armis: nonne decebit,
 Hunc hominem numero divûm dignari eſſe?
 Cum bene præfertim multa, ac divinitus ipſis
 Immortalibu' de diviſ dare dicta fuerit:
 Atque omnem rerum naturam pandere dictis,
 Quoius ego ingreſſus veſtigia, nunc rationes
 Perſequor: ac doceo dictis, quo quæq; creata
 Fœdere ſint, in eo quàm ſit durare neceſſum:
 Nec validas ævi valeant reſcindere leges.
 Quo genere in primis animi natura reperta 'ſt,
 Nativo primum conſiſtere corpore creta:
 Nec poſſe incolumis magnum durare per ævum:

Sed

Sed simulacra solere in somnis fallere mentem,
Cernere cum videamur eum, quem vita reliquit.
Quod superest, nunc me huc rationis detulit ordo,
Ut mihi, mortali consistere corpore mundum,
Nativumque simul, ratio reddenda sit, esse :
Et quibus ille modis congressus materiai
Fundarit terram, coelum, mare, sidera, solem,
Lunæq; globum : tum quæ tellure animantes
Exstiterint : & quæ nullo sint tempore paræ :
Quove modo genus humanum variante loquela
Cœperit inter se vesci per nomina rerum :
Et quibus ille modis divûm metus insinuarit
Pectora, terrarum qui in orbi sancta tuetur
Fana, lacus, lucos, aras, simulacraque divûm.
Præterea solis cursus, lunæque meatus
Expédiam, qua vi flectat natura gubernans :
Ne forte hîc inter coelum, terramq; reamur
Libera sponte sua cursus lustrare peremneis,
Morigera ad fruges augendas, atq; animanteis :
Neve aliqua divûm volvi ratione putemus.
Nam, bene qui didicere deos securum agere ævum,
Si tamen interea mirantur, qua ratione
Quæq; gerî possint, præfertim rebus in illis,
Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris :
Rursus in antiquas referuntur religiones,
Et dominos acreis adsciscunt, omnia posse
Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
Quid nequeat : finita potestas deniq; quoiq;
Quanam sit ratione, atq; alte terminus hærens.
Quod superest, ne te in promissis plura moremur,
Principio, maria ac terras, coelumq; tuere :
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Treis species tam dissimileis, tria talia texta,
Una dies dabit exitio : multosq; per annos
Sustentata ruet moles & machina mundi.
Nec me animi fallit, quam res nova, mira;q; menti,
Accidat, exitium cœli terræque futurum :

Et

Et quam difficile id mihi sit pervincere dictis :
 Ut sit, ubi insolitam rem adportes auribus ante,
 Nec tamen hanc possis oculorum subdere visu,
 Nec jacere indu manus, via qua munera fideij
 Proxima fore humanum in pectus, templaq; mentis,
 Sed tamen effabor : dictis dabit ipsa fidem res
 Forsitan, & graviter terrarum & motibus orbis
 Omnia conquassari in parvo tempore cernes :
 Quod procul à nobis flebat fortuna gubernans :
 Et ratio potius, quam res persuadeat ipsa,
 Succidere horrifono posse omnia vieta fragore.

Qua prius aggrediar quam de re fundere fata
 Sanctius, & multo certa ratione magis, quam
 Pythia quæ tripode è Phœbi, lauroq; profatur :
 Multa tibi expediam doctis solatia dictis :
 Relligione refrænatus ne forte rearis,
 Terras, & solem cœlum, mare, sidera, lunam, 9
 Corpore divino debere æterna manere :
 Proptereaq; putes, ritu par esse Gigantum,
 Pendere eos poenas immani pro scelere omneis,
 Qui ratione sua disturbent moenia mundi,
 Præclarumq; velint cœli restringere solem,
 Immortalia mortali sermone notantes :
 Quæ procul usque adeo divino ab numine distent,
 Inq; deùm numero sic sint indigna videri,
 Notitiam potius præbere ut posse putentur,
 Quid sit vitali motu, sensuq; remotum.
 Quippe etenim non est, cum quovis corpore ut esse
 Posse animi natura putetur, consiliumque.
 Sicut in æthere non arbor, nec in æquore salso
 Nubes esse queunt, neq; pisces vivere in arvis :
 Nec cruor in lignis, nec saxi succus inesse.
 Certum, ac dispositum 'st, ubi quicquid crescat, & infir:
 Sic animi natura nequit sine corpore oriri
 Sola, neq; à nervis, & sanguine longiter esse.
 Hoc si posset enim : multo prius ipsa animi vis
 In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse

Posset,

Possset, & innasce quavis in parte soleret :
 Tandem in eodem homine, atq; in eodem vase maneret.
 Quod quoniam nostro quoq; constat corpore certum,
 Dispositumq; videatur, ubi esse, & crescere possit.
 Seorsum anima, atq; animus: tanto magis insiciendum,
 Totum posse extra corpus, formamq; animalem
 Putribus in glebis terrarum, aut solis in igni,
 Aut in aqua durare, aut altis ætheris oris.
 Haud igitur constant divino prædita sensu,
 Quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.

Illud item non est ut possis credere, sedes
 Esse Deum sanctas in mundi partibus ullis.
 Tenuis enim natura Deum, longeque remota
 Sensibus à nostris, animi vix mente videntur.
 Quæ quoniam manuum tactum suffûgit, & ictum :
 Tactile nil nobis quod sit, contingere debet.
 Tangere enim non quit, quod tangi non licet ipsum.
 Quare etiam sedes quoq; nostris sedibus esse
 Dissimiles debent, tenues de corpore eorum.
 Quæ tibi posterius largo sermone probabo.

Dicere porro, hominum causa voluisse parare
 Præclaram mundi naturam, propereaq;
 Id laudabile opus divum laudare decere,
 Æternumq; putare, atq; immortale futurum,
 Nec fas esse, Deum quod sit ratione vetusta
 Gentibus humanis fundatum perpetuo ævo,
 Sollicitare suis ullum de sedibus unquam,
 Nec verbis vexare, & ab imo evertere summam :
 Cætera de genere hoc adtingere, & addere, Memmi,
 Desipere 'st; quid enim immortalibus, atq; beatis
 Gratia nostra queat largiri erolumentum,
 Ut nostra quicquam causa gerere adgrediantur ?
 Quidve novi potuit tanto post ante quietos
 Inlicere, ut cuperent vitam mutare priorem ?
 Nam gaudere novis rebus debere videntur,
 Cui veteres obliunt ? sed, cui nil accidit ægri
 Tempore in antea, cum pulchre degeret ævum.

Quid

Quid potuit novitatis amorem accendere tali ?
An credo in tenebris vita, ac moerore jacebat,
Donec diluxit rerum genitalis origo ?
Quidve mali fuerat nobis non esse creatis ?
Natus enim debet quicumque 'st, velle manere
In vita, donec retinebit blanda voluptas.
Qui nunquam vero vitæ gustavit amorem,
Nec fuit in numero, quid obest non esse creatum ?
Exemplum porro gignundis rebus, & ipsa
Notities hominum, divis unde infusa primum ?
Quid vellent facere ut scirent, animoq; viderent ?
Quove modo 'st unquam vis cognita principiorum,
Quidnam inter sese permutato ordine possent,
Si non ipsa dedit specimen natura creandi ?
Namq; ita multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consueverunt concita ferri,
Omnimodisque coire, atq; omnia pertentare,
Quæcunque inter se possint congressa creare,
Ut non sit mirum si in taleis disposituras
Deciderunt quoque, & in taleis vènere meatus,
Qualibus hæc rerum genitur nunc summa novando.
Quod si jam rerum ignorem primordia quæ sint,
Hoc tamen ex ipsis cœli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis di vinitus esse paratam
Naturam rerum, tanta stat prædita culpa.
Principio, quantum cœli tegit impetus ingens,
Inde avidam partem monteis sylvæq; ferarum
Possedere, tenent rupes, vastæque paludes,
Et mare, quod late terrarum distinet oras.
Inde duas porro prope parteis fervidus ardor,
Assiduusque geli casus mortalibus aufert.
Quod superest arvi, tamen id natura sua vi
Sentibus obducit, ni vis humana resistat,
Vitæ causa valido consuetâ bidenti
Ingemere, & terram pressis proscindere aratris.

Si non fecundas vertentes vomere glebas,
Terraïq; solum subigentes cimus ad ortus :
Sponte sua nequeant liquidas existere in auras :
Et tamen interdum magno quæsitâ labore,
Cum jam per terras frondent, atq; omnia florent ;
Aut nimis torret fervoribus ætherius sol,
Aut subiti perimunt imbres, gelidæq; pruinz,
Flabraq; ventorum violento turbine vexant.

Præterea genus horrifèdum natura ferarum,
Humanæ genti infestum, terraq; marique,
Cur alit, atq; auget ? cur anni tempora morbos
Apportant ? quare mors immatura vagatur ?
Tum porro puer, ut sævis projectus ab undis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
Vitali auxilio: cum primum in luminis oras
Nixibus ex alvo matris natura profudit :
Vagituq; locum lugubri complet, ut æquum 'st,
Cui tantum in vita restet transire malorum.
At variæ crescunt pecudes, armenta, feræque :
Nec crepitacula eis opu' sunt, nec cuiquâ adhibenda 'st
Almæ nutricis blanda atq; infracta loquela :
Nec varias quærunt vesteis pro tempore coeli,
Deniq; non armis opus est, non mœnibus altis,
Queis sua turentur, quando omnibus omnia large
Tellus ipsa parit, naturaq; dædala rerum.

Principio quoniam terrai corpus, & humor,
Aërarumq; leves animæ, calidiq; vapores,
E quibus hæc rerum consiliter summa videtur,
Omnia nativo ac mortali corpore constant :
Debet tota eadem mundi natura putari.
Quippe etenim quorum parteis, & membra videmus
Corpore nativo & mortalibus esse figuris :
Hæc eadem ferme mortalia cernimus esse,
Et nativa simul : quapropter maxima mundi
Cum videam membra, ac parteis consumpta regioni,
Scire licet, coeli quoq; idem terræque fuisse
Principiale aliquod tempus, clademq; futuram.

Illud

Illud in his rebus ne me arripuisse rearis,
 Memmi, quod terram, atq; ignem mortalia sumpsi
 Esse: neq; humorem dubitavi, aurasq; perire:
 Atq; eadem gigni, rursusq; augescere dixi:
 Principio pars terrae nonnulla perusta
 Solibus assidue, multa pulsata pedum vi
 Pulveris exhalat nebulam, nubesq; volanteis,
 Quas validi toto dispergunt aere venti:
 Pars etiam glebarum ad diluvium revocatur
 Imbribus, & ripas radentia flumina redunt,
 Praeterea pro parte sua quodcumq; alidi, auget,
 Roditur: & quoniam dubio procul esse videtur
 Omniparens, eadem rerum commune sepulcrum:
 Ergo terra tibi limatur, & aucta recreescit.
 Quod superest, humore novo mare, flumine, fontis
 Semper abundare, & lacices manare perenneis,
 Nil opus est verbis, magnus decursus aquarum.
 Undiq; declarat: sed primum quicquid aquae
 Tollitur, in summaq; sit, ut nihil humor abundet,
 Partim quod validi verrentes aequora venti
 Deminuunt, radiisq; retexens aetherius sol:
 Partim quod subter per terras deditur omnis.
 Percolatur enim virus, retroq; remanet
 Materie humoris, & ad caput amnis omnis
 Convenit: inde super terras fluit agmine dulci,
 Qua via secta semel liquido pede detulit undas.

Aera nunc igitur dicam, qui corpore toto
 Innumerabiliter privas mutatur in horas.
 Semper enim quodcumq; fluit de rebus, id omne
 Aeris in magnum fertur mare: qui nisi contra
 Corpora retribuat rebus, recreetq; fluentis,
 Omnia jam resoluta forent, & in aera versa.
 Haud igitur cessat gigni de rebus, & in res
 Recidere assidue, quoniam fluere omnia constat.
 Largus item liquidi fons luminis, aetherius sol
 Inrigat assidue coelum candore recenti,
 Suppeditaq; novo confestim lumine lumen.

Nam primum quicquid fulgoris disperit eij,
 Quocunq; accidit: id licet hinc cognoscere possis,
 Quod simul ac primum nubes succedere soli
 Coepere, & radios inter quasi rumpere lucis,
 Extemplo inferior pars horum disperit omnis,
 Terraq; inumbratur, qua nimbique cunq; feruntur,
 Ut noscas splendore novo res semper egere,
 Et primum jactum fulgoris quemq; perare,
 Nec ratione alia res posse in sole videri,
 Perpetuo ni suppediter lucis caput ipsum.

Quin etiam nocturna tibi, terrestria quæ sunt,
 Lumina, pendentes lychni, elaræq; cornicis
 Fulguribus pingues multa caligine tædæ,
 Consimili properant ratione, ardore ministro
 Suppeditare novum lumen, tremere ignibus instant:
 Instant, nec loca lux inter quasi nupta relinquit:
 Usque adeo properanter ab omnibus ignibus ejus
 Exitium celeri toleratur origine flammæ.
 Sic igitur, solem, lunam, stellæq; putandum
 Ex alio, atq; alio lucem jactare liberui.
 Et primum quicquid flammæ perdere semper:
 Inviolabilia hæc ne credas forte vigere.
 Deniq; non lapides quoq; vinci cernis ab arvo?
 Non altæ turreis ruere, & putrescere saxa?
 Non delubra deum, simulacraq; fessâ fatisci?
 Nec sanctum numen fati protollere sineis
 Possè? neque adversus naturæ fœdera niti?
 Deniq; non monumenta virum dilapsa videmus
 Cedere proporro, subitoque senescere casu?
 Non ruere avolsos silices à montibus altis,
 Nec validas ævi vireis perferre parique
 Finiti? neque enim caderent avolsa repente,
 Ex infinito quæ tempore pertolerassent
 Omnia tormenta ætatis privata fragore.

Deniq; jam tūc hoc circū, supraque, quod omnem
 Continet amplexu terram: quod procreat ex se
 Omnia (quod quidam memorant) recipitq; perennia:
 Totum

Totum nativum mortali corpore constat.
 Nam quodcunq; alias ex se res auget, alitque,
 Deminui debet, recreari cum recipit res.
 Præterea si nulla fuit genitalis origo
 Terrai & coeli, semperque æterna fuere :
 Cur supera bellum Thebanum, & funera Trojæ,
 Non alias alii quoque res cecinere poetæ ?
 Quo tot facta virum toties cecidere ? nec usquam
 Æternis fama monumentis insita florent ?
 Verum (ut opinor) habet novitatem summa, recensq;
 Natura 'st mundi, neq; pridem exordia cepit.
 Quare etiam quædam nunc artes expoliuntur :
 Nunc etiam augescunt, nunc addita navigiis sunt
 Multa : modo organici melicos peperere sonores.
 Deniq; natura hæc rerum, ratioq; reperta 'st
 Nuper, & hanc primus cum primis ipse repertus
 Nunc ego sum, in patrias qui possum vertere voces.
 Quod si forte fuisse antehac eadem omnia credis :
 Sed periisse hominum torrenti sæcla vapore,
 Aut cecidisse urbeis magno vexamine mundi,
 Aut ex imbribus assiduis exisse rapaceis
 Per terras, amneis, atq; oppida cooperuisse :
 Tanto quippe magis victus fateare necesse 'st,
 Exitium quoq; terrai, coeliq; futurum.
 Nam cum res tantis morbis tantisq; periclis
 Tentarentur : ibi si tristior incubuisset
 Causa, darent late cladem, magnasq; ruinas :
 Nec ratione alia mortales esse videmur
 Inter nos : nisi quod morbis ægriscimus isdem,
 Atque illi, quos à vita natura removit.

Præterea quæcunq; manent æterna, necesse 'st,
 Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
 Nec penetrare pati sibi quicquam, quod queat arctas
 Dissociare intus parteis, ut materiæ
 Corpora sunt, quorum naturam ostendimus ante :
 Aut ideo durare ætatem posse per omnem.
 Plagarum quia sunt expertia, sicut Inane 'st.

Quod

Quod manet intactum, neq; ab ictu fungitur hilum :
Aut etiam, quia nulla loci sit copia circum,
Quo quasi res possint discedere, dissolvique,
Sicut summarum summa 'st æterna, neque extra
Quis locus est, quo dissiliant: neq; corpora sunt, quæ
Possint incidere, & valida dissolvere plaga.
At neque (uti docui) solido cum corpore mundi
Natura 'st, quoniam admittum 'st in rebus Inane :
Nec tamen est ut Inane, neque autem corpora desunt,
Ex infinito quæ possint forte coorta
Proruere hanc rerum violento turbine summam,
Aut aliam quamvis cladem importare pericli.
Nec porro natura loci, spatiumque proiundi
Deficit, exspergi quo possint moenia mundi,
Aut alia quavis possint vi pulsa perire.
Haud igitur lethi præclusa 'st janua cælo,
Nec soli, terræque, nec altis æquoris undis :
Sed patet immani, & vasto respectat hiatus.
Quare etiam nativa necessum 'st confiteare
Hæc eadem : neq; enim mortali corpore quæ sunt,
Ex infinito jam tempore adhuc potuissent
Immensi validas ævi contemnere vireis.
Denique tantopere inter se cum maxima mundi
Pugnent membra, pio nequaquam concita bello :
Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
Posse dari finem ? vel cum sol, & vapor omnis
Omnibus epotis humoribus exsuperarint,
Quod facere intendunt, neq; adhuc conata patrantur :
Tantum suppeditant amnes, ulroque minantur
Omnia diluviare ex alto gurgite ponti,
Nequicquam, quoniam verrentes æquora venti
Deminuunt, radiisque retexens ætherius sol ;
Et ficcare prius confidunt omnia posse,
Quam liquor incepti possit contingere fluxum,
Tantum spirantes æquo certamine bellum
Magnis de rebus inter se cernere certant :
Cum semel in terra fuerit superantior ignis,

Et semel (ut fama 'st) humor regnarit in arvis,
 Ignis enim superavit, & ambens multa perussit,
 Avia cum Phaethonta rapax vis solis equorum
 Æthere raptavit toto, terrasque per omneis.
 At pater omnipotens ira tum percibus atri
 Magnanimum Phaethontis repenti fulminis ictu
 Deurbavit equis in terram; solque cadenti
 Obvius æternam suscepit lampada mundi:
 Difficilisque redegit equos, junxitque trementeis:
 Inde suum per iter recreavit cuncta gubernans,
 Scilicet ut veteres Graiùm cecinere poetae:
 Quod procul à vera 'st animi ratione repulsum
 Ignis enim superare potest, ubi materiai
 Ex infinito sunt corpora plura coorta:
 Inde cadunt vires aliqua ratione revictæ:
 Aut pereunt res exustæ torrentibus auris.
 Humor item quondam coepit superare coortus,
 Ut fama 'st hominum, multas quando obruit urbei
 Inde ubi vis aliqua ratione averfa recessit,
 Ex infinito fuerat quæcunque coorta,
 Constiterunt imbres, & flumina vim minuerunt.

Sed quibus ille modis conjectus materiai
 Fundarit coelum ac terram, pontique profunda,
 Solisque & lunæ cursus, ex ordine ponam.
 Nam certe neque consilio primordia rerum
 Ordine se quæque, atque sagaci mente locarunt:
 Nec quos quæque darent motus pepigere profecto:
 Sed quia multa modis multis primordia rerum
 Ex infinito jam tempore percita plagis,
 Ponderibusque suis consuerunt concita ferri,
 Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
 Quæcunque inter se possent congressa creare:
 Propterea fit, uti magnum volgata per ævum
 Omnigenos coetus, & motus experiundo,
 Tandem ea conveniant, quæ ut convenère, repente
 Magnarum rerum fiant exordia sæpe,
 Terrarum, maris, & coeli, generisque animantium.

Hic neque tum solis rota cerni lumine largo
 Altivolans poterat, neque magni sidera mundi,
 Nec mare, nec cœlum, nec denique terra, neq; aer,
 Nec similis nostris rebus res ulla videri :
 Sed nova tempestas quædam, molisque coorta.
 Diffugere inde loci partes corpore, partisque
 Cum paribus jungi res, & discludere mundum,
 Membraque dividere, & magnas disponere partes
 Omnigenis è principis, discordia quorum,
 Intervalla, vias, cometæ, pondera, plagas,
 Concurfus, motus turbabat, prælia miscens,
 Propter dissimileis formas variasque figuras,
 Quod non omnia sic poterant conjuncta manere,
 Nec motus inter sese dare convenienteis :
 Hoc est à terris altum secernere cœlum,
 Et seorsum mare, uti secreto humore pateret,
 Seorsus item puri, secretique ætheris ignes.
 Quippe etenim primum terræ corpora quæque,
 Propterea quod erant gravia, & perplexa, coibant,
 In medioque imas capiebant omnia sedes.
 Quæ quanto magis inter se perplexa coibant,
 Tam magis expressere ea, quæ mare, sidera, solem,
 Lunamque efficerent, & magni moenia mundi.
 Omnia enim magis hæc è levibus atque rotundis
 Seminibus, multoq; minoribus sunt elementis,
 Quam tellus : ideo per rara foramina terræ
 Partibus erumpens primus se sustulit æther
 Signifer, & multos secum levis abstulit igneis :
 Non alia longe ratione, ac sæpe videmus,
 Aurea cum primum gemmanteis rore per herbas
 Matutina rubent radiati lumina solis,
 Exhalantque lacus nebulam, fluviique perennes :
 Ipsa quoque interdum tellus fumare videtur :
 Omnia quæ sursum cum conciliantur in alto,
 Corpore concreto subtexunt nubila cœlum :
 Sic igitur tum se levis, ac diffusilis æther
 Corpore concreto circumdatus undiq; sepit,

Et late diffusus in omneis undique parteis,
 Omnia sic avido complexu cætera lepsit.
 Hunc exordia sunt solis lunæque secuta :
 Inter utroſq; globi quorum vertuntur in auris :
 Quæ neque terra sibi adſcivit, neq; maximus æther :
 Quod nec tam fuerint gravia, ut depreſſa ſederent :
 Nec levia, ut poſſent per ſummas labier oras :
 Et tamen inter, utroſque ita ſunt, ut corpora viva
 Verſent, & partes ut mundi totius extent.
 Quod genus in nobis, quædam licet in ſtatione
 Membra manere, tamen cum ſint ea, quæ moveantur.

His igitur rebus retractis, terra repente,
 Maxima qua nunc ſe ponti plaga cærule tendit,
 Succidit, & ſalſo ſuffudit gurgite foſſas :
 Inque dies quanto circum magis ætheris æſtus,
 Et radii ſolis cogeabant undique terram
 Verberibus crebris extrema ad limina apertam,
 In medio ut propulſa ſuo condenſa coiret :
 Tam magis expreſſus ſalſus de corpore ſudor
 Augebat mare manando, camposq; natanteis :
 Et tanto magis illa foras elapſa volabant
 Corpora multa vaporis, & aeris, altaque coeli
 Denſebant procul à terris fulgentia templa :
 Sidebant campi, creſcebant montibus altis
 Aſcenſus : neque enim poterant ſubſidere ſaxa,
 Nec pariter tantundem omnes ſuccumbere partes.
 Sic igitur terræ concreto corpore pondus
 Conſtitit, atq; omnis mundi quaſi limus in imum
 Confluxit gravis, & ſubſedit funditus, ut fax.
 Inde mare, inde aer, inde æther ignifer ipſe,
 Corporibus liquidis ſunt omnia pura relictæ,
 Et leviora aliis alia, & liquidiffimus æther,
 Atque leviffimus aeris ſuper inſuit auras,
 Nec liquidum corpus turbantibus aeris auris.
 Commiſcet : ſinit hæc violentis omnia verti
 Turbinibus : ſinit incertis turbare procellis :
 Ipſe ſuos igneis certo fert impete labens.

Nam

Nam modice fluere, atque uno posse æthera nifi,
Significat ponti mare, certo quod fluit æstu,
Unum labendi conservans usque tenorem.
Motibus astrorum nunc quæ sit causa canamus.
Principio magnus coeli si vertitur orbis :
Ex utraque polum parti premere æra nobis
Dicendum 'st: extraque tenere, & claudere utrinque :
Inde alium supera fluere, atque intendere eodem,
Quo volvenda micant æterni sidera mundi :
Alit alium subter, contra qui subvehat orbem :
Ut fluviós versare rotas, atque haustra videmus.
Est etiam quoque, uti possit coelum omne manere
In statione, tamen cum lucida signa ferantur :
Sive quod inclusi rapidi sunt ætheris æstus,
Quærentesque viam circumversantur, & ignes
Passim per coeli volvunt se immania templa :
Sive aliunde fluens alicunde extrinsecus aer
Versat agens igneis : sive ipsi serpere possunt,
Quo cuiusque cibus vocat atque invitat eunteis,
Flammea per coelum pascents corpora passim.
Nam quid in hoc mundo sit eorum, ponere certum
Difficile 'st: sed quid possit, fiatque per Omne
In variis mundis varia ratione creatis,
Id doceo : pluresque sequor disponere causas
Motibus astrorum : quæ possint esse per Omne.
E quibus una tamen sit & hæc quoq; causa necesse 'st,
Quæ vegeat motum signis : sed quæ sit earum
Præcipere, haudquaquam 'st pedetentim progredientis.
Terraque ut in media mundi regione quiescat,
Evanescere paulatim, & decrescere pondus
Convenit : atque aliam naturam subter habere
Ex ineunte ævo conjunctam, atque uniter aptam
Partibus æriis mundi, quibus insita sedit.
Propterea non est oneri, neque deprimit auras :
Et sua cuique homini nullo sunt pondere membra :
Nec caput est oneri collo, nec denique totum
Corporis in pedibus pondus sentimus inesse.

At quæcunque foris veniunt, impositaque nobis
 Pondera sunt, lædunt permulto sæpe minora :
 Usque adeo magni refert, cui quæ adjaceat res.
 Sic igitur tellus non est aliena repente
 Adlata, atque auris aliunde objecta alienis :
 Sed pariter prima concepta ab origine mundi :
 Certa que pars ejus, quasi nobis membra, videtur.

Præterea grandi tonitru concussa repente
 Terra, supra se quæ sunt, concutit omnia motu :
 Quod facere haud ulla posset ratione, nisi esset.
 Partibus aeriis mundi, coeloque revincta,
 Nam communibus inter se radicibus hærent
 Ex ineunte ævo conjuncta, atque uniter apta.
 Nonne vides etiam, quam magno pondere nobis
 Sustineat corpus tenuissima vis animæ,
 Propterea quia tam conjuncta, atq; uniter apta 'st ?
 Denique jam saltem pernici tollere corpus
 Quis potis est, nisi vis animæ, quæ membra gubernat ?
 Jamne vides quantum tenuis natura valere
 Possit, ubi est conjuncta gravi cum corpore, ut aer
 Conjunctus terris, & nobis est animi vis ?

Nec nimio solis major rota, nec minor ardor
 Esse potest, nostris quam sensibus esse videtur.
 Nam quibus è spatiis cunque ignes lumina possunt
 Adjicere, & calidum membris adflare vaporem,
 Illa ipsa intervalla nihil de corpore limant
 Flammæ, nihilo ad speciem 'st contractior ignis.
 Proinde calor quoniam solis, lumenq; profusum
 Perveniunt nostros ad sensus, & loca tingunt :
 Forma quoq; hinc solis debet flumque videri,
 Nil adeo ut possis plus, aut minus addere vere.

Lunaque sive notho fertur loca lumine lustrans,
 Sive suam proprio jactat de corpore lucem,
 Quicquid id est, nihilo fertur majore figura,
 Quam, nostris oculis quam cernimus, esse videtur.
 Nam prius omnia, quæ longe remota tuemur
 Aera per multum specie confusa videntur,

Quam

Quam minimum filum : quapropter luna necesse 'st,
 Quandoquidem claram speciem, certamque figuram
 Præbet, ut est oris extremis cunque notata,
 Quanta hæc cunque fuit, tanta hinc videatur in alto.
 Postremo quoscunque vides hinc ætheris igneis,
 (Quandoquidem, quoscunque in terris cernimus igneis,
 Dum tremor est clarus, dum cernitur ardor eorum ;
 Perparvum quiddam interdum mutare videntur
 Alterutram in partem filum, cum longius absint,)
 Scire licet, perquam pauxillo posse minores
 Esse, vel exigua majores parte, brevique :

Illud item non est mirandum, qua ratione
 Tantulus ille queat tantum sol mittere lumen,
 Quod maria, ac terras omneis cœlumq; rigando
 Compleat, & calido perfundat cuncta vapore.
 Nam licet hinc mundi patefactum totius unum
 Largifluum fontem scatere, atq; erumpere flumen
 Ex omni mundo, quo sic elementa vaporis
 Undique coueniunt, & sic coniectus eorum
 Confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor ;
 Nonne vides etiam, quam late parvus aquai
 Prata riget fons interdum, campisque redundet ?
 Est etiam quoque, uti non magno solis ab igni
 Aera percipiat calidis fervoribus ardor,
 Opportunus ita 'st si forte, & idoneus aer,
 Ut queat accendi parvis ardoribus ignis :
 Quod genus interdum segetes stipulamque videmus
 Accipere ex una scintilla incendia passim,
 Forsitan & rosea sol alte lampade lucens
 Possideat multum cæcis fervoribus ignem
 Circum se, nullo qui sit fulgore notatus,
 Æstiferum ut tantum radiorum exaugeat ignem.

Nec ratio solis simplex, nec certa patescit,
 Quo pacto æstivis è partibus Ægocerotis
 Brumaleis adeat flexus, atque inde revertens
 Canceris ut vertat metas se ad solsticiales :
 Lunaque mensibus id spatium videatur obire,

Anna sol in quo consumit tempora cursu :
 Non, inquam, simplex his rebus reddita causa 'st.
 Nam fieri vel cum primis id posse videtur,
 Democriti quod sancta viri sententia ponit :
 Quanto quæque magis sint terram sidera propter,
 Tanto posse minus cum cœli turbine ferri.
 Evanescere enim rapidas illius, & acreis
 Imminui subter vireis, ideoque relinqui
 Paullatim solem cum posterioribu' signis,
 Inferior multo quod sit, quam fervida signa :
 Et magis hoc lunam : & quanto demissior ejus
 Cursus abest procul à cœlo, terrisq; propinquat,
 Tanto posse minus cum signis tendere cursum.
 Flaccidiore etiam quanto jam turbine fertur
 Inferior quam sol, tanto magis omnia signa
 Hanc adipiscuntur, circum præterque feruntur.
 Propterea fit, ut hæc ad signum quodque reverti
 Mobilius videatur, ad hanc quia signa revolvunt.
 Fit quoque ut è mundi transversis partibus aer
 Alternis certo fluere alter tempore possit,
 Qui queat æstivis solem detrudere signis
 Brumaleis usque ad flexus, gelidumque rigorem :
 Et qui rejiciat gelidis à frigoris umbris
 Æstiferas usque in parteis, & fervida signa.
 Et ratione pari lunam, stellasque putandum 'st,
 Quæ volvunt magnos in magnis orbibus annos,
 Aeribus posse alternis à partibus ire.
 Nonne vides etiam diversis nubila ventis
 Diversas ire in parteis, inferna supernis ?
 Quæ minus illa queant per magnos ætheris orbeis
 Æstibus inter se diversis sidera ferri ?

At nox obruit ingenti caligine terras,
 Aut ubi de longo cursu sol extrema cœli
 Impulit, atque suos efflavit languidus igneis
 Concussos itere, & labefactos aere multo :
 Aut quia sub terras cursum convertere cogit
 Vis eadem, supera terras quæ pertulit orbem.

Tem-

Tempore item certo roseam Matuta per oras
Ætheris auroram defert, & lumina pandit,
Aut quia sol idem sub terras ille revertens
Anticipat coelum radiis accendere tentans :
Aut quia conveniunt ignes, & semina multa
Confluere ardoris consuevit tempore certo,
Quæ faciunt solis nova semper lumina gigni.
Quod genus Idæis fama 'st e montibus altis
Dispersos igneis orienti lumine cerni :
Inde coire globum quasi in unum, & conficere orbem.
Nec tamen illud in his rebus mirabile debet
Esse, quod hæc ignis tam certo tempore possint
Semina confluere, & solis reparare nitorem.
Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt
Omnibus in rebus: florescunt tempore certo
Arbusta, & certo dimittunt tempore florem.
Nec minus in certo denteis cadere imperat ætas
Tempore, & impubem molli pubescere veste,
Et pariter mollem mælis demittere barbam.
Fulmina postremo, nix, imbres, nubila, venti,
Non nimis incertis fiunt in partibus anni.
Namque ubi sic fuerunt causarum exordia prima,
Atque uti res mundi cecidere ab origine prima,
Consequa natura 'st jam rerum ex ordine cerro.
Crescere itemq; dies licet, & tabescere nocteis,
Et minui luces, cum sumant augmina noctes :
Aut quia sol idem sub terras, atque superne,
Imparibus currens anfractibus ætheris oras
Partit : & in parteis non æquas dividit orbem :
Et quod ab alterutra detraxit parte, reponit
Ejus in adversa tanto plus parte relatus,
Donicum ad id signum coeli pervenit, ubi anni
Nodus nocturnas exæquat lucibus umbras.
Nam medio cursu flatus Aquilonis, & Austri,
Distinet æquato coelum discrimine metas,
Propter signiferi posituram totius orbis :
Annuæ sol in quo contundit tempora serpens,

Obliquo terras, & coelum lumine lustrans :
 Ut ratio declarat eorum, qui loca cœli
 Omnia dispositis signis ornata notarunt :
 Propterea fit uti videantur dicere verum :
 Aut quia crassior est certis in partibus aer,
 Sub terris ideo tremulum jubar hæsitat ignis,
 Nec penetrare potest facile atq; emergere ad ortus.
 Propterea noctes hiberno tempore longæ
 Cessant, dum veniat radiatum insigne diei :
 Aut etiam, quia sic æternis partibus anni
 Tardius & citius consueverunt confluere ignes,
 Qui faciant solem certa de surgere parte.

Luna potest solis radiis percussa nitere,
 Inque dies majus lumen convertere nobis
 Ad speciem, quantum solis secedit ab orbe,
 Donicum eum contra pleno bene lumine fulsit,
 Atque oriens obitus ejus super edita vidit :
 Inde minutatim retro quasi condere lumen
 Debet item, quanto propius jam solis ad ignem
 Labitur ex aliâ signorum parte per orbem :
 Ut faciunt, lunam qui fingunt esse pilai
 Consimilem, cursusque viam sub sole tenere :
 Propterea fit, uti videantur dicere verum.
 Est etiam quoq; uti proprio cum lumine possit
 Volvier, & varias splendoris reddere formas.
 Corpus enim licet esse aliud, quod fertur, & una
 Labitur omnimodis occursans officiensque,
 Nec potis-est cerni, quia cassum lumine fertur.
 Versarique pote^t, globus ut, si forte, pilai
 Dimidiâ ex parti cadenti lumine tinctus :
 Versandoque globum varianteis edere formas,
 Donicum eam partem, quæcunq; est ignibus aucta,
 Ad speciem vertit nobis, oculisq; parenteis :
 Inde minutatim retro contorquet, & aufert
 Luciferam partem glomeraminis, atque pilai :
 Ut Babylonicâ Chaldaeam doctrina refutans
 Astrologorum artem contra convincere tendit :

Proinde quasi fieri nequeat, quod pugnat uterque,
Aut minus hoc illo sit cur amplectier ausis.

Denique, cur nequeat semper nova luna creari
Ordine formarum certo, certisque figuris :
Inque dies privos adolefcere quæque creata,
Atque alia illius reparari in parte, loquoque,
Difficile 'st ratione docere, & vincere verbis :
Ordine cum videas tam certo multa creari.
It ver, & Venus, & Veneris prænuntius ante
Pinnatus graditur Zephyrus vestigia propter :
Flora quibus mater præspersgens ante viai
Cuncta coloribus egregiis, & odoribus opplet.
Inde loci sequitur calor aridus, & comes una
Pulverulenta Ceres, & Etesia flabra Aquilonum.
Inde Autimnus adit : graditur simul Euius Euan :
Inde aliæ tempestates, ventique sequuntur,
Alcitonans Vultur, & Ausfer fulmine pollens :
Tandem Bruma niveis adferr, pigrumque rigorem
Reddit, hyems sequitur, crepitans ac dentibus Algas.
Quo minus est mirum, si certo tempore luna
Gignitur, & certo deletur tempore rursus :
Cum fieri possint tam certo tempore multa.

Solis item quoque defectus, lunæque latebras,
Pluribus è causis fieri tibi posse putandum 'st.
Nam cur luna queat terram secludere solis
Lumine, & à terris altum caput obstruere eii.
Obiciens cæcum radiis ardentibus orbem :
Tempore eodem aliud facere id non posse putetur.
Corpus, quod cassum labatur lumine semper ?
Solque suos etiam dimittere languidus igneis
Tempore cur certo nequeat, recreareq; lumen,
Cum loca præterit flammis infesta per auras :
Quæ faciunt igneis interstingui arque perire ?
Et cur terra queat lunam spoliare vicissim
Lumine, & oppressum solem super ipsa tenere.
Mensrua dum rigidas coni perlabitur umbras :
Tempore eodem aliud nequeat succurrere lunæ

Corpus, vel supera solis perlabier orbem,
 Quod radios interrumpat, lumenq; profusum ?
 Et tamen ipsa suo si fulgit luna nitore,
 Cur nequeat certa mundi languescere parte,
 Dum loca luminibus propriis inimica pererrat ?
 Menstrua dum rigidas coni perlabitur umbras ?

Quod superest, quoniam magni per cœrula mundi
 Qua fieri quicquid posset ratione, resolvi :
 Solis uti varios cursus, lunæque meatus
 Noscere possemus, quæ vis, & causa cieret :
 Quoque modo soleant offecto lumine obire,
 Et nec-opinanteis tenebris obducere terras :
 Cum quasi connivent, & aperto lumine rursus
 Omnia convifunt clara loca candida luce.

Nunc redeo ad mundi novitatem, & mollia terræ
 Arva, novo foetu quid primum in luminis oras
 Tollere, & incertis tentarit credere ventis.
 Principio genus herbarum, viridemq; nitorem
 Terra dedit circum colleis : camposq; per omneis
 Florida fulserunt viridanti prata colore :
 Arboribusq; datum 'st variis exinde per auras
 Crescendi magnum immiffis certamen habenis.
 Ut pluma atque pili primum setæq; creantur
 Quadrupedû in membris, & corpore pennipotentum :
 Sic nova tum tellus herbas virgultaq; primum
 Sustulit : inde loci mortalia sæcla creavit
 Multa modis multis varia ratione coorta,
 Nam neq; de coelo cecidisse animalia possunt,
 Nec terrestria de falsis exisse lacunis.
 Linquitur ut merito maternum nomen adepta
 Terra fit, è terra quoniam sunt cuncta creata.
 Multaq; nunc etiam existunt animalia terris,
 Imbribus, & calido solis concreta vapore.
 Quo minus est mirum, si tum sunt plura coorta,
 Et majora nova tellure, atq; æthere adulto.
 Principio genus alitum, variazq; volucres
Ora relinquebant exclusæ tempore verno :

Folliculos ut nunc teretes æstate cicadæ
Linquunt, sponte sua victum, vitamq; petentes.
Tum tibi terra dedit primum mortalia sæcla :
Multus enim calor, atq; humor superabat in arvis.
Hinc ubi quæq; loci regio opportuna dabatur,
Crescebant uteri terræ radicibus apti :
Quos ubi tempore maturo patefecerat ætas
Infantum fugiens humorem, aurasq; petissens,
Convertebat ibi natura foramina terræ,
Et succum venis cogebat fundere apertis
Consimilem lactis : sicut nunc foemina quæq;
Cum peperit, dulci repletur lacte, quod omnis
Impetus in mammas convertitur ille alimenti.
Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile
Præbebat multa & molli lanugine abundans.

At novitas mundi nec frigora dura ciebat,
Nec nimios æstus, nec magnis viribus auras,
Omnia enim pariter crescunt, & robora sumunt.
Quare etiam atq; etiam maternum nomen adepta
Terra tenet merito, quoniam genus ipsa creavit
Humanum, atq; animal prope certo tempore fudit
Omne, quod in magnis bacchatur montibus passim,
Aerisq; simul volucreis variantibus formis.
Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
Destitit, ut mulier spatio defessa venusto.
Mutat enim mundi naturam totius ætas,
Ex alioq; alius status excipere omnia debet,
Nec manet ulla sui similis res : omnia migrant,
Omnia commutat natura, & vertere cogit.
Namq; aliud putrescit, & ævo debile languet :
Porro aliud conrescit, & è contemptibus exit.
Sic igitur mundi naturam totius ætas
Mutat, & ex alio terram status excipit alter,
Quod potuit, nequeat : possit quod non tulit ante.

Multaq; tum tellus etiam portenta creare
Conata est, mira facie, membrisq; coorta,
Androgynū inter utrum, nec utrumq; & utrinq; remotū

Orba pedum partim, manuum viduata vicissim :
 Multa sine ore etiam, sine vultu circa reperta,
 Vinculaq; membrorum per totum corpus adhesu :
 Nec facere ut possent quicquam, nec cedere quoquam,
 Nec vitare malum, nec sumere quod foret usus.
 Cætera de genere hoc monstra, ac portenta creabat :
 Nequicquam, quoniam natura absteruit auctum :
 Nec ponere cupinum ætatis tangere florem,
 Nec reperire cibum, nec jungi per Veneris res.
 Multa videmus enim rebus concurrere debere,
 Ut propagando possint procudere sæcla.
 Pabula primum ut sint, genitalia deinde per artus
 Semina quæ possint membris manare remissis :
 Foeminaq; ut maribus conjungi possit, habendum
 Mittua queis nectant inter se gaudia, utrisque.

Multaq; tum interiisse animantium sæcla necesse 'st.
 Nec potuisse propagando procudere prolem.
 Nam quæcumq; vides vefci vitalibus auris,
 Aut dolus, aut virtus, aut deniq; mobilitas est
 Ex ineunte ævo genus id tutata reservais.
 Multaq; sunt, nobis ex utilitate sua quæ
 Commendata manent tutelæ tradita nostræ.
 Principio genus acre leonum, sævaq; sæcla
 Tutata 'st virtus, vulpeis dolus, & fuga cervos.
 At levissimæ canum fido cum pectore corda,
 Et genus omne, quod est veterino semine partum,
 Lanigeræq; simul pecudes, & bucera sæcla,
 Omnia sunt hominum tutelæ tradita, Memmi.
 Nam cupide fugere feras, pacemq; secutæ
 Sunt, & larga suo sine pabula parta labore :
 Quæ damus utilitatis eorum præmia causa.
 At, queis nil horum tribuit natura, nec ipsa
 Sponte sua possent ut vivere, nec dare nobis
 Utilitatem aliquam, quare patèremur eorum.
 Præsidio nostro pasci genus, esseq; tutum?
Scilicet hæc aliis prædæ, lucroq; jacebant
Indupedita suis fatalibus omnia vinculis,

Donicum ad interitum genus id natura redegit.

Sed neq; Centauri fuerunt neq; tempore in ullo
 Esse queat duplici natura, & corpore bino
 Ex alienigenis membris compacta potestas,
 Hinc illinc par vis ut non sic esse potis sit.
 Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
 Principio circum tribus actis impiger annis
 Floret equus, puer haudquaquā: quin sæpe etiam num
 Ubera mammarum in somnis lactantia quærit.
 Post ubi equum validæ vires ætate senectæ,
 Membraq; deficiunt fugienti languida vita:
 Tum demum pueris ævo florente, juvenas
 Occipit, & molli vestit lanugine malas:
 Ne forte ex homine, & veterino semine equorum:
 Conferi credas Centauros posse, nec esse:
 Aut rapidis canibus succinctas semimarinis
 Corporibus Scyllas, & cætera de genere horum.
 Inter se quorum discordia membra videmus:
 Quæ neq; florescunt pariter, neq; robora sumunt.
 Corporibus, neq; projiciunt ætate senectæ:
 Nec simili Venere ardescunt, nec moribus unis.
 Conveniunt, nec sunt eadem jucunda per artus.
 Quippe videre licet, pinguescere sæpe cicuta
 Barbigeras pecudes, homini quæ 'st acre venenum.
 Flamma quidem vero cum corpora fulva leonum
 Tam soleat torrere, atq; urere, quam genus omne
 Visceris, in terris quodcumq; & sanguinis extet:
 Qui fieri potuit, triplici cum corpore ut una
 Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra
 Ore foras acrem efflaret de corpore flammam?
 Quare etiam tellure nova, coeloq; recenti
 Talia qui fingit potuisse animalia gigni,
 Nixus in hoc uno novitatis nomine inani,
 Multa licet simili ratione effutiat ore:
 Aurea tum dicat per terras flumina volgo
 Fluxisse, & gemmis florere arbuta fuisse:
 Aut hæminem tanto membrorum esse impete natum.

Trans

Trans maria alta pedum nifus ut ponere poffet;
 Et manibus totum circum fe vertere coelum.
 Nam quod multa fuere in cœtis femina rerum,
 Tempore quo prima tellus animalia fudit:
 Nil tamen eſt ſigni, niſtas poſuiſſe creati
 Inter ſe pecudes, compactaq; membra animantium:
 Propterea quia quæ de terris nunc quoq; abundant
 Herbarum gênera, ac fruges, arbutaq; læta,
 Non tamen inter ſe poſſunt complexa creati.
 Res ſic quæque ſuo ſini procedit: & omnes
 Poedere namque certo diſcrimina ſervant.

Et gênera humanum multo fuit illud in arvis
 Durius, ut decuit, tellus quod dura creaffet:
 Et majoribus & ſolidis magis offibus intus
 Fundatum, & validis aptum per viſcera nervis:
 Nec facile ex æſtu, nec frigore quod caperetur:
 Nec novitate cibi nec labi corporis ulla.
 Multaq; per coelum ſolis volventia hiſtra
 Volgivago vitam tractabant more ferarum.
 Nec robuſtus erat curvi moderato aratri
 Quiſquam: nec ſcibat ferro molirier arva.
 Nec nova defodere in terram virgulta, nec altis
 Arboribus veteres decidere falcibu' ramos.
 Quod ſol, atq; imbres dederant, quod terra crearat
 Sponte ſua, ſatis id placabatpectora donum:
 Glandiferas inter curabant corpora quercus
 Plerumque, & quæ nunc hiberno tempore cernis
 Arbutea Pœniceo fieri matura colore,
 Plurima tum tellus etiam majora ferebat.
 Multaque præterea novitas tum florida mundi
 Pabula dia tulit, miſeris mortalibus ampla,
 At ſedare ſitim fluvij fontesque vocabant:
 Ut nunc montibus è magnis decurſus aquai
 Claricitat læte ſcientia læcla ferarum,
 Denique noſtivagi ſilveſtria templa tenebant
 Nympharum, quibus exhibant humore fluentia
Lubrica, proluvie larga lavere humida ſaxa,

Humida

Humida saxa super viridi stillantia musco :
Et partim plano scatere atq; erumpere campo.
Necdum res igni scibant tractare : nec uti
Pellibus, & spoliis corpus vestire ferarum :
Sed nemora, atq; cavos monteis, sylvasque colebant
Et frutices inter condebant squalida membra,
Verbera ventorum vitare imbreisque coacti.
Nec commune bonum poterant spectare, nec ullis
Moribus inter se scibant, nec legibus uti.
Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebar,
Sponte sua, sibi quisque valere & vivere doctus.
Et Venus in sylvis jungebat corpora amantum.
Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,
Vel violenta viri vis, atque impensa libido :
Vel pretium, glandes, atque arbuta, vel pira lecta.
Et manuum mira freti virtute, pedumque,
Consectabantur sylvestria sæcla ferarum
Missilibus saxis, & magno pondere clava.
Multaque vincebant, vitabant pauca latebris,
Setigerisque pares suisbus sylvestria membra
Nudabant terræ nocturno tempore capti,
Circum se foliis ac frondibus involventes.
Nec plangore diem magno, solemque per agros
Quærebant pavidī, palantes noctis in umbris :
Sed taciti respectabant, somnoque sepulti,
Dum rosea face sol inferret lumina corlo.
A parvis quod enim consueverant cernere semper
Alternò tenebras, & lucem tempore gigni,
Non erat, ut fieri posset, mirarier unquam,
Nec diffidere, ne terras æterna teneret
Nox, in perpetuum detracto lumine solis :
Sed magis illud erat curæ, quod sæcla ferarum
Infestam miseris faciebant sæpe quietem :
Ejectique domo fugiebant læxea tecta
Setigeri suis adventu, validique leonis,
Atque intempesta cedebant nocte paventes
Hospitibus lævis instrata cubilia fronde.

Nec nimio tum plus, quam nunc, mortalia sæcla
 Dulcia linquebant labentis lumina vitæ.
 Unus enim tum quisque magis deprensus eorum
 Pabula viva feris præbebat dentibus haustus :
 Et nemora ac monteis gemitu, sylvasque replebat,
 Viva videns vivo sepeliri viscera busto.
 At quos effugium servarat, corpore adesto,
 Posterius tremulas super ulcera tetra tenentes
 Palmas, horriferis accibant vocibus Orcum,
 Donicum eos vita privarant vermina sæva,
 Experteis opis, ignaros quid volnera vellent.
 At non multa virum sub signis millia ducta
 Una dies dabat exitio : nec turbida ponti
 Æquora lædebant navis ad saxa, virosque.
 Sed temere in cassum mare fluctibu' sæpe coortis
 Sævibat, leviterque minas ponebat inaneis.
 Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
 Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.
 Improba navigii ratio tum cæca jacebat.
 Tum pænuria deinde cibi, languentia letho
 Membra dabat : contra nunc rerum copia merlat.
 Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venenum
 Vergebant : nunc dant aliis sollertius ipsi.
 Inde casus postquam, ac pelleis, ignemque pararunt,
 Et mulier conjuncta viro concessit in unum :
 Castaque privatæ Veneris connubia læta
 Cognita sunt, prolemque ex se videre creatam :
 Tum genus humanum primum mollescere cœpit.
 Ignis enim curavit, ut alia corpora frigis
 Non ita jam possent cœli sub tegmine ferre :
 Et Venus intinuit vireis, puerique parentum
 Blanditiis facile ingenium fregere superbum.
 Tunc & amicitiam corperunt jungere habentes
 Finitima inter se, nec lædere, nec violare :
 Et pueros commendarunt, muliebrequæ sæclum
 Vocibus, & gestu, cum balbe significarent,
Imbecillorum esse æquum misererier omnium.

Non

Non tamen omnimodis poterat concordia gigni :
 Sed bona magnaque pars servabant foedera casti :
 Aut genus humanum jam tum foret omne peremptum,
 Nec potuisset adhuc perducere sæcla propago.

At varios linguæ sonitus natura subegit
 Mittere, & utilitas expressit nomina rerum :
 Non alia longe ratione atque ipsa videtur
 Protrahere ad gestum pueros infantia linguæ,
 Cum facit, ut digito, quæ sint præsentia, monstrent.
 Sentit enim vim quisque suam, quam possit abuti,
 Cornua nata prius vitulo quam frontibus extent,
 Illis iratus petit, atque insensus inurget.
 At catuli pantherarum, scymni que leonum
 Unguibus, ac pedibus jam tum, morsuque repugnant,
 Vixdum cum ipsis sunt dentes unguesque creati.
 Alituum porro genus alis omne videmus
 Fidere, & à pennis tremulum petere auxilium.
 Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse
 Rebus, & inde homines didicisse vocabula prima,
 Desipere 'st : nam cur hic posset cuncta notare
 Vocibus, & varios sonitus emittere linguæ,
 Tempore eodem alii facere id non quisse putentur ?
 Præterea, si non alii quoque vocibus usi
 Inter se fuerant : unde insita notities est
 Utilitatis, & unde data 'st huic prima potestas,
 Quid vellet, facere, ut scirent, animoque viderent ?
 Cogere item plureis unus, victosque domare
 Non poterat, rerum ut perdiscere nomina vellent :
 Nec ratione docere ulla, suadereque surdis,
 Quid factò esset opus, faciles neque enim paterentur,
 Nec ratione ulla sibi ferrent amplius aureis
 Vocis inauditos sonitus obtundere frustra.
 Postremo quid in hac mirabile tantopere est re,
 Si genus humanum, cui vox, & lingua vigeret,
 Pro vario sensu varias res voce notaret,
 Cum pecudes mutæ, cum denique sæcla ferarum
 Dissimileis soleant voces variasque ciere,

Cum metus, aut dolor est, & cum jam gaudia gliscunt?
 Quippe etenim id licet è rebus cognoscere apertis.
 Irritata canum cum primum magna Molossium
 Mollia ricta fremunt ouros nutantia denteis :
 Longe alio sonitu rabie districta minantur :
 Et cum jam latrant, & vocibus omnia complent.
 At catulos blande cum lingua lambere tentant,
 Aut ubi eos jactant pedibus, morsuque petentes,
 Suspensis teneros imitantur dentibus haustus :
 Longe alio pacto gannitu vocis adulant :
 Ac cum deserti baubantur in ædibus, aut cum
 Plorantes fugiunt summis corpore plagas.
 Denique non hinnitus item differre videtur,
 Inter equas, ubi equus florenti ætate juvenus
 Pinnigeri sævit calcaribus ictus Amoris,
 Et fremitum parulis sub naribus edit ad arma :
 Ac cum sis alias concussis artubus hinnit ?
 Postremo genus alituum, variazque volucres,
 Accipitres, atque ossifragæ, mergique marinis
 Fluctibus in salis victum vitamque petentes,
 Longe alias alio jaciunt in tempore voces :
 Et cum de victu certant, prædaque repugnant :
 Et partim mutant cum tempestatibus una
 Raucifonos cantus, cornicum ut sæcla vetusta,
 Corvorumq; greges, ubi aquam dicuntur & imbreis
 Poscere, & interdum ventos aurasque vocare.
 Ergo si varii sensus animalia cogunt,
 Muta tamen cum sint, varias emittere voces :
 Quanto mortaleis magis æquum 'st tum potuisse
 Dissimileis alia, atque alia res voce notare ?
 Illud in his rebus tacitus ne forte requiras :
 Fulmen detulit in terras mortalibus ignem
 Primitus : inde omnis flammarum diditur ardor.
 Multa videmus enim coelestibus incita flammis.
 Fulgere, cum coeli donavit plâga vapores.
 Et ramosa tamen cum ventis pulsa vacillans.
Æ stuat in ramos incumbens arboris arbor,

Expri-

Exprimitur validis extritus viribus ignis :
Et micat interdum flammæ fervidus ardor,
Mutua dum inter se rami stirpesque teruntur :
Quorum utrumque dedisse potest mortalibus ignem.
Inde cibum coquere, ac flammæ mollire vapore
Sol docuit, quoniam mitescere multa videbant
Verberibus radiorum, atque æstu victa per agros.
Inque dies magis hi victum vitamque priorem
Commutare novis monstrabant rebus, & igni,
Ingenio qui præstabant, & corde vigeant.

Condere coeperunt urbeis, arcemque locare
Præsidium reges ipsi sibi, perfugiumque :
Et pecudes, & agros divisere, atque dedere
Pro facie cuiusque, & viribus ingenioque.
Nam facies multum valuit, viresque vigeant :
Posterius res inventa 'st, aurumque repertum,
Quod facile & validis, & pulchris demisit honorem.
Divitioris enim sectam plerumque sequuntur
Quamlibet & fortes, & pulchro corpore creti.

Quod si quis vera vitam ratione gubernet :
Divitiæ grandes homini sunt, vivere parce
Æquo animo: neque enim 'st unquam paupertas parvi.
At claros se homines voluere esse, atque potentes,
Ut fundamento stabili fortuna maneret,
Et placidam possent opulenti degere vitam ;
Nequicquam, quoniam ad summum succedere honorẽ
Certantes, iter infestum fecere viai.
Et tamen è summo quasi fulmen dejicit ictos
Invidia interdum contemptim in Tartara tetra :
Ut satius multo jam sit parere quietum,
Quam regere imperio res velle, & regna tenere.
Proinde sive in cassum defessi sanguine ludent
Angustum per iter luctantes ambitionis :
Invidia quoniam seu fulmine summa vaporant
Plerumque, & quæ sunt aliis magis edita cunque :
Quandoquidem sapiunt alieno ex ore : petuntque
Res ex auditis potius, quam sensibus ipsis :

Nec

Nec magis id nunc est, nec erit mox, quam fuit ante.

Ergo regibus occisis subversa jacebat
 Pristina majestas foliorum & sceptrum superba :
 Et capitis summi præclarum insigne cruentum
 Sub pedibus vulgi magna lucebat honorem.
 Nam cupide conculcatur nimis ante meturum.
 Res itaque ad summam faciem turbasque redibat,
 Imperium sibi cum, ac summatum quisque petebat.
 Inde magistratum partim docuere creare :
 Juraque constituere, ut vellent legibus uti.
 Nam genus humanum defessum vi colere ævum,
 Ex inimiciis languebat : quo magis ipsum
 Sponte sua cecidit sub leges arctaque jura.
 Acrius ex ira quod enim se quisque parabat
 Ulcisci, quam nunc concessum 'st legibus æquis :
 Hanc ob rem 'st homines pertæsum vi colere ævum :
 Unde metus maculat poenarum præmia vitæ :
 Circumretit enim vis atque injuria quemque :
 Atque, unde exorta 'st, ad eum plerumque revertit :
 Nec facil' est placidam ac pacatam degere vitam,
 Qui violat factis communia foedera pacis.
 Et si fallit enim divum genus humanumque,
 Perpetuo tamen id fore clam diffidere debet :
 Quippe ubi se multi per somnia sæpe loquentes,
 Aut morbo delirantes procraxe ferantur,
 Et celata diu in medium peccata dedisse.

Nunc quæ causa Deum per magnas numina gentes
 Pervolgârit, & ararum compleverit urbeis,
 Suscipiendaque curârit sollennia sacra,
 " Quæ nunc in magnis florent sacra rebu', locisque :
 Unde etiam nunc est mortalibus insitus horror,
 Qui delubra Deum nova toto suscitât orbi
 Terrarum, & festis cogit celebrare diebus :
 Non ita difficile 'st rationem reddere verbis.
 Quippe etenim jam tum divum mortalia sæcla
 Egregias animo facies vigilante videbant,
 Et magis in somnis mirando corporis auctu.

His igitur sensum tribuebant propterea, quod
Membra movere videbantur, vocesque superbas
Mittere pro facie præclara, & viribus amplis :
Æternamque dabatur vitam, quia semper eorum
Suppeditabatur facies, & forma manebat,
(Et manet omnino) & quod tantis viribus auctos
Non temere ulla vi convinci posse putabant,
Fortunisque ideo longe præstare putabant.
Quod mortis timor haud quemquam vexaret eorum
Et simul in somnis quia multa, & mira videbant
Efficere, & nullum capere ipsos inde laborem.
Præterea coeli rationes ordine certo,
Et varia annorum cernebant tempora verti :
Nec poterant quibus id fieret cognoscere causas.
Ergo perfugium sibi habebant omnia divis
Tradere, & illorum nutu facere omnia flecti.
In coeloque Deum sedes, & templa locarunt,
Per coelum volvi quia sol, & luna videntur :
Luna, dies, & nox, & noctis signa severa ,
Noctivagæque facies coeli, flammæque volantes,
Nubila, ros, imbres, nix, venti, fulmina, grando,
Et rapidi fremitus, & murmura magna minarum.

O genus infelix humanum ! talia divis
Cum tribuit facta, atque iras adjunxit acerbis :
Quantos tum gemitus ipsi sibi, quantaque nobis
Volnera ; quas lacrymas peperere minoribus nostris ?
Nec pietas ulla 'st velatum sæpe videri
Vertier ad lapidem, atque omneis accedere ad aras :
Nec procumbere humi prostratum, & pandere palmas
Ante Deum delubra, nec aras sanguine multo
Spargere quadrupedum, nec votis necere vota :
Sed mage pacata posse omnia mente tueri.
Nam cum suspicimus magni coelestia mundi
Templa super, stellisque micantibus æthera fixum,
Et venit in mentem solis, lunæque viarum,
Tunc aliis oppressa malis in pectore cura
Illa quoque expergescens caput erigere infir,

Ecquæ

Ecquæ forte Deum nobis immensa potestas
 Sit, vario motu quæ candida sidera verset.
 Tentat enim dubiam mentem rationis egestas,
 Ecquænam fuerit mundi genitalis origo :
 Et simul, ecquæ sit finis, quoad moenia mundi,
 Et tanti motus hunc possint ferre laborem :
 An divinitus æterna donata salute,
 Perpetuo possint ævi labentia tractu,
 Immenſi validas ævi contemnere vireis.

Præterea cui non animus formidine divum
 Contrahitur ? cui non conrepunt membra pavore,
 Fulminis horribili cum plâga torrida tellus
 Contremittit, & magnum percurrunt murmura coelum ?
 Non populi, gentesque tremunt ? regesque superbi
 Conripiunt divum perculsi membra timore,
 Nequod ob admissum foede, dictumve superbe
 Poenarum grave sit solvendi tempus adactum ?
 Summa etiam cum vis violenti per mare venti
 Induperatorem classis super æquora verrit,
 Cum validis pariter legionibus, atque elephantis :
 Non divum pacem votis adit ? ac prete quæſit
 Ventorum pavidus paces, animasque secundas ?
 Nequicquam, quoniam violento turbine sæpe
 Conreptus nihilo fertur minus ad vada lethi :
 Usqueadco res humanas vis abdita quædam
 Obterit, & pulchros fasceis, sævasque secureis
 Proculcare ac ludibrio sibi habere videtur.
 Denique sub pedibus tellus cum tota vacillat,
 Concussæque cadunt urbes, dubiæque minantur :
 Quid mirum si se temunt mortalia sæcla ?
 Atque potestates magnas, mirasque relinquunt
 In rebus vireis divum, quæ cuncta gubernent ?

Quod superest, æs atq; aurum, ferrumque repertu' est,
 Et simul argenti pondus, plumbique potestas :
 Ignis ubi ingenteis sylvas ardore cremarat
 Montibus in magnis, seu coeli fulmine missis :
 Sive quod inter se bellum sylvestre gerentes,

Hostibus intulerant ignem formidinis ergo :
 Sive quod inducti terræ bonitate, volebant
 Pandere agros pingueis, & pascua reddere rura :
 Sive feras interficere, & ditescere præda :
 Nam fovea, atque igni, prius est venarier ortum,
 Quam sepire plagis saluum, canibusque ciere.
 Quicquid id est, quacunque é causa flammens ardor
 Horribili sonitu sylvas exederat altis
 Ab radicibus, & terram percoxerat igni,
 Manabat venis ferventibus in loca terræ
 Concava conveniens argenti rivus & auri,
 Aeris item & plumbi : quæ cum concreta videbant
 Posterius claro in terris splendere colore :
 Tollebant nitido capti, levique lepore,
 Et simili formata videbant esse figura,
 Atque lacunarum fuerant vestigia cuique,
 Tum penetrabat eos, posse hæc liquefacta calore,
 Quamlibet in formam, & faciem decurrere rerum,
 Et prorsum quamvis in acuta ac tenuia posse
 Mucronum duci fastigia procudendo,
 Ut sibi tela parent, sylvasque excidere possint,
 Materiem lavare, dolare, ac radere tigna,
 Et terebrare etiam, ac pertundere, perque forare.
 Nec minus argento facere hæc auroque parabant,
 Quam validi primum violentis viribus æris :
 Nequicquam, quoniam cedebat victa potestas,
 Nec poterat pariter durum sufferre laborem.
 Nam fuit in pretio magis æs, aurumque jacebat
 Propter inutilitatem hebeti mucrone retusum :
 Nunc jacet æs, aurum in summum successit honorem :
 Sic volvenda ætas commutat tempora rerum :
 Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore :
 Porro aliud succedit, & è contemptibus exit,
 Inque dies magis appetitur, floretque repertum
 Laudibus, & miro 'st mortaleis inter honore.
 Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
 Sit, facil' est ipsum per te cognoscere, Memmi,

Arma antiqua manus, ungues dentesque fuerunt,
Et lapides, & item sylvarum fragmina rami,
Et flammæ, atque ignes postquam sunt cognita primum
Posterioris ferri vis est, ærisque reperta :
Et prior æris erat quam ferri cognitus usus :
Quo facilis magis est natura, & copia major.
Aere solum terræ tractabant, æreque belli
Miscebant fluctus, & volnera vasta ferebant,
Et pecus, atque agros adimebant ; nam facile ollis
Omnia cedebant armatis nuda & inerma.
Inde minutatim processit ferreus ensis,
Versaque in opprobrium species est falcis ahenæ,
Et ferro coepere solum proscindere terræ ;
Exæquataque sunt creperi certamina belli.

Et prius est repperitum in equi conscendere costas,
Et moderarier hunc frenis, dextraque vigere,
Quam bijugo curru belli tentare pericla.
Et bijugo prius est, quam bis conjungere binos,
Et quam falciferos inventum ascendere currus.
Inde boves Lucas turrato corpore tetros
Anguimane belli docuerunt volnera Pœni
Sufferre, & magnas Martis turbare catervas.
Sic alid ex alio peperit discordia tristis,
Horribile humanis quod gentibus esset in armis :
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
Tentarunt etiam tauros in moenere belli :
Expertique suos sævos sunt mittere in hosteis :
Et validos Parthi præ se misere leones
Cum ductoribus armatis, sævisque magistris :
Qui moderarier hos possent, vinculisque tenere :
Nequicquam, quoniam permista cade calentes
Turbabant sævi nullo discrimine turmas :
Terrificas capitum quatientes undique cristas.
Nec poterant equites fremitu perterrita equorum
Pectora mulcere, & frenis convertere in hosteis.
Iritata lææ jaciebant corpora saltu
Undique, & advorsum venientibus ora petebant:

Et nec-opinanteis à tergo diripiebant,
Deplexæque dabant in terram volnere vinctos,
Morsibus adfixæ validis, atque unguibus uncis.
Jactabantque sues tauri, pedibusque terebant ;
Et latera, ac ventres hauribant subter equorum
Cornibus, ad terramque minanti mente ruebant.
At validis socios cedebant dentibus apri,
„ Tela infracta suo tingentes sanguine sævi :
„ In se fracta suo tingentes sanguine tela :
Permistasque dabant equitum peditumque ruinas.
Nam transversa feros exhibant dentis adactus
Jumenta, aut pedibus ventos erecta petebant :
Nequicquam, quoniam à nervis succisa videres
Concidere, atque gravi terram consternere casu.
Sic, quos ante domi domitos satis esse putabant,
Efferviscere cernebant in rebus agundis,
Volneribus, clamore, fuga, terrore, tumultu :
Nec poterant ullam partem reducere eorum.
Diffugiebat enim varium genus omne ferarum :
Ut nunc sæpe boves Lucæ, ferro male mactæ
Diffugiunt, fera facta suis cum multa dedere.
Sic fuit, ut facerent : sed vix adducor, ut ante
Non quierint animo præsentire, atque videre,
Quam commune malum fuerat, foedumque futurum.
Et magis id possis factum contendere in Orni,
In variis mundis, varia ratione creatis,
Quam certo, atque uno terrarum quolibet orbi.
Sed facere id non tam vincendi spe voluerunt,
Quam dare quod gênerent hostes, ipsique perire,
Qui numero diffidebant, armisque vacabant.
Nexilis ante fuit vestis, quam textile tegmen :
Textile post ferrum 'st : quia ferro tela parantur :
Nec ratione alia possunt tam levia gigni
Infilia, ac fusi, & radii, scapique sonantes.
Et facere ante viros lanam natura coegit,
Quam muliebri genus, nam longe præstat in arte,
Et sollertius est multo genus omne virile :

Agricolæ donec vitio verrere severi,
 Ut muliebribus id manibus concedere vellent,
 Atque ipsi potius durum sufferre laborem :
 Atque opere in duro durarent membra, manusque.

At specimen sationis, & infitionis origo
 Ipsa fuit rerum primum natura creatrix.
 Arboribus quoniam baccæ, glandesque caducæ
 Tempestiva dabant pullorum examina subter.
 Unde etiam libitum 'st stirpeis committere ramis :
 Et nova defodere in terram virgulta per agros :
 Inde aliam, atque aliam culturam dulcis agelli
 Tentabant, fructusque feros mansuescere terra
 Cernebant indulgendo, blandeque colendo.
 Inque dies magis in montem succedere sylvas
 Cogebant, infraque locum concedere cultis :
 Prata, lacus, rivos, segetes, vinetaque læta
 Collibus, & campis ut haberent, atque olearum
 Cærula distinguens inter plaga currere posset
 Per tumulos, & convalleis, camposque profusa :
 Ut nunc esse vides vario distincta lepore
 Omnia, quæ pomis intersita dulcibus ornant :
 Arbustisque tenent felicibus obsita circum.

At liquidas avium voces imitauer ore
 Ante fuit multo, quam levia carmina cantu
 Concelebrare homines possent, aureisque juvare.
 Et Zephyri cava per calamorum sibila primum
 Agresteis docuere cavas inflare cicutas.
 Inde minutatim dulcis didicere querelas,
 Tibia quas fundit digitis pulsata canentum,
 Avia per nemora, ac sylvas saltusque reperta,
 Per loca pastorum deserta, atque otia dia.
 Sic unum quicquid paullatim protrahit ætas
 In medium, ratioque in luminis eruit oras.
 Hæc animos ollis mulcebant atque juvabant
 Cum satiate cibi : nam tum sunt omnia cordi.
 Sæpe itaque inter se prostrati in gramine molli
 Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,

Non magnis opibus jucunde corpora habebant :
Præsertim cum tempestas ridebat, & anni
Tempora pingebant viridanteis floribus herbas,
Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachinni
Confuerant : agrestis enim tum musa vigebat :
Tum caput, atque humeros plexis redimire coronis,
Floribus, & foliis lascivia læta monebat :
Arque extra numerum procedere membra moventeis
Duriter, & duro terram pede pellere matrem :
Unde oriebantur risus, dulcesque cachinni,
Omnia quod nova tum magis hæc, & mira vigeant.
Et vigilantibus hinc aderant solatia somni,
Ducere multimodis voces, & flectere cantus :
Et supera calamos unco percurrere labro :
Unde etiam vigiles nunc hæc accepta tuentur :
Et numerum servare genus didicere : neque hilo
Majorem interea capiunt dulcedini' fructum,
Quam sylvestre genus capiebat terrigenarum.
Nam quod adest præsto, nisi quid cognovimus ante
Suavius, in primis placet, & pollere videtur,
Posteriorque fere melior res, illa reperta
Perdit, & immutat sensus ad pristina quæque.
Sic odium cepit glandis : sic illa relicta
Strata cubilia sunt herbis, & frondibus aucta.
Pellis item cecidit, vestis contempta ferina 'st :
Quam reor invidia tali tunc esse repertam,
Ut lethum insidiis, qui gessit primus, obiret :
Et tandem inter eos distractum, sanguine multo
Dispersisse, neque in fructum convertere quisse.
Tunc igitur pelle, nunc aurum, & purpura curis
Exercent hominum vitam, belloque fatigant.
Quo magis in nobis (ut opinor) culpa residet.
Frigus enim nudos sine pellibus excruciat
Terrigenas : at nos nil lædit veste carere
Purpurea, atque auro, signisque ingentibus apta ;
Dum plebeia tamen sit, quæ defendere possit.
Ergo hominum genus in cassum, frustra que laborat :
I
Semper

Semper & in curis consumit inanibus ævum.
 Nimirum, quia non cognovit, quæ sit habendi
 Finis, & omnino quoad crescat vera voluptas :
 Idque minutatim vitam provexit in aliam :
 Et belli magnos commovit funditus æstus.

At vigiles mundi & magnum versatile templum
 Sol & luna suo lustrantes lumine circum
 Perdocuere homines annorum tempora verti :
 Et certa ratione geri rem, atque ordine certo.

Jam validis septi debebant turribus ævum,
 Et divisa colebatur, discretaque tellus.
 Tum mare velivolum florebat navibu' pandis :
 Auxilia, & socios jam pacto foedere habebant :
 Carminibus cum res gestas coepere poetæ
 Tradere : nec multo priu' sunt elementa reperta.
 Propterea, quid sit prius actum respicere ætas
 Nostra nequit, nisi qua ratio vestigia monstrat.

Navigia, atque agri culturas, moenia, leges,
 Arma, vias, vesteis, & cætera de genere horum,
 Præmia, delicias quoque vitæ funditus omneis,
 Carmina, picturas, & dædala signa polire,
 Usus, & impigræ simul experientia mentis
 Paullatim docuit pederentim progredientis.
 Sic unum quicquid paullatim protrahit ætas
 In medium, ratioque in luminis eruit otas.
 Namque aliud ex alio clarescere corde videbant
 Artibus, ad summum donec venere cacumen.

T. L U-

T. LUCRETII

Liber Sextus.

RIMÆ frugiferos foetus mortalibus
ægris.

Dididerunt quondam præclaro nomine
Athenæ:

Et recreaverunt vitam, legesque ro-
garunt:

Et primæ dederunt solatia dulcia vitæ,
Cum genuere virum tali cum corde repertum,
Omnia veridico qui quondam ex ore profudit:
Cujus & extincti propter divina reperta
Divolgata, verus jam ad cœlum gloria fertur.
Nam cum vidit hic, ad victum quæ flagitat usus,
„Et, per quæ possent vitam consistere tutam,
Omnia jam ferme mortalibus esse parata:
Divitiis homines, & honore, & laude potentes
Affluere, atque bona natorum excellere fama:
Nec minus esse domi cuiquam tamen anxia corda,
Atque animum infestis cogi servire querelis:
Intellexit, ibi vitium vas efficere ipsum,
Omniaque illius vitio corrumpier intus,
Quæ conlata foris, & comoda cunque venirent,
Partim quod fluxum, pertusumque esse videbat,
Ut nulla posset ratione explier unquam:
Partim quod tetro quasi conspurcare sapore
Omnia cernebat, quæcunque receperat intus.
Veridicis igitur purgavit pectora dictis,
Et finem statuit cuppedinis atque timoris,
Expoluitque, bonum summum, quo tendimus omnes.

Quid foret, atque viam monstravit tramite prono,
Qua possemus ad id recto contendere cursu :
Quidve mali foret in rebus mortalibu' passim,
Quod flueret naturæ vi, varieque volaret,
Seu casu, seu vi, quod sic natura parasset :
Et quibus è portis occurri cuique deceret :
Et genus humanum frustra plerumque probavit
Volvere curarum tristes in pectore fluctus.
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt : sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse 'st
Non radii solis, nec lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque :
Quo magis inceptum pergam pertexere dictis.
Et quoniam docui, mundi mortalia templa
Esse, & nativo consistere corpore cælum :
Et quæcunque in eo fiunt, fientque, necesse
Esse ea dissolvi : quæ restant percipe porro :
„ Quandoquidem semel insignem conscendere currum
„ Vincendi spes hortata 'st, atque obvia cursu
„ Quæ fuerant, sunt placato conversa furore.
Cætera, quæ fieri in terris, cœloque tuentur
Mortales, pavidis cum pendent mentibu' sæpe.
Efficiunt animos humileis formidine divûm,
Depressosque premunt ad terram, propterea quod
Ignorantia causarum conferre Deorum
Cogit ad imperium res, & concedere regnum : &
Quorum operum causas nulla ratione videre
Possunt, hæc fieri divino numine rentur.
Nam bene qui didicere Deos securum agere ævum :
Si tamen interea mirantur, qua ratione
Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris,
Rursus in antiquas referuntur religiones,
Et dominos acris asciscunt, omnia posse

Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
Quid nequeat : finita potestas denique cuique
Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens.
Quo magis errantes tota regione feruntur.
Quæ nisi respuis ex animo, longeque remittis
Diis indigna putando, alienaque pacis eorum :
Delibrata Deum per te tibi numina sancta
Sæpe aderunt : non quod violari summa Deum vis
Possit, ut ex ira poenas petere imbibat acreis :
Sed quia tute tibi placida cum pace quietos
Constitues magnos irarum volvere fluctus :
Nec delubra Deum placido cum pectore adibis :
Nec, de corpore quæ sancto simulacra feruntur,
In menteis hominum divinæ nuntia formæ,
Suscipere hæc animi tranquilla pace valebis.
Inde videre licet, qualis jam vita sequatur.
Quam quidem ut à nobis ratio verissima longe
Rejiciat, quanquam sunt à me multa profata,
Multa tamen restant, & sunt ornanda politis
Versibus, & ratio cœli, speciesque tenenda :
Sunt tempestates, & fulmina clara canenda,
Quid faciant, & qua de causa quæque ferantur,
Ne trepides cœli divisis partibus amens,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram se
Verterit hinc partem : quo pacto per loca septa
Insinuarit, & hinc dominatus ut extulerit se :
Quorum operum causas nulla ratione videre
Possunt, ac fieri divino numine rentur.
Tu mihi supremæ præscripta ad candida calcis
Currenti, spatium præmonstra callida Musa,
Calliope, requies hominum, divumque voluptas.
Te duce ut insignem capiam cum laude coronam.
Principio tonitru quatuntur cœrula cœli
Propterea, quia concurrunt sublime volantes
Ætheriæ nubes contra pugnantibu' ventis.
Nec fit enim sonitus cœli de parte serena,
Verum ubicunque magis densa sunt agmine nubes,

Tam magis hinc magno fremitus fit murmure sæpe.
 Præterea neque tam condenso corpore nubes
 Esse queunt, quam sunt lapides, ac tigna: neque autem
 Tam tenues, quam sunt nebulæ, fumique volantes.
 Nam aut cadere abrupto deberent pondere pressæ,
 Ut lapides: aut, ut fumus, constare nequirent,
 Nec cohibere niveis gelidas, & grandinis imbreis.
 Dant etiam sonitum patuli super æquora mundi,
 Carbasus ut quondam magnis intenta theatris
 Dat crepitum malos inter jactata, trabeisque:
 Interdum percussa furit petulantibus Euris,
 Et fragileis sonitus chartarum commeditatur,
 Id quoque enim genus in tonitru cognoscere possis,
 Aut ubi suspensam vestem, chartasve volanteis
 Verberibus venti versant, planguntque per auras.
 Fit quoque enim interdum, ut non tam concurrere nubes
 Frontibus adversis possint, quam de latere ire
 Diverſo motu radentes corpori' tractum:
 Aridus unde aureis terget sonus ille, diuque
 Ducitur, exierit donec regionibus arctis.

Hoc etiam pacto tonitru concussa videntur
 Omnia sæpe gravi tremere, & divolsa repente
 Maxima dissiluisse capacis moenia mundi,
 Cum subito validi venti conlecta procella
 Nubibus intorsit sese, conclusaque ibidem
 Turbine versanti magis ac magis undique nubem
 Cogit, uti fiat spisso cava corpore circum.
 Post ubi commovit vis ejus, & impetus acer,
 Tum perterricrepto sonitu dat mista fragorem.
 Nec mirum, cum plena animæ vesicula parva
 Sæpe ita dat pariter sonitum displosa repente.

Est etiam ratio, cum venti nubila perflant,
 Cur sonitus faciant: etenim ramosa videmus
 Nubila sæpe modis multis, atque aspera ferri.
 Scilicet ut crebram sylvam cum flamina Cauri
 Perflant, dant sonitum frondes, ramique fragorem.
Fit quoque, ut interdum validi vis incita venti

Perseindat nubem perfringens impete recto.
Nam quid possit ibi flatus, manifesta docet res.
Hic, ubi lenior est, in terra cum tamen alta
Arbusta evolvens radicibus haurit ab imis.

Sunt etiam fluctus per nubila, qui quasi murmur
Dant infringendo graviter: quod item fit in altis
Fluminibus, magnoque mari, cum frangitur æstu.

Fit quoque, ubi è nube in nubem vis incidit ardens
Fulminis: hæc nullo si forte humore recepit
Ignem, continuo ut magno clamore trucidet:
Ut calidis candens ferrum è fornacibus olim
Stridit, ubi in gelidum, propere demersimus imbrem.

Aridior porro si nubes accipit ignem,
Uritur ingenti sonitu succensa repente:
Lauricomos ut si per monteis flamma vagetur,
Turbine ventorum comburens impete magno.
Nec res ulla magis, quam Phœbi Delphica laurus
Terribili sonitu flamma crepitante crematur.

Denique sæpe geli multus fragor, atque ruina
Grandinis, in magnis sonitum dat nubibus alte.
Ventus enim cum confecit, franguntur in arcum
Concreti montes nimborum, & grandine misti.

Fulgit item nubes ignis cum semina multa
Excussere suo concursu, seu lapidem si
Percutiat lapis, aut ferrum, nam tum quoque lumen
Exsilit & claras scintillas dissipat ignis.
Sed tonitrum fit uti post auribus accipiamus,
Fulgere quam cernant oculi, quia semper ad aureis
Tardius adveniunt, quam visum quæ moveant res.
Id licet hinc etiam cognoscere, cadere siquem
Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
Ante sit ut cernas ictum, quam plâga per aureis
Det sonitum: sic fulgorem quoque cernimus ante
Quam tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni
E simili causa, & concursu natus eodem.

Hoc etiam pacto volucris loca lumine tingunt.
Nubes, & tremulo tempestas impete fulgit.

Ventus

Ventus ubi invasit nubem, & versatus ibidem
 Fecit, ut ante cavam docui spissescere nubem :
 Mobilitate sua fervescit, ut omnia motu
 Percalēfacta vides ardescere : plumbea vero
 Glans etiam longo cursu volvenda liquefcit.
 Ergo fervidus hic nubem cum percudit atram,
 Dissipat ardoris quasi per vim expressa repente
 Semina, quæ faciunt nictantia fulgura flammæ :
 Inde sonus sequitur, qui tardius adlicit aureis,
 Quam quæ perveniunt oculos ad lumina nostros.
 Scilicet hoc densis fit nubibus, & simul alte
 Exstructis aliis alias super impete miro.

Nec tibi fit fraudi, quod nos inferne videmus
 Quam sint lata magis, quā sursū exstructa quid extem
 Contemplator enim cum montibus adsimilata
 Nubila portabunt venti transversa per auras :
 Aut ubi per magnos monteis cumulata videbis
 Insuper esse aliis alia, atque urgere superna
 In statione locata sepultis undique ventis :
 Tum poteris magnas moleis cognoscere eorum,
 Speluncasque velut saxi pendentibus structas
 Cernere, quas venti cum tempestate coorta
 Complerunt, magno indignantur murmure clausi
 Nubibus, in caveis que ferarum more minantur :
 Nunc hinc, nunc illinc fremitus per nubila mittunt :
 Quæ rentesque viam circumversantur, & ignis
 Semina convolvunt è nubibus : atque ita cogunt
 Multa, rotantque cavis flammam fornacibus intus,
 Donec divolsa fulserunt nube corusci.

Hac etiam fit uti de causa mobilis ille
 Devolet in terram liquidi color aureus ignis,
 Semina quod nubeis ipsas permulta necesse 'st
 Ignis habere : etenim cum sunt humore sine ullo,
 Flammeus est plerumque colos & splendidus ollis.
 Quippe etenim solis de lumine multa necesse 'st
 Concipere, ut merito rubeant, igneisque profundant.
Hæc igitur cum ventus agens contrahit in unum,

Com-

Compressitque locum cogens : expressa profundunt
Semina, quæ faciunt flammæ fulgere colores.

Fulgit item, cum rarescunt quoque nubila cœli.
Nam cum ventus eas leviter diducit eunteis,
Dissolvitque, cadant ingratis illa necesse 'st
Semina, quæ faciunt fulgorem : tum sine terro
Terrore, & sonitu fulgit, nulloque tumultu.

Quod superest, quali natura prædita consent
Fulmina, declarant ictus, & inusta vapore
Signa, notæque graveis halantes sulfuris auras.
Ignis enim sunt hæc, non venti signa, neque imbris,
Præterea per se accendunt quoque tecta domorum,
Et celeri flamma dominantur in ædibus ipsis.
Hunc tibi subtilem cum primis ignibus ignem
Constituit natura minutis, mobilibusque
Corporibus, cui nil omnino obsistere possit.
Transit enim valide fulmen per septa domorum,
Clamor uti, ac voces : transit per saxa, per æra :
Et liquidum puncto facit æs in tempore, & aurum.
Curat item ut vasis integris vina repente
Diffugiant : quia nimirum facile omnia circum
Conlaxat, rareque facit lateramina vasis,
Adveniens calor ejus ut insinuat in ipsum : &
Mobiliter solvens differt primordia vini :
Quod solis vapor ætatem non posse videtur
Efficere, usqueadeo pollens fervore corusco :
Tanto mobilior vis, & dominantior hæc est.

Nunc ea quo pacto gignantur & impete tanto
Fiant, ut possint ictu discludere turreis,
Disturbare domos, avellere tigna trabeisque,
Et monumenta virum demoliri, atque ciere,
Exanimare homines, pecudes prosternere passim :
Cætera de genere hoc, qua vi facere omnia possint,
Expediam, neque te in promissis plura morabor.
Fulmina gignit ex crassis, atque putandum 'st
Nubibus exstructis : nam cœlo nulla sereno,
Nec leviter densis mittuntur nubibus unquam.

Nam dubio procul hoc fieri manifesta docet res,
 Quod tunc per totum concrefcunt aera nubes
 Undique, uti tenebras omneis Acherunta reamur
 Liquiffe, & magnas cœli compleffe cavernas :
 Usqueadeo tetra nimborum nocte coorta
 Impendent atræ formidinis ora superne,
 Cum commoliri tempeftas fulmina cœptat.

Præterea perfæpe niger quoque per mare nimbus,
 Ut picis è cœlo demiffum flumen, in undas
 Sic cadit, & fertur tenebris procul, & trahit atram
 Fulminibus gravidam tempeftatem, atque procellis,
 Ignibus, ac ventis cum primis ipfe repletus :
 In terra quoque ut horrefcant, ac tecta requirant,
 Sic igitur fupera noftrum caput effe putandum 'ft
 Tempeftatem altam : neque enim caligine tanta
 Obtruerent terras, nifi inædificata superne
 Multa forent multis exento nubila fole :
 Nec tanto poffent hæc terras opprimere imbrî,
 Flumina abundare ut facerent, camposque natate,
 Si non exstructis foret alte nubibus æther.

His igitur ventis, atque ignibus omnia plena
 Sunt : ideo paffim fremitus, & fulgura fiunt.
 Quippe etenim fupera docui, permulta vaporis
 Semina habere cavas nubeis : & multa neceffe 'ft
 Concipere ex folis radiis, ardoreque eorum.
 Hic ubi ventus eas idem qui cogit in unum
 Forte locum quemvis, expreffit multa vaporis
 Semina, feque fimul cum eo commifcuit igni :
 Infinuatus ibi vortex verfatur in alto,
 Et calidis acuit fulmen fornacibus intus.
 Nam duplici ratione accenditur; ipfe fua nam
 Mobilitate calefcit, & è contagibus ignis.
 Inde ubi percaluit vis venti, vel gravis ignis
 Imperus inceffit : maturum tum quafi fulmen
 Percindit fubito nubem, ferturque corufcis
 Omnia luminibus luftrans loca percitus ardor :
 Quem gravis inlequitur fonitus, difplofa repente

Opprimere ut cœli videantur templa superne.
In ie tremor terras graviter pertentat, & altum
Murmura percurrunt cœlum : nam tota fere tum
Tempestas concussa tremit, fremitusque moventur :
Quo de concussu sequitur gravis imber, & uber,
Omais uti videatur in imbrem vertier æther
Atque ita præcipitans ad diluviem revocare :
Tantus discidio nubis, ventique procella,
Mittitur ardenti sonitus cum provolat ictu.

Est etiam cum vis extinctæ incita venti
Incidit in validam maturo fulmine nubem :
Quam cum percudit, extemplo cadit igneus ille
Vortex, quod patrio vocitamus nomine fulmen.
Hoc fit idem in parteis alias, quocunque tulit vis.

Fit quæque ut interdum venti vis missa sine igni,
Ignescat tamen in spatio, longoque meatu,
Dum venit, amittens in cursu corpora quædam
Grandia : quæ nequeunt pariter penetrare per auras:
Atque alia ex ipso conradens aere portat
Parvula, quæ faciunt ignem commissa volando :
Non alia longe ratione, ac plumbea sæpe
Fervida fit glans in cursu, cum multa rigoris
Corpora dimittens ignem concepit in auris.

Fit quoque, ut ipsius plagæ vis exciter ignem,
Frigida cum venti pepulit vis missa sine igni :
Nimirum quia cum vehementi perculit ictu,
Confluere ex ipso possunt elementa vaporis :
Et simul ex illa, quæ tum res excipit ictum :
Ut lapidem ferro cum cædimus, evolat ignis :
Nec quod frigida vis sit ferri, hoc secius illa
Semia concurrunt calidi fulgoris ad ictum :
Sic igitur quoque res accendi fulmine debet,
Opportuna fuit si forte, & idonea flammis.
Nec temere omnino plane vis frigida venti
Esse potest, ex quo tanta vi immissa superne 't :
Quin prius in cursu si non accenditur igni,
At tepescit tamen veniat commissa calore.

Mobilitas autem fit fulminis, & gravis ictus.
 Et celeri ferme pergunt sic fulmina lapsu :
 Nubibus ipsa quod omnino prius incita se vis
 Conligit, & magnum conamen sumit eundi..
 Inde, ubi non potuit nubes capere impetis auctum,
 Exprimitur vis, atque ideo volat impete miro,
 Ut validis quæ de tormentis missa feruntur.

Adde quod è parvis, ac levibus est elementis :
 Nec facile 'st tali naturæ obfistere quicquam :
 Inter enim fugit ac penetrat per rara viarum.
 Non igitur multis offensibus in remorando
 Hæsitæ : hanc ob rem celeri volat impete labens.

Deinde, quod omnino natura pondera deorsum.
 Omnia nituntur : cum plâga fit addita vero,
 Mobilitas duplicatur, & impetus ille gravescit :
 Ut vehementius, & citius, quæcunque morantur
 Obvia, discutiat plâgis itinerque sequatur.
 Denique, quod longo venit impete, sumere debet
 Mobilitatem, etiam atque etiam quæ crescit eundo,
 Et validas auget vireis, & roborat ictum.
 Nam facit, ut, quæ sint illius semina cunque
 E regione, locum quasi in unum cuncta ferantur,
 Omnia conjiciens in eum volventia cursum.
 Forfan & ex ipso veniens trahat aere quædam
 Corpora, quæ plagis intendunt mobilitatem.
 Incolumisque venit per res, atque integra transit
 Multa, foraminibus liquidis quia travolat ignis.
 Multaque perfringit, cum corpora fulminis ipsa
 Corporibus rerum inciderint, qua texta tenentur..

Dissolvit porro facile æs, aurumque repente
 Conservefacit : è parvis quia facta minute
 Corporibus vis est, & levibus ex elementis,
 Quæ facile insinuantur, & insinuata repente
 Dissolvunt nodos omnes, & vincla relaxant.

Autumnoque magis stellis fulgentibus alta
 Concurritur cœli domus undique, totaque tellus :
 Et cum tempora se veris floreatia pandunt..

Frigor

Frigore enim defunt ignes, ventique calore
 Deficiunt, neque sunt tam denso corpore mubes.
 Inter utrumque igitur cum coeli tempora constant,
 Tum variae causae concurrunt fulminis omnes.
 Nam fretus ipse anni permiscet frigus, & aestum:
 Quorum utrumque opus est fabricanda ad fulmina nobis
 Ut discordia sit rerum, magnoque tumultu
 Ignibus, & ventis furibundus fluctuet aer.
 Prima caloris enim pars, & postrema rigoris.
 Tempus id est verum: quare pugnare necesse est
 Dissimiles inter se res, turbareque mistas.
 Et calor extremus primo cum frigore mistus
 Volvitur, autumnique quod fertur nomine tempus.
 Hic quoque configunt hiemes aestatibus acres.
 Propterea sunt haec bella anni nominanda.
 Nec mirum est in eo si tempore plurima sunt
 Fulmina, tempestasque cietur turbida coelo,
 Ancipiti quoniam bello turbatur utrinque,
 Hinc flammis, illinc ventis, humoreque misto.

Hoc est igniferi naturam fulminis ipsam
 Perspicere, & qua vi faciat rem quamque videre:
 Non Tyrrhena retro volventem carmina frustra
 Indicia occultae divum perquirere mentis,
 Unde volans ignis pervenerit, aut in utram se
 Verterit hic partem, quo pacto per loca septa
 Insinuarit, & hinc dominatus ut extulerit se.
 Quidve nocere queat de coelo fulminis ictus.

Quod si Jupiter atque alii fulgentia divi
 Terrifico quatunt sonitu coelestia templa,
 Et jaciunt igneis, quo cuique est cumque voluptas,
 Cur, quibus incautum scelus aversabile cumque est,
 Non faciunt, icti flammis ut fulguris haerent
 Pectore perfixo documen mortalibus acre?
 Et potius nullae sibi turpis conscius rei
 Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
 Turbine coelesti subito conreptus & igni?
 Cur etiam loca sola petunt, frustra que laborant?

An con brachia suefaciunt, firmantque lacertos?
 In terraque Patris cur telum perpetiuntur
 Obundi? cur ipse finit, neque parcit in hosteis?
 Denique, cur nunquam coelo jactit urdique puro
 Jupiter in terras fulmen, sonitusque profundit?
 An simul ac nubes successere, ipse in eas tum
 Descendit, prope ut hinc teli determinet ictus?
 In mare qua porro mittit ratione? quid undas
 Arguit & liquidam molem, camposque natantes
 Præterea, si vult caveamus fulminis ictum:
 Cur dubitat facere, ut possimus cernere missum?
 Si nec opinanteis autem vult opprimere igni:
 Cur tonit ex illa parte, ut vitare queamus?
 Cur tenebras ante, & fremitus, & murmura concit
 Et simul in multas partes qui credere possis
 Mittere? an hoc ausis nunquam contendere factum,
 Ut fierent ictus uno sub tempore plures?
 At sæpe 'st numero factum, fierique necesse 'st,
 Ut pluiere in multis regionibus, & cadere imbreis,
 Fulmina sic uno fieri sub tempore multa.
 Postremo, cur sancta Deum delubra, suasque
 Discutit infesto præclaras fulmine sedes:
 Et bene facta Deum frangit simulacra? suisque
 Demit imaginibus violento vulnere honorem?
 Altaque cur plerumque petit loca? plurimaque hujus
 Montibus in summis vestigia cernimus ignis?

Quod superest, facile 'st ex his cognoscere rebus,
 Πῆναι: η: α: Graii quos ab re nominatarunt,
 In mare qua missi veniant ratione superne..
 Nam fit, ut interdum tanquam demissa columna
 In mare de coelo descendat: quam freta circum
 Ferviscunt graviter spirantibus incita flabris:
 Et quæcunque in eo tum sunt deprensa tumultu
 Navigia, in summum veniunt vexata periculum.
 Hoc fit, ubi interdum non quit vis incita venti
Rumpere quam coepit nubem: sed deprimit, ut fit
In mare de coelo tanquam demissa columna

Paulla-

Paullatim, quasi quid pugno, brachiique superne
Conjectu trudatur, & extendatur in undas :

Quam cum discidit, hinc praeumpitur in mare venti
Vis, & fervorem mirum concinnat in undis.
Versabundus enim turbo descendit, & illam
Deducit pariter lento cum corpore nubem.
• Quam simulac gravidam detrusit ad æquora ponti,
Ille in aquam subito totum se immittit, & omne
Excitat ingenti sonitu mare fervere cogens.

Fit quoque, ut involvat ventis se nubibus ipse
Vortex conradens ex aere semina nubis,
Et quasi demissum coelo præstera imitetur.
Hic ubi se in terras demisit dissolviturque :
Turbinis immanem vim provomit, atque procellæ.
Sed quia fit raro omnino, monteisque necesse 'st
Officere in terris : apparet crebrius idem
Prospectu maris in magno, coeloque patenti.

Nubila con crescant, ubi corpora multa volando
Hoc super in coeli spatio coire repente
Asperiora, modis quæ possint indupedita
Exiguïs, tamen inter se comprehensa teneri.
Hæc faciunt primum parvas consistere nubeis :
Inde ea comprehendunt inter se, conque gregantur,
Et conjungendo crescunt, ventisque feruntur
Usque adeo, donec tempestas sæva coorta 'st,

Fit quoque uti montis vicina cacumina coelo
Quam sint quæque magis, tanto magis edita fument
Assidue fulvæ nubis caligine crassa,
Propterea, quia cum consistunt nubila primum,
Ante videre oculi quam possint tenuia, venti
Portantes cogunt ad summa cacumina montis.
Hic demum fit, uti turba majore coorta,
Condensa, ac stipata simul cernantur, & udo
Vertice de montis videantur surgere in æthram.
„ Nam loca declarat sursum ventosa patere
„ Res ipsa & sensus, monteis cum ascendimus altos.
Præterea permulta mari quoque tollere toto

Corpora naturam, declarant littore vestes
 Suspensæ, cum concipiunt humoris adhæsum,
 Quo magis ad nubeis augendas multa videntur
 Posse quoque è falso confluere momine ponti.
 „ Nam ratio cum sanguine abest humoribus omnis.
 Præterea, fluviiis ex omnibus, & simul ipsa
 Surgere de terra nebulas, æstumque videmus :
 Quæ velut halitus, hinc ita fursum expressa feruntur,
 Suffunduntque sua coelum caligine, & altas
 Sufficiunt nubeis paullatim conveniundo:
 Urget enim quoque signiferi super ætheris æstus,
 Et quasi descendendo subtexit cærulea nimbis.

Fit quoque, ut hunc veniant in coetum extrinsecus illa
 Corpora, quæ faciunt nubeis, nimbosque volanteis.
 Innumerabilem enim numerum, summamque profundi.
 Esse infinitam docui : quantaque volarent
 Corpora mobilitate, ostendi, quamque repente
 Immemorabile per spatium transire solerent.
 Haud igitur mirum est, si parvo tempore sæpe
 Tam magnos monteis tempestas, atque tenebræ
 Cooperiant maria, ac terras, impenita superne.
 Undique quandoquidem per caulas ætheris omneis,
 Et quasi per magni circumspiracula mundi
 Exitus, introitusque elementis redditus extat.

Nunc age, quo pacto pluvius concreascit in altis
 Nubibus humor, & in terras demissus ut imber
 Decidat, expediam. Primum jam semina aquai
 Multa simul vincam confluere nubibus ipsis
 Omnibus ex rebus, pariterque ita crescere utrasque,
 Et nubeis, & aquam, quæcunque in nubibus extat,
 Ut pariter nobis corpus cum sanguine crescit,
 Sudor item atque humor quicumque est denique membris.
 Concipiunt etiam multum quoque sæpe marinum.
 Humorem, veluti pendentia vellera lanæ
 Cum supera magnum venti mare nebula portant.
 Consimili ratione ex omnibus amnibus humor
 Tollitur in nubeis : quo cum bene semina aquarum

Multa

Multa modis multis convenere undique adaucta :
Confertæ nubes vi venti mittere certant
Dupliciter : nam vis venti contridit, & ipsa
Copia nimborum turba majore coorta
Urget, & è supero premit, ac facit effluere imbreis.

Præterea cum rarefcunt quoque nubila ventis,
Aut diffolvuntur solis super icta calore :
Mittunt humorem pluvium, stillantque quasi igni
Cera super calido tabescens multa liquecat.
Sed vehemens imber fit, ubi vehementer utroque
Nubila vi cumulata premuntur, & impete venti.

At retinere diu pluvix longumque morari
Confuerunt, ubi multa fuerunt semina aquarum,
Atque aliis aliæ nubes, nimbique gigantes
Insuper, atque omni volgo de parte feruntur :
Terraque cum fumans humorem tota rehalat.

Hinc ubi sol radiis tempestatem inter opacam
Adversa fulsit nimborum aspergine contra :
Tum color in nigris existit nubibus arqui.
Cætera, quæ sursum crescunt, sursumque creantur :
Et quæ concrefcunt in nubibus omnia, prorsum
Omnia, nix, venti, grando, gelidæque pruinx,
Et vis magna geli, magnum duramen aquarum :
Et mora, quæ fluvios passim refrænat euntes :
Perfacile 'st tamen hæc reperire, animoque videre,
Omnia quo pacto fiant, quareve creentur,
Cum bene cognoris, elementis reddita quæ sint.

Nunc age, quæ ratio terrai motibus extet,
Percipe : & in primis terram fac ut esse rearis
Subter item, ut supera 'st, ventis, atq; undique plenam
Speluncis, multosque lacus, multasque lacunas
In gremio gerere, & rupeis, deruptaque saxa :
Multaque sub tergo terrai flumina tecta
Volvere vi fluvius, submersaque saxa putandum 'st.
Undique enim similem esse sui, res postulat ipsa.
His igitur rebus subjunctis, suppositisque,
Terra superne tremat magnis concussa ruinis.

Subter >

Subter, ubi ingenteis speluncas subruit ætas,
Quippe cadunt toti montes, magnoque repente
Concussu late dissipant inde tremores :
Et merito, quoniam plaustris concussa tremiscunt
Tecta viam propter non magno pondere tota.
Nec minus exsultant, ubi currus fortis equum vis
Ferratos utrinque rotarum succutit orbes,
Fit quoque, ubi magnas in aquæ vastasque lacunas
Gleba veritate è terra provolvitur ingens,
Ut jactetur aqua, & fluctu quoque terra vacillet
Ut vas in terra non quit conitare, nisi humor
Destitit in dubio fluctu jactarier intus.
Præterea ventus cum per loca subcava terræ
Conlectus parti ex una procumbit, & urget
Obnixus magnis speluncas viribus altas :
Incumbit tellus, quo venti prona premit vis :
Tum, supera terram quæ sunt exstructa domorum,
Ad cœlumque magis quanto sunt edita quæque,
Inclinata minent in eandem prodita partem :
Protractæque trabes impendent ire paratæ :
Et metuunt magni naturam credere mundi
Exitiale aliquod tempus, clademque manere,
Cum videant tantam terrarum incumbere molem.
Quod nisi respirent venti, non ulla refrænet
Res, neque ab exitio possit reprendre eunteis :
Nunc quia respirant alternis, inque graveſcunt,
Et quasi conlecti redeunt, ceduntque repulsi.
Sæpius hanc ob rem minitatur terra ruinas,
Quam facit : inclinatur enim, retroque recellit,
Et recipit prolapsa suas se in pondere sedes :
Hac igitur ratione vacillant omnia tecta,
Summa magis mediis, media imis, ima perhilum.
Est hæc ejusdem quoque magni causa tremoris,
Ventus ubi, atque animæ subito vis maxima quædam,
Aut ex:infecus, aut ipsa à tellure coorta
In loca se cava terræ conjecit, ibique
Speluncas inter magnas fremit ante tumultu :

Versa-

Verfabundaque portatur pòst incita cum vis ;
Exagitata foras erumpitur, & simul artam
Diffidens terram magnum concinnat hiarum :
In Tyria Sidone quod accidit, & fuit Ægis
In Peloponneso, quas exitus hic animai
Disturbat urbeis, & terræ motus obortus !
Multæque præterea ceciderunt moenia magnis
Motibus in terris, & multæ per mare pessum
Subfedere suis pariter cum civibus urbes.
Quod nisi prorumpit, tamen impetus ipse animai
Et fera vis venti per crebra foramina terræ
Dispertitur, ut horror : & incutit inde tremorem :
Frigus uti nostros penitus cum venit in artus,
Concutit invitos cogens tremere atque moveri.
Ancipiti trepidant igitur terrore per urbeis :
Tectâ superne timent, metuunt inferne, cavernas
Terrai ne dissolvat natura repente :
Neu distracta suum late dispandat hiarum :
Idque suis confusa velit complere ruinis.

Proinde licet quamvis cœlum terramque reantur
Incorrupta fore æternæ mandata saluti :
Attamen interdum præsens vis ipsa pericli
Subditat hunc stimulum quadam de parte timoris,
Ne pedibus raptim tellus subtracta feratur
In barathrum, rerumque sequatur prodita summi :
Funditus, & fiat mundi confusa ruina.

Nunc ratio reddunda, augmen cur nesciat æquor.
Principio mare mirantur non reddere majus
Naturam, quo tantu' fuit decursus aquarum,
Omnia quo veniant ex omni flumina parte.
Adde vagos imbreis, tempestatesque volanteis :
Omnia quæ maria, ac terras sparguntque rigantque.
Adde suos fonteis : tamen ad maris omnia summam
Guttai vix instar erunt unius ad augmen :
Quo minus est mirum, mare non auferere magnum.
Præterea magnam sol partem detrahit ællu.
Quippe videmus enim vesteis humore madentis

Exficcare suis radiis ardentibus solem.
 At pelage multa, & latè substrata videmus.
 Proinde licet quamvis ex uno quoque loco sol
 Humor parvam delibet ab æquore partem :
 Largiter in tanto spatio tamen auferet undis.
 Tum porro venti magnam quoque tollere partem
 Humor possunt verrentes æquora ponti :
 Una nocte vias quoniam per sæpe videmus
 Siccari, mollesque luti concrefcere crustas.
 Præterea, docui multum quoque tollere nubeis
 Humorem magno conceptum ex æquore ponti :
 Et passim toto terrarum spargere in orbe ,
 Cum pluit in terris, & venti nubila portant.
 Postremo, quoniam raro cum corpore tellus
 Est, & conjunctas oras maris undique cingit :
 Debet, ut in mare de terris venit humor aquai,
 In terras itidem manare ex æquore salso
 Percolatur enim virus, retroque remanat
 Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
 Confluit : inde super terras redit agmine dulci,
 Quâ via secta semel liquido pede detulit undas.
 Nunc ratio quæ sit, per fauceis montis ut Ætnæ
 Exspirent ignes interdum turbine tanto,
 Expediam : neque enim media de clade coorta
 Flammæ tempestas Siculûm dominata per agros
 Finitimis ad se convertit gentibus ora.
 Fumida cum coeli scintillare omnia templa
 Cernentes pavida complebant pectora cura,
 Quid moliretur rerum natura novarum.
 Hisce tibi rebus late 'st, alteque videndum,
 Et longe cunctas in parteis dispiciendum,
 Ut reminiscaris, summam rerum esse profundam,
 Et videas, cœlum summam totius unum
 Quam sit parvula pars, & quam multesima constet :
 Et quota pars homo terræ sit totius unus.
 Quod bene propositum si plane contueare,
 Ac videas plane : mirari multa relinquas.

Num quis enim nostrum miratur, si quis in artus
Acceptit calido febrem fervore coortam,
Aut alium quemvis morbi per membra dolorem?
Obturgescit enim subito pes, arripit acer
Sæpe dolor denteis, oculos invadit in ipsos:
Existit sacer ignis, & urit corpore serpens
Quamcunque arripuit partem, repitque per artus;
Nimirum, quia sunt multarum semina rerum:
Et satis hæc tellus nobis coelumque mali fert,
Unde queat vis immensi procrefcere morbi.
Sic igitur toti cœlo, terræque putandum 'st
Ex infinito satis omnia suppeditare,
Unde repente queat tellus concussa moveri,
Perque mare, & terras rapidus percurrere turbo,
Ignis abundare Ætnæus, flammescere cœlum.
Id quoque enim fit, & ardescunt cœlestia templa:
Ut tempestates pluvix graviore coortu
Sunt, ubi forte ita se tetulerunt femina aquarum.
At nimis est ingens incendi turbidus ardor.
Scilicet & fluvijs, qui non est, maximus eii 'st
Qui non ante aliquem majorem vidit: & ingens
Arbor, homoque videtur: & omnia de genere omni,
Maxima quæ vidit quisque, hæc ingentia fingit:
Cum tamen omnia cum cœlo, terraque, marique
Nil sint ad summam summai totius omnem.

Nunc tamen, illa modis quibus irritata repente
Flamma foras vastis Ætnæ fornacibus efflet,
Expeditam. Primum totius subcava montis
Est natura, fere silicium suffulta cavernis.
Omnibus est porro in speluncis ventus & aer.
Ventus enim fit, ubi est agitando percitus aer.
Hic ubi percaluit, calefecitque omnia circum
Saxa furens, qua contingit, terramque: & ab ollis
Excussit calidum flammis velocibus ignem:
Tollit se, ac rectis ita faucibus ejicit alte,
Funditque ardorem longe, longeque favillam
Differt, & crassa volvit caligine fumum:

Extr.

Extruditque simul mirando pondere saxa :
Ne dubites, quin hæc animæ turbida sit vis.

Præterea magna ex parti mare montis ad ejus
Radices frangit fluctus, æstumque reforbet.
Ex hoc usque mari speluncæ montis ad altas
Perveniunt subter fauceis : hæc ire satendum 'st,
„ Et penetrare mari penitus res cogit aperto :
Atque efflare foras, ideoque extollere flammæ,
Saxaque subjectare, & arenæ tollere nimbos.
In summo sunt ventigeni Cratæres, ut ipsi
Nominitant, nos quas fauceis perhibemus, & ora.

Sunt aliquot quoque res, quarum unam dicere causam
Non satis est, verum plureis, unde una tamen sit,
Corpus ut exanimum si quod procul ipse jacere
Conspicias hominis : sit ut omneis dicere causas
Conveniat lethi, dicatur ut illius una.
Nam neque cum ferro, neque frigore vincere possis
Interiisse, neque à morbo, neque forte veneno :
Verum aliquid, genere esse ex hoc, quod concio dicat,
Scimus : item in multis hoc rebus dicere habemus.

Nilus in æstati crescit, campisque redundat
Unicus in terris Ægypti totius amnis.
Is rigat Ægyptum medium persæpe calorem,
Aut quia sunt æstate Aquilones ostia contra
Anni tempore eo, quo Etésia flabra feruntur :
Et contra fluvium stantes remorantur, & undas
Cogentes sursum replent, coguntque manere.
Nam dubio procul hæc adverso flabra feruntur
Flumine, quæ gelidis à stellis axis aguntur.
Ille ex æstifera parti venit amnis ab Austro
Inter nigra virum, percocta que sæcla calore,
Exoriens penitus media ab regione diei.
Est quoque uti possit magnus congestus arenæ
Fluctibus adversis oppilare ostia contra,
Cum mare permotum ventis ruit intus arenam.
Quo fit uti pacto liber minus exitus amni.
Et proclivis item fiat minus impetus undis.

Fit quoque, uti pluviz forsan magis ad caput ejus
Tempore eo fiant, quo Etesia flabra Aquilonum
Nubila conjiciunt in eas tunc omnia parteis.
Scilicet ad mediam regionem ejecta diei
Cum convenerunt, ibi ad altos denique monteis
Contrusæ nubes coguntur, vique premuntur.
Forfit & Æthiopum penitus de montibus altis
Crescat, ubi in campos albas descendere ningueis
Tabificis subigit radiis sol omnia lustrans.

Nunc age, Averna tibi quæ sint loca cumq; lacusque,
Expediam, quali natura prædita consent.
Principio, quod Averna vocantur, nomen id ab re
Impositum 'st, quia sunt avibus contraria cunctis,
E regione ea quod loca cum advenere volantes,
Remigii oblita pennarum vela remittunt,
Præcipitesque cadunt molli cervice profusa
In terram, si forte ita fert natura locorum :
Aut in aquam, si forte lacus substratus Averno 'st.
Qualis apud Cumas locus est montemque Vesevum,
Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.

Est & Athenæis in moenibus, arcis in ipso
Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ,
Quo nunquam pennis appellant corpora rauca
Cornices, non cum fumant altaria donis :
Usque adeo fugitant non ira : Palladis acreis
Pervigilii causa, Graium ut cecinere poetæ :
Sed natura loci hoc opus efficit ipsa sua vi.

In Syria quoque fertur item locus esse, videri,
Quadrupedes quoque quo simulac vestigia primum
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
Manibus ut si sint divis mactata repente.
Omnia quæ naturali ratione geruntur,
Et quibus è causis fiant, apparet origo :
Janua ne his Orci potius regionibus esse
Credatur postea, hinc animas Acheruntis in oras
Ducere forte deos Maneis inferne reamur :
Naribus alipedes ut cervi sæpe putantur

Ducere de latebris serpentina sæcla ferarum.
 Quod procul à vera quam sit ratione repulsum,
 Percipe : namque ipsa de renunc dicere conor.
 Principio hoc dico, quod dixi sæpe quoque ante,
 In terra casualque modi rerum esse figuras :
 Multa, homini quæ sunt vitalia : multaque morbos
 Incutere, & mortem quæ possint accelerare :
 Et magis esse aliis alias animantibus aptas
 Res ad vitæ rationem, ostendimus ante,
 Propter dissimilem naturam, dissimileisque
 Texturas inter sese, primasque figuras :
 Multa meant inimica per aureis, multa per ipsas
 Insinuant nareis infesta atque aspera odore :
 Nec sunt multa parum tactu vitanda, nec autem
 Aspectu fugienda, saporeque tristia quæ sint.
 Deinde videre licet quam multæ sint homini res
 Acriter infesto sensu, spurcæque gravesque.
 Arboribus primum certis gravis umbra tributa 'st,
 Usqueadeo, capitis faciant ut sæpe dolores,
 Siquis eas subter jacuit prostratus in herbis.
 Est etiam in magnis Heliconis montibus arbos
 Floris odore hominem tetro consueta necare.
 Scilicet hæc ideo terris ex omnia surgunt
 Multa modis multis multarum semina rerum,
 Quod permitta gerit tellus, discretaque tradit :
 Nocturnumque recens extinctum lumen, ubi acri
 Nidore, offendit nareis consopit ibidem :
 Castoreoque gravi mulier sopita recumbit,
 Et manibus nitidum teneris opus effluit eij,
 Tempore eo si odorata 'st, quo menstrua solvit.
 Multaque præterea languentia membra per artus
 Solvunt, atque animam labefactant sedibus intus :
 Denique si in calidis etiam cunctere lavacris,
 Plenior & solio in fueris ferventis aquai :
 Quam facile in medio sit uti des sæpe ruinas ?
 Carbonumque gravis vis, atque odor insinuat
 Quam facile in cerebrū, nisi aquam præcepimus ante ?

At cum membra hominis percepit fervida febris,
 Tum fit odor vini plagæ mactabilis instar.
 Nonne vides etiam terra quoque sulfur in ipsa
 Gignier? & tetro concrefcere odore bitumen?
 Denique ubi argenti venas, aurique fequuntur,
 Terræ penitus fcrutautes abdita ferro:
 Qualeis exspirat fcaptefula fubter odores?
 Quidve mali fit ut exhalent aurata metallâ?
 Quas hominum reddunt facies? qualeifque colores?
 Nonne vides, audifve perire in tempore parvo
 Quam foleant, & quam vitæ copia defit,
 Quos opere in tali cohibet vis magna? necelfe 'ft
 Hos igitur tellus omneis exæfuet æfhus:
 Expiretque foras in aperta promptaque coeli.

Sic & Averna loca aliçibus fummittere debent
 Mortiferam vim, de terra quæ furgit in auras,
 Ut fpatium coeli quadam de parte venenet,
 Quo fimul ac primum pennis delata fit ales,
 Impediatur ibi cæco conrepta veneno,
 Ut cadat è regione loci, quæ dirigit æfhus:
 Quo cum contruit, hæc eadem vis illius æfhus,
 Reliquias vitæ membris ex om nibus aufert.
 Quippe etenim primo quafi quendam conciet æfhus:
 Polterius fit, uti cum jam cecidere veneni.
 In fonteis ipfos, ibi fit quoque vita vomenda,
 Propterea quod magna mali fit copia circum.
 Fit quoque ut interdum vis hæc, atque æfhus Avernî,
 Aera, qui inter aveis cunque 'ft terramque locatus,
 Difcutiat, prope uti locus hinc linquatur inanis:
 Cujus ubi è regione loci venere volantes,
 Claudicat extemplo pennarum nifus inanis:
 Et conamen utrinque alarum proditur omne.
 Hic, ubi niçtari nequeunt infiftereque alis:
 Scilicet in terram delabi pondere cogit
 Natura, & vacuum prope jam per inane jacentes
 Difpergunt animas per caulas corporis omneis.
 Frigidior porro in puteis æftate fit humor.

Rarefcit quia terra calore, & femina fiqua
 Forte vaporis habet, propere dimittit in auras.
 Quo magis eft igitur tellus affecta calore.
 Hoc fit frigidior, qui in terra 'ft abditus, humor.
 Frigore cum premitur porro omnis terra, coitque,
 Et quali concrefcit : fit fcilicet, ut coeundo
 Exprimat in puteos, liquem gerit ipfa calorem.
 Eft apud Ammonis faum fons luce diurna
 Frigidus, at calidus nocturno tempore feruit :
 Hunc homines fontem nimis admirantur, & acri
 Sole putant fubter terras fervifcere raptim,
 Nox ubi terribili terras caligine texit :
 Quod nimis à vera 'ft longe ratione remotum :
 Quippe ubi fol nudum contectans corpus aquai,
 Non quierit calidum fupera de reddere parte,
 Cum fupera læmen tanto fervore fruatur :
 Qui queat hic fubter tam craffo corpore terram,
 Percoquere humorem, & calido fociare vaporibus ?
 Præfertim cum vix poffit per fepta domorum
 Infinuare fuum radius ardentibus æftum ?
 Quæ ratio eft igitur ? nimirum terra magis quod
 Rara tenet circum hunc fontem, quam cætera tellus,
 Multaque funt ignis prope femina corpus aquai.
 Hinc ubi roriferis terram nox obruit umbris :
 Extemplo fubtus frigefcit terra, coitque.
 Hac ratione fit, ut tanquam compreffa manu fit,
 Exprimat in fontem, quæ femina cumque habet ignis,
 Quæ calidum faciunt laticis tactum acque faporem.
 Inde ubi fol ra diis terram dimovit obortis,
 Et rarefecit calido mifcente vapore :
 Rurfus in antiquis redeunt primordia fedis
 Ignis, & in terram cedit calor omnis aquai :
 Frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurna.
 Præterea folis radiis jactantur aquai
 Humor, & in luci tremulo rarefcit ab æftu :
 Propterea fit uti quæ femina cunque habet ignis,
 Dimittat : quafi fapo gelum, quod coarctat in fe,
Mittit.

Mittit, & exoluit glaciem, nodosque relaxat.

Frigidus est etiam fons, supra quem sita saepe

Supra jacit flammæ conceptæ protinus igni :

Tedaque consimili ratione accensa per undas

Conducet, quocunque natans impellitur auris :

Nimirum quia sunt in aqua permixta vaporis

Semina, de terraque necesse est fundiens ipsa

Ignis corpora per totum consurgere fontem,

Et simul expirare foras, exireque in auras,

Non tam viva tamen, calidus queat ut fieri fons.

Præterea dispersa foras erumpere cogit

Vis per aquam subito, sursumque ea conciliari :

Quod genus endo mari spirat fons dulcis aquarum,

Qui scatit, & saltas circum se dimovet undas.

Et multis aliis præbet regionibus æquor

Utilitatem opportunam sitientibus auris,

Quod dulcis inter saltas intervomit undas.

Sic igitur per eum possunt erumpere fontem,

Et scatere illa foras in stupam semina : quo cum

Conveniunt, aut cum teda corpori adherent,

Ardeant facile exemplo : quia multa quoque in se

Semina habent ignis super tedaque tenentes.

Nonne vides etiam, nocturna ad lumina lychnum

Nuper ubi extinctum admoveas, accendier ante,

Quam tetigit flammam, & tedaque pari ratione ?

Multaque præterea, prius ipso tacta, vapore

Eminus ardeant, quam communis labuar ignis.

Hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandum est.

Quod superest, agere incipiam quo fovere fiat

Naturæ, lapis hic ut ferrum ducere possit,

Quem Magnæta vocat patrio de nomine Graii,

Nagnetum quia sit patriis in sinibus ortus.

Hunc homines lapidem mirantur, quippe catenam

Sæpe ex anellis reddit pendentibus ex se.

Quinque etenim licet interdum, plurisquam videre

Ordine demissos levibus jactantur auris,

Unus ubi ex uno dependet subter adhaerens :

Ex alioque alius lapidis vim, vinclaque nescit :
 Usqueadeo permanenter vis pervaleat ejus.

Hoc genus in rebus firmandum est multa prius, quam
 Ipsius rei rationem reddere possis :

Et nimium longis ambagibus est adeundum :

Quo magis attentas aureis, animumque reposco.

Principio omnibus à rebus, quasunque videmus,

Perpetuo fluere, ac mitti spargique necesse est

Corpora, quæ feriant oculos, visumque laceßant :

Perpetuòque fluunt certis ab rebus odores,

Frigus ut à fluviiis, calor à sole, æstus ab undis

Æquoris exefor increrum littora propter :

Nec vani cessant sonitus manare per auras.

Denique in os falsi venit humor sæpe saporis,

Cum mare versamur propter ; dilutaque contra

Cum tuimur misceri absinthia, tangit amaror :

Usqueadeo omnibus ab rebus res quæque fluenter

Fertur, & in cunctas dimittitur undique parteis :

Nec mofa, nec requies inter datur ulla fluendi,

Perpetuo quoniam sentimus, & omnia semper

Cernere, odorari licet, & sentire sonorem.

Nunc omnes repetam quam raro corpore sint res,

Commemorare, quod in primo quoq; carmine claret.

Quippe etenim, quamquã multas hoc pertinet ad res

Noscere, cum primis hanc ad rem protinus ipsam,

Qua de disserere aggredior, firmare necesse est,

Nil esse in promptu, nisi missum corpus Inani.

Principio fit, ut in speluncis saxa superba

Sudent humore, & guttis manantibus stillent :

Manat item nobis è toto corpore sudor,

Crescit barba, pilique per omnia membra, per artus :

Diditus in venas cibus omneis, auget alitque

Corporis extremas quoque parteis, unguiculosque.

Frigus item transire per æs, calidumque vaporem

Sentimus : sentimus item transire per aurum,

Atque per argentiũ, cum pocula plena tenemus.

Denique per dissepta domorum saxea voces

Pervo-

Pervolitant, permanat odos, frigusque, vaporesque
 Ignis : quin ferri quoque vim penetrare sœvit,
 Undique qua circum corpus lorica coerces :
 Morbida vis quæcunque extrinsecus infirmatur.
 Et tempestates terra coeloque coortæ
 E coelo emotæ terræque repente facessunt,
 Quandoquidem nihil est, non raro corpore nexum.

Huc accedit, uti non omnia, quæ jaciuntur
 Corpora cunque ab rebus, eodem prædita sensu,
 Atque eodem pacto rebus sint omnibus apta.
 Principio terram sol excoquit, & facit are :
 At glaciem dissolvit, & altis montibus alte
 Extructas ninguæis radiis tabescere cogit,
 Denique cera liquefcit in ejus postea vapore,
 Ignis item liquidum facit æs, aurumque resolvit :
 At coria, & carnem trahit, & conducit in unum.
 Humor aquæ porro ferrum condurat ab igni,
 At coria, & carnem mollit durata calore :
 Barbigeras oleaster eo juvat usque capellas,
 Diffuat ambrosia quasi vero, & nectare tinctus :
 At nihil est, homini fronde hac quod amarius extet.
 Denique amaricinum fugitat sus, & timet omne
 Unguentum; nam, setigeris subus acre venenum 'st,
 Quod nos interdum tanquam recreare videtur.
 At contra nobis coenum teterrima cum sit
 Spurcities, eadem subus hæc res munda videtur,
 Infatiabiliter toti ut volvantur ibidem.

Hoc etiam superest, ipsa quam dicere de re
 Aggredior quod dicendum prius esse videtur.
 Multa foramina cum variis sint reddita rebus,
 Dissimili inter se natura prædita debent
 Esse, & habere suam naturam quæque, viasque,
 Quippe etenim variis sensibus animantibus insunt,
 Quorum quisque suam proprie rem percipit in se.
 Nam penetrare aliâ sonitus aliâque saporem
 Cernimus è succis, aliâ nidoris odores,
 Propter dissimilem naturam, textaque rerum :

Præterea manare aliud per saxa videtur :
 Atque aliud per ligna : aliud transire per aurum :
 Argentoque foras aliud, vitroque manare.
 Nam fluere hæc species, illæ calor ire videtur :
 Atque aliis aliud citius transminere eadem.
 Scilicet id fieri cogit natura viarum,
 Multi modis varians, ut paullo ostendimus ante.
 Quapropter bene ubi hæc confirmata atque locata
 Omnia confiterim nobis præposita, parata :
 Quod superest, facile hinc ratio reddetur, & omnis
 Causa patefiet, quæ ferri pelliciat vim.

Principio fluere à lapide hoc permulta necesse 'st
 Semina, sive æstum, qui discunt æra plagis :
 Inter qui lapidem, ferrumque 'st cunctique locatus.
 Hoc ubi manitur spatium, multumque vacet
 In medio locus : extemplo primordia ferri
 In vacuum prolapsa cadunt conjuncta, sit atque
 Annulus ipse sequatur, earque ita corpore toto.
 Nec res ulla magis primoribus ex elementis
 Indupedita suis arcibus connexa cohæret,
 Quam validi ferri naturæ frigidus horror.
 Quo minus est mirum, quod paullo diximus ante,
 Corpora si nequeunt de ferro plura coorta
 In vacuum ferri, quin annulus ipse sequatur :
 Quod facit, & sequitur donec pervenit ad ipsum
 Jam lapidem, cunctique in eo compagibus hæsit.
 Hoc fit item cunctas in partibus : unde vacet
 Cunque locus, sive ex transverso, sive superne :
 Corpora continuo in vacuum vicina feruntur.
 Quippe agitantur enim plagis aliunde, nec ipsa
 Sponte sua sursum possunt confurgere in auras.
 Huc accedit item, quare queat id magis esse :
 „ Hæc quoque res adiumento, motuque juvatur :
 Quod simul à fronte est anelli rarior aer
 Factus, inanitusque locus magis ac vacuatus :
 Continuo fit, uti qui post est cunctique locatus
 Aer, à tergo quasi provehat atque propellat.

Semper

Semper enim circum positis res verberat aer.
 Sed tali fit uti propellat tempore ferrum,
 Parte quod ex una spatium vacat, & capit in se.
 Hic ubi, quæm memoro, per crebra foramina ferri 'st
 Parvas ad parteis subeilliter insinuat:
 Trudit & impellit quasi navim velaque ventus.
 Denique res omnes debent in corpore habere
 Aera, quandoquidem raro sunt corpore, & aer
 Omnibus est rebus circumdatus appositusque.
 Hic igitur, penitus qui in ferro 'st abditus aer,
 Sollicito motu semper jactatur, eoque
 Verberat anellum dubio procul: & ciet intus
 Scilicet: atque eodem fertur, quo præcipitavit
 Jam semel, & quamquam in partem conamina sumsit.

Fit quoque ut à lapide hoc ferri natura recedat
 Interdum, fugere, atque sequi consueta vicissim.
 Exsultare etiam Samothracia ferrea vidi:
 Et tamenta simul ferri furere intus athenis
 In scaphiis, lapis hic Magnes cum subditus esset:
 Usque adeo fugere à saxo gestire videntur:
 Ære interposito discordia tanta creatur,
 Propter eas, quia nimirum prius æstus ubi aris
 Præcepit, ferrique vias possedit apertas:
 Posterior lapidis venit æstus, & omnia plena
 Invenit in ferro: neque habet quæ tranet, ut ante.
 Cogitur offensare igitur, pulsareque fluctu
 Ferrea texta suo: quo pacto respuit ab se,
 Atque per æs agitat, sine eo quæ sæpe resorbet.

Illud in his rebus mirari mittere, quod æstus
 Non valet è lapide hoc alias impellere item res.
 Pondere enim fretæ partim stant, quod genus aurum:
 Ac partim raro quia sunt cum corpore, ut æstus
 Pervolet intactus, nequeunt impellier usquam:
 Ligna materies in quo genere esse videtur.
 Inter utrasque igitur ferri natura locata,
 Æris ubi accepit quædam corpuscula: tum sit,
 Impellant ut eam Magnesi semina saxi.

Nec tamen hæc ita sunt aliarum rerum aliena,
 Ut mihi multa parum genere ex hoc suppedientur,
 Quæ memorare queam inter se singulariter apta.
 Saxa vides primum sola coalescere calce :
 Glutine materies taurino ita jungitur una,
 Ut vitio venæ tabularum sæpius hiscant,
 Quam laxare queant compages taurea vincla.
 Vitigeni latices in aqua fontibus audent
 Misceri, cum pix nequeat gravis & leve olivum.
 Purpureusque colos conchyli mergitur una
 Corpore cum lanæ, dirimi qui non queat usquam :
 Non si Neptuni fluctu renovare operam des :
 Non, mare si totum velit eluere omnibus undis.
 Denique res auro argentum concopulat una,
 Ærique æs plumbo sit uti jungatur ab albo.
 Cætera jam quam multa licet reperire ? quid ergo ?
 Nec tibi tam longis opus est ambagibus usquam,
 Nec me tam multam hic operam consumere par est :
 Sed breviter paucis restat comprehendere multa.
 Quorum ita texturæ ceciderunt mutua con.ra,
 Ut cava convenient plenis hæc illius, illa
 Hujusque : inter se junctura horum optima constat.
 Est etiam, quasi ut annellis, hamisque plicata
 Inter se quædam possint coplata teneri :
 Quod magis in lapide hoc fieri ferroque videtur.

Nunc, ratio quæ si morbis, aut unde repente
 Mortiferam possit cladem conflare coorta
 Morbida vis hominum generi, pecudumque catervis,
 Expediam. Primum multarum semina rerum
 Esse supra docui, quæ sint vitalia nobis :
 Et contra, quæ sint morbo, mortique, necesse 'st
 Multa volare ; ea cum casu sunt forte coorta,
 Et perturbarunt cælum, fit morbidus aer.
 Atque ea vis omnis morborum, pestilientiaque,
 Aut extrinsecus, ut nubes nebulæque superne
 Per cælum veniunt, aut ipsa sæpe coorta
De terra surgunt, ubi putrorem humida nacta 'st,
 Intern-

Intempestivis pluviisque, & solibus ista,
 Nonne vides etiam coeli novitate, & aquarum
 Tentari, procul à patria quicunque domoque
 Adveniunt? ideo quia longe discrepat aer.
 Nam quid Britannum coelum differre putamus,
 Et quod in Ægypto 'st, qua mundi claudicat axis?
 Quidve quod in Ponto 'st differre à Gadibus, atque
 Usque ad nigra virum, percoctaque sæcla calore?
 Quæ cum quattuor inter se diversa videmus,
 Quattuor à ventis, & coeli partibus esse,
 Tum color & facies hominum distare videntur
 Largiter, & morbi generatim sæcla tenere.

Est elephas morbus, qui propter flumina Nili
 Gignitur Ægypto in media, neque præterea usquam.
 Arthide tentantur gressus, oculique in Achæis
 Finibus, inde alius alius locus est inimicus
 Partibus, ac membris: varius concinnat id aer.
 Proinde ubi se coelum, quod nobis forte alienum 'st,
 Commovet, atque aer inimicus serpere coepit:
 Ut nebula, ac nubes paullatim repit, & omne
 Qua graditur, contrurbar, & immutare coactat.
 Fit quoque, ut in nostrum cum venit deniq; coelum,
 Corrumpat, reddatque sui simile, atque alienum.
 Hæc igitur subito clades nova, pestilentaque,
 Aut in aquas cadit, aut fruges perfidit in ipsas.
 Aut alios hominum pastus, pecudumque cibatus:
 Aut etiam suspensa manet vis aere in ipso:
 Et cum spiranteis mistas hinc ducimus auras,
 Illa quoque in corpus pariter sorbere necesse 'st.
 Consimili ratione venit bubus quoque saepe.
 Pestilintas, etiam pecubus balantibus ægor.
 Nec refert utrum nos in loca deveniamus:
 Nobis adversa, & coeli mutemus amicum:
 An coelum nobis ultro natura cruentum.
 Deferat, aut aliquid, quo non consuevimus uti:
 Quod nos adventu possit tentare recenti.

Hæc ratio quondam morborum, & mortifer ætus

Finis

Finibu' Cecropiis funestos reddidit agros,
 Vastavitque vias, exhaust civibus urbem.
 Nam penitus veniens Ægypti è sinibus ortus,
 Aera permenfus multum, camposque natanteis,
 Incubuit tandem populo Pandionis : omnes
 Inde catervatim morbo mortique dabantur.

Principio caput incensum fervore gerebant :
 Et duplicis oculos suffusa luce rubenteis.
 Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
 Sanguine, & ulceribus vocis via sepea coibat :
 Atque animi interpret manabat lingua cruore.
 Debilitata malis, motu gravis, aspera tactu.
 Inde, ubi per fauceis pectus complerat, & ipsum
 Morbida vis in cor mactum confluxerat agris :
 Omnia tum vero vitali claustra lababant.
 Spiritus ore foras tetrumolvebat odorem,
 Rancida quo perolent projecta cadavera rictu.
 Atque animi prorsum vires totius, & omne
 Languibat corpus, læthi jam limine in ipso.
 Intolerabilibusque malis erat anxius angor
 Assidue comes, & gemitu commissa querela.
 Singultusque frequens noctem persape, diemque
 Conripere assidue nervos & membra coactans,
 Dissolvebat eos, defessos ante, fatigans.
 Nec nimio cuiquam posses ardore tueri
 Corporis in summo summam ferviscere partem :
 Sed potius tepidum manibus proponere tactum,
 Et simul ulceribus quasi inustus omne rubere
 Corpus, ut est per membra Sacer cum diditur ignis.
 Fatima pars homini vero flagrabat ad ossa :
 „ Flagrabat stomacho flamma, ut fornacibus intus.
 Nil adeo posset cuiquam leve, tenueque membris
 Vertere in utilitatem ad ventum & frigora semper,
 In fluvios partim gelidos ardentia morbo
 Membra dabant, nudum jacentes corpus in undas.
 Multi præcipites lymphis putrealibus alte
Inciderunt ipso venientes ore parente.

Infedabiliter fitis arida corpora mersans
 Æquabat multum parvis humoribus imbrem.
 Nec requies erat ulla mali, defessa jacebant
 Corpora, mussabat tacito medicina timore,
 Quippe patentia cum totas ardentia nocteis
 Lumina versarent oculorum expertia somno :
 Multaque præterea mortis tum signa dabantur. .
 Perturbata animi mens in moerore metuque :
 Triste supercilium, furiosus voltus, & acer :
 Sollicitæ porro plenæque sonoribus aures :
 Creber spiritus, aut ingens, raroque coortus :
 Sudorisque madens per collum splendidus humos : :
 Tenuia sputa, minuta, croci contincta colore, .
 Salsaque per fauceis raucas vix edita tussi. .
 In manibus vero nervi trahier, tremere artus :
 A pedibusque minutatim succedere frigus
 Non dubitabat : item ad supremum denique tempus :
 Compressæ nares : nasi primoris acumen
 Tenue, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis, .
 Duraque : inhorrebat risum, frons tenta minebat : :
 Nec nimio rigida post strati morte jacebant : :
 Octavoque fere candenti lumine solis, .
 Aut etiam nona reddebant lampade vitam. .
 Quorum si quis (ut est) vitarat funera lethi, .
 Visceribus tetris, & nigra proluvie alvi ;
 Posterius tamen hunc tabes lethumque manebat : :
 Aut etiam multus capitis cum sæpe dolore :
 Conruptus sanguis plenis ex naribus ibat : :
 Huc hominis totæ vires corpusque fluebat. .
 Profluvium porro qui tetri sanguinis acre
 Exierat, tamen in nervos huic morbus & artus :
 Ibat, & in parteis genitales corporis ipsas. .
 Et graviter partim menuentes limina lethi.
 Vivebant ferro privati parte virili :
 Et manibus sine nonnulli pedibusque manebant
 In vita tamen, & perdebant lumina partim : :
 Usque adeo mortis metus his incesserat acer. .

Atque etiam quosdam cepere oblivia rerum
 Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.
 Multaq; humi cum inhumata jacerent corpora supra
 Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
 Aut procul absiliebat, ut acrem exiret odorem :
 Aut, ubi gustarat, languebat morte propinqua.
 Nec tamen omnino temere illis solibus ulla
 Comparēbat avis, nec noctibus sæcla ferarum
 Exibant sylvis : languebant pleraque morbo,
 Et moriebantur : cum primis fida canum vis
 Strata viis animam ponebat in omnibus ægram.
 Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
 Incomitata rapi certabant funera vasta :
 Nec ratio remedi communis certa dabatur.
 Nam quod aliis dederat vitaleis aeris auras
 Volvere in ore licere, & coeli templa tueri :
 Hoc alijs erat exitio, lethumque parabat.

Illud in his rebus miserandum & magnopere unum
 ærumnabile erat, quod, ubi se quisque videbat
 Implicitum morbo, morti damnatus ut esset,
 Deficiens animo mœsto cum corde jacebat
 Funera respectans, animam & mittebat ibidem :
 Idque vel in primis cumulabat funere funus.
 Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
 Ex alijs alios avidi contagia morbi :
 Nam quicunque suos fugitabant visere ad ægros,
 Vitæ nimium cupidi, mortisque timentes,
 Poenibat paullo post turpi morte malaque
 Desertos, opis experteis, incuria mactans,
 Lanigeras tanquam pecudes, & bucera sæcla.
 Qui fuerant autem præsto, contagibus ibant,
 Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
 Blandaque lassorum vox mista voce querelæ.
 Optimus hoc lethi genus ergo quisque subibat :
 Inque alijs alium populum sepelire suorum
 Certantes, lacrymis lassæ luctuque redibant.
 Inde bonam partem in lectum mœrore dabantur :

Nec

Nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.
Præterea jam pastor, & armentarius omnis,
Et robustus item curvi moderator aratri,
Languebant, penitusque casis contrusa jacebant
Corpora, paupertate & morbo dedita morti.
Exanimis pueris super exanimata parentum
Corpora nonnumquam posses, retroque videre
Matribus, & patribus natos super culere vitam,
Nec minimum partim ex agris agroris in urbem
Confluxit, languens, quem contulit agricolatum
Copia, conveniens ex omni morbida parti.
Omnia complebant loca, tecta que, quo magis eos cum
Confectos ita acervatim mors accumulabat.

Multa sui prostrata viam per, proque voluta
Corpora filanos ad aquarum strata jacebant,
Interclusa anima nimia ab dulcedine aquæ.
Multaque per populi passim loca promta, viasque
Languida semianimo tum corpore membra videres,
Horrido prædore, & pannis cooperta perire
Corporis inluvie : pellis super ossibus una,
Ulceribus tetris prope jam, sordique sepulta.
Omnia denique sancta Desini delubra replebat
Corporibus mors exanimis, onerataque passim
Cuncta cadaveribus coelestium templa manebant :
Hospitibus loca quæ complebant ædificantes,
Nec jam relligio divum, nec numina magni
Pendeantur : enim præsens dolor exsuperabat.
Nec mos ille sepultura remanebat in subæ,
Ut prius hic populus semper consuevit humari,
Perturbatus enim totus trepidabat, & unus
Quisque suum pro re consortem moestus humabat.
Multaque vis subita, & paupertas horrida fœcit,
Namque suos consanguineos aliena rogorum,
Insuper exstructa ingenti clamore locabant,
Subdebantque faceis, multo cum sanguine sæpe
Rixantes potius, quam corpora delerentur.

F I N I S.

TANAQUILLI FABRI
EMENDATIONES
ET

CONJECTURÆ

IN T. LUCRETII LIBROS
DE
RERUM NATURA.

CAPUT I.

PAGINA 8. Vers. 30. Atomos
videri non posse ut probet Lucretius, a-
it esse quædam corpora multis partibus
grandiora & ~~inædistera~~ quàm atomi
sunt, quæ ipsa tamen sub oculorum
sensum minime cadant; quo in genere ventos esse
Scribit:

Ne

*Ne qua forte tamen cœptes diffidere dictis,
Quod nequeunt oculis rerum primordia cerni;
Accipe præterea qua corpora tute necesse est
Conspicere esse in rebus, nec posse videri.*

*Principio venti vis verberat incita pontum,
Ingentisque ruit naues, & nubila differt:
Interdum rapido percurrent turbine campo,
Arboribus magnis sternit, montesque supremos
Silvifragis vexat flabris; ita perfurit acri*

Cum fremitu, sævitque minaci murmure pontus.

Primum omnium legendum videri possit propterea, non præterea; sed hoc perpaucillulum quiddam est præ ut quod jam dicam: Gravissimum enim in illis versibus mendum esse si dixerò, id dicam quod res est:

ita perfurit acri

Cum fremitu, sævitque minaci murmure pontus.

Quippe contra sensum faciat, qui orationem ad hunc modum formaverit: *VENTUS PONTUM* verberat, naues disjicit, nubila differt, interdum campos arboribus sternit, montesque supremos flabris suis vexat, **ITA FURIT PONTUS.** Vel puer facile viderit, redeundum fuisse ad *VENTUM* ipsum, non autem ad *PONTUM*; est enim bene & naviter ridicula, planeque *non bene* oratio. Quamobrem legendum,

ita perfurit acri

Cum fremitu, sævitque minaci murmure cœtus.

Quod jam probabo, ubi sic loqui solitum esse Lucretium ostendero. Ad hunc igitur modum in hoc ipso libro dixit,

flammas flore coorta.

Sic in II.

in Omne

Unde coorta queat nova vis irrumpere.....

Item *Sed quasi naufragiis magnis multisque coortis*

Lib. III. *Ex infinito que possint sorte coorta.*

Lib. VI. *Ventus ubi atq; anima subito vis maxima quædam*

Aut extrinsecus aut ipsa ab tellure coorta.

Iterum eodem in libro:

Et tempestat terra cœloque coorta.

Mab

Multi alii loci ex indicibus Lucretianis peti poterunt, ni satis sint qui modo allati fuere. Cæterum seu *còrtus* legas, seu *coortus*, perinde plane est; cum soleat Lucretius geminas vocales, ubi continuæ sunt, in eandem syllabam concludere. Ita lib. V. *cooperuisse* est quinque syllabarum tantum, quæ vox tamen sex syllabis constare debuerat:

.....*asque oppida cooperuisse.*

Ita in VI. *cooperiant* quatuor tantum syllabarum fecit:

Cooperiant maria.....

Alibi etiam *coolucrum* tetrasyllabum fecit. Nunc ad *còrtus* veniendum. Cærtum est in Cod. MS. Bertinii, quo usus olim est Dionys. Lambinus, eum versum,

Principio venti vis verberat incita pontū [vel portus]
sic scriptum esse,

Principio venti vis verberat incita còrtus;

Sed cum eam vocem non intelligerent interpretes, ex *cortus* fecere *portus*; quod hodieque in multis editionibus apparet; Qua in re bis peccarunt; nam in eo versu *portus* esse non potest; ut nec *còrtus*; Dein, uti videtur, illam vocem nihili esse existimarunt, quæ tamen & Latiniissima, & huic descriptioni maxime apta est, si modo in suam sedem, uti à me factum est, reducta fuerit; legendo scilicet,

ita persurit acri

Cum fremitu, sevitque minaci murmure còrtus.

Ex ignoratione autem hujus vocis factum item est, ut locus quidam in III. & alius in IV. quem, cum còventum fuerit, indicabimus, nondum ab ullo Interprete explicari potuerit. Quemadmodum vero non viderunt quid esset *cortus*, ita quoque quid esset *còptus* haud sane animadvertere potuerunt. Inde adeo nata illa est *ἡτορτα ἢ ἀμυχανία*, uti suo aperierur loco, quæ Interpretes invasit. Existimabant enim *còptus* esse *compitus*; qua in re haud sane leviter lapsi sunt.

Pag. 9. V. 6. Illustris vero venti comparatio cum fluvio est: Ita, inquit, fluunt venti, quemadmodum & fluvios ferri videmus:

*Nec ratione fluunt alia, stragemque propagant,
Quam cum mollis aqua fertur natura, repente
Flamine abundanti, quod largis imbris auget
Montibus ex altis magnas decursus aquai,
Fragmina conjiciens sylvarum, arbusaque tota.
Nec validi possunt pontes venientis aquai
Vim subitam tolerare: ita magno turbidus imbris
Molibus incurrens validis cum viribus amnis.
Dat sonitum magno stragem, volvitque sub undis
Grandia saxa, ruit quæ quidquid fluctibus obstat.
Sic igitur debent venti quoque flamina ferri.*

Sunt hæc plane admirabilia, fateor; iisque & Virgilius, & cæteri post Lucretium poetæ satis commode usi sunt: Sed quid hoc?

volvitq. subundis

Grandia saxa, ruit quæ quidquid fluctibus obstat.
Sane istud quæ nihil esse aliud possit, nisi quæ parte, per quem locum, aut in quantum, id est, quatenus, &c. Unde tamen quando erit ut sensus aliquis satis aptus emergat? nam quæ jungi nequit cum voce saxa. Præterea quod aiunt hoc loco quidquid positum esse pro quidque, id vero est quod haud facile probari posse scimus: neque vero, si probatum fuerit, res tamen in tuto fuerit. Legendum itaque semper existimavi,

Grandia saxa, ruunt quæ quidquid fluctibus obstat:
sensu tam plano quam necessario: *Fluvius saxa volvit, quæ saxa ruunt* (id est everunt, evellunt, erunt) *quidquid fluctibus obstat.* Esse autem activæ significationis rueri si probandum erit, non longe abeundum. Sequitur enim,

Quamlibet in partem res trudent ante ruuntque.
Ita alibi, *tauri cornibus ruunt equos ad terram, & mare ruit arenam, & ventus ruit naves.* Ita, cæteros agerem, ruerem, prosternerem. Terent. & alia apud
Pag.

Pag. 19. V. 37. Paulo inferius legitur :

Quin etiam multis solis redeuntibus annis

Annulus in digito subtertenuatur habendo.

Mihi autem maxime placeat, si legatur,

Quin etiam multis olim redeuntibus annis.

Idque, ut venustius & concinnius est, ita & elegantiores homines probaturos satis confido. Error natus est ex geminatione S, in multis, more imperitiorum librariorum.

Pag. 13. V. 8. Quidquid est, inquit Lucretius, id vel corpus est vel Inane :

Præterea nihil est quod possis dicere ab omni

Corpore sejunctum, secretumque esse ab Inani,

Quod quasi tertia sit numero natura reperta.

In versu tertio MSS. Codd. quidam habent quo, non quod. Sed non est tanti : debuerat enim expungi hic versus, quippe qui ex conclusione seu orationis clausula petitus & huc translatus sit : mox enim legitur :

Ergo præter Inane & corpora, tertia per se

Nulla potest rerum in numero natura relinqui.

Deinde & Latinitas vitiosa est : Nihil est quod possis dicere sejunctum, &c. Quod sit quasi tertia natura reperta.

Pag. 16. V. 3.

Et quæqueque magis cohibet res intus Inane,

Tam magis hiscebus, penitus tentata, labascit.

Videtur legendum,

Tam magis istibus hæc penitus tentata labascit.

Scio quidem esse qui per ista verba [hiscebus] ignem, humorem, &c. intelligant; sed hoc loco agitur de plagis in universum.

Pag. 16. V. 24.

quapropter longa diæ

Infinita ætas ante ætæ temporis omnis

Quod fregisset adhuc disturbans dissolvensque,

Nunquam relinquo reparari tempore posset.

Rem vero admirabilem, scilicet 1. Ætas longa diæ
infinita

infinita anteaſſit temporis? quid hoc? Si ſeriò loquendum, & libere, dicam: Nugas, & mera æreſia. Legendum enim,

quapropter longa dies, &

Infinita ætas anteaſſit temporis omnis, &c.

Notam illud:

Longa dies homini docuit parere leones.

Et hoc Lucretii in IV.

.....hæc puncto cernantur lapſa diei,
id eſt *temporis*. Neque unquam aliter ſcriplere, qui pure & Romano ore locuti ſunt.

Pag. 10. V. 9.

*Dicere porro ignem res omnes eſſe, neq; ullam
Rem veram in numero rerum conſtare, niſi ignem, &c.,*
In ſecundo verſu lego, non *rem veram*, ſed *naturam*:
---neq; ullam.

Naturam in numero rerum conſtare, &c.

Quippe concoqui illud non poteſt, *Nulla res vera in numero rerum conſtat*. Non enim hic de iis agitur quæ ſint & exiſtant vere & omnes, quod ſatius explicare non eſt neceſſe. Caterum apud Lucretium *in natura* paſſim ponitur pro re creata, id eſt producta, genita, ut alibi in lib. de *Mundo*.

Pag. 13. V. 9.

Sic alias aliis rebus mutarier omnes.

Aliquid ulceris hæc lincat neceſſe eſt: Latini enim ſermonis conſuetudo poſtulabat, ut ſcriberetur, *Sic alias aliis rebus res mutarier omnes*. At, inquit, error in metro fuerit: ſcilicet, gloſſema enim in veræ & germanæ lectionis locum invaſit. Neque dubitandum putem quin pro *mutarier* olim ſcripſerit Poeta *vertier*.

Sic alias aliis rebus res vertier omnes.

Frequenter enim uſurpat *vertere* in ea ſignificatione; ita in hoc ipſo libro:

.....& in rerum naturas vertier omnes.

Lib. II, *Naturam rerum mutare & vertere motus.*

Iterum. *Præterea nullas iidem res vertere ſeſe.*

.....in

.....in ignes omnia versat.

.....in pullos animales vertier ova.

Sic, Et cujusquomodi formarum vertere in ora.

Omitto cætera exempla quæ legenti occurrent. Illud autem *rebus res*, ut *rerum res*, *rem res*, præterquam quod necessarium est hoc loco, nisi Lucretium, lectissimæ & tersissimæ dictionis scriptorem, *Æp. l. c. et c.* dicemus, tam crebro usurpatum ab eo est, id ut amasse videatur. Exempla fidem fecerint.

Multarum rerum in rebus primordia mista.

Res putet immistas rebus latitare.....

Scire licet non esse in rebus res ita mistas.

Multarum rerum in rebus communia debent.

Postremo ante oculos rem res finire videtur.

Sed hoc satis: neque alia exempla huc concessisse attinet.

Pag. 25. V. 16.

Cum lapidi lapidem trimus, manare cruorem.

Primus ego, ni fallor, moneo, versum hunc adulterinum esse, atque adeo hinc ejiciendum. Nihil enim aliud in eo est quam quod in versu superiori lectum fuit:

Robore cum saxi franguntur, mittere signum

Sanguinis.....

Illud autem *manare cruorem*, nonne idem est cum *mittere signum sanguinis*? Sed unde natum putem, si roges, dicam: ex glossemate scilicet, aut aliquo consimili loco qui ad oram libri adscriptus à studioso lectore fuerat ad illa verba [*Robore cum saxi franguntur*]. Poterat quidem hanc Virgilii imitationem significasse.

Et torrere parant flammis & FRANGERE SAXO, qui locus haud dubie ex hoc Lucretiano expressus est: sed maluit addere illum Plauti ex *Afinaria*:

Num me illuc ducis UBI LAPIS LAPIDEM
TERIT?

id est in *pistrinum*.

Pag. 27. V. 17. *Debebat habere*] *Lego, debebit habere.*

habere, id est habeat necesse est. Mox lego quoque & videatur, pro ut videatur.

Pag. 29. V. 81. q.

Tandem deveniunt in tales disposituras,

Qualibus hæc rebus consistit summa creata.

Quamvis ita scriptum sit in optimis & luculentissimis editionibus, constat tamen hic errorem esse: neq; enim dubium est quin legendum sit, idque plane necessario,

Qualibus hæc rerum consistit summa creata.

ut & alicubi legi scio. Sensus autem est: deveniant in tales disposituras, qualibus summa rerum creata est. Illud enim qualibus ad disposituras refertur; quod facile viderit qui vel levissime sapiat: rerum autem summa est tota. ut alibi,

Nec summam rerum commutare ulla potest vis. Et,

Debeat ad nihilum jam rerum summa reverti.

Sed neque aliter in toto opere locutus est Lucretius. Itaque exemplorum satis est. Nunc ad secundum librum veniamus; Ibi enim occurrit, opinor, aliquid quod manu medicæ opus habeat.

CAPUT

C A P U T II.

PAGINA 33. V. 16.

*Hic tibi tum rebus timesacta velligiones
Effugiunt animo pavide, mortisque timores?*
Non possum ab animo meo impetrare, isthuc ut adpro-
bet, *velligiones timesacta pavide*; cum *pavidus*, & *timesactus* idem sint, nunc quidem: quamobrem labens
legerim,

Hic tibi tum rebus pavesacta velligiones

Effugiunt animo pavidum mortisque timores?

Solet enim noster conjunctiones aut transponere, aut longius paulo trahere: idque more veterum poetarum. Quin & Ovidium ipsum, cui tamen arti obsequitur maxime, idem fecisse satis ei constat, cui necior ille paulo est. Quod autem *pavidos timores* dixi legi velle, nihil me novi fecisse arbitror. Ita enim optimus quisque veterum loquitur: sic Ovidius *pavidos metus* alicubi vocavit, in Fastis opinor: alibi *pavidam formidinem*, in Metamorph. ut & *pavidum timorem*, nescio quo loco; nam hæc à memoria sunt. Qui otio abundabunt, plura his addent.

Pag. 34. V. 14.

Et quasi cursores vitæ lampada tradunt.

Debet hic versus aliud migrare; neque enim sedem suam occupat: sic igitur cum cum superioribus connectes, si me audieris:

Nec remoratur ibi: sic rerum summa novatur

Semper, & inter se mortales mutua vivunt:

Et, quasi cursores, vitæ lampada tradunt.

Qui non indiligenter legerit, is ita fieri debere satis ipse per se judicaverit.

Pag. 36 V. 17.

As, quæ sunt solida primordia simplicitate,

Cum

Cum per Inane means vacuum, nec res reformation

Nlla foris, arque ipsa suis è partibus intus,

Nullum, in quem exire locum conitice feruntur 3.

Debent nimirum præcellere mobilitate, &c.

Hic locus vulgò male explicatur, qui scilicet male legatur; Sic enim emendari oportuit,

At, quæ sunt solidâ primordia simplicitate,

Cum per Inane meant vacuum, nec res remanet

Atilla foris, QUI N ipsa fuit è partibus unum,

Unum, in quem coepere locum comitum FERANTUR.

Narus autem error est. *du-ré p. 100. c. 10. 11.* scriptoris librarii, qui ante oculos habebat versum illum, *As qua.* Docti viderint, Docti, inquam.

Pag. 41. V. 18.

Præter genus humanum, multæque natæ

Squamigerum pecudes, videt arbusta, ferasque

Et variae volucres, luctantia quaedam aquarum

Concepts, &c.

Ferri non potest istud *laxantia*; Quonquam enim probe scio usitatum fuisse apud veteris Latii scriptores *laxare aliquem*, pro *laxitia* perfundere, hilariorum reddere; (nam ecce prodit Livius Andronicus, neque rogatum venit, Lector,

Quamne oculos specie latavisti operabili ?) ...

tamen in hoc aptum huic loco id verbum est; quod, ne
videretur, et vetus superior in hunc per incuriam deduc-
tam est;

Squamigeron pedunc. & lora robusta, &c.

Legendum itaque *praevertis liquens*. *Liquens* autem *li-*
quentis erunt latius paludes fluvii, maris. Unde Virgi-
lius, qui Lucretium bene peritissimè exprimit, (quem
enim ante otulpa pocius habere, quàm Lucretium?) in
VI. *Æneid.* dixit.

Principio saltem de terra, campisque liquentes

- *Lucerne que globum domas, Titania que astra*

: Spiritus intra lit. Sac.

Ita Graeci, *ὑπερ ἀλφειᾶς, liquidas vias pro mari, flu-*
 vior, *etc. Primum autem in frequentia, vel bre-*
vem

vera esse vel longam, si mavis, usus & consuetudo poetarum satis ostendunt. Locus porro Livii, de quo modò agebam, apud Nonium Marcellum legitur.

Pag. 42. V. 22.

Quam noster suas, &c.

Videri alicui possit legendum esse *suas*, pro *sit*; sed nil mutandum; est enim illustris translatio; sed quae continuè tenebris obducta periret; deinde illius exempla innumera sunt apud Lucretium.

Pag. 44. V. 28.

Sed quod amara videtur eadem, qua fluvida constant,

Sudor uti maris est; minime id mirabile habentium.

Hic verò, sicubi aliàs, mirificos ludos præbent Interpretes. *Sudor maris*, inquiunt, *est aqua maris*. Bene sane. Sed quid ita tandem? Quia scilicet testimonio Aristotelis probari potest ex veteribus Physicis nonnullos ita fuisse locutos. Sed ego utrumque falsum esse omnibus suffragiis facile vincam; id quòd mox apparebit. Locus ille Aristotelis legitur in secundo Meteorologicorum pag. 555. edit. Parisiensis: en tibi hominis verba, ex cap. II, in quo de maris falsugine ex professo agit: *Ομοίως ὁ γὰρ αἶψα, καὶ εἰ περὶ πῶν ἰδρωτῶν τῆς γῆς τῇ τιμῇ διαφέρων, οὐταὶ πὶ σαφὲς εἰρηκέναι, καὶ ἀπὸ Ἐμπεδοκλῆος. περὶ ποιήσας γὰρ, &c.* id est, *Neque minus ridicule dixerit quispiam, uti ab Empedocle factum videmus, qui mare sudorem esse telluris dixerit, &c.* Hoc quidem loco Aristoteles solens more suo facit, ut meliores carpat; quasi scilicet agatur de genio τῆς διδασκαλίας: sed id aliàs videbitur; ad rem veniendum. Empedocles, διὰ μεταφωρῆς scribens, dixit, *mare esse sudorem terrae*; At Lucretius *sudorem maris* nominat, o bone: An igitur Lucretium inrer & Empedoclem quidquam erit quod utrique convenire possit? An vero, quod, si quid unquam aliud, ridiculum est, mare ipsum *sudor maris* fuerit? non, *aut opinor*. Deinde negamus hoc quoque, Lucretium *hæc de falsugine, seu, ut veteres loquebantur, de*

amarere

*amare magis egisse : Hoc enim sex septem demum
versibus inferius faciet :*

Et quo mixta putes magis aspera lævibus esse

Principiis, unde est Neptuni corpus acerbum,

Est ratio discernendi, &c.

Ubi Neptuni corpus mare est. Quamobrem satis confido fore neminem, cui de nostra conjectura, nisi si certa potius emendatio vocanda est, dubitandum videatur. Agitur enim tantum de sudore, qui, ut & lacrymæ, salus & amarus esse, vel sensus iudicio. vel auctoritate Aristotelis & Plutarchi, comprobatur. Legendum itaque :

Sudor amarus ut est, &c.

His addo & aliud ; Quod de Empedoclis sententia legerant Interpretes, si in locum convenientem conferre volebant, debuisse ea, quæ hic scripserunt, ad hos libri V. versus retulisse, ubi disputat Lucretius, qua ratione factum fuerit, ut mare è terra expressum sit. Ibi enim discrete sudorem terræ vocavit :

Inque dies quanto circum magis ætheris æstus,

Et radii solis coquebant unguis terram

Verberibus crebris, extrema ad limina apertam,

In medio ut propulsa suo condensâ coiret ;

Tam magis expressus salsus de corpore sudor

Augebat mare manando, camposque natantes.

Quid vero quod in MSS. Codd. ad oram horum versuum, de quibus superius actum est, adscriptum legitur, **DE SUDORE SALSO** ? non igitur aliter olim legebatur hic locus, quam ut à me restitutus fuit. Poterant fortasse hæc fusius tradi ; sed doctioribus scribimus, quibus hæc saterunt. Nam *salsum* & *amarum*, ἀλμυρὸν & πικρὸν, alterum pro altero sumi non est, opinor, cur probem, cum ea res notior sit, quam ut hinc illinc petitis ex utraque lingua testimoniis egere videatur.

Pag. 49. V. 21. *Divam prædicere*] Malim prædicere ; est enim significantius & plenius.

Pag. 56. V. 12.

Illud in his igitur fœdus meminisse decetbis
Leſio vulgata fuerat,

Illud in his igitur rebus meminisse decetbis :
 Sed illam uterque Interpretes mutavit ; legendo ne
rebus, sed *fœdus*. At nihil necesse fuit ; sic enim loqui
 amat Lucretius ; id quod uberrima exemplorum seg-
 probabit.

Illud in his rebus longe fuge credere, Memmi.

Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus.

Illud in his rebus non est mirabile .....

Illud in his obſignatum quoque rebus habere.

Illud in his rebus videor[sic legendum]*firmare potesſi*

Illud in his rebus nequaquam ſumere poſſis.

Illud in his rebus non addunt, Nec tibi exrum.

Illud in his rebus minime est mirabile habendum.

Illud in his rebus vitium vehementer ....

Illud in his rebus ne me arripuiſſe rearis.

Ibidem pag. 56. V. 15.

Sed magni referre ea primò quantula conſent

Senſile quæ faciunt, & quæ ſint prædita formâ,

Motibus, ordinibus, poſituris denique quæ ſint.

Liquido jurare poſſim, legendum, *quæ ſint* ; id ei
 quibus poſituris, &c. Ut verſa ſuperiori quæ prædit
 formâ, quod & arbitror lectum in aliquo exemplari
 fuiſſe. Sic in V.

..... *in tales venere meatus*

Qualibus hæc rerum genitur nunc ſumma novando.

Cui loco concinit quod in II. eſt.

Propterea magni quod reſert, ſemina quæque

Cum quibus & quali poſitura contineantur.

Pag. 60. V. 8.

Quid magis his rebus poterat mirabile dici,

Aut, minus ante quod auderent fore credere gentes

Nil, ut opinor: ita hæc ſpecies miranda fuiſſet,

Quam tibi jam nemo ſeſſus ſatiare videndi

Suſpicere in cæli dignatur lucida templa.

Locus depravatus ; neque enim ullius hominis eſt
 poteſt

potest, qui Latine sciat, ad hunc modum loqui: *nemo suspicit hanc speciem in cælum.* Legendum itaque

Quom [id est cum] tibi jam nemo scissus satiata uide di
Suspiciere in cæli dignatur lucida templa.

Quia diceret, *Et tamen, (ita assueti oculi sunt huic speculo,) nemo hodie dignatur suspicere in cælum.* Illud autem Tibi est *παράλογον* more Attico; quod apud meliores scriptores perulgatum est & tritum.

Ibidem pag. 60. V. 34.

conjecta repente

Magnarum rerum fierent exordia semper,

Terræ, maris, & cæli, generisq; animantium.

Pessime: neque enim SEMPER cum REPENTE convenire potest. Errorem autem ut viderent Interpretes, certe scripturæ varietas satis efficere debuerat: Hic enim versus in V. repetitus fuit, sed novo etiam mendo deformatus. Sic enim ibi legitur:

Tandem convenient ea, quæ conjuncta, repente

Magnarum rerum fiant exordia sæpe.

Sed & hic & illic scribendum est, non *semper*, non *sæpe*, sed *nempe*.

Magnarum rerum fierent exordia, nempe

Terræ, maris, & cæli, generisq; animantium.

Vitium autem ex compendiaris scribendi ratione natum est: nam pro *nempe* scribebant *nēpe*, unde precuderunt illud *sæpe*, quemadmodum ex *sæpe* in *semper* procreavere.

Pag. 62. V. 21.

Nam quæcunq; vides hilario grandescere adauctu,

Paullatimq; gradus ætatis scandere adultæ;

Plura sibi adsumunt, quam de se corpora mittunt,

Dum facile in venas cibis omnis diditur; & dum

Non ita sunt latè dispersa, ut multa remittant,

Et plus dispendi faciant, quam vescitur ætæ.

Versus sunt illustres, & ex penitissima corporum animatorum consideratione petiti; sed in illo,

Et plus dispendi faciant, quam vescitur ætas,
plane aliquid est quod contra Poetæ mentem faciat.
Constat quippe hæc verba, *quàm vescitur*, opposita illis
esse, *plus dispendi faciant*; itaque *vesci* significaret
acquirere, parare, &c. Cui rei Lingux Latinæ usus
reclamat. Quamobrem hunc locum ita semper legen-
dum existimavi:

Et plus dispendi faciant quam nancitur ætas.

Nancitur autem [id est, *acquiris*] cum verbum pro-
triti usus non sit, depravasse illi videntur, qui me-
moriam patrum mercede conducti libros describebant,
proque eo intrusisse, *nascitur*, quod nihilo melius
est; unde alii suum *vescitur* effinxerunt, quod ego
vitiosum esse arbitror. *Nancitur* autem fit à *nanc-*
cior; id à *nancio* est, quod olim usurpavit Grac-
chus, ut ex Prisciano novimus; Ex *nancio* autem
nova proles orta est *nanciscor*, quam recentior usus
retinuit. *Nancior* autem significat *occupo, prebendo,*
capio. In XII. tab. SI QUID PIGNERIS
NANCITOR, SIBI HABETO (ubi *nancitor*
veteris orthographiæ est pro *nancitur*) inde *renanci-*
tur apud Paulum Diaconum Festi Epitomistæ,
pro *reprehendis*, seu *iterum prebendis*. Cum au-
tem videam vocem antiquam, quæ in foro nostro
& tabulariis etiamnum obtinet, *des nants*, pro
pignoribus sumi, unde & *nantir* & *nantise*, &
nantia in Græco-Barbaro, facile adducor ut credam
è veteri jure Romano eam esse petitam, cum, ut dixi,
in XII Tabulis legatur, *Si quid pigneris nancitor,*
sibi habeto.

Ibid. pag. 62. V. 36.

*Nec satis est proquam largos exæstuat artus,
Unde queat tantum suboriri & suppeditare,*

Quantum opus est, & quod satis est, natura novare.
Mcnuit Lambinus tertium illum versum, *Quan-*
tum opus est, &c. In MSS. Codd, non repe-
riri; quem ipse genuinum Lucretianum arbitra-
tur, contra autem, hunc, *Nec satis est*, &c. Spu-
rium

rium esse contendit; Cur ita? nimirum non dispiciebat, qua ratione emendandus foret. Sic autem legendus videtur:

Nec satis est, præquam largos exastuas auctus,

Hnde, &c.

Cujus hic erit sensus: Ubi corpus ad crescendi cacumen venit, tunc destuere & minui debet, quia nihil satis est unde tantum suboriri possit, præquam exastuas largos auctus; id est, substantiam prius acquisitam amittit. Auctum enim vocat eam substantiam quæ illud aut illud corpus auctum est, ut de alibi.

CAPUT III.

PAGINA 65. Vers. 16.

(*dos,*
Nam quod saepe homines morbos magis esse timen-
Infamemque ferunt vitam, quam Tartara lethi,
Et se scire animi naturam sanguinis esse,

Nec prorsum quidquam nostræ rationis egere :

Ex istis quatuor versibus posteriores duos arbitror deleri oportere. Primum nihil opus illis est; dein, quænam in hæc Latinitas, *Natura animi est sanguinis*? Video quid velis; sed Barbarus sit & plane *abusus* qui ita loquatur. Ille autem versus,

Nec prorsum quidquam nostræ rationis egere,
 quid boni tandem habet? Hinc discimus rem profecto mirabilem, bellam, & elegantem Lucretianæ, scilicet! animum nostrum non egere nostra ratione. Qui hæc amant, faciat Deus ut ne unquam nostræ ament.

Ibid. p. 65. V. 21. *Si fert ita forte voluntas*] In MSS. quibusdam *fera voluntas*; in aliis, *fera voluptas*. Sed quia *no* fera priorem syllabam brevem habet, existimo esse glossema vocis alicujus, quæ hinc exciderit. Ea autem esse nulla alia potest quam *dira*; *Dirus* enim non est, quod vulgo putant, *decum ira immissus*, cum è Græco *δευς* natum sit. Ita Lucretius lib. 4, de impetu sævientis & impotentis amoris dixit,

Inritata tument loca semine, fitq; voluntas

Ejicere id, quod se contendis dira lubido.

& expresse magis post paulo scripsit,

Unaque res hæc est, cujus quam plurima habemus,

Tam magis ardescit dira cuppedine pectus.

Quod & Virgilius in se se transtulit:

An sua cuiq; Deus fit dira cupido.

Sic alicubi in Æneid. de Capitolio loquens,

Jam

Fam tum religio pavidos terrebat agrestes

Dira loci .....

Ad hunc modum *diritas* morum, in Tiberio Suetonii, *severitas* erat & asperitas; quod ex Cicerone firmari potest, qui *Fratres* illos *Terenianos* comparans, ait, in altero esse *diritatem*, in altero *comitatem*. Ita denique, (nam alia proferre haud lubet) *dirus hydrops*, apud Horatium sumi debet.

Pag. 67. V. 31.

.....*qui nobis moribundos deserit artus.*

Fieri non potest quin legendum sit,

.....*qui, nobis moribundis, deserit artus.*

Alioqui contra sensum locutus fuerit Lucretius.

Ibid. p. 67. V. 32.

Quapropter, quoniam est animi natura reperta,

Atque animæ, quasi pars hominis, redde harmoniæ

Nomen ab organico saltu delatum Heliconis,

Sive aliunde ipsi porro traxere, & in illam

Transstulerunt, propria quæ tum res nomine egebat.

Scio de harmonia quid dictum, fictum, scriptum fuerit; neque Aristoxenus ille Aristotelis discipulus eam opinionem primus induxit, cum jam ante Aristotelem ipsum, in Phædone, ubi de animorum immortalitate agitur maxime, tale aliquid scriptum à Platone fuerit. Sed cur *harmonia* nomen ab *Heliconis organico saltu delatum* dicat Lucretius, id vero unum est quod mihi nunquam placere potuit, quippe qui *montem organicum* seu *musicum*, (nam *Organici*, haud dubie *Musici* dicuntur, ut ex ipsomet Lucretio alibi constat) *montem*, inquam, *Musicum*, non magis quam *Grammaticum* aut *Dialecticum* dici posse putem. Inde adeo factum est ut semper legerim, neque adhuc scripsisse Lucretium aliter arbitrer:

Nomen ab organico cantu ductum cietharæ;

Sed cum ex *cietharæ*, id est *cietharæ*, ut *terræ*, *harmonia*, *aulæ*, & alia id genus, librarii in *Cietheronis* fecissent, facile fuit doctis, qui vitium in mero animadverterent, eam vocem mutare in *Heliconis*, ut *laboranti*

boranti versui subveniretur. Cætera autem, uti & corrupti carminis ratio postulabat, pro capitu ejusque mutata, versa, interpolata fuere. De hac nostra conjectura judicabunt qui & nasum habent & poeticæ facultatis expertes non sunt. Quod autem addit Lucetius;

Sive aliunde ipsi porro traxere ....

Non temere factum, cum *harmonia* sumatur etiam præ-junctura seu compage ligni vel solidioris alicujus materie. Inde apud Aristophanem ἀρμονία διασκευασμένη. Inde & Hesychius in quodam loco veteris scriptoris, quem ipse quidem non nominat, sed nos Herodotum esse scimus, ἀρμονία interpretatur οὐζὺν, seu conjunctionem,

Pag. 68. V. 35.

*Si minus offends vitam vis horrida lethi
Ossibus ac nervis disclusis intus adastra,
Attamen insequitur languor, terraq; petita
Suavis, & in terra mentis qui gignitur æstus,
Interdumq; quasi exurgendi incerta voluntas.*

Insigni errore, inquit Gifanius, hos quinq; versus notios esse putat Lambinus. Sed nec vere, neq; sine impudentia hæc loquitur Gifanius: nam Lambinus satis habuit dicere, vereri se, ne illi τὸ πρῶτον non sint. Et sane non aliter judicare potuit, qui videret unum ex illis aut obscurissimum esse, aut corruptissimum. Sed Pyrgopolinices noster cur postremum illum non explicavit?

..... & *in terra mentis qui gignitur æstus,*

Si corruptus est, danda saltem opera fuit, ut emendaretur. Sed homo malignus, invidusque vim τοχαστικὴν nullam habuit; neque ullo unquam in his literis iudicio valuit, quod ipsius editio plus mille ducentis locis facile probare possit. Ego autem cum rem ipsam, qua de loquitur poeta, attentius considerassem, pro his verbis,

& *IN TERRA MENTIS QUI gignitur æstus;
quæ nihil sani habent, legendum putavi,*

¶ INTERDUM MORIENDI *gignitur astus,*
Interdumque quasi, &c.

Hoc quid sit, norunt optime qui lipothymiam ex animi anxietate aliquando passi sunt: tunc enim non sine aliquo jucunditatis & suavitatis sensu *terram succidui petimus, & interdum mori lubet*, interdumq; voluntas incerta fluctuat inter vivendi moriendive consilium. Tale aliquid descripsit Virgilius in Didone moriente, cum jam sibi pugionem adegisset. Versus sunt plane admirabiles:

*Illa graves oculos conata attollere, rursus
 Deficit: infixum stridet sub pectore volnus.
 Ter sese attollens, cabitq; innixa, levavis,
 Ter revoluta toro est; oculisq; errantibus alto
 Quasi vitæ calo lucem, ingemuitque repensâ.*

Sed legenda illa in primis sunt, quæ à Michaelæ Montano scriptore Gallo, quæ de seipso, cum ex equo vi subita deturbatus esset, memoriæ mandavit. Quod enim hic Lucretius scribit, si emendatio nostra vera est, omnium optime interpretabitur Vir. Clarissim. Cæterum *moriendi astus* eris moriendi impetus, consilium certum, &c. Qui paulo tristiores sunt, vel à natura, vel ab ærumnis, hæc, opinor, probabunt; neque fortasse alii improbabunt. Nam pluribus agere ea ut confirmem, nec vacat, neque adeo lubet.

Pag. 79. V. 22.

*Sæm triplex animi est igitur natura reperta:
 Nec tamen hæc sat sunt ad sensum cuncta creandum;
 Nil horum quoniam recipit mens posse creare
 Sensiferos motus, quædam qui mente volutent.*
 Postremus versus ita in quibusdam editionibus legitur,

..... posse creare

Sensiferos motus quædam, quæ mente volutet;
 & ita habet editio Gifanii; sed ea lectione nihil nequius, aut ridiculum magis. Prior autem illa *stage* non potest, quid enim sani habet
 L. 5. id,

id, quod jam lecturus es? *Mens* nihil horum recipere
posse creare motus qui mente quadam volutent. Itaque
pro his verbis,

quadam qui mente volutent;

sic legendum existimo,

quæ omnia mobilitantur.

Certe ita postulat ratio, cui auscultandum est invitis
centum millibus MSS. Codicum. Nam de *mobilitantur*,
quod dicam nihil est, cum duobus tribusve locis id ver-
bum apud Lucretium reperiatur:

inde omnia mobilitantur.

& alibi in III. quoque

quæ omnia mobilitata feruntur.

Pag. 71. V. 12.

Nunc ea quo pacto inter sese mista, quibusq;

Compta modis vigeant, rationem dicere aventem

Abstrahis invitum patrii sermonis egestas.

Hoc unum quoque ex illis vocabulis est, quæ nunquam
ab Interpretibus intellecta fuere. Fateor quidem
comptum aliquando significare ornatum, aliqua præ-
stantia insignem, præditum, &c. Sed ei significati-
oni quid cum hoc loco Lucretii esse potest? Nihil
quidquam. Deinde ratio vociferatur, eo vocabulo
opus esse cui convenire possit cum *inter sese mista*,
quod videlicet colligationem, nexum, & vinculum
aliquod noter. Quare ne dubita quin legendum
sit *coapta*, sed melius *côpta*; quod etsi auribus no-
strorum hominum novum esse scio, non ideo tamen
minus certa, minusque necessaria erit emendatio. *Co-
aptus* autem seu *côptus* idem est quod alibi dixit
uniter aptus.

quibus è sumus uniter apti.

Vides, *Ex illis apti sumus*; quod hîc unica voce expres-
sit, *coaptum* dicens. Item alibi:

qui cætu conjugioque

Corporis atq; animæ consistimus uniter apti.

Adde quod in IV. locus est, qui facile & *πονηρὸν*
probet *π* *comptus* vitiosum esse. Quis enim Lat. ne sine
vicio

vitio dixerit *anima compta est cum corpore* ? quod tamen jam visurus es :

Atque animi quoniam docui natura quid esset,

Et quibus è rebus cum corpore compta vigeret:

Ibi itaque restituendum,

cum corpore cõpta vigeret.

id est, *uniser apta, coapta, connexa, omniq; dñora.*

Pa. 72, V. 5.

Est etiam calor ille anima, quem sumit in ira,

Cum serviscit, &c.

Legendum, *Est etenim*, quippe eorum rationem affert quæ in v. 17. scripserat,

Ne calor ac ventus seorsum, seorsumq; potestas

Aeris, &c.

Probat, inquam, esse in animo calorem, auram frigidam, & aerem temperatum: quasi diceret; Neque vero temere assero calorem esse in animo: *est etenim calor ille animo quem sumit in ira, &c.* Imo reliquas duas qualitates resumit & astruit in verbis qui mox sequuntur, auram, inquam, frigidam, & aerem temperatum:

Est & frigida multa comes formidinis aura,

Quæ ciet horrorem in membris, & concitat arma.

Est etiam quoq; pacati status aeris ille,

Pectore tranquillo qui fit, voluq; sereno.

Itaque hæc satis plana puto, iis ut æquus Lector acquiescat.

Ibid. P. 72, V. 36.

Illud in his rebus videor firmare potesse.

Quarundam editionum lectionem revocavi, necessario enim legendum est, *videor*, non *video*.

Pag. 73, V. 30.

Quod superest, si quis corpus sentire renutat, &c.

Vel manifestas res contra, verasq; repugnat.

Quid sit enim corpus sentire quis afferet [al. asseret]
unquam.

Postremus versus corruptus est; sic autem legi debet:

Quid

Quid sit enim corpus sentire quod asserat unquam.
Sententia plana & vera. *Quid sit enim* quod adserat
[id est, probet] *corpus nostrum sensu præditum esse, &*
vere sentire, nisi illud quod res ipsa docet? Explicat præ-
terea quod dixerat,

Vel manifestas res contra verasq; repugnat.

Neque enim petit poeta *Quid sit sensus?* (quod fa-
ceret tamen, si recepta lectio sequenda foret;) sed
ait hominem quemque sentire se sensu præditum
esse; itaque tanta mole argumentorum nihil esse
opus. Præterea hoc addam quoque, neminem,
qui quidem sani capitis fuerit, sic unquam locutu-
rum: *Quis homo id asseret nisi experientia?* ridi-
culum est ac delirum; & tamen ita loqueretur Lu-
cretius nisi mendum vidissemus; *quis id asseret, nisi*
quod res, &c.

Pag. 74. V. 12.

Illud in his rebus nequaquam sumere possis

Democriti quod sancta viri sententia ponit.

Hic versus in V. repetitus fuit; & quemadmodum
versum illum

Magnarum rerum fierent exordia semper;

quem in quinto repetitum etiam constat fuisse; mendo-
sum utrobique esse supra ostendi, idem de hoc quoque
sentio; quippe qui non putem, dici commode & ele-
ganter posse, *sancta sententia viri Democriti*, pro De-
mocrito ipso. Scio quidem apud Homerum *Vim*
Herculis, *Vim Priami*, ut & alia id genus apud Pin-
daram & Tragicos reperiri; pro Hercule, Priamo,
&c. Neque oblitus sum dici quoque *Cor Ennii*,
pro Ennio ipso; *Quin & miris sapientia Lælii*, apud
Horatium, Lælius ipse est *divinus*; & nos olim
congestis exemplis ex libris quæ Græcis, quæ Latinis,
id ostendimus, quia tunc otio abundabamus: Sed
illa exemplorum seges nihil ad hunc Lucretii locum.
Aliquo enim opus testimonio foret, ubi *cor viri Læ-*
lii, sapientia viri Catonis reperiretur. Quamobrem,
mi Lector, centies scribatur hic versus, centies repe-
tatur,

tatur, toties ego exclamavero, *Corruptus est*. Sed, dicēs, Quæ tua est sententia? Primum, si velim, licebit mihi dicere, ~~et~~ circa emendationem; dein aliquid, spero, dubitabundus asserere possim; si minus id licebit; æqui Lectores hunc meum conatum ita fortasse interpretabuntur, quasi si observationem aliquam circa vim & genium proprietatis Latinæ scripserim. Itaque pro

Democriti quod sancta viri sententia ponit.

legi posse arbitror,

Democriti quod sancta sibi sententia sumit.

Neque vero id sine exemplo: sic enim in I. scriptum alicubi est:

Id quod Anaxagoras sibi sumit.

Fortasse & alia alibi; & ita esse scio. Sumere autem vox est quam sibi Dialecticorum natio quasi propriam vindicavit, ut & *arripere*, quod ex Lucretio constat;

Pag. 79. V. 28.

Corpus enim atq; animans erit aer, si cohibero

Se se anima, atq; in eos poterit concludere motus.

Quos ante in nervis, & in ipso corpore agebat.

Et ratio & series versuum proxime superiorum probant locum hunc in optimis quibusque editionibus esse depravatum; legique debere, non *in eos*, sed *in eo*: quæ vox referri debet ad *aerem* [... *animans erit aer, si in eo motus suos edit*: Sensus est planissimus: *Si anima poterit non dissipari non in aere, sique in eo motus illos concludet, quos primo in venis agebat, tum vero rem ridiculam inferre licebit, aerem, scilicet, esse animantem; quod falsum. Ergo, &c.*

Pag. 83. V. 1. Probare conatur dentes sensu participari; idque ex eo ostendi ait, quod nonnunquam morbo tententur, doloremq; ex nimio aquæ frigore sentiant; Tum porro id quoque firmari experientia quotidiana ait, cum *lapidosum panem*, ut vocat Horatius, mandimus:

Namq; ita cœnexa est [anima] per venas, viscera, nervos;
Ossaq;

Ossaque, uti dentes quoque, sensu participantur :

Morbis ut indicat. & gelidai stringor aqual,

Et lapis oppressus subitis è frugibus asper.

Postremum versum quamvis ita legi in MSS. Codd. testentur Interpretes, & recte, quidem, inquit Gifaninus homo acutus, scilicet : tamen eum esse corruptum quovis pignore contenderim. Dissolvamus enim, quæso, *membra poetæ*, ex saluberrimo illo Horatii præcepto, videamusque quid ibi reperiatur, nil aliud certè quàm quod ante oculos habes : *Dentes sensu participantur, ut indicat lapis asper oppressus è frugibus subitis.* Istud scilicet, *subitis frugibus*, res bella est. quidni enim ? Sed tamen quæ illæ *subita fruges* ? Nemo explicabit, scio ; Dices, panem intelligi, id quod ego quoque sine monitore, sine præmonstratore videre haud difficulter poteram. Sed cur *subitus panis* dicetur ? an quia *repente* in os, quasi ossa, objectus est ? an fortasse quia *subito* veluti fungus in fimeto, ita repente panis in ore ortus sit ? Sed nugarum, & ineptiarum satis. Versum illum

Et lapis oppressus subitis è frugibus asper,
ita legere soleo,

Et lapis oppressus subitis offraetibus asper.

Qua voce, *offraetibus*, nulla unquam significantior, nulla magis Latina, magis propria, magisque ex ingenio rei & poetæ reperiatur, scio.

Ibid. P. 83. V. 7.

Quod si forte putas extrinsecus infusam

Permanare animam nobis per membra solere ;

Tanto quæque magis cum corpore fusa peribit.

Quid ? *quæque anima* ? ridiculum : lege, uti formula refutandi est,

Tanto nempe magis cum corpore fusa peribit.

Rem fufius explicare, otio abuti foret ; & miror tot doctos viros non animadvertisse tō & totō hujus lectionis.

Ibid. P. 83. V. 26.

Sin ita sinceris membris ablata profugit ;

Error

Error est: non enim id agitur nunc, *Utrum, cum anima abijt, integra remaneant membra;* (quis enim ea de re unquam dubitet?) sed, *Utrum, anima, cum abijt, deminuta sui parte, & libata recedat.* Vin' tu quaestio- nem, uti ab ipsomet Lucretio formata & concepta est, audire? En tibi:

Semina prater ea linquuntur, necne, animai

Corpore in exanimi?

Cetera tute ipse legere poteris me quiescente, me ta- cente. Quamobrem invitis & reclamantibus omnibus legendum est:

Sin ita sincera ex membris ablata profugit.

Sincera est integra, & illibata; (quod versus sequens ostenderit,

Ut nullas partes in corpore liqueris ex se.)

Addere poterunt *istius* & locum illum qui ante oc- currit:

Scinditur atqui anima quoniam natura nec uno

Tempore sincera existis, mortalis habenda est.

Pag. 84. V. 8.

Sed tamen his esto quamvis facere utile corpus,

Quam subeant .....

In posteriori versu legendum, *Quod subeant,* uti inge- niole & vere coniecit *** amicus meus, qui se prae mo- destia appellari noluit.

Pag 85. V. 26.

Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis

In capite, aut humeris, aut imis partibus esse

Posset, & innascei quavis in parte solet;

Tandem in eodem homine atque in eodem vase ma- neret.

Postremus illorum versus infra reperitur: sed & hic & illic mendosum esse arbitror, uti illos, qui tamen duobus in locis reperiuntur, ostendi su- perius mendosos esse. Facile autem confido fore, ut qui diligenter attenderit, fateatur ille legen- dum esse,

Tandem in toto homine aqua ut in toto vase maneret.

Est quidem in illo versu anapestus: sed ejus libertatis tot exempla sunt apud Lucretium, Virg. cæterosque poetas, præsertim vetustiores, iis ut proferendis supersedendum existimem. Ratio autem àra legendum suadet, cogit: Nam ex falsa suppositione, *Anima primum in capite, aut humeris, aut imis calcibus esset; tandem in toto homine, uti aqua in toto vase maneret. Quemadmodum aqua quæ infunditur, primo partem infimam vasis, mox mediam, denique totum vas & universum aëre implet.*

Pag. 89. V. 14.

Ex animo ut dicant, Brevis hic est fructus homullis; Jam fuerit, neq; post unquam revocare licebit.

Homullus, an, ut potius reor, *homillus* dici debeat; non est fortasse tanti, ut studiose quæzratur; id enim alii ante nos fecerunt: Sed nemo, quod quidem sciam, antehac monuit, esse in hoc loco gravissimum peccatum à librarii manu. Legendum enim est. .... *Brevis hic est fructus homilli*. Primum quia figura ingeniosior sit & magis morata, *homunculus*, si numerum singularem usurpes; (novum illud ..... *quid totus homuncio nil est!*) Dein quia, nisi vera nostra emendatio est, tum solœcismus in oculos involabit. [*Jam fuerit*] alioqui scribendum erat [*Jam fuerint*] *hōmilli*, scilicet. Totius enim loci hæc sententia est: Bene nobis & volupe faciamus; Genium memorem brevis ævi nunc placandi tempus est, seu corollas ille, seu vina, sermonesve suaves, & molliculas escas, aut, si quid etiam est jucundius, malit. Si nescis, hæc vera vitæ gaudia sunt; sed, cheu! quam cito prætervolant! Manum itaque injice: *brevis hic est fructus homilli*, horæ momento fuerit [id est perierit, ut, *Fuit Illud*] *neque post unquam revocare licebit*:

Infernia

T A N. F A B R I I N L I B. III. 233

*Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberas Hippolytum;
Nec Lethæa valet Theseum abrumpere caro
Vincula Pirithoo.*

Hæc erant quæ in III. priores Lucretii libros nocata habebam; Si erit tibi ut placere possint, Doctissime atque Humanissime Menagi, tum & ipsa mihi placebunt, meque bellum atque elegantem hominem putabo. Salmur. VI. Kal. Maii. M. DC. LXII.

C A P U T

CAPUT IV.

PAGINA 97. v. 2. & sequentibus. Agit hoc loco Lucretius de speciebus, quæ vulgo *Inventionales* ideo dicuntur, quod Barbari, qui has literas tractabant, *Inventionem*, pro intellectu usurpabant; quia scilicet in re Physica non est ut quidquam sine illis intelligas. Ait autem Poeta, *summis in rebus multa minuta corpora esse, quæ jaci possint*, &c. Et revera longe plurima esse ea debent; alioqui uno tandem perenne illud specierum effluvium foret? Quare fieri nulla ratione potest, quin in his versibus error sit:

Et multo citius, quanto minus impediri

Pauca queunt, ut sunt in prima fronte locata.

Vides eam esse Lucretii sententiam, corpora multa minuta esse in summis rebus, quæ quanquam sint multa, tamen tanto citius jaciuntur, quanto minus impediri possunt pauca. Id autem dicere non modo inconstantis hominis est, sed ejus etiam qui rei Physicæ imperitissimus sit. Quid enim? *Modo ait, modo negat*, ut ille Comici servulus. Itaque non, pauca legi, sed parva, necesse est. Pergit enim; & multa profundi ex rebus corpora ut probet, hos versus scribit:

Nam certe jaci atque emergi multa videmus

Non solum ex alto, penitusque, ut diximus antè,

Verum de summis, &c.

Pag. 100. V. 18.

Quapropter simulacra pari ratione necesse est

Immemorable per spatium transcurrere posse

Temporis in puncto: primum, quod parvula causa

Est, procul à tergo quæ provechat, atque propellat;

Deinde, quod usque adeo textura, &c.

At ego priorem illam rationem [quod parvula causa est,] si veritati minus esse consentaneam dixerò, id omnes,

omnes, qui in hoc genere studiorum aliquid vident, mihi assensuros esse confido. Quis enim unquam fando accepit? quis somniavit, eo citius moveri aliquid, quo infirmior causa sit, & principium moris imbecillius, & languidius? Contra certe faciunt quæ modò de luce solis scripserat:

In quo jam genere est solis lux, & vapor ejus;

Propterea quia sunt à primis facta minutis;

Qua quasi triduntur, perque acris intervallum

Non dubitant transire, sequenti concita plagis;

Suppeditatur enim confestim lumine lumen,

Et quasi procul stimuletur fulgure fulgur.

Hinc igitur ablegandum est istud parvula, & vera ac ingenua lectio in suam sedem jure postliminii revocanda:

.....*primum quod plurima causa*

Est, procul à tergo, &c.

Videbit Lector ipse, (quid enim pluribus opus est?) quanta hic absurditas antea lateret: *monstrum horrendum, ingens, &c.* Et tamen hoc illud est quod omnes legebant, quod omnes probabant. Nos, nisi fallimur, sanius.

Pag. 102. V. 1.

Isque ita per nostras acies perlabitur omnes.

In plurimis editionibus legitur, ut & in hac quoque scriptum est, *omnes*; sed legendum *omnis*. Neque enim intelligit *totam* aciem penetrari, (quod tamen fieri posset secundum Epicurum, neque video qui id negari posset.) Itaque sic alibi loquitur:

Et facit ut prius hunc omnem sentire queamus.

Item, *Qualia sunt vitri, species quæ transvalat omnis.* Cui loco opus esse aliquo temperamento videtur. Fortasse in Notis diceretur, si notas faciemus.

Pag. 102. V. 25.

Fama prospectum cum per se præbet apertum.

Cavendum est ne nobis arrideat doctorum quorundam conjectura, qui legunt, *aperta*. Neque enim, quantumvis vera videatur, *necessaria est*: Quippe *apertus*.

236 E M E N D A T I O N E S

apertus, significat *liberum*, *patentem*, &c. Virgilius expresse:

.....*Jovis ales aperto*

Turbabat caelo.....

Alibi : .....*campis exercitus ibat apertis.*

Pag. 106. V. 20.

*At collectus aquae digitum non altior unum,
Qui lapides inter sistit per strata viarum,
Despectum praebet sub terras impete tanto,
A terris quantum caeli patet altus hiatus:
Nubila despiciere & caelum ut videre videre, &
Corpora mirando sub terras abdita caelo.*

Prolixiori sermone opus non sit, mihi si probandum fuerit, postremum illorum versuum esse corruptum. In *lacunula*, quae aqua plena sit, *videmus*, ait Lucretius, & *caelum*, & *alia corpora*, *abdita caelo* mirando *sub terras*. Qui haec intelligent, ne ego illorum *despicere* & *solertiam* dilandabo; sed *judicium* tamen haud equidem scio an aequae celebrari debeat. Nam qua ratione *corpora sub terras abdita videantur in collectu aquae*, res notissima est vel pueris, qui vagi per vias & ludibundi lascivunt: Sed, si quis dicat, *corpora sub terras abdita sunt mirando caelo*, id vero est quod nec adulti, nec senes ipsi, opinor, intellexerint; Error itaque ibi sit necesse est; cuius sedem, causamque si quaeres, en tibi, in proximo est. Quippe in versu superiori legitur,

*Nubila despiciere & caelum ut videre videre,
Atque ibi cum forte scriptori librario oscitanti, ut sit, aut properanti, occurrisset illud caelum, effectum ex eo est, ut in versu quoque sequenti to caelo scripserit, cum tamen, ut legendum arbitror, scribere debuisset,*

*Corpora mirando sub terras abdita pacto.
id est, mira ratione, miris modis.*

Pag. 110. V. 7.

*Vallibus & cycni gelidis orti ex Heliconis:
Mirifica vero, sicubi alias, circa locum hunc vari-*
antium.

antium lectionum multitudo est ; nam in quibuldam libb. legitur,

Vallibus & validis ne tortis ex Heliconis ;

Quod qui intelliget, cum ego OBdipum, cum Tiresiam esse putabo : Sed in aliis ita est,

Vallibus & cycni nece detorti ex Heliconis ;

Tenebræ, *αφαρία*, nihil. In aliis,

Et gelidæ cycni nece torti ex antro Heliconis.

Nihilo fanius, ut vides. Ad eum locum Interpres, ille, inquam, Interpres, cui prope uni salutem & nitorem suum debet Lucretius, de lectione, quæ in hac nostra editione est, sic inter cætera scribit : *Hanc esse putavi veram & rectam scripturam, aus certe veræ proximam, non pugnaturus, si quis vel ingeniosior conjecturam afferat meliorem, vel, emendatiores codices nactus, scripturam veriore.* Hæc ad se se pertinere ratus Gifanius, sic locum hunc legendum esse monuit :

Vallibus & cycni nece torti ex Heliconis.

In quo vel pueris deridiculo esse potest ; ut in III. editione annotavit Lambinus. Idque nisi ipse demonstrasset, nos levi brachio facere potueramus. Quapropter cum Gifanius hic se turpissimè dederit, nec Lambinus suæ conjecturæ confidat satis ; videndum an quis Gifanio sagacior esse possit aut felicior ; Quod fiet, ubi rationem exposuerimus quamobrem Lambinus, conjecturam suam, quæ ipsa tamen certa videri potest, non tamen ulquequaque probavit. Uno verbo dicam, Latine dici non potest, ut ii probe norunt, qui studiose sermonis Latini proprietatem consectantur, dici, inquam, non potest ; *Cycni orti sunt ex vallibus Heliconis* : alioqui signa ficaret originem duxisse ex vallibus, inde ortos esse, &c. Quod nugatorium est. Sed enim ut jam in I. indicaveram, dicendum fuerat, ne dubitatus est hic locus :

Vallibus & gelidis cycni cōrti ex Heliconis.

Funda-

Fundamentum conjecturæ nostræ est in usu Latini sermone; tum præterea in vestigiis MSS. codicum, in quibus constanter legas vel *torti*, vel *ne tortis*, vel *ne torti*, &c.

Pag. 110. V. 37. De echone, seu vocis imagine, uti plus semel vocavit Horatius, verba faciens Lucretius hæc scribit:

Sex etiam aut septem loca vidi reddere voces,

Unam cum jaceres: ita colles collibus ipsis

Verborepulsantes iterabant dicta referre.

Sed ego istud *iterabant referre*, vitiosissimum esse semper arbitror. Tam enim cum patienter feram qui dixerit, *iterabant iterare*, quam qui dixerit, *israbant referre*. Scripserit itaque Poeta necesse est, non, ut vulgo legitur,

.....*iterabant dicta referre,*

sed

... ..*tradebant dicta referre.*

Ingeniosa scilicet & admirabili metaphora, ab iis ducta qui exceptum aliquid aliis perferendum mandant: quod etiam ducit *τὸ repulsantes*. Vim autem hujus vocis in versu quodam hujusce libri notabis:

Fit quoque de speculo in speculum ut tradatur imago:

Quod vides huic loco geminum germanum esse. Itaque finem facio. Erroris origo videtur esse *ἐν τῷ ἀνεπαλόντι* versûs superioris, quod incogitans exscriptor respexit; in eo epim elementorum similitudo hominem in fraudem conjecit. *Ita colles*. Sed unde fit, mendum est & quidem ejuscemodi, ut à nemine adhuc animadversum fuerit.

Pag. 111. V. 18.

Quod superest, non est mirandum, quâ ratione

Quæ loca per nequeunt oculi res cernere apertas,

Hæc loca per voces veniant, auresq; lacessant.

Conloquimur clausis foribus: quod sæpe videmus.

Clarissimus interpres, versum postremum esse plane ineptum, atque adeo ejiciendum, existimavit. At Gifanius ita ex veter. libb. restituendum credidit:

Conlo-

Conloquium clausis foribus quoque saepe tenemus.

Quid ibi fecerit, scire vis? nugas magnas. Neque enim illustrius ostendere potuit, quàm inops, quamque imparatus à judicandi facultate esset; quam denique miserabilis grammaticus (nostri illud ex Seneca patre, *miserabilis orator*) Nam ex editionibus aliis totus hic locus sic potius legendus, sic distinguendus erat:

.....auresq; laceffunt,

Cum loquimur clausis foribus, quod saepe videmus;
Sensum saltem commodiorem hxc lectio haberet; id enim probaret Lucretius, eà pervenire & penetrare voces, & sonos, quàm species visibiles trameare nequeant. Exemplum autem familiare est; cum videlicet astans aliquis ad oclusam januam, cum eo, qui intrus est, colloquitur. Tunc enim species visibilis transire nequit; at species *audibilis*, ea vero potest. Solet autem Lucretius, ubi quid probandum est, exemplum ~~invenit~~ aut ~~ducitur~~ illico subdere, quo res dilucescat magis, uti diligenti Lectori conitat. Hæc nostra, nisi multum fallimur, Gifaniani haud paulo meliora sunt, & rationi magis consentanea. Sed tamen, si, quod res est, dicam, in iis me non magno pere amo; nam de plano affirmare possum, id quod in Notis fortasse demonstrabitur, versum hunc subditivum esse.

Pag. 112. V. 1.

Hæc, queis sentimus succum, lingua atque palatum,

Plusculum habent in se rationis, plusque operis.

Ira quidem in editionibus Lambini, & simiolæ Gifanii legitur: sed mendose, si quid unquam mendose editum est: quod ut demonstrem, exemplis utar ex Lucretio ipso petitis; unde apparebit solere ipsum, positis principiis, eorumque proprietatibus & qualitatibus explicatis, cætera omnia facilia esse & aperta, dicere, neque ullam questionem proponi posse, cujus expediundæ ratio in promptu non sit. Exempla igitur convergentur; nam ab-

que

que iis sit, id ostendi, quod necesse est, haud quatenus. Illa nos pleno modio admetiemur. Sic en passant loquitur.

Illud in his rebus minime est mirabile, quare, &c.

Nunc facile ex his est rebus cognoscere quaque.

Sed quod amara vides, minime id mirabile cuiquam

Nunc alii, &c. haudquaquam ratio scruposa relicta e

Illud in his rebus minime mirabile habendum est.

Illud item non est mirandum, corporis, &c.

Nec tamen illud in his rebus mirabile constat,

Tantula quod....

Non ita difficile est rationem reddere verbis.

Nec tamen illud in his rebus mirabile debet

Esse, quod, &c.

Perfacile est tamen hac reperire, animoq; videre.

Postremo quid in hac mirabile tantopere est re ?

Illud item non est mirandum, qua ratione, &c.

Non, inquam, simplex his rebus reddita causa est.

Nunc facile ex his est rebus cognoscere, &c.

Quare etiam atq; etiam minime mirari est par.

Quod superest nihil est mirum simulacra moveri.

Ut non sit mirum, si in tales disposituras, &c.

Nec mirum, cum plena anima vesicula, &c.

Nec mirum est in eo si tempore talia fiant.

Perfacile est animi rationem exsoluere nobis.

Quo minus est mirum, mare non augescere magnum

Quo minus est mirum paullo quod diximus ante.

Hæc, nisi fallimur, satis multa sunt, ut ne plura addere sit necesse. Nam locum quemdam V. qui turpiter & ridicule corruptus est, non attingam; id tunc fiet cum illud deventum fuerit nunc autem quod in manibus est, id agamus. Quæstionem igitur proxime superiorem sic exorsus est Lucretius:

Quod superest non est mirandum, qua ratione

Quæ loca per ne queunt oculi res cernere apertas, &c.

Dein ubi rem ipsam per sese facillimam esse ad intelligendum demonstravit, nunc post allatam solutionem

de succo & gustatu agere incipit ; Antea dixerat mirandum non esse cur quâ visus trameare non soleat, eâ vocem trameare animadvertamus : nunc addit, ut legendum contendo,

*Nec, quæis sentimus succum, lingua atq; palatum,
Plusculum habent in se rationis, plusque operai.*

Quam lectionem in quibusdâ libris reperiri certum est, eamque à Lambino damnari aut certe in suspicionem vocari miror. Quod autem turbare videtur istud *plusculum* ; non debet : hoc enim loco eandem vim habet ac *plus*, uti & *ἄνευ λόγου* ostendit [*plusque operai*] At vero illud [*rationis*] non est quod quis fortasse existimet. Ratio enim hoc loco significat *tractationis difficultatem*, τὴν φιλοσοφίαν *argumentationes operosas*, &c. quod explicari debuerat. Hæc prolixius præter institutum nostrum ; sed tamen locum hunc Lucretii ita detersum dedimus & elucidatum, ejus ut operæ me haud pœniteat.

Pag. 112. V. 31.

*Porro omnes, quæcunque cibum capiunt animantes,
Ut sint dissimiles extrinsecus, & generatim*

Extima membrorum circumcaesura coerces,

Proinde & seminibus distant, variantque figurâ.

In secundo versu mendum sit necesse est: Debit enim Lucretius dicere, *Omnia animalia, ut sunt inter sese dissimilia, & varia illorum circumcaesura est, ita & seminibus distant, & variant figurâ.* Cave itaque legas *generatim* ; id est secundum unumquodque genus, seu speciem, ut nunc loquimur, scribi enim debet *variantim*. Primo sic omnino legendum esse probat versus posterior, qui à *paritate* eductus est : Proinde & *seminibus distant, variantque figurâ* ;

Argumentatio enim ex principiis bene procedit : *Dissimiles sunt inter sese, ait, & extima circumcaesura varia est, ergo & seminibus differunt, & variasfigurationes habent.* Addam & aliud quo res extra dubitandi aleam ponatur : Non agitur nunc de differentiis secundum unum quodque genus animalium,

quatenus scilicet Species à specie differt; Nam specie humana, quot sunt singularia seu individua, & variigustatus, &c. ergo. Vix enim duos homines reperias, neque fortasse unquam reperti sunt, in quibus omnia omnino similia seu paria fuerint, si ad numerum primorum corporum, ad eorum situm, & c. locationem, ad raritatem, & densitatem, figuras matuum, &c. veniendum sit; (notum illud Horatius *Tres mihi conviva multum*, &c.) Addit itaque infert & recte quidem,

Namque figurarum ut ratio motusque reposcunt,

Proinde foraminibus debent differre figurae,

Et variare vix proinde ac textura coerces.

Alia etiam ad eundem scopum tendunt, quæ huc transferre nihil necesse est.

Pag. 113. V. 37.

Hic odor ipse igitur, nares quicunque laceffit,

Est alio ut possit permitti longius alter.

Quod lecturus es, ad Latinitatis rationem pertinet videlicet dici non possit arbitror, ubi de duobus dicitur, *Alter est major alio*; scribendum enim, *altera major est*; arque adeo, donec exemplum: quod prolatum fuerit ex melioris ævi scriptore, gendum putabo,

Est illo ut possit permitti longius ille.

Quibus verbis, *illo* & *ille*, addita fuere glossæ: quæ in contextum operis recepta fuerunt, ut sit. Latinitatis Latinæ amatores quid velim norunt; alii et hæc & alia ejusmodi lineâ albâ signare solent. Sed nihil mihi cum illis est, neque esse velim.

Pag. 115. V. 6.

.....cientque

Tenuem animi naturam intus, sensumque laceffit.

Tenuis animi natura, mens est; itaque legendum

.....mentemque laceffunt.

Quod si probem, mora mera sit. Et ita esse ut dicitur Lector cate, videbis: alii, numerus erunt, &c. modo versum 11 pag. 115.

Tenuis enim mens est, & miræ mobilis ipsa.

Item vers. 21.

Mens animi vigilat, nisi quod simulacra laceffunt.
Ergo simulacra laceffunt mentem, ut legendum aio,
Adde, nec enim mora longa est, & v. 16. & 17.
pag. 114.

*Nunc age, quæ moveant animum res, accipe, &
Quæ veniunt. veniant in mentem, percipe paucis.*

Ibidem Pag. 115. V. 32,

*Nec ratione aliâ, cum somnus membra profudit,
Mens animi vigilat, nisi quod simulacra laceffunt.*
*Hæc eadem nostros animos, quæ, quom vigilamus;
Usque adeo certè ut videamur cernere eum, quem
Reddita vitæ jam mors, & terra potita est.*

Convenient licet harioli, haruspices, & quidquid u-
bique divinatriculæ artis est; nihil certi, nil boni
hinc elicient. Quid enim est, *Mors vitæ reddita?*
sed nihil urgeo; advocandi tempus dabitur: quid tan-
dem? mussant: nihil enim est quod respondeant.
Lege itaque, nam istud *Mors* glossema est, lege, in-
quam, fidenter.

Reddita vitæ jam pausa & terra potita est.
Pausa vitæ mors est; Ita in III.

Frigida quem semel est vitæ pausa secutus
Et antea in eodem libro,

Inter enim jecta est vitæ pausa.....
Bene autem *pausa vitæ reddita*; mortui enim eadem
fruuntur quiete, qua fruuntur qui nunquam nati sunt.
Sic enim locus hic intelligi possit.

Pag. 117. V. 21.

*Istud in his rebus vitium vehementer, & istum
Effugere errorem, vitareque præmeditator,
Lumina ne facias &c.*

Tanta in MSS. Codd. varietas est, uti monuit Lam-
binus, vix ut certi quidquam constituere possis: alii
enim habeant,

*Illud in his rebus vitium vehementer inesse,
Effugere errore, multareque præmetuentor.*

Alii autem :

Effugere errores multasque præmetuentur.

Quidam etiam :

Effugere errore, vitareque præmetuenter.

Sed Gifanius rem *etc. æxi* provexit, sic enim legit,

Illud in his rebus vitium vehementer inesto.

Admirabilem vero Latinitatem & dignam ejusmodi auribus. Ego autem, si quid in tanta verborum confusione tutò licebit tentasse, legam,

Illud in his rebus vitium vitare memento,

Effugere illorumque errorem præmetuenter,

Id est, caute, sedulo, confiderate. Sed hoc hariol est; tamen advocato judicio hariolamur.

Pag. 118. V. 21.

Quippe etenim fluere atque recedere corpora rebus

Multa modis multis docuit : sed plurima debent

Ex animalibus istis, quæ sunt exercita motu :

Tollendum ex oratione vitium est, legendumque... / *pluria.* Sic enim sentit Poeta, *multa* ex rebus inanimatis corpora recedere, sed longe *pluria* ex animalibus quæ motu exercita sunt, res plana est. Ita etiam lim peccatum infra fuerat,

Unaque res hæc est cujus quam pluria habemus, & quem locum restituit diligentissimus Interpres.

Pag. 119. V. 20.

.....hinc igitur rebus fit utrimque duabus, &

Mihi nè operoso & magno molimine probandum tibi legi debere, *.....his igitur rebus fit utrimque duabus*

Quid enim loci habeant tamen *hinc utrimque cum rebus duabus ?*

Pag. 124. V. 2.

Nec retinere semel conversum unius amore.

Revocandam esse arbitror, quorundam codicum lectionem, quæ talis est :

Nec retinere semel conceptum unius amorem.

Id verius quam si tripode ex Phœbi, &c.

Pag. 124, V. 30. Misera vero, si qua alia, amor est, nugæ, somnia, nihil, aut pœnæ nihil, si

pulchellis corporibus tenuia tantum simulacra decerpere licet. Quid igitur illud attinet, color verus, corpus solidum & succi plenum? quid, Flos ipse, &c. quid? quando omnia prætervolant.

Quando in amore Venus simulacris ludit amantes,

Et frustra comprehensa manus effugit imago,

Par levibus ventis volucrique simillima somno,

Hoc ipsum est quod apud Lucretium legis, hominem illius mercimonii haud imperitum:

Ex hominis vero facie pulchroque colore, inquit,

Nil datur in corpus præter simulacra fruendum

Tenuia, quæ vento spes raptat sæpe misella.

Sed tertius ille versus, Lector, placetne? Lambino certe displicebat; neque id injuria; illum itaque ut Lucretio patre indignum verso stylo confixit. At Gifanijus ita scribendum existimat:

Tenuia, quæ vento spes captat sæpe misella.

Ibique ad oram editionis suæ hæc adscribit: *In libris quidem, raptat; sed captat ego scripsi: vento, fortasse pro frustra, id est, quæ non tam sibi quam vento ut ea ille differat, captat: ita mox [frustra]que laborat].* Dii boni! Cur hæc non legerat Lambinus? quam belle, quam festive hominem adhibuisset!

Quid enim, quælo, vel Sphinx ipsa diceret? quis, nisi plane Latinitatis expers, scribat, *spes misella captas vento simulacra*? Deinde homo ingenio:us non vidit illud sæpe vitiosum esse; quod enim hoc loco asserit Lucretius, nos in amore simulacris tantum frui,

Nec manibus quidquam teneris abraderè membris,
id perpetuo verum est; si sæpe fieret, aliquando quoque non fieret. Itaque ubi primum per ætatem Lucretium legere paulo attentius coepi, ea una vox mendi suspicionem commovit; Ibique dubitabundus, hærens, defixus, steri aliquandiu, (nam sex septem dies locum hunc animo versavi, *id est captas* dico:) tum denique, sic Dii voluistis, ad veram lectionem pervenimus,

simulacra fruendum

Tenuia, quæ venti suevit raptare procella.
De hac emendatione eorum erit iudicium, qui poetæ sunt aut qui poetæ legerunt. Eam enim exemplis hinc illinc collatis firmare nihil necesse; quippe cuiuslibet obvia sunt.

Pag. 125. V. 24.

Unguenta & pulchra in pedibus Sicyonia rident.

Neminem ne adhuc animadvertisse, falsam esse, atque adeo ridiculam, in hoc loco scripturam & tamen ita res constat, ut ne dubitare quidem vel tantillum possis. Quomodo enim rident unguenta in pedibus? Deinde ea vox, si sensum rationi consentaneum haberet; hinc tamen ejicienda esset; legitur enim paulo inferius, & quidem loco apto & suo;

Pocula crebra, unguenta, coram, fecta parantur.

Eadem corrumpendi loci hujus causa fuit quæ ceterorum qui jam tales esse animadversi sunt; vicinia scilicet vocis alicujusquæ ad hanc [*unguenta*] proxime accedat: ea vero est *languent* in versu proxime superiori. Sed quid *unguentorum* loco substituendum sit, id verò est quod affirmare nequaquam ausim, cum hic error neque contra Latinitatem sit, neque contra materiam physicam, neque alia, quæ certa haberi queant: est enim *idæmonius* rerum, in quas impensæ & sumptus fiant. Fortasse scriptum fuerit, *unioque, & pulchra in pedibus*, &c. Nam & calceis additos uniones & margaritas fuisse notum est; fortasse etiam *fibulaque*; nam & fibulis gemmeis nonnunquam utebantur luxuriosi nepotes. Sed & multa alia possent substitui; Ad summam, Deo aliquo opus sit, ut de varietate lectionis constet. Locum judicavi; si quid opis in MSS. codicibus, alii jam admoniti eam rem curabunt.

Pag. 127. V. 5. De inconstantia amatoris. Modo exclusus lacrymis limen & postes durioris amiculæ rigabat, modo unguentis illinebat, aut aspersis floribus nungebat; Deos atque astra incusabat; nihil denique se miserius quidquam deplorabat; tandem re-
serata

serata janua est, ibi tum homo noster consilium suum damnat; Vix facis ingressus est, cum jam ingreditur, &c.

*Quem si jam admissum venientem offenderit aura
Una modo, causas abeundi quærat honestas.*

Ita vulgo legitur; Sed quomodo tandem stare possit *venientem* cum *admissum*? Itaque tolerabilior aliorum codicum lectio est, *veniens aura*, nisi si conjectura nostra probari potest.

Quem si jam admissum vel veni offenderit aura.

Id est vel levissima res, solum, pluma, malca, &c.

Pag. 119, V. 24.

Clunibus ipsa viri Venerem si lata retrahet.

Turpicula res est, atque adeo paucis attingenda; sed attingenda tamen: quod ita faciemus ut Stoicorum dogmati, qui τὴν σπουδὴν ὑπὸ πᾶσι & simpliciter loqui volunt, non pareamus. Dico igitur depravatum esse hunc versum,

Clunibus ipsa viri Venerem si lata retrahet;
legendamque.

Crissans ipsa viri Venerem si lata retrahet.

Miram vero Criticæ audaciam inquires; fateor; sed clementer & placide, nisi molestum est; Donatum audi ad Eunuchum Terentii Act. III. Sc. I. in ea verba, [FORTE HABUISCORTUM] ubi inter cætera hoc scribit: *A parte ergo sui meretrices scorta dicuntur, vel donatū crissans, quod Grace palpitare intelligitur, quod illa faciunt saltando assidue, vel potius CRISSANDO, ut Lucretius ait Lib. IV. ob eam causam ut concinatore Venerem exhibeant viris, aut sibi abigant conceptum, &c.* Planissime ergo scripserat Poeta non *Clunibus*, sed *Crissans*: Dubitari enim non potest, quin hunc Lucretii locum ante oculos haberet Donatus, cum cætera, quæ profert, hic legatur;

*Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnat,
Cui loco hæc Donati verba respondent [aut sibi abigant conceptum.] Illa autem [ob eam causam ut concin-*
cinno-

cinniorem Venæ rem exhibeant viris] quo tendunt tandem, nisi ad Lucretiana quæ legis?

Et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset.

Quare non est ut alium locum respexerit Terentii Interpretres, quam qui nunc nobis in manibus est. Sed quid istud monstri est; *Crissans*, unde terrarum adventum fuit? Illæ ipsæ docebunt, ô bone, de quæ agitur; Tu mihi ad illas pergito. Martialem tamen legisse poteras; vel fortasse leges. Saltem auctor obsceni carminis, si memini satis, olim scripserat,

Crissabat tibi fluctuante lambo.

Scin' quid sit *fluctuante*? illud ipsum est quod dixerat Lucretius, *Atque exossato cetero omni pectore fluctus*. Nihil, inquis, doctor abeo. Quid, illud Satyrici autem *Romule ceves*? Non intelligo, dices; Ipse autem non interpretor; quanquam de admittenda veterini pecoris, & ceterorum animantium loqui & jus & fas sinebant; sed de homine, grave piaculum est scilicet.

Ibidem Pag. 129. V. 27. *seminis istum.*

Lego, *semini* jactum. Primum nunquam dictum est, iecere semen, sed jacere; deinde metaphora ab agro colendo & serendo ducta est, uti probat, tum illud *fulci*, tum *vomerem*; & alibi, *muliebria conserat arva* & Gr. *ἐν ἀγρῷ παίδων*, & alia sexcenta.

Ibidem Pag. 129. V. 28. *Idque sua causa, &c. ne complerentur, &c.*] Lego, *hacque ipsa causa*. ita enim ratio postulat. & sane ita alibi locutus Lucretius est in v.

Illâ ipsâ intervalla nihil de corpore libant.

Adde quod in MSS. Codd. legitur,

Ipsa sua causa consueverunt scorta moveri.

CAPUT V.

PAGINA 131. V. 31

*Quisve valet verbis tantum, qui fundere laudes,
Pro meritis, ejus possit, qui talia nobis, &c.*

MSS. Codices constanter habent vel *ingere*, vel *fundere*; G. fanius autem legendum conjecit, *ingere*. In eum locum hæc, quæ ad rem faciant, scribit Interpres, dum illud *ingere* impugnat: *Deinde hoc totum, quis fingere laudes, &c. non sinceram sonat, significat enim, veras laudes non futuras. At nonne ridiculum est profiteri se aliquem falsis laudibus ornare velle? Sed ibi Vir doctus & memoriosus oblitus sui est: fingere enim, ut ex infinitis locis M. Tullii constat, idem est ac πλασσειν Græcorum, figurare, scilicet, formare, &c. unde & *fictores* qui Græcis semper, & Latinis nunquam, *plastæ* dicuntur. Egregia itaque metaphora usus est Lucretius, quæ scilicet à *fictorum arte* seu *plastica* ducta sit: ita Cicero in libb. de Orat. dixit, *volucres fingere atque construere nidos: alibi, vis quæ finxit hominem*. in Acad. Iterum in cl. orator. *Peripateticorum institutis commode fingitur oratio*, id est: πλαστικῇ, συνήθειαι. Sed Horatius, nonne in 4. dixit,*

operosa parvus

Carmina fingo?

Quare hic locus Lucretii sic legi, & tuto quidem potest:

Quisve valet verbis tantum, quis (id est quæ) fingere laudes.

Pro meritis, &c.

Pag. 134. V. 29.

Sicut in æthere non arbor, &c. usque ad tricesimum quintum V.

Tandem in eodem homine, &c.

Probare suscepit Lucretius, sidera, cœlum, animam non esse 3 sed cum hi quatuor versus,

M. 5;

Hæc

*Hoc si posset enim, multo prius ipsa animivis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset, & innasci quavis in parte soleret,
Tandem, &c.*

Cum, inquam, hi quatuor versus ad materiem, qua de agitur, nil faciant, huc illos temere ex III. cum cæteris translatos fuisse arbitror. Lector judicabit.

Pag. 139. V. 28.

Denique non monumenta virum dilapsa videmus ?
Hunc versum Lucretii non esse dejerare possim ; probare autem, *hic labor est* : sed qui sensum aliquem veteris Musæ habent, ii pedibus in sententiam nostram ibunt. Cerre minus in clausula orationis dicit quam in principio dixerat.

Ibidem Pag. 139. V. 29.

Cedere proporro subitoque senescere casu ?
Ita constanter habent veteres libri, nisi quod in quibusdam legitur,

Omni que proporro subitoque senescere casu ?
Sed vide quam in hoc genere literarum nil quidquam neglectum sit. Istud *omni que* vitiosum est, neque erit unquam, id ut vel *diutius* vel metri ratio pati possit ; & tamen ejus unius vocalæ ope vestigia veræ lectionis deprehendimus. Sed largiori sermone opus est, cujus veniam, petimus. Dixerat antea : Nonne lapides & structuræ ædificiorum ruunt, & turres ac saxa ab ævo vincuntur ? nonne ipsa templa, sedentibus, atque etiam invicis diis, senio defessa labuntur ? Omniaque ut porro, cujus illa cumque generis sint, senescere, abire, obire perire ut credas, nonne & silices ipsos, rupesque, solidissima terræ corpora, senescere ante oculos vides ? Nunc locum integrum exponam, & ita exponam, uti distingui & legi debere videtur :

Denique non lapides quoque vinci sernis ab ævo ?

Non altas turres ruerè & putrescere saxa ?

Non delubra Deum, simulacraque fessa fatisci ?

Nec sanctum numen sati protollere fines

Possè ? neque adversus naturæ fœdera niti ?

*** hinc

*** Hinc versum sustuli.

Omniaque ut porro subitoque senescere credas,

Non ruere avolsos felices à montibus altis ?

Repetendum autem *non cernis* ex v. 1. unde ceteræ interrogationes pendent. De usu hujus particulæ cumque dicerem quod fortasse non poenitendum esset ; sed satis in præsens fuerit, unicam Horatii locum, qui doctos torsit, afferre,

...mibi cumque salve

Rite vocanti.

Addam tantum, in versu illo,

Non delubra Deum, simulacraque fessa fatisci ?

Videri posse, quanquam nil affirmo, legendum,

simulacraque fessa fatisci ?

Nam & huc respexisse Horatium arbitror,

...seu rubra canicula findes :

Infantes statuas, &c.

Dein cum *fessus & defessus* fiant à *fatisci & defatisci*, valde mihi credibile sit scripsisse hoc loco Lucretium, *fessa fatisci*. Seimus tamen ædificiis, templis, muris, ætatem, senium, &c. tribui, atque adeo stare posse *fessa* ; & qui id probabit, nihil fecerit : nam id, ad me quidem, nihil est ; conjecturam enim assero, non emendationem.

Pag. 142. V. 36.

Magnarum rerum fiant exordia sæpe.

Jam antea monui, qua ratione emendandus hic locus videretur ; itaque nihil addam. Vide quæ ad Pag. 71. V. 18.

Pag. 144. V. 3. Ubi luculentissimis versibus exposuit Lucretius, qua ratione effectum sit, ut à terra paulatim sese extrulerit æther, tum hoc adscribit :

Hunc exordia sunt solis lunæque secuta ;

Dein versum quemdam addit, qui rora, qui saxum & crux generis Grammaticæ vocari possit, nisi commodè emenderetur. Ent tibi :

Inter utroque globi quorum vertuntur in auris.

Ad eum locum sic scribit Interpres : [hic versus delendus

duc ut spiritum, minimeque Lucretianum.] & recte quidem Lambinus, qui correctionis viam non videbat, ita existimavit. At Giffanius se se hinc ingeniose expedit, & jecur Crassetis! *Includendum*, inquit, *hic versus est nota parentescos.*] Nihil, ita me Deus juverit, commodius quam isthæc *parentescos machina* ad illam ne comparanda quidem est *helepolis* Demetrii; nil certe ejusmodi reperisset Archimedes. Atque utinam explicasset quod Lambinus videre non potuerat; Novum fecisset: Giffanius enim, (semel dictum esto) quem tanto plausu, tamque sanctis acclamationibus excerpere Lambini obsecrantes, & qui cum illo similitudines exercebant, quem vulgus esse eredit hunc, is non erat, uti pro certo constabit, si quando Lucretium *et* *id* exponemus. Sed, ne te diutius teneam, pro corruptis illis,

Hunc exordia sunt solis luneque secuta;

Inter utrosque globi quorum vertuntur in auris,
sic legendum est, sic distinguendum:

Hunc exordia sunt solis luneque secuta,

Astrorumque, globi quorum vertuntur in auris.
Nempe cum solis lunæque ortu, astrorum quoque ceterorum ortum conjunxerit, necesse est; hincque adeo factum, ut cum de motibus astrorum infra ager, de ortu tamen illorum nihil quidquam scripturus sit. Sed es est, spero, hujus nostræ emendationis perspicuitas & necessitas, ut plura his addenda non sint.

Pag. 145. V. 9.

Quò volvenda micant æterni sidera mundi,

Contra Epicuri doctrinam est isthæc *cæli æternitas* (nam *mundum*, ut sæpe alibi, hoc loco *cælum* est.) Tum, si quatuor aut quinque illòs versus leges, qui supra, qui infra occurrunt cum de motu astrorum deque motus ratione agatur, illòs, inquam, si perspicillate & attente leges, non, ut opinor, invitum mecum legeris.

Quò volvenda micant æterni sidera mundi.

Vocat autem *mundum*, seu *cælum*, *æternum*, quòd *æternum*

alternis dierum noctiumque vicibus modo sol modo stellæ prodeant, & cœlum vertatur.

Pag. 146. V. 17. Aëre terram sustineri, nil mirum est, inquit; cum enim terræ congenitus sit, eam iidem sustinere potest, ac anima, quæ tenuissima est hominis pars, totum corporis humani pondus non modo sustinet, sed & nonnunquam saltu in altum tollit.

Denique jam saltu pernici tollere corpus

Quis potis est, nisi vis animæ ?.....

Scripterat Lucretius, *Quis potis est nisi vis animæ*.... Sed dubitare scioli an dici Latine posset, *Nullum animal potis est efficere*, &c. alioqui dicendum esse putabant, *potē est*, *duarior est*, &c. idque eo accidit, quod veteres, Ennium, Plautum, Lucilium, Terentium, alios, non legerant; Quin nec Lucretii Latinitatem unquam observarant. Ita enim alicubi locutus est, ut in I.

Coniunctum est id, quod nunquam sine perniciali

Bisidio potis est sejungi, seque gregari.

In IV. *Tenue locis quia non potis est adfigere adhasū.*
Et in V. ....corpus.

Non potis est cerni.

Pag. 149. V. 20:

Fulmina postremo, nix, imbres, nubila, venti,

Non nimis incertis fiunt in partibus anni.

Hæc scribit Interpres, *Sane ut ita legatur ratio postulat; nisi quis dicat, legendum item ut supra, divisa voce, in certis, & retinendam vulgatam scripturam, minus.*] Bizerrat; nam si ita legeretur, gravissimum in versu mendum esset; sic quippe haberet:

Non minus in certis fiunt partibus anni.

Una syllaba, ut vides, brevior est quam oporteat. Sed hæc quidem incogitantia est hominis aliò prope-
rantis. Quod autem ait lectionem illam, quam ipse in suo contextu, ut nos in nostro, exhibuit, eam esse quam ratio postulet, id quoque ejusmodi est, ut vix cuiquam credibile sit, qui cum cura legerit.

Scilicet

Scribendum enim esse ostendam,

Non minus hxc certis fiunt in partibus anni.

Antea dixerat Lucretius, [Miraris quod tam certo tempore ignes confluere possint; cur id facias nulla equidem causa est, cum tot res alias certo itidem tempore fieri cernas, &c. postremò nimbi, fulmina, grandines, venti, &c. illa omnia non minus in certis partibus anni fiunt; quæ tu tamen tantopere mirabilia nunquam duxisti,

Nec tamen illud in his rebus mirabile debet

Esse, quod hæc ignis tam certo tempore possint

Semina confluere, & solis reparare nitorem.

Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt

Omnibus in rebus. (exempl.) florescunt tempore certo

Arbusta, & certo demittunt tempore florem.

Nec minus in certo dentes cadere imperat atas

Tempore, &c.

Fulmina postremo, nix, imbres, nubila, venti,

Non minus hxc certis fiunt in partibus anni.

Idque ut planissime & ^{avariq; sententia} prober, addit, quod ad confirmationem emendationis nostræ facit maxime.

Consequa natura est jam rerum ex ordine certo.

Vides, ut opinor, hanc lectionem illâ aliquanto esse meliorem, quæ ab Interprete Lucretii, quasi longe optima esset, probata fuerit.

Ibid. Pag. 149. V. 22. Ecce autem de integro; occurrit aliud in hoc ipso loco quod festinanti moram objiciat:

Namque ubi sic fuerunt causarum exordia prima,

Atque uti res mundi cecidere ab origine prima,

Consequa matura est jam rerum ex ordine certo.

Duorum posteriorum versuum alterutrum ^{Geniæ} Lambinus, neque de illo, *Atque uti*, &c. dissentit Gifanius. Ego priorem prorsus delendum arbitror, hac primum causa, quod istud *Sic stare* non possit cum *Atque uti*: quod iis qui Latine sciunt, notissimum est; Dein, prioris versus,

.....ubi

..... ubi sic fuerunt causarum exordia prima
eadem plane sententia est quæ secundi; sed versus

Atque uti res mundi cecidere ab origine prima,
Is vero Lucretio parente longe dignior est quam illè
alter projectitius: nam *res cecidere* sortem, temerita-
tem, & casum notat, sumpta ab alex ludo metaphora,
Si illud quod opus est jactu non cadit. Terent. unde,
quod multi non observarunt, natum & illud, quod
vulgo Latine dicimus, *Belle cecidit.* &c. Sed cum
hoc loco rationem asserre assertionis suæ debuerit Poe-
ta, particula *etiologica* opus est; itaque, expuncto
illo priori, sic legere soleo,

Namque uti res mundi cecidere ab origine prima,

Consequa natura est jam rerum ex ordine certo.

Hæc ad emendationem; cetera in Notis.

Pag. 151. V. 7.

Difficile est ratione docere & vincere verbis.

At ego verbis vincam, & iis verbis quæ rationem du-
cem habeant; vitiolam esse scripturam, sicque, sensu
plane contrario, legi hunc versum debere:

Id Facile est ratione docere & vincere verbis.

Quod ita esse uti dico vel illi versus qui infra legun-
tur, abunde probaturi sint, cum in iis pro certo pon-
natur, rem in se se nihil habere difficultatis:

Quo minus est mirum si certo tempore luna

Gignitur, & certo deletur tempore rursus,

Cum fieri possint tam certo tempore multa.

Sed & his addendum aliud; debere videlicet interro-
gative pronuntiari versus illos,

Denique cur nequaquam semper nova luna creari.

Ordine formarum certo, certisque figuris:

Inque dies privos abolescere quæque creata;

Atque alia illius reparari in parte locoque?

Tum ipse sibi respondens,

Id facile est (inquit) ratione docere.

Pagina 155. V. 2 Nec fuisse unquam Centau-
ros, homines equo mixtos scilicet; neque ullum a-
nimal, quod ex duabus naturis adeo diversis con-
stare

staret vivere & per sobolem propagari posse :

Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in ullo

Esse queat duplici natura, & corpore bino

Ex alienigenis membra compacta potestas,

Hinc illinc par vis ut non sic esse potis sit.

Magna vero in postremo illorum versuum difficultas est, tanta in MSS. Codd. tamque inconstans & multiplex variantia est. In quibusdam enim legitur,

Hinc illinc par vis ut non sint pars esse potis sit.

I nunc, & mortuo excita, tempus est. In aliis.

Hinc illinc par vis ut non sint pars esse potis sit.

Portenta versuum, ut vides ; & tamen Gifanius hanc posteriorem, quæ omnibus vitiis scatet, recipere se & probare professus est ; quo nihil unquam deterius poterat. Sed quo tandem pacto rem adeo intricatam, tamque à recto sensu & à Latinitatis usu remotam, explicare ausus non est ? In ea re una, Lector, visus mihi magnopere est sapere : Non poterat ; quæ vehementissima causa est. In quibusdam etiam legitur,

Hinc illinc par vis non sit par esse potis sit.

In aliis denique alia, quæ non sunt tanti ut huc transcribantur. Lambinus quidem legi posse putabat,

Hinc illinc par vis ut non pari esse potis sit.

Adrianus denique Turnebus,

Hinc illinc par vis ut non sic esse potis sit.

At ego securus vestigia libri MS. quo usus olim est Færnus, quique versum hunc ita exaratum exhibet,

Hinc illinc partibus ut non sit pars esse potis sit,

tandem ad intractas fronde quietes, & veritatis labyrin-
thum deveni,

Hinc illinc par vis ut partibus esse potis sit ;

sensu tam necessario, ut aliter scribere potuisset Lucretium, nemo suspicari possit. Rem tribus verbis exponam : Nullum animal ita ex duplici & diversa natura constare potest (exempli g. equi & hominis) ut hinc & illinc (à natura hominis & equi) par vis esse partibus possit, id est, Dux illæ partes componentēs

numquam

numquam parem vim haberet; cum species animantium alix aliis vitii, crescant, citius minuantur; Quæ ea ipsa ratio est quam affert Lucretius in iis versibus, qui hunc sequuntur. Sed illos sine omni mea operatutemet legere poteris.

Pag. 157. Primi illi homines, quos Horatius mutum & turpe pecus, (quippe Epicuri rationem sequebatur, cum id scribebat;) genus hercule mirificissimum erant, quippe qui in soporem dati, in somnum, inquam, ~~inducuntur~~ dati, aliter longe oculis suis utebantur ac nos hodie utimur. Nos enim, ubi semel cœpimus obdormire, nil oculis præter somnum & insomnia videmus; illi, somno gravati & oppressi, perpetuo *respectabant*, reflexo capite scilicet, solem orientem. Lucretium in eam rem tibi testem dabo:

Sed tacti respectabant: somnoque sepulsi,

Dum rosca face sol inferret lumina calo.

Sum verus? sic soleo; meum est; Sed jocularia omitamus, ut ad rem, (quanquam non temere scriptum est, quidquid hujus scriptum est, veniatur,) locum illum in VI Æneidos qui in multis Codd. sic legitur,

Venisti tandem. tuæque expectata parenti

Vicit iter durum pietas, &c.

Eruditi sciunt ita scribi debere,

.....tuæque spectata parenti

Vicit iter durum pietas;

Idque ita esse constat, non quod Scaliger id primus coniecerit, ut vulgo creditur; sed quis non aliter legisse Servium, excerpta ex commentariis ipsius meridie ipso clarius ostendunt. Verum homines imperiti ita existimabant, graviter in eo versu contra metri rationem esse peccatum; unde pro *spectata* ~~meæ diæpnoar~~ *expectata*. Qui autem erroris fons in illo Virgillii versu fuit, idem propemodum in hoc Lucretii est. Homines enim ~~amoris~~ cum rationem carminis non sentirent, locum hunc depravarunt, qui ita corrigendus,

Sed taciti exspectabant somnoque sepulti.
 Id quod ni ratio probaret satis, saltem castæ Latatis consuetudo satis illos admonere debuerat; mus enim *exspecta dum sol oriatur*; at, *respect sol oriatur*, nemo nisi barbarus dixerit, non quam, Video dum ille aut illa veniat.

Pag. 160. V. 8.

Aut ubi eos jactant pedibus, morsuque petente.
Suspensis teneros imitantur dentibus haustus.
 Posteriores illum versus jam abhinc sex septenis emendavi ex occasione quam mihi obtulerat quidam Phædri purissimi suavissimique scriptorij; eruditionem nonnullis meis illustratam fusc Salmuriensis bibliopola. Locum itaque intertransieram, neque enim in eo quidquam mutasse est. *Suspensio pede* ? Nil facilius: sed quod hunc locum versus quosdam Lucretii attulit Scilicet, in quibus gravissimum est; orem esse contendit quoque illos afferre lubet, & occasione admodum, emendationem addere. Loquitur autem canibus & eorum catulis in hunc modum:

At catulos blande cum lingua lambere tentant,
Aut ubi eos jactant pedibus, morsuq; petentes,
Suspensis teneros imitantur dentibus haustus;
 Errorem in tertio versu esse aio. Cum enim id à Lucretio describitur, catulis suis faciunt canem quæso, lector, quid tandem imitantur? nonne haustus? id est, nonne *revera* catulos suos districtu jam jam hausturæ videntur? quod ipsum & facilius videmus ubi cum parvulo grege se se stare volunt. Legendum itaque est,
Suspensis vero imitantur dentibus haustus.

Pag. 161. V. 15.

Nam facies multum valuit, viresq; vigebe
 Lego, *Nam facies multum valuit, viresq; vigen*
 Et facies, (id est dignitas oris & corporis præsens,) facies, inquam, & vires vigentes multum illos prestare valuerunt, notus est Aristotelis locus in ei

Pag. 162. V. 30.

Quæ nunc in magnis florent sacra rebus locisque.

Hic versus, vel spurius est, ut alii viderunt, præter Gifanium, vel extra omnem medendi spem jacet. Sensus autem illius esse debuerat,

Quæ nunc in cunctis fumant arisque focusque.

Pag. 163. V. 32. Versus plane admirabiles, & plausu clamoribusque Mularum digni illi sunt, quos jam lecturus es :

*Nam cum suspicimus magni cœlestia mundi
Templa super, stellisq; micantibus æthera fixum,
Et venit in mentem solis lunæq; viarum,
Tunc aliis oppressa malis in pectore cura
Illa quoq; experge factum caput erigere infit,
Ecquæ forte Deum nobis immensa potestas
Sit, vario motu quæ candida sidera verset.*

Sed hoc quid erit ; Tunc excitatur cura & dubitatio num aliqua nobis sit deorum potestas, quæ cœlam verset, & importuna providentia, rerumq; nostrarum curiositate vitam turbare possit ; Ea enim verbum illorum sententia est ; Itaque valde verisimile sit scripsisse olim poetam, non nobis (nam hic aliquod. nomen esse debuit, aut adverbium saltem, quod locum, seu cœlum, deorum sedem notaret) non nobis, inquam, sed *endo polis*, id est in cœlo, (ut *endo statu* & centum alia passim) sed cum supra *endo* additum esset glossema *IN*, sicque remanisset versus *endo* & planè vitiosus, [*Ecquæ forte deum in polis*] abjecto glossemate, & metro, non sententiæ, consulentes, scripsere nobis, quod per *παρρησιον* Atticum tutari locum suum non potest ; nam, ut jam dixi, vel nomine opus vel adverbio est, quod *ἀνατολὰν* suam ad cœlum habeat ; alioqui, &c. Ceterum etsi emendationem vocare non ausim, tamen ita fore arbitror, ut homines lectionis Lucretianæ studiosi, non modo conjecturam non improbent, sed & libenter sint amplexuri.

Pag. 164. V. 3.

*Tentat enim dubiam mentem rationis egestas,**Ecquæ*

*Ecquænam fuerit mundi genitalis origo,
Et simul ecquæ sit finis, quoad mœnia mundi,
Et tanti motûs hunc possint ferre laborem.*

In postremo versu seu tanti leges, seu taciti, uti in aliis codicibus scriptum est, ei nihilo melius fuerit. nam aliunde hæret sententia & suspensa est. En tibi illius seriem: [*Animus dubitat an aliqua mundi origo fuerit, & quis sit finis quoad mundi mœnia* (id est, cœlum) *possit ferre & T laborem tanti motûs*] Lege modo, id enim si facies, nullus dubitabis quin hic locus scæde corruptus sit; illud enim ET, quod ex superiori versu in hunc translatum est, sententiam plane turbat. Ego autem sic legendum arbitror,

*Hanc tanti motus possint sufferre laborem,
Ita mox in hoc ipso libro,
Nec poterat pariter durum sufferre laborem.
& sub finem,*

*Atq; ipsi potius durum sufferre laborem.
& Terent, tale aliquid,
An pro ejus ut stultitiæ supplicium sufferam,
fortasse item in I.*

*.....quemvis sufferre laborem.
Ubi hodie alii perferre legunt, alii efferre.*

Pag. 166. V. 25.

*Et prius est repperitum in equi conscendere costas,
Quam moderarier hunc frenis, dextrâque vigere.*
Suspiciatur Gifanius legendum esse, *dextrâq; regere*; ð versum plane admirabilem, & tali poeta dignum! Dein, quod merito ridebat Lambinu, *Equites dextrâ equos non regunt sed læva*, qua enim tandem manu pugnaretur? Itaque non est ut hæc mihi probari possint. Idem Lucretii editor scripsit quoque, legi posse, *dextrâque vegere*, quod haud magis stabit. Nam *vegere*, impellere est, *agitare*, *ἡλαύνειν*, &c. Quid autem fuerit, *Equites impellunt equos dextrâ*? At ipse Lambinus legebat, *dextrâq; vigere*, id est, uti ipse interpretatur, *dextrâ pugnare*; quod nihil ad rem. *Quare his omissis ad veterem lectionem redeundum*
est.

est, cujus meminerat I. Baptista Pius, qui olim in Plautum & Lucretium scripsit; ait enim in MS. cod. legi, *viere*; quæ germana Lucretii lectio est; unde enim id verbum advectum fuisset? *Vieo* autem est *flecto*, unde *vimen*, *victor* & *vietus*; itaque *viere equum* est *flectere equum*. Virgil. *Flectere ludus equos...* & alibi passim. Sed cum *v* dextra locum retinere suum non possit, uti demonstratum est superius, & usus virgæ in moderando equo longe antiquior esse dubue- rit, quam usus frenorum, legendum esse videtur,

Quam moderarier hunc frenis, virgæ viere.

Quin & adulto jam orbe, & exultis artibus, satis constat Numidas infreni, equis uso, fuisse. Virgil,

Et Numidiæ infreni cingunt.....

Sic enim intelligi debet ille locus; de quo si qui du- bitabunt, legant modo Arriani politissimum *de Vena- tione* libellum, quem, me curante, & Luca Holstenio mittente non ita pridem edidit Sebastianus Cramosius typographorum nostrorum clarissimus. Quanquam id ex Strabone etiam constar, & notum illud Marti- alis est,

Et Massybaum virga gubernet equum.

cui & addas licet illud Silii,

Et doctus virgæ sonipes .. ..

Sed me notarum acervos scribere nolim.

Ibid. Pag. 166. V. 28.

Et bijugo prius est quam bis conjungere binos.

Error manifestissimus, in superiori versu legebatur :

Quam bijugo curru belle tentare pericla;

Unde incogitans exscriptor, qui illa respexerat, ef- finxit nobis hoc portentum Latinitatis; quo enim alio nomine hoc vocarim? *Antiquius est conjungere bis binos equos quam bijugo.*] Lege itaque, sed incun- ctanter,

Et bijugos prius est quam bis conjungere binos.

Id est, *Inventa sunt bigæ ante quadrigas.* Sed res plana est, neque adversaturum quemquam arbitror.

Pag. 170. V. 26.

Namq; alid ex alio clarescere corde videbant.
 Legendum plane est,

Namq; alid ex alio clarescere corde videmus.
 Est enim illius verus confirmatio ;

Sic unum quidquid paulatim protrahit atas
In medium, &c.

Adde quod ad priores illos *terrigenas* pertinere non potest, quod sequitur,

.....*ad summum donec venere cacumen.*

Ad nos ita que, atque adeo ad posteros à nobis longissimis intervallis diffitos pertinet. itaque *videmus*, non *videbant*. Præterea propositio est generalis, & τὸ πᾶσι illud *protrahit*; dicendum alioqui fuerat, *protraxit*. Deinde, quis affirmet τὰ κατὰ τὰ in artibus esse jam ad summum perfectionis cacumen perducta ? nil certe tale Epicurus, nil Lucretius, qui pusillus Epicurus est. Restat tamen tantillulum quiddam scrupuli circa *corde*, inquires. At ego te pro auctoritate absolvo ; ut enim dicimus (saltem ita plerumque loqui Lucretium nosti,) *animo videre, ratione videre, &c.* ut apud Salustium ac Ciceronem reperiri potest, *spes animi, iudicium animi, metus animi*, & alia bene multa : ita *corde*, quod pro *animo* positum est, bene & ex veteris Latii palato positum est. Sed hæc emendationum non sunt : ad τὸ ἐξ ὅρων, non ad τὸ κεῖται pertinent.

C A P U T

CAPUT VI.

PAGINA 171. V. 16.

*Intellexis ibi vitium vas efficere ipsum;**Omniaq; illius vitio corrumpier intus,**Quæ conlata foris & commoda cumq; venirent.*

Socratici versus & *Ευραλεις*, si qui alii unquam scripti fuere: utinam modo in animis omnium hominum scripti illi forent. Sed in illo, *Quæ conlata*.... vitium est à nemine unquam animadversum, nedum emendatum ut fuerit. Corruptum esse facile ad probandum est. Quæ enim isthæc oratio? [*Quæcumq; conlata foris & commoda venirent?*] nemo non videat opus esse voce aliqua, cui cum *con* commoda convenire possit: sententia enim hujus loci, prout hætenus legitur, nulla esse omnino potest, nisi hæc, quam verborum series postulat: Vas corrumpit quæcumque conlata & commoda veniunt.] Sed *commodum* & *conlatum*, quid simile, aut affine inter se se habent? Itaque legi debet:

Quæ con grata foris & commoda cumq; venirent.

Id est, *Quæcumq; grata & commoda hinc illinc convenirent, &c.* Amat autem *times* Lucretius, uti infinita in omni genere exempla fidem abunde facere possunt; quamobrem ea tantum proferam, quæ circa præpositionem hanc memoria suppeditabit: alii alia congerent: In VI.

An con brachia suefaciunt, firmanq; lacertos?

Ibidem paulo post:

Unde ea comprehendunt inter se, conque gregantur.

In II. eadem:

Sed complexæ meant inter se, conque globata.

In III. denique:

Sed penitæ percutunt inter se, conque putrescunt.

Pag.

Pag. 171. V. 3.

*Quidve mali foret in rebus mortalibus passim ;
 Quod fluere natura vi, varieq; volaret,
 Seu casu seu vi, quod sic natura parasset.*

MS. habebant *naturali*, unde nulla omnino sententia educi poterat ; itaque legendum putavit Lambinus. *naturæ vi* ; id quod sensum certe aliquem habere potest ; quanquam ut mox videbimus, aliud querendum fuerat. Gifanius autem plane admirabilis est, & lemniscatis corollis dignissimus. En tibi hominis ingeniosi & acuti verba : [*Ita hunc locum restitui : ex naturali, quod in veter. lib est, feci natural, & alii locum hunc violarunt*] Quid tandem, Lector, tibi ne apertior & dilucidior videtur ? Mihi certe non item. Quin & lectionem illam qui intellexerit, is plane imperitissimus sit, vel amens necesse est. Et tamen quasi res in vado constituta fuerit, exultat Gifanius, *alii hunc locum violarunt*, inquit. Papæ ! Magnam vero pugnam pugnavit ; ex *naturali*, quod antea nequibat intelligi, fecit *naturai*, quod intelligi itidem nequeat. Facinus hercle fecit omnium Gifanianorum testulis dignum. Sed ad Lucretii mentem additum tentemus ; ratio fortasse conatum nostrum adutabit : Sic igitur proponit & partitur Poeta : *Quicquid mali est in rebus mortalibus, id omne vel à casu est, vel à natura profluit ; & quantacumq; malorum, cladium, calamitatumq; agmina percenseas, ea nusquam referenda fuerint, quam ad illa duo capita.* Nam præter casum & naturam, quò confugies aliò ? quid erit tertium ? Deus, inquires ; sed nihil ad Epicurum : Epicuri deus, ut ingeniose bis terve à Tertulliano dictum fuit, *pene nemo est.* Hinc itaque jam intelligis clarissimi Lambini emendationem stare haudquaquam posse. Dein, quod perquam foret vitiosum, in hoc ipso versu diceret Lucretius, quod in sequenti tantum dici debuit,

Seu casu, seu vi, quod sic natura parasset.

Sed cur ea mala, quæ naturalia sint, ut fieri dicit ? Nimirum lex naturæ, necessitas naturæ, scelerata natura,

turæ, vis est, quam eluctari, quamque elu'ere non possis ; Itaque scribit, *vi, quod sic natura parasset* ; quia nempe ita res nostræ à natura comparatæ fuerunt, ut multa humani generis conditioni annexa incommoda sint, &c. Quamobrem nec *naturali*, nec *natura vi*, nec Gifaniam *natural*, locum habere ullum in priori versu potest. Legendum autem arbitror, conjectura neque socordi, neque aliena à mente & scribendi ratione Lucretiana,

Quod flucret permanenter, varieq; volaret,
quale illud in VI. est huic dicendi generi plane simile,

Usq; adeo permanenter vis pervolat ejus.
Vides, *pervolat permanenter*, hic autem, *fluit permanenter*, & *varie volat*. Nisi autem mihi satis placeret hæc emendatio, aliam quoque Lucretiano stylo conformatam facile proponerem ; sed haud necesse est ; nisi tamen me illius non poenitet :

Et flucret permutatim, varieq; volares.
Sic Horatius de Fortuna,

Permutat incertos honores

Nunc mihi nunc alii benigna.

Permutatim certe non minus de natura dici posset quam de casu ; Nam *permutatim* & *varie* morbi, dolores, obitus, &c. modo ad hunc, modo ad illum adeunt, uti exilia, repulsas & clades solet casus modo in alios, modo in alios immittere.

Pag. 174. V. 5.

*Nam aut cadere abrupto deberent pondere pressæ
Ut lapides.....*

Ita in veteribus nostris, inquit Gifanius ; *vulgati*, cadere aut bruto deberent pondere pressæ, *perperam*] bis redarguendus : nam, primum, eam emendationem à Lambino habebat, quod, pro suo illo candore solenni scilicet, dissimulavit : Tum, quod alterum est, pessime judicavit ; sed hoc ei cum Lambino commune nunc quidem fuerit. Uterque igitur in eo lapsi sunt, quod dici possit *pondus abruptum* existimavere ; & ta-

men non potest. Nam exempla quæ profert possint, ut, *abrupti nubibus ignes*, Virgil. &c. ita aliena sunt, nil ut ad confirmationem illius lectioni facere possint. Deinde nec ratio quoque unquam patitur, ut dicamus, *nubes pressa abrupto pondere*; enim abruptum esset pondus (quando nos ad eum modum loqui jubent) tum nubes non premeretur. Insuper non convenit *abruptum* cum allato lapidi exemplo, qui hoc loco proponitur cadens suapte motu sine omni vi externa, sine impulsu, *εὐκόλῃ, ἑστῆς*, &c. quamobrem legendum, ut in lib. quoque MSS. legitur,

*Nam cadere aut bruto deberant pondere pressa
Ut lapides; aut, ut fumus, constare nequirent.*

Bruto autem gravi est. Festus: brutum antiqui gravem vocabant. Unde & Horatius

Quæ bruta tellus, & vaga flumina,

Quin & in excerptis ex Donato etiamnum ad Andriam Terentii in hæc verba **AMOTO METU**] legitur: *Sic dixit, quasi metus sit CORPUS BRUTUM quod cum molimine moveatur.*

Ibid. Pag. 174. V. 18.

Diverso motu radentes corporis tractum.

In quibusdam, *corpore tractum*: male. Gifanius autem legit, *corporis tactum*; additque, *Tactus corporis pro corpore, tactus animi, pro animo*. Nugæ, ut Notis apparebit, si quid mutatum velim, legam,

Diverso motu radentes corpora tractim:

Sed nihil necesse est.

Pag. 178. V. 8.

Præterea persæpe niger quoque per mare nimbus,

Ut picis ex caelo dimissum flumen, in undas

Sic cadit & fertur tenebris procul, &c.

Fateor, neque me illius pudet, non intelligo quid hic sit negotii, *Nimbus fertur tenebris procul*; sed hoc iubeat. Lector, quod nectu fortasse, imo, certa res non intelligis. Quid autem, donec plus ingenii, tu & ego habeamus, vel certe meliorem magistrum

naſti fuerimus, quid, ſi legeretur, & ſeritur terris procul?
Non ita, ut opinor, male; cum ſcilicet antea occur-
rerit, *perſape niger quoq;* per mare *nimbus*: Naucae
vero quanto à *terrīs* abſunt longius, tanto & iis à tem-
peſtate grauius periculum eſt, quippe qui in tutum ſe
vix ſatis tempori recipere poſſint.

Pag. 179. V. 5.

Quo de concuſſu ſequitur grauis imber & uber,

Omnis uti videatur in imbrem vertitur æther,

Atq; ita præcipitans ad diluuiem reuocare.

Monet Interpres, horum verſuum poſtremum à Pri-
ſciano in V. grammatices productum fuiſſe: quod for-
taſſe tanti non eſt, ut anxie quærat: de primo qui-
dem affirmare poſſum: de tertio autem, non auſim.
Sed, ut ut ſit, quomodocunque olim tertius ille leſus
fuerit, mendum in eo eſſe arbitror; ne tu, aliorſum
ibis ſi mecum otioſe & placide ſeriem verborum ipſo-
rum attenderis: [*Acr videtur in imbrem verti, &
reuocare ad diluuiem.*] Nihil ſentis? poteras tamen.
Quid enim? ille *acr*, quas, quas reuocare videtur?
Ecquid dubitas quin vox aliqua exciderit, quæ in quar-
to caſu eſſet? Deinde ad quam diluuiem? Ogygi-
amne an Deucalioneam? Quamobrem à me non eſt
ut impetretur, quin pro

Atq; ita præcipitans ad diluuiem reuocare,
legi oporteat,

Atq; ita Pyrrhæ nos ad diluuiem reuocare;
Horat. in I. *terruiſt urbem,*

Terruit gentes graue ne rediret

Sæculum Pyrrhæ, noua monſtra queſta.

Pag. 180. V. 35. Quæſtionem ſolennem de crebriori-
bus fulminibus hac potius quàm illa reſpeſtate ſic exponit:

Auſtumnoq; magis ſtellis ardentibus atra

Concutitur cæli domus undique, totaq; tellus;

Error maniſeſtiſſimus: ſed quam ille maniſeſtiſſimus
eſt, tam certiſſima emendatio eſt, quæ olim Notis
Phædri noſtri inſerta fuit: Ita igitur ibi ſcribebam.
[Faciet autem hoc mendum in Phædro animadver-
ſur

sum & sublatum, faciet, inquam, ut insignem Lucretii locum in VI. quem vitiatum esse primi animadvertimus, purgate aggrediamur. Cui enim potius quam tanto poetæ, quique omnium elegantiorum hominum studio ac cura dignissimus sit, operam navaram oporteat? Versus, queis de agitur, hi sunt,

Auctumniq; magis stellis fulgentibus alta

Concutitur cæli domus undique, totaq; tellus.

Sed, Lector humanissime, hoc, nisi molestum est, ex te quæsitum velim, quid hoc sit, *domus cæli & tellus concutitur stellis fulgentibus*? Nugæ, meræ nugæ; nam præter sonum & granditatem sublimitatemque verborum, nil quidquam frugis est. Cum autem ibi à poeta doctissimo posita sit quæstio hæc, *Cur auctumno & verno tempore frequentius tonare videamus*: quis neget legendum esse,

Auctumnoq; magis telis fulgentibus alta

Concutitur cæli domus undique, totaq; tellus.

Tela autem *fulgentia*, fulmina sunt, Virgilii, Horatii, Ovidii, atque adeo omnium poetarum testimonio: neque me in proferendis ^{γρηδός} longarum ^{ῥήσας} lascivire, & otio abuti juvat. Quin & Herodotus alicubi (certus dico) fulmen vocavit ^{θεῶν βέλος} *telum Dei*. Error autem adeo fœdus, *magis stellis*, ortus est, quemadmodum subindicavi modo, ex ^{ὑπεράσπαστος} conjunctione harum vocum, *magis-telis*, unde postea divisim scriptis & geminato S, concinnarunt ineptam hanc & ridiculam lectionem, quæ porro omnes editiones invasit.]

Pag. 186. V. 36.

In loca se cava terræ conecit, ibiq;

Speluncas inter magnas fremit ante tumultu.

Legendum necessario, seu MSS. annuant, sive abnuant,
.....magno fremit ante tumultu.

Pag. 188. V. 22.

Nunc ratio quæ sit per fauces montis ut Ætnæ

Exspirent ignes interdum turbine tanto,

Expeditam; neq; enim media de clade coorta

Flamma

*Flamma tempestas Siculū dominata per agros,
Finitimis ad se convertit gentibus ora.*

Hunc quoque locum corruptum esse olim ad Phædrum ostendimus. Hæc ipsa verba fuerant. [Verum quando ita factum est, ut jam solennem notulis modum egressi simus, locum quoque alium Lucretii (lib.VI.) emendabimus: nam ab eadem origine, qua superiores, corruptus est. Versus incomparabiles poetæ sunt,

*Nunc ratio qua sit, per fauces montis ut Ætne
Exspirent ignes interdum turbine tanto,
Expediam; neq; enim Media de clade coorta
Flamma tempestas Siculū dominata per agros,
Finitimis ad se convertit gentibus ora.*

Quid est *media clades*, lector? Neminem sane usque adhuc videre contigit, qui exposuerit; neque adeo mirum; locus enim est plane deperditus. Et tamen debuerant Interpretes errorem animadvertisse. Sed, uti dicebam modo, corruptus locus est ab eadem causa, quæ à me superius memorata est; nempe propter reduplicationem literæ M, & τῆς Enim; unde per concordiam exscriptoris factum est *enim mdia*, & mox (quippe istis pulmoneis hominibus hæc mirifica videbantur) *enim media*, quod nullum sensum habet; namque scripserat aliter Lucretius,

.....neq; enim diâ de clade, &c.

Dia tempestas (explicatione enim dignissimum locum judico) est tempestas *διὰ πύλων*, ut loquitur Diodorus, seu *διὰ λαλῶ*; quasi diceret Lucretius, Quæramus nunc quid causæ sit quamobrem olim flammæ tempestas totam Siciliam pervastavit; neque enim putandum est Deos tantam vim incendii in insulam importasse.] Quippe nemini, qui veterum philosophorum sectas perspectas habeat, ignotum est, existimasse Lucretium & cæteros Epicuri sectatores, non oriri isthæc *ἐκ τοῦ πυλῶνος*, & ultrice Deorum providentia, quam impugnabant. sed ea omnia causis naturalibus niti. Unde & ille alter *οὐκ ἀπὸ θεῶν τὴν αἰτίαν ἔχει* scripsit alicubi,

.....credat Judæus Apella,
 Non ego; namq; Deos didici securum agere ævum;
 Nec, si quid miri faciat natura, Deos id
 Ex alto cæli tristes demittere tectis.]

Hæc olim: queis addas licet apud Xenophonem in li-
 bello *ἡ τῆς ἡδ' Ἀθηνῶν πολέως*, illiusmodi calamita-
 tates dici, in *Διότῃ*. pag. 699. edit. Aubrianæ.

Pag. 191. V. 19.

*Qualis apud Cumas locus est montemq; Vesuvium;
 Oppleri calidè ubi fumant fontibus æthas.*

Hic vero locus est, qui, si quis alius, viros doctissimos
 misere & anxie torlit; videamus & nos quoque, etsi
 longe infra illos positi sumus, an aliquid sufferre possi-
 mus, quod tolerabilius videri queat, quem quod ab his
 usque adhuc ad illorum versum emendationem attia-
 rum est. Variantiæ lectionum multæ sunt; quas in-
 ter una est quæ ad verum ducere videtur, sed nil tale
 præstare potest: Aliæ autem, quæ prorsus alienæ pos-
 sunt & ridiculæ haberi, illæ ipsæ sunt tamen, qua-
 rum ope ad veritatem penetrabitur. Sic igitur se se
 habent:

Is locus est Cumas apud & visui per montes;

Is locus est Cumas apud ecclis vi per montis.

Is locus est Cumas apud ejus sub pede montis.

Is locus est Cumas apud etruscos sub montes.

Is locus est Cumas apud etrusui per montis.

Lambinus sic legendum p tavit,

Qualis apud Cumas locus est montemq; Vesuvium.

Ibique hæc scribit. Cum perspicuum sit autem, Lucre-
 tium instituisse disputationem non de uno certo averno,
 sed de omnibus & de genere avernorum: in hac senten-
 tia sum, à qua deduci non possim, neq; hunc versum,
 neq; eum, qui deinceps sequitur, esse Lucretianos, sed ab
 aliquo inepto inulcatos, & fortasse ex aliqua annota-
 tiuncula ad oram libri adscripta natos. Quid enim in-
 eptius, atq; adeo absurdius, quam, postquam de toto
 genere avernorum mentionem fecit, ut dixi, hos versus
 subungere, * *Is locus est Cumas, &c.* quibus ostendat,

dat, se de uno averno locuturum esse? Vel igitur non sunt Lucretiani, (quod verum esse puto) vel principum versus ita est emendandum, quemadmodum excudendum curavi:

Qualis apud Cumas locus est montemque Vesevum, ut intelligamus, Lucretium, avernorum genere explicato, singularis averni, ejusq; noti exemplum proponere voluisse. Hunc avernum autem non longe abesse à Veservo, seu Vesuvio monte, & Cumis, constat si quis tamen mallet legi, montemque Misenum, non pugnabo. Cum hac aliquot annis ante quam Adr. Turnebus Adversariorum libros edidisset, scripsissem & divulgasssem: is ex antiqua scriptura, quam reperiri dixi in cod. Memmiano, conjectit legendum esse,

Is locus est Cumas apud ocris vipera montis. Nunc igitur hanc Turnebi conjecturam paulillum immutatam sequor, ut proxime ad scripturam veteris sententiam accedentem. Propter eam rationem autem, quam initio exposui, sic eam immuto, Qualis apud Cumas est ocris, &c. non enim loquitur de uno certo averno, sed de genere avernorum, ocrum, ut docet Festus, montem contragofum vocabant. Viperae porro montis Atrax dicitur avernum quasi pestilentem, & exitiosum, ut interpretatur Turnebus. Omnino hi duo versus, quantumvis licet ita immutati, & si ita vis, sic emendati, mihi suspecti sunt. Nam Pompeii oppidum, non longe abest à monte Vesuvio & Cumis.] De illius sententia posterius videbitur quid sit sentiendum: Turnebus autem legebat,

Qualis apud Cumas est ocris vipera montis. Sic rationem conjecturae suae exponit in Adversar. lib. 22. cap. 18. [Versus est libro sexto Lucretii insigniter maculosus, cum de Averno disputat:

Is locus est Cumas apud Etruscos & montes.

Pompeii calidis ubi fumant fontibus aucti.

Quis enim in Etruria putet esse Avernum, quem in Campinia uno ore omnes esse sentitur, neque est quisquam qui ignoret, nisi qui nondum are lavantur. In libris

ævi veteris reperio scripturam; quæ Sibylla egere videatur, erisui per montes: quam cum ego omnem in partem veterem, succurrit scriptum fuisse videri mutatus aliquot apicibus, & Vesui per montes; sed ne hoc quidem satis placuit, quod immutatio ad Ovidianam pene metamorphosin referri possit: secunda navigatione, ut in proverbio est, placuit tentare pelagus, & aliud quiddam probabilius periclitari, quod eodem modo ac voces veteris codicis in auribus sonaret: puto igitur Lucretium scripsisse, ocris vipera montis. Ocrem enim Pompeius, quæ vox Græca est: asperum interpretatur, & montis epithetum perspicue fatetur: neq; explicandam eam vocem suscepisset, si à nullo Latino auctore usurpata fuisset. Credo autem Avernum viperam dici, ob loci pestilentem naturam & venenatam diritatem, non minus noxiam & exitiosam, quam asperissimi sit montis vipera. Nam etsi vipera sunt omnes uno nomine lethiferae, tamen locorum conditione virus earum importunius est & tetrius.] De hoc & infra agetur. At vero Gifanius hæc habet, quæ ordine suo infra à nobis examinabuntur, quando hoc opus pertexendum est sedulo & diligenter. Utinam modo id ne irrito conatu aggressi fuerimus. [Ita v. l. is, id est, ejus generis, montis, id est, montes, ut infr. 128. 31. montes Heliconis. vulg. hæc per sciolos depravata sunt. f. prope leg. pro per. certe lacus posui pro locus, ut apud Fest. Curtii. Lamb. hos 3. versus οὐκ ἔστι.] Sed his omnibus addendum quoque illud est, quod me nuper amicus quidam meus à Salmasio scriptum esse monuit, in Epistola quadam ad V. Ill. I. Fredericum Gronovium clarissimum Academiæ Leydensis ornamentum. [Pro corollario & mantissa addam ex eodem libro versum desperatissimum, in quo Viri eruditi frustra diu defudarunt, feliciter ex vestigiis antiquæ scripturæ à nobis, præfiscine dixerim, restitutum:]

Qualis apud Cumas est ocris vipera montis,

Pompeii calidis ubi fumant fontibus auctus.

Ita noster Lambinus edidit à conjectura Turnebi, cum ipsius

ipsius libri haberent, ut tuus ille quem vidisti :

Is locus est Cumas apud acri sui per montes

Oppleri calidis ubi fumant fontibus aucti.

Vide sis an divinus sis, coniciat legendum :

Is locus est Cumas apud, acri sulphore montes

Oppleri calidis ubi fumant fontibus aucti.

Scis in illo codice, ut & antiquissimis quibusque, L pro I & contra saepe occurrere. Cum igitur scriptum esset acrisui porè pro acri sulphore, ex eo factum, acris vi per montes. Non commendabo tibi pluribus banc conjecturam. Per se bonitas ejus patet. Sed nec verbum amplius addam.] Nunc in tot tamque distractis sententiis, quid arguendum, quid probandum, singillatim videamus. Primum optime judicavit Lambinus *IS* esse corruptum, neque ulla ratione locum in eo versu habere posse; uti ex iis apparet, qui contra Gifanium dicuntur. Sed in eo graviter lapsus est vir doctus, quod Vesuvium montem juxta Cumas statuerit, qui 19. aut 20. plus minus millibus passuum ab illa urbe, quæ nunc modicum castellum est, distet. Dein, quod Turnebi sententiam posse defendi existimavit, qui legeret.

Is locus est Cumas apud ocris vipera montis,

id quoque ex iis est quæ reprehendi debeant. Nam quod ibidem *Ætnæ* monti, &c. meminit, aliud in animo habebat, cum vel pueri ac mulierculæ sciant *Ætnam* in Sicilia, non in Campania esse; videlicet de Vesuvio cogitabat, qui ut *Ætna*, *ignivomus* esset; unde & animi species impulsæ & mixtæ confusæ. Sed est tamen & aliud quod in eo virgula censoria notari debuit; qui dicat scilicet, urbem *Pompeias* non longule à Cumis abesse; fallitur; remotior enim illa est quam ipsæmet Vesuvius.

De Turnebi vero sententia, non est quod quidquam dicendum arbitrer, ita ab omni verisimilitudine abhorret. Quis enim unquam putet, uti ab illo scriptum est, *Avernum* lacum vocari posse *viperam montis*? Idque venire in mentem tam docto tamque eleganti

homini potuisse, neque satis mirari. Est etiam præterea, in quo peccat, nec vero leviter; qui scilicet crediderit *ocris* epithetum esse montis: id quod à nemine unquam probari posse satis confido; cum videam huic voci *ocris* adjunctum epithetum fuisse ab eo ipso auctore cujus testimonio sese tegere possit: quod non fieret, si *ocris asperum* significaret. Exempla ipsa Livii Andronici fidem dictis fecerint:

Sed quei sont istei quei arscendunt altom ocrin?

& alibi: *Celfosq; ocris.*

Addit præterea Turnebus [*Festus Pompeius montis epithetum esse perspicue satctur*] non sine errore id quoque: nam cum legisset apud Paulum (non autem Festum, uti mox constabit) *ocrem montem confragosum dicebant antiqui*, existimavit distinctiunculam statuendam esse post *montem*, cum contra sic scribendus ille locus sit: *OCREM*, deinde *ἐκρυμνῶν, montem confragosum vocabant antiqui*. Nam Festus quidem ipse, qui haud dubie ab oculis non habebat cum ea scriberet Turnebus, rem, qua de agitur, extra omnem dubitandi locum statuit: sic enim scribit: *OCREM antiqui, ut Ateius Philologus in libro glossematogram refert, montem confragosum vocabant*. Itaque cum *ocris* montem significet, mirabilis vero Turnebi lectio videbitur: nam *ocris vipera montis*, nihil esse aliud poterit, quam *montis vipera montis*; indignum tanto viro. Verum quid fiat? homines sumus. Sed in versu sequenti, de quo in Noris,

Pompeii calidis ubi fumant fontibus aucti;

itidem circa Pompeios erravit atque Lambinus: uti ex alio quodam Adversariorum loco ostendam alibi. Et hæc quidem adversus viri clarissimi sententiam.

Nunc ad Gifanium; Certe, inquit ille, lacus *posui* pro locus. Id quod verum est; sed si rem paulo considerasset diligentius, aliquantulo plus iudicii eo die habere visus esset quam fortasse pridie habuerat; verus enim proxime superior eam emendationem respuit, ut probat quod mox de altero illo aorno scribitur,

neque

neque enim *lacus* erat in arce urbis Atheniensis. De in lacum, de quo agitur, ad Vesuvii redices sine incili traduxit, sine haustristransvexit, quæ res hodie haud facile fiat. Quod autem addit, legi posse etiam *Vesuvii prope montes*; nihil agit tamen; ea enim conjectura hominem minime extricabit.

Postremus omnium est Salmasius. Illius emendatio eo minus placet, quod cum tot tamque dissimiles scripturæ varietates sint, unam tantum agnoscit. Dein τὸ ἄσπερον in monte Cumano ponit, quod verum non est; nam ἄσπερον erat in lacu, aut certe in spelunca quæ lacu cingebatur. Quod ille cogitare debuit; ego autem ex Geographis veteribus & Virgilio ipso probare possem.

His ita examinatis, sententiam meam, certe ut habeant quod in me scribere possint, quibus id, si forte, cordi fuerit, aperiā. Memini me in exordiuo hoc negotio dicere, omnium illarum lectionum, quas ibi exposui, eam esse maximo usui posse, quæ maxima ridicula, maximeque falsa videretur: Contra autem, quæ manifestationis veri indicia præ se ferret, ex ea nil nisi falsum posse protrahi. Quis enim, nisi postea diffidere cœperet, ex illa depravatissima scriptura [*ecvisui per montes*] non continuo exclamet, commode effici posse [*Vesuvii per montes*?] unde postea effingatur, *monsemq; Vesuvium* - quod antea tamen satis refellere visi fuimus. Contra autem, illa, [*etruscos per montes*] unde ceteræ manarunt, planissime falsa est, cum Etrusci in Campania & circa Cumas non sint, non magis quam Armorici in Turonibus; & tamen monstrum illud lectionis ad stabiliendam conjecturam vel maximo erit adjumento. Eam jam apponemus, pedetentim progrediundo. Primum totius antiquitatis testimonio constat, Cumas in Campania coloniam Buboicam esse; quod Livius, Strabo, Dionysius, Paterculus, ut ne alios appellem, probabunt: Quæ una res emendationis; seu conjecturæ mavis, fundamentum substruet. Nam, quod usque adhuc in-

vitus feci, ne te morer amplius, pro

Is locus est Cumas apud Etruscos per montes
(quam ego lectionem corruptam quidem ipsam arbitror, sed cæteras omnes ex sese progenuisse;) facile putarim esse legendum,

Ut locus est Cumas apud Euboico sub monte.

Eamque si minus unicam si putes lectionem esse & veram; tutam certe esse, & ab omnibus objectionibus, quæ contra cunctos doctorum hominum conatus afferri possunt, securam asserere posse videor. Videlicet homines imperitissimi, quibus hunc tantum scriptorem debemus, cum Eubœam in Græcia esse inaudissent, & tamen de *monte Euboico*, quasi si in Italia situs esset, mentionem à Lucretio fieri viderent, ingeniosiores quam par erat fuerunt & pro *Euboico*, scripserunt *Etrusco*, (quidni enim? Etrusci in Italia sunt, scilicet) cujus audaciæ, prudentiæ, solertiæ, facinora apud omnes fere scriptores pæne innumera ubique reperias. Cæterum qui à Lucretio *Mons Euboicus* dicitur, is à Virgilio, qui perpetuo Lucretii vestigia pressit, *Euboica rupes* dicitur; (nam versus in VI. *Æneidos* notissimi sunt,) ut Claudiano *Cumana rupes*; collis videlicet, cui olim impositæ Cumæ fuerunt. Hæc erant, Lector, quæ ad hunc locum scribenda existimavi; quæ, si nihil aliud, iis certe meliora & tutiora sunt, quam quæ à Turnebo & aliis allata fuere. Nam quod Interpres existimavit debere hos tres versus *ἢ ἢ ἢ*; non potest, cum id, quod mox de aorno attico addit Lucretius, planissime probet, jam antea exemplum aliquod præmissum fuisse; Id enim ni esset, qui tandem potuisset dicere, *Est QUOQUE in arce Attica, &c.*

Est ET Athenæis in montibus, arcis in, &c.

Addam unum quiddam; in versu sequenti, *ubi de fontibus, &c.* non intelligi Stabias, ut à nonnullis scribi memini, sed Baias; Stabiz enim à Cumis remotiores etiam erant, quam *Pompæii*, de quibus antea dictum.

Pag. 191. V. 18.

*In Syria quoq; fertur item locus esse videti
 Quadrupedes quoque quo simul ac vestigia primùm
 Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
 Manibus ut si sint divisi mactata repente.*

Omnino locus est perplexus & impeditus, ait interpres : addo etiam ego, versum illum secundum corruptum esse; in eo enim *re quoq;* nihil loci habere potest; tertium autem solœcismo inquinatum esse aio : nam quod ad *mutationem generis*, unde isti figuram fecere, vulgo confugitur, id ab hoc loco abhorret : neque, quod non observant, eiusmodi licentiam omnia exempla admittunt, ut aliquando demonstrabitur. In primo autem quid est, *fertur esse videri* ? Sed conjecturam meam aperire satius sit, quam longum loqui. Hos tres versus ab una eademque origine depravatos esse arbitror, ex glossemate scilicet *re videri*; quod cum hoc loco non pro *donet*, ut fere semper, sed pro *esse* positum sit, ideo *re esse* ad illam vocem apposuerit; quod mox in ipsummet versum irrupit, ut ubique factum esse exempla probant. Hinc autem cum longior æquo versus evasisset, cætera pro ingenio librariorum torta, detorta fuere; ut mox apparebit. In secundum autem cum illud *quoq;* (id negari haud potest) migrasset, cætera item tanta labe contacta fuerunt, ut in tertio solœcismus repente enatus sit. Lego itaque,

*In Syria quoq; fertur item spelunca videri
 Quadrupedum quo sæcla simul vestigia prima
 Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
 Manibus ut si sint divisi mactata repente.*

Elegantiores homines, si rem diligenter seduloque inspexerint, hanc nostram, spero, emendationem non plane contemnendam esse arbitrabuntur.

Pag. 192. V. 26.

*Nocturnumq; recens extinctum lumen ubi acris
 Nidore offendit nares, consopit ibidem,
 Concidere ut prius qui morbos mittere suevit.*

versus ita varia & multiplex scriptura est, ita ab
atq; adeo obscura sententia, ut verisimile sit, no-
Lucretianum, proponam igitur lectori scripturae
tatem: hoc primum: deinde quid de hoc loco se-
dicam. Sic igitur habent quidam libri manus-
in his Tertianus:

Concidere & fumos qui morbo mittere suevit
Vaticanus sic:

Concidere & primos qui monstro mittere suevit
Memmianus sic:

Concidere ut pronos qui morbos mittere suevit
cum quo consentiunt quidam vulgari. *Lugdunen-*
Florentini sic:

Concidere ut pronos, qui morbos mittere suevit
Parisienses sic:

Concidere & primos qui morbos mittere suevit
Aldini antiqui sic:

Concidere & primos, qui morbo mittere suevit
Basilienses sic:

Concidere ut pronos qui morbos mittere suevit

uid sentiam de hoc loco, expectas ut dicam. Delen-
um nam neq; Lucretianum esse arbitror, & ausim as-
firmare ex aliqua annotatiuncula adscripta natum. Sed
queras, quam potissimum harum scripturam probem:
nulla mihi probatur; est tamen aliqua species in hac,

Concidere, ut spumas qui morbo mittere suevit.
[*quamquam agere spumas dicimus, non mittere*] Hæc
ille. Nunc procedit Turnebus ex Adversar. lib,
16. cap, 13. [*Lego etiam,*

.....consopit ibidem

Concidere ut fumos qui morbos mittere suevit.
antiqua antigrapha pumos habent, unde fumos facio.
Consopit autem concidere, est ita consopit ut concidere
faciat.] Quamquam apud me semper, uti debet, ma-
gna Viri Clarissimi auctoritas fuit, tamen non possum
facere, ut ei concedam, cum asserit, dici belle posse
consopit concidere; Deinde, indigna tanto viro sen-
tentia in versu fuerit; nam *fumos qui morbos mittere*
suevit, aut, (est enim *αμφοτέρω* in illa lectione)
morbos qui fumos mittere suevit, non satis expresse, nec
διαφύδω enunciatum fuerit; opus enim est exemplo
quod familiare & obvium in hac materia sit. Sed al-
lius quidam in scenam venit, qui omnia, si fides homini
est, & plana & deterfa dabit. Audire est operæ præ-
tium; *οἷα παῖς*:

Ecce *εἰσαί, ἄρπυξ*, prodit *αὐτὸς Ἀεγβομέλας*,

Autolyco proles non insitianda parenti;

Ὁ γὰρ κληρὺς οἷ τοῦ πατρὸς ἵς χειρὶν,
διώσται ὅτ' ἡμῶν κληρὺν χερσὶν τοῦ πατρὸς τοῦ.

Ex signis hominem nosciras; Gifanium;

Lavernæ pullum, dico; nunc itaque cave;

Sique potes, manibus pallium tribus tene.

Is, ut semper admirabilis fuit, sic, in editione sua,
legendum contendit:

Desicere ut prius qui morbus saepe suevit.

Et quasi negotium hoc intricatissimum, α, ζῆν & ζῆν,
confragolum & desperatissimum, duobus verbulis
tran

transigi queat. Ita, inquit, ex veteribus libris OPTIME A NOBIS RESTITUTUS EST LOCUS; vide (hominis verba sunt) *infra* pag. 226. v. 19. Bene hercle, dicebam olim, ὦ, ἡ τοῦ Δῖος, καὶ ἡ τοῦ Πάριος, quod nos monitos voluit, locum hunc *optime* à se restitutum fuisse. Ni enim affirmasset ipse, haud ita facile crederem, qui sim duriusculus καὶ ἀδίκος; sed est *alius* quidam, καὶ ὁ ἐκκλησιῶν dico, qui mihi nunc æque carus est atque egomet sum mihi, à quo metuo male ut hoc Gifanii iudicium reprehendatur, jure ne an secus, judex sedebis, Lector. Primum, (inquit ille noster, aut pœnissime ego.) miror quo exemplo sibi tantum licere postuler Gifanius, ut *ex* *concidere*, quod nihili est, immo *minus nihilo*, effingat illud suum *dejcere* seu *dejicere*: neque enim illa Latinitas tantopere bella est, *morbis Titium dejecit*. Deinde cum *pro mittere*, uti in omnibus libris legitur, scripsit ὃ *sæpe*, rem audaciæ palmaris fecisse videtur. Præterea ex certo quodam morbo, non enim ex omnibus, sumptum à Lucretio exemplum ut fuerit necesse est; omnes enim omnino morbi, qui paulo acriores sunt, *hominem dejicere* solent (Gifanii Latinitas est) & in lectum transdere; sed omnibus morbis gravis ille sopor, unde emergi non potest, comes non fit. Prostremo undenam ostendet, vel si universum Latium à Numa ad Ciceronem usque otiose perlustrarit, (neminem enim citra Ciceronem veræ & germanæ Latinitatis auctorem agnosco) vocem hanc *privos*, *privas*, &c. sine aliquo nomine adjecto reperiri? (quasi si dicas *privos* homines, *privas* feras, *priva* vestigia, &c.) ubi tandem id reperiet? nam illud ipsum exemplum, quod in animo habebat, quodque ab illo designatum est, illi haud faver: ibi enim legitur, *privas ad partes subtiliter insinuat*, &c. sed aliud probandum fuerat, quam quod probare institit; nam quod in illo Indice suo, qui ex Lambinianis lucubrationibus crevit, tanto conatu ostendit quid sit *privus*, operæ potuit *parcere*; cum nec obscura nec difficilis res sit; nec

ab

ab interpretibus Horatii negligenter tractata. His itaque omiſſis ad emendationem noſtram adium moliamur. Ea autem hoc nititur fundamento maxime, (id enim ratio monet) quod ex nulla alia re ſimilitudinem ducere potuerit poeta, niſi (quod haud probandum) ex lethargo, de quo in III. dixerat,

Interdumq; gravi lethargo fertur in altum

Æternumque ſoporem, &c.

& inferius paulo,

Adde quod in nigras lethargi mergitur undas.

Cumque ita iudicium poſtulet, uti ſuperius innuebam, maiorem jam & potioſorem huius verſus partem videri poſſumus hinc conſtituiſſe ; legendo ſcilicet ex veſti-
giis variantis lectionis,

.....*ut ſomnos qui morbos mittere ſuevit.*

Ille autem morbus eſſe alius non poteſt, *καρ' ἐξελω* dico, quam lethargus. Sed enim illo *concidere* quid fiet ; Id videndum ſcilicet ; ſique rea erit prolixior paulo, ne te, quaſo, ejus tædeat. Sic igitur exiſtimo ; eſſe hic debere palillogiam, qua figura & Catullus, & hic noſter & Ovidius delectantur maxime ; ſed Lucretius uſu ſuam fecerat, ut exempla probabunt. In III.

Omnia nos itidem depaſcimur aurea diſta,

Aurea, perpetuâ ſemper digniſſima viſâ.

In V. *Suppeditare novû lumen, tremere omnibus inſtant,*
Inſtant, nee loca, &c.

Ibid. ....*proluvie lavere humida ſaxa,*
Humida, &c.

In VI. *Et que concreſcunt in nubibus omnia, proſum*
Omnia, nix, venti, grando, &c.

In I. *Ulla foris, atq; ipſa ſuis è partibus unum,*
Unum, in quem cœpere locum, &c.

In II. *Reliquia motus vitalis vincere ſape,*
Vincere, & ingentis plagæ ſedare tumultus.

Multa alia proferri poſſunt ; ſed, ut ſinem aliquando faciam, hos tres verſus ſic eſſe ſcribendos conſicio :

Nocturnumq; recens extinctum lumen ubi acti

Nidore

ut certe non sine iudicio tentatus. Qui inge-
res erunt, ii me plaurorem habebunt.

Pag. 193. V. 20.

Ut cadat è regione loci, quà dirigit astus.

Cum nullum in toto Latio exemplum sit hujus
ficationis ut *dirigere* neutrale sit, & id, quod
Festo designavit Gifanius, huic significationi re-
veat, ut ex Notula I. Scaligeri constare potest,
est quod necessario querendum sit. Præterea,
rigere, uti vult Gifanius, eandem significatione
bet ac *deorsum tendere*, nullam causam dicit
testi quin imperitissime fecerit, qui huic loco illar
venire posse existimavit. Nam de Virgilio qu
ubi tandem? (nos certe aliquando Virgilius
indiligenter legimus;) an in illo *Æneidos*

Spicula converso fugientia dirigit arcu?

An in *X. Vulnere dirigere & calamos armare ut*

An, ut plus uno loco legitur:

Huc dirige cursum?

Neminem certe videre me, aut legere, memin
in his locis *dirigere* acciperet pro *deorsum* et

oluit Gifanius, *deorsum tenderet*, quæ surgat scilicet. Quamobrem cum in MS. Cod. legatur *derigit*, quæ etio corrupta est, cum venia, opinor, scribam, *se igit*, vel, ut etiam vulgo olim scribebant, *s' erigit stus*.

Pag. 195. V. 13.

Quod genus endo mari spirat fons dulcis aquai ;

Qui scatis, &c.

lala distinctio est, quæ ita restituenda :

Quod genus endo mari spirat fons ; dulcis aquai

Qui scatis.....

alibi, Terra scatis ferarum.

Pag. 197. V. 2, 3, 4, 5 & 6.

....quin ferri quoq; vim penetrare suavis

Undiq; quæ circum cæli lorica coerces,

Morbida vis, quæcumq; extrinsecus insinuat;

Et tempestates terra cælq; coorte

In cælum terrasq; remote jure facessunt.

Quanto ego hos versus attentius considero, tanto illos magis inquinatos judico, & sese deperdito. Quid nîm dicam aliud? Videlicet eorum sententia esse ulla alia potest, quam hæc : [*Quia etiam morbida is vulgo penetrat ferrum ; & tempestates cælo terrave sortæ, in cælum & terram facessunt repente.*] Oratorem vero mire *negernulas* scilicet ! Turnebus quidem secundum versum ita exponit, ut *per lorica cæli*, ambitur cæli, cæli regmen, & cæli amicum, ut libi locutus est Lucretius, interpretetur, quam expositionem Salmasius, immemor scilicet, quasi suam attulit. Itaque ex sententia virorum doctissimorum, *quæ circum cæli lorica coerces*, nil aliud significabit, quam *bique*, seu *per univèrsum mundum* ; De qua interpretatione aliorum iudicium erit. Ipse autem conjecturam meam aperiam, quæ ab ingenio quidem est, sed & vestigiis librorum Florentinorum nititur.

....quin ferri quoq; vim penetrare suavit,

Undiq; quam circum cæli lorica coerces,

Morbida vis, quæcumq; extrinsecus insinuat;

(NAM

284. E M E N D A T I O N E S.

(*NAM tempestatem cœlo terrave coortam*

Vel ferri natura timer, circumque fatiscit.)

Sensus erit, vi tempestatis ferrum ipsum dilcui & diffringi; non itaque debere tantopere mirum videri, si per poros & meatus lorice corio munitæ morbida vis, seu pestilens, actior & noxius aer quandoque insinuetur. Librorum autem Florentinorum lectio, cuius ductu hæc scribo, talis est:

Nam tempestatem terra cœloq; coortam

In cœlum terraq; timer, circumq; fatiscit.

In conjectura nostra, *vel ferri natura*, &c. est, *vel ferrum ipsum*; neque aliter Lucretius. Cætera in Notis; seu quæ ad variantes lectiones, seu quæ ad interpretationem, pertinebunt.

Pag. 200. V. 14.

Deniq; res auro argentum copulat una.

Ex codice Memmiano, in quo hic versus ita scriptus est,

Deniq; non auro ARUM copulat una.

Legendum arbitror,

Deniq; non auro res aurum copulas. una?

Agit enim planissime de Chryfocolla, quæ ferrumen est, si ita loqui licebit, seu gluten auri: cumque in versu proxime sequenti dicat æs æri jungi solere, si plumbo albo utaris, sic in hoc scribit Chrylocollæ ope aurum cum auro conjungi.

Pag. 201. V. 5.

Nam quid Britannum cœlum differre putamus.

Et quod in Ægypto est?

Hæc conjectura est Paschasii viri clarissimi, ut monuit Lambinus, qui aliud exemplum ad illius confirmationem proferre poterat quam quod protulit: Ita enim Britannum cœlum dixerit Lucretius, ut Horatius *Italum cœlum, Diis patriis, Italoq; cœlo*. Gifanius autem legit,

Nam quid Britanis cœlum differre putamus

Et quod in Ægypto est?

Scio quidem perinde esse si Britannia legas, seu Britannia

annis, qui norim in fine carminis hexametri Dionysii Periegeten ita usum fuisse. Primam quoque syllabam produci posse, mihi ignotum non est; itaque nil in Gifanio circa eam rem reprehendi possum. sed quod addit, versum hunc à Paschasio male emendatum fuisse; id metuo ut prober; quid enim mali emendatio habeat? Fortasse vera non est, sed non continuò pro mala haberi debeat. At lectio Gifanii, ea vero pessima est; quo enim alio nomine vocetur, cum ejus sententia tantopere inepta sit? [*Cælum Ægypti differt Britannis*] Quæ Latinitas? quæ ratio id prober? Quamobrem cum in MS. legatur, & quidem constanter,

Nam quid Britannis cælum,
Scribendum putem,

Nam quid Brittanidis cælum &c.
Græci enim illas omnes insulas *Βερτανίδας* vocabunt, ut ex Dione, & excerptis *ἱερων* Stephani constat. Ita autem Brittanidem pro Britannia dixerit Lucretius, ut in hoc ipso libro Atthidem pro Attica.

Pag. 203. V. 1.

Infedabiliter sitis arida corpora mersans,
Legendum videtur,

Infedabiliter sitis arida corpora vexans.
Ita certe ratio suadet, & illud *infedabiliter*, quod cum *mersans* non belle concinit.

Ibidem 203. V. 18.

Huc homines tota vires corpusq; fluebat.
Legendum necessario,

Hæc hominis tota vires, &c.
hæc, id est e: parte, per nares scilicet. fluebat humani corporis substantia. Quod cum perspicuum sit & *τοῦ σώματος ἡ δὲ διὰ τῆς*, definam.

Pag. 204. V. 25.

Inq; aliis alium populum sepelire suorum
Certantes, &c.

Legendum omnino est,
Inq; alijs alius populum sepelire, &c.

Verborum enim consecutio hæc esse debuit : *alim in aliis, alius porro in aliis populum, seu ingentem multitudinem, suorum necessarium, familiarium, sapellre certantes, lacrymis lassi luctibus redibans.*

V. ILL. HIPPOLYTO JULIO
MENARDERIO,
SACRI CUBICULI LECTORI
TAN. FABER.

PRO versibus Latinis, quos mihi ab Urbe miseras, emendationes & conjecturas aliquot in III. posteriores Lucretii libros habebis, Elegantiissimi Menaderi. Aliquid fortasse aliud velles, & ego non nollem; sed res, sed tempus, non sinunt: quæ enim vobis beatulis licet, eadem misellis non licent. Utinam modò quàm illa mihi carmina placuerunt, tam & tibi hoc genus scriptorum probaretur: ô rem bellam & amabilem! sed modus votorum esse debet. Vale multum, Vir Doctissime, & nos ama. Salmur. VI. Id. Jun. M. DC. LXII.

TANAQUILLI FABRI
NOTULÆ PERPETUÆ
IN T. LUCRETII.

C A P U T I.

- . *Plantus emendatus. II. Hesychius emendatus, contra sententiam Turnebi. III. Locus Ciceronis tentatus contra Lambinum. IV. Conari, quid sit. V. Cicero emendatus. VI. Tertia præteritorum in prima inflexione olim in æt. VII. Unde orta Iphigenia mactata fabula videatur. VIII. Castus, pius. IX. Conjectura in Lucretio. X. Varro emendatus. XI. Ut & Ennius.*

Æneadum genetrix] Huc respiciebat Ovidius in II. Tristium.

Sumpseris **ÆNEADUM GENETRIX** *ubi prima, requireret,*
ÆNEADUM GENETRIX *unde sit* **ALMA VENUS.**

Æneadz autem Romani sunt; neque hic ad familiam Cæsarium respicit.

Genetrix.

Genetrix] In marmoribus & nummis, **VENERI GENETRICI, & GENETOR** apud Ennium.

O pater, & genctor, & sanguen Dis oriundum.

Venus] Ridiculum fortasse videatur, deos ab homine Epicureo invocatos fuisse: Sed hic poetæ partes agit Lucretius, non philosophi. Cæterum locum hunc ex Ennio adumbratum arbitror.

Te nunc sancta precor Venus, & genetrix patrî, nostri,

Ut me de coilo visas cognata parumper.

Concelebras] *Reples varia animantium sætura, Celebres efficis, id est, frequentas.* Ita fere alicubi apud Comicum *platea tibia concelebrare*; Et apud Ovidium II). *Fastorum, celebrare se mero*, quod observandum homini Latinitatis studio. Sententia poetæ est, *Quæ frequentas & foetura reples omnia quæ sub cælo sunt.* Neque enim mihi interpretatio Dionysii placet. *Celebris* autem & *desertus* opposita. Scriptor ad Herennium lib. 2. *locus quaritur, celebris an desertus.*

Per te quoniam] Hyperbatum usque ad v. 6. p. 2. *Quæ quoniam.*

Dadala] *Δαδάλω & varius, ita tellus variis distincta coloribus & omnigeno frugum proventu dadala dicitur.*

Summistit] Gifanii verba sunt [**SUMMITTERE**, efferre, producere, procreare; quod certe annotatione fuit dignum] Ita quidem est, ut scribit; sed addi & his aliquid poterat; **SUMMITTERE** esse *de sub mittere* (ut dicebant *de sub altari*, postante, inante, exante. Varr.) ita Virgil. alicubi *& corpora saltu subijciunt in equos.* id est, tollunt in equos.

ita *Manibus subvolvcre saxa, de sub, atque adeo in altum.* I. Ita apud Plautum emendavi, *de sub ara eripere*, ubi legitur *sub ara*. Ita tenella arbor *sub ingenti matris se subjicit umbra*, id est, sese attollit. Ita alius scriptor dixit, *subjecto in mentum gladio*, ubi *subjecto* nil aliud quam *erecto*, apud Virgil. *subrigit aures*, est

est *ἰσος*, & apud Varronem *pedes surrecti*, in altum sublati. Ita Lucil. apud Festum *subjicit hastas*, in altum tollit, ita denique *subjectare vallis triticum*, aut quid tale apud Varr. in lib. de R. R. sed *τέτων ἔλαι*.

Verna] Ver enim Veneri sacrum, Ovid. alii.

Genitabilis] al. *genitalis* sed non est tanti, hoc semel meminisse operæ pretium fuerit, hujus formæ nomina utriusque significationis esse, activæ, dico, & passivæ, ita *placabilis* qui placat & placatur, *penetrabilis* qui penetrat, & penetratur. Quod minime mirum videri debet cum à verbo neutro manare procuderit *manabile* Lucretius, & *volatile* Virgilius; sed huic quidem aures assuevere, ita cura *vigilabilis* apud Varronem quæ insomnium affert; & *spongia deterilis*, quæ delet, apud eundem, ut & *alibile*, quod alit. & *dissociabilis* apud Horat. & *flebile capre*, quod lacrymas ciet. Lucil. Apud Plautum denique in Epidico, *dies impetrabilis*.

Initum] Alii *Initium*, quod doctis placebit magis, est autem in modulo vocis *συνίζησις*, res trita apud Græcos, Latinos, & quos non?

Incutiens] Observandum in re blanda, suavi, jucunda; usurpari τὸ *incutere*, tamen & ita Horat. in Ep.
.....fornix tibi & uncta popina

Incutiunt urbis desiderium.....

Ita & in II. Lucret.

Et simul incussit suavem mi in pectus amorem.

Generatim] καὶ τὸ ἴδιον ἰνὰ γένος, secundum genera.

II. *Sæcla*] Vox Lucretiana, qua & alii, ut Manilius in II. usi sunt. Græci poetæ οὐλα vocant. Horat. *genus, piscium genus*, Od. II. lib. I. Id autem significat quod vulgus vocat species animalium: vulgus, inquam, nam certe non ita veteres Latini; quod ostendit Muretus. De ea voce sic scribit Adrianus Turnebus lib. 26. cap. 13. [Sæcla ferarum cum apud Lucretium legerem. subiit querere unde sumpta esset ista sæculi significatio in veteri scriptore tam nova tamque insolita

insolita nec aliis auctoribus Latinis usurpata. Igitur Lucretium existimavi non tam notionem hominibus Latinis receptam secutum esse in hac usurpatione, quam vocabuli originem & natales, ad quos redegit significationem utriusque vocabuli. Nam *Sæculum* ab *αἰκία* deduci videtur: cum aspiratio mittitur in sibilum desciscat, ut notum est: *α.* autem & *η.* transponantur invicem seculibus mutatis, cum autem *αἰκία* Græcis, sæpe numero etatem significet, tamen etiam genus declaret, ut in Lucretio *Sæculum*, ut cum Græci dicunt, *ζῶον* esse *ζῷον* ἢ *ζῷον* ἢ *ζῷον*. id est, binulum esse genus & sobolem cervi, aut si qui hoc nimis repositum videretur, ut cum quid dicitur, *Pro ætate tua*, pro *vari*bi: *felici* existimare *Sæcula* *bucera* eadem ratione dici & pro bubus poni, quod & verius puto. Eiusdem illud & nova significationis est,] Fallitur: legendum enim *ζῶον*, ἢ *ζῷον* ἢ *ζῷον* ἢ *ζῷον*: unde & *σῶον* pro leone, nam *ζῶον* & *σῶον* eadem. Id autem notaverat Helychius quasi rem non vulgarem; ut & reipsa talis est.

III. Neq; amabile] Nam à Venere *Venustus*, &c. Monet Interpretes locum Ciceronis 7. Ep. in ea quæ prior est ad Voluminium, corruptum esse, ac pro *ἀνδρῶν* legendum esse *ἀνδρῶν*, at ego scio qui probare possint legendum esse potius *ἀνδρῶν*, nam *ἀνδρῶν* haud facile, opinor, reperitur; dein Cicero plus uno loco *agrestem*, seu *rusticum* (id est *ἀγροικόν*) opposuit *πῶ* *venustus*, *πῶ* *lepidus*. Si quid mutandum sit, posset & legi *ἀνδρῶν*, id est, *ἀνδρῶν*, ex Helychio, origo vocis notissima est, sed ea loci hujus non sunt; & raptim scribimus.

IV. Conor] Conari hoc loco cogitare est, sibi aliquid proponere, discernere, &c. *μεγαλύνω* ita in hocce lib. cum dare conantur, ut & in VI. namq; ipsa de re jam dicere conor. Sic Varro in præfatione lib. I. quo brevius de ea re conor tribus libris exponere. Non aliter Terentii ille locus accipiendus: *Conabar tibi obuiam*, *Dave*: id est de te conveniundo cogitabam.

bam, neque porro alia ratione accipiendum est quod alibi dixit : *isthucine conari queam* ? Ibi certe *conari*, velle est, vel cogitare. Ita Plautus alicubi, *Neq; conari id facere audebatis prius*. Quid quod Græci utuntur verbo *πράττειν* in eadem notione ? rarum esse fateor ; neque tamen dubium est, sic enim Menander dixit in utili illa sententia, & nemini unquam satis audita,

..... *ὡς νῦν πρὸς πείρασιν δέ.*

Ubi illud *ὡς πείρασιν* significat *noli* ; ad verbum autem significat *ne conaris*. Livius item in 1. sic usurpavit hanc vocem ut Plautus, Terentius & Lucretius : *Aucta civitate magnitudine urbis, formatis omnibus domibus ad belli & ad pacis usus, ne semper opes armis acquirerentur, consilio augere imperium conatus est*, id est sibi proposuit. V. Atque adeo locum quemdam Ciceronis ex Epist. 4. lib. 5. emendandum puto. En tibi illius verba : *Nunc mihi Quintus frater meus mirissimam tuam orationem, quam in senatu habuisses, perscripsit ; qua inductus, ad te scribere sum coactus*. Ibi nemo, qui saltem admonitus fuerit, dubitabit quin legendum sit, *coactus*, non *coactus* ; quam vocem & sententia, & *inductus* satis respuunt.

Memmiade nostro] Caius Memmius Gemellus dicebatur ; ille ipse de quo Catullus, qui ei sub rarus erat, scripsit, *O Memmi bene me*, &c. quæ tria turpícula sunt, huc non transferentur. De illo sæpe apud Ciceronem.

Effice] *al. & face* melius ; ita enim vinculum erit in hoc versu cum superioribus.

Mœnera [*Munera, mœnia, munia* : *pœnas*, punio. *Pœnas*, Punicus : *coirantes*, curantes. Ennius pius semel. De conversione *πῶς* & in *u* dixit eruditus Interpretes Columæ Duellianæ, adde & superioribus OINOS unus, ut in illo saxo legitur de quo in *vira Peyreskii* mentio fit ; cujus exemplar à Sirmondo V. Dozistis. editum est & notis illustratum.

Rejicit] Gifan. *reficit*. male, neque enim dicimus *reficere se in gremium*.

Devinctus volvere] Metaphora paulo durior tamen dicebant *prædeditus dolore*, & κολληθεὶς ἀνίας. Callimachus.

E que tuo pendet resupini spiritus ore] Inclinat animus ut credam Lucretium respexisse tabulam aliquam, in qua Mars gremio Veneris molliter insidens exhiberetur. Qui autem in gremio amiculæ per ludum & jocum sedent, eos aversos esse necesse est, neque desiderato aspectu frui posse; quare addit poeta *cervice reposta*, & *resupini*, & *suspiciens*; qua voce ostenditur Martem, amore & admiratione defixum pascere avidos oculos inhiantem in Venerem *cervice reflexa*. Et hæc quidem, ut opinor, in tabula; sed quæ mox sequuntur, *Hunc tu diva, tuo*, &c. & *circumsusa saper*, non amplius ad tabulam pertinent; Vera res agitur; & μεγάλη μυστήρια τελέται. Ex his, uti spero, lucis aliquid huic loco accedet.

Incluta] Non sæpe apud Latinos Scriptores reperias deos *inclutos* vocari; sed ita fere semper vocat Homerus: κλυτὸς ἐνοσσηγῶν; ita de Vulcano, &c. sic quoque Ennius apud Nonium.

Olim de cælo lævum dedit incluta signum.

Memmiada) Gifan. *Memmius*, quasi jam antea non appellaret *Memmiadam*; sed solenne facit Gifan, ut venena colligat.

Veram ad rationem] Ita Epicurus de suis opinionibus sentiebat. Notum & ille Celsi ἀληθὴς λόγος, de quo Origines.

Agere hoc] *Scribere*, de ratione philosophica cogitare. Notum quid sit *Hoc age*; eo respicere Lucretium credibile est.

Tempore iniquo] Tunc enim & Clodius & Catilina Rempublicam vexabant.

De cæli ratione] De natura cœli ac deorum, vel de diætina quæ περὶ τῶν ἐραρίων haberi potest de meteorologia, &c. Non temere alibi reperias in hac notione.

Unde]

Unde] Ex quibus primordiis, seu principiis. Post *pandam* vel minima distinctio satis fuerit.

Eadem perempta] Eas ipsas res peremptas. Mutavit autem orationem, ut alibi, cum enim *genus humanum* scripssisset, mox addit *eos*, intelligens non genus humanum, sed homines, quod fieri licet, ubi nomina sunt *συμπλεκτικά*, non aliter.

Quove] Quemadmodum illud *unde*, quod supra observabam, non interrogat, ita nec istud *Quove* interrogare potest. Non bene itaque Interpretes qui existimant istud *Quo* significare *in quas res*. Neque enim res plane resolvuntur in res concretas per degenerationem, sed in principia. Dices Lucretium ipsum ita tamen existimasse, qui scilicet sic infra scripserit :

Deniq; quatuor ex rebus si cuncta creantur,

Atq; in eas rursus res omnia dissoluuntur ;

Eatebor, sed ibi ex falsa suppositione in eos agit ; qui ignem, aquam, terram, aera principia esse dicebant. Itaque istud *Quo* significabit *in quae principia* : atque adeo, nequis dubitet, addit poeta versu proxime sequenti,

Quae nos materiam & genitalia corpora rebus.

Reddunda in ratione vocare & semina rerum

Appellare suemus, & hac eadem usurpare

Corpora prima, quod ex illis sint omnia primis.

Et merito. Nisi enim res ad principia redirent, ut ex iis novi aliquid effloresceret, jam dudum omnia defuissent.

Genitalia rebus] Notanda Latinitas, *rebus pro rerum*. Sed alibi tale quid reperies, ut & apud Plautum plus semel.

Usurpare] Vocare.

Omnis enim per se] Hi sex versus, ut docti monuere, à quibusdam veterum librorum absunt. Et sane abesse possunt ; infra autem loco magis apto legentur ; tamen & hic non abire locum habeant, per *occupatam*, ut vocant magistri ; quasi dicat Lucretius, Ex

primis corporibus omnia fiunt; nam Dii quidem, contra quam vulgus Philosophorum sentit, rerum naturam nec fecere, nec curant.

Privata dolore] Nequis sibi ingeniosus videatur, atque adeo reprehendat *τὸ privari dolore*; quasi verbum illud sit eorum quæ necessariam anaphoram habent ad quid *πενδὼν καὶ ἡδὺ* quo careas, meminerit *τὸ privari* & *carere* esse synonyma; & tam ad mala referri quam ad bona & commoda. Itaque dicebant *cavere febri, privari injuria, privari dolore*, quæ omnia apud Ciceronem occurrunt.

Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira] Contra hunc locum fave egit Lactantius & alii, quamquam nil opus fuit. Interpretanda tantum Epicuri mens fuerat.

Religione] Qui nequitia suæ auctorem quaerunt, insipientis dum sapientia consulti aberrant, hoc Lucretii loco contra sententiam Scriptoris abuti solent. Existimant enim religionem hoc loco positam pro Deorum cultu seu pietate in Deos; ut infra, loco illo de-
canatissimo,

Tantum religio potuit suadere malorum;
Sed utrobique falluntur. Religio enim superstitio est. Epicurus certe Deos propter præstantiam naturæ suæ colendos non negabat; quod & Cicero, non semper homini æquus, offenderit; nec non Laetius, ut & Lucretius infra, qui librum Epicuri *τῶν τῆς ἀσέβειας* fatis innuit. Poeta autem si extra omnem ἀμφοβολίαν loqui voluisset, scribere potuerat *Religiones*, non *religionem*, quod alibi fecit, ut & Varro in admirandis istis versibus:

Non fit thesauris, non auro pectus solutum,

Non animis demunt curas ac religiones

Persarum montes, non divitis atria Crassi.

In quorum versuum postremo novi qui velint legi *horrea Crassi*. Et ita fere Cicero ad Atticum I. Ep. 4. quod si assequor; supero Crassum divitiis, atq; omnium vicis & præta contemno.

Gravi]

Gravi] Exitiali, molesta, importuna, &c. ut pote quæ præsentissimum divini cultus venenum sit.

A cali regionibus] *Ad m̄s Del d̄r q̄ ūḡr̄.*

Gravis homo] Epicurus Atheniensis, ex oppido seu populo, ut vocabant, Gargetto; unde passim Gargettus.

VI. *Irritat*] Contractio est pro *irritavit*; quare & postrema producta est: nam in tertia olim persona contractionem admitteretur prima verborum inflexio: ita Terent.

Ex qua filiam

Suscepit & eam clam educat... Id est educavit. Ita alibi Lucr. *disturbat urbes*, disturbavit; id quod & metrum & ratio suadent, ibi enim de re olim facta agitur. Virg. quoque,

.....*ceciditq; superbum.*

Ilium & omnis humo sumat Neptunia Troja.

Quod ignorantes veteres magistri, ut & Probus & Charisius satis ostendunt, in eo versu solœcismum esse contra tempus existimavere. Sic quoque Ennius,

Tum timido manat ex toto corpore sudor.

Gifanius Terentii locum in Indice suo, eumque plane solitarium, produxit, ut id probaret quod modo ostendi; sed in quo plane puer est, & Lambini convicio dignus, si animadvertisset Lambinus. Addo exemplis superius allatis hanc quoque observationem; Solitos olim contractiones admittere in prima numeri plurativi. Terent.

omnem rem modo seni

Quo pacto haberet enarratum ordine.

Id est enarravimus; addit enim *modo*. Sic denique Plautus in Stich. *ibi festinamus omnes,*

Letis sternundis studuimus.... Ubi *festinamus* positum planissime est pro *festinavimus*; nam sequitur mox *studuimus*. Neque vero *festinamus* pro *festinavimus* magis mirum videri debeat quam *suevumus* pro *suevimus*, & alia id genus: sed illis aurium consuetudo favir.

Cupires] pro *cuperes*, ut alia passim ; quod scilicet & tertia & quarta olim non ita à se invicem sejunctæ erant & secretæ, quia utrique essent multa communia.

Flammantia munia mundi] Propter stellas & ignes æthereos unde *stellantis regia cæli*, Virg. Manil. su-tem *stellantis cæli tella*, & in V.

....munia mundi.

Omne immensum] OMNE, ut alibi passim, ὅν μὲν ; ferum universum, quidquid est in rerum natura ; Non autem hic mundus, qui ὅν μὲν respectu fere nihil est ; quod immensa fere cæli nostri spatia & siderum inexplicabilis altitudo facile suadet ; Sed id infra docebit Lucretius.

Mente animoq;] Id est *mente animi*, ut *poculis & auro* Virg. pro *poculis aureis* : *molemq; & montes*. Id. pro *molem montium* : mens autem animi quid sit in III. ostendet.

Hæreat] ὀνιζῆται, ut passim apud Virgil. Horat. &c. alii tamen *hærens*. Si autem *finita cuique*, &c. inde fiet ut miraculis, quæ à Deorum providentia, nulla fides ; nil illi præter naturæ sœdera moliri queant, &c. huc scilicet tendit Lucretius ; neque enim physilogiz ullam rationem habuisset Epicurus, nisi quod ex rerum naturalium contemplatione effectum iri credebatur ut animi hominum superstitionis terribilamentis sese exoluerent.

Vicissim] οἱ ἀντιμοιῶν, ὁ ἀλλὰξ, ut quæ olim homines abjecisset, ea tandem abjecta jaceret.

Impia rationis elementa] Pro *elementa impia rationis*. Figura huic nostro & Virgilio familiaris. *Ratio* autem *σῶφεια* est, philosophandi studium, &c. posset & pro *secta* sumi, uti à Lucretio alibi ea vox usurpata est.

Endogredi] Ingredi. ἐνδο ἔνδον in, intrus ; ἐνδο-
dojacito, endopedita, endotuentur, Enn. *endoitium* a-
 apud Fest. pro *injacito, impedito, intruetur, initium*.
Neque minus dicebant endu & indu, ex quibus nata
 illa

illa sunt *induperator, industrius, &c.* Id quod contra Gifanii iudicium dictum velim.

Quod contra] Non ex vulgi palato est hæc Latinitas; neque Gifanius animadvertit istam voculam quod esse quarti casus. Lambinus ex Cicerone exemplum unum attulit; ego item alterum ex oratione pro Quintio: *Reliquum est ut eum nemo iudicio defendit, quod contra copiosissime defensum esse ostendi.* Aliquoties ita locutus est & alibi, ut & Rhetor ad Herennium.

VII. *Aulide*] Bæotiz portus est ad Euripum. Tri-
via virgo, Diana, Iphianassa, Agamemnonis filia,
quæ aliis Iphigenia: omnia notissima & decantatissi-
ma. Tragoedia seu fabula orta ex historia Jephthæ,
ut & illa altera Idomenei, qui filium sub voti specie,
&c. Facinus enim illud Jephthæ, de quo in lib. Sus-
fectum Hebræorum agitur, non ita multis annis ante
obsidionem urbis Trojanæ evenerat.

Delecti] Seu *dilecti*, ut Lambinus, legas, seu *de-*
lecti, non est cur pugnetur.

Prima virorum] Ita Ovid. Amor. Lib. 1. Eleg. 9. .
summa ducum Atrides, plane ex hoc Lucretiano ex-
pressum. Est autem imitatio Græci sermonis. Hero-
dorus sæpe. Ex multis locis en tibi unum lib. 6. secti-
one 100. Ἀισχίνης ὁ Νόδωνος, ἐὼν ἔτι Ἐπεροίων τῷ
πατρὶ. *Æschines Nothonis filius Eretrienusum pri-*
marium. Ita apud Lucianum, τὸ πρῶτον ἔτι Ἀθλῶνα
ὡν ἔστι. *Atheniensium primarius vir cris.* Est & ali-
us in eodem libro (Timon est) sed quem protulit
Lambinus.

Simul] Statim atque, simul atque.

Insula] Qua hostiz velabantur: res notissima; :
erat fere ad eundem modum, quo *stolas*, ut vulgus
vocat, Sacrificulorum esse videmus.

Virgineos circumdata comptus] Cingens, sed am-
biens comas comptas:

Ex utraq; pari parte] Notanda Latinitas, ex u-
traq; pari.

Hunc propter] Prope hunc, et propter natum est ex propter, ut humaniter ex humane, & alia paræ infinita.

Ferrum celare] al. *celerare*, id est expedire, promovere, exetere : quod magis placeret.

Succidua] Succidua, hoc loco,

Quod patri Princeps] *Princeps*, est prima. Sensus est, Iphigeniam fuisse *μεγίστην* inter Agamemnonis liberos.

Sublata virum manibus] Metaphora à ritu nuptiarum. Vide Interpretes ad illud Catulli ; *tenerram rapis ad virum Virgineam*, In aureolo poemate de nuptiis Manliæ.

Conitari] Deduci. Est autem significationis passivæ, ut alibi. Fortasse etiam sumplerit pro conjugii. Ita Græce *συνοικῆν* in eadem notione.

VIII. *Sed casta inceste*] *Inceste* est impure, ut volunt ; at ego hic aliter accipio : nam *castus* quandoque phum significat. Virgil]

Hæ casti maneant in religionē nepotes.

- Itaque inceste fuerit impie. Sic Julius apud Festum : .....*caste qui parant sacra*, id est pie. Ita etiam apud Varronem olim in formula templorum dedicandorum : EGO CASTE NUNCUPAVERO. Et Virgil. iterum in 7. *castis adolet dum altaria tadis*. Sic enim intellexisse Servium ex illius excerptis facis constat.

Exitus ut classi] Eleganter Callimachus hymno *εἰς Ἀρτέμιον* dixit *μείλιον ἀπλοῖν*.

Tutemet] Neque mirum id fecisse Agamemnonem regem illum regum, ex genere bellipotentum non sapientipotentum, ut dixit Ennius quin & fortasse metuendum sit, ne tu ipse, qui præclaris artibus excultus es, superstitioni capistratum o; subdideris.

Vatum terriloquis dictis] Quæ de cruciatibus inferorum dicunt ; de rota Ixionis, saxo Sisyphei, flagellis Eumenidum ; Cerberi latratu, aut cum pice torrentes atrag ; voragine ripas confingunt ; quæ omnia olim in frequenti senatu Ciceronem ipsum derisisse scimus.

Pœnas in morte timendum] Id ex sese non dicit Lucretius; sed ex scriptis vatum, qui rem eo deduxerant, ut mors ipsa doloribus finem non imponeret; cum contra ex opinione Epicuri nil mortuis timendum; quatenus bona fide mortui sunt, ii neque mordent, neque mordentur: ἀλλ' ἐκ ἐμὸς ὀβρις. Nam illud Catonis facio meum; *Diverſo itinere malos à bonis loca tetra, inculta, sæda, atq; formidolosa habere.* Sallust. in Catil. Istud autem *timendum pœnas* è veteri & bono Latio est: neque temere aliter loquitur Lucretius, ut nec Varro. sic in lib. de R. R. *videndam hæc quatuor, alibi, vasa vitæ, faciundum, alibi, perfectos alacriores faciundum præmiis.* Item, *ponendum quadrimos, &c. emendum veteranos boves.* Sed infinita ad eam rem exempla congeri nihil necesse est. Nam nec Virgilius quoque abstinuit: *pacem à rege petendum est.*

IX. Jam fingere possum] Gifan. è veteribus libris, sed corruptis, legit. *me fingere possum*, nil deterius. Sed fortasse non male legeris *jam fingere possunt*; Vates scilicet somnia & inania rerum fingere poterant, quibus, &c.

Nata sit, &c.] Una cum corpore, ut Stoici & Peripatetici.

Insinuetur.] Ita ut ab æterno creata sit, ex Platonis dogmate.

Pecudes insinuet se.] Ex Pythagoræ placitis.

Ennius] Qui Pythagoricus fuit ut fere omnes illius ætatis scriptores. Notum quid de majori Græcia dictum à Cicerone fuerit in Tuscul.

Gentes Italas hominum] Pro gentes Italorum hominum. Tale aliquid apud Virgil. plus uno loco. Quidam libri, *omnium pro hominum.* Itaque esset *corona clara omnium*, id est, inter omnes: quod genus multa Græce reperias, ut *ῥῖα δειδών*, &c. id est, ut Callimach. hymno *εἰς Ἀἴαν* dixit, πολὺ πρὸς χροὸν, δειδών. Ita apud Ennium citante Probo: *pulcra deorum.*

Clueret] Effet, cluco, cluo, sum, celebror, dico, videor.

videor, *αἰδω*, dicebant item *clueo*; Ennius de se ipso,

Nam Latii populi res atq; poemata nostra

Cluebant.....

Ita tum prima longa est.

Et si praterea] Quasi diceret : Tanta tamen veritatis vis est, ut ille idem Ennius alibi dicat, &c. •

Acherusia templa] Acherontis seu Inferorum loca vasta, spatioſa &c. *Templa* enim id significabant. Ita *templa celi*. Terent. alibi apud Lucretium, *templa ætheris, tonitralia templa*. Vox petita ab auspiciorum disciplina. Primo *tuamplum* dicebant, à tuendo (videndo) deinde *templum*, extrito U ut ex *duellum* bellum, *duonus* bonus, in illo antiquo saxo, cujus in vita Peyreskii mentio est. Sic Ennius, *coirola coi-lei templa*. X, Varro autem,

Tunc repente cœlitum altū tonitribus templū tonescit. ubi legendum *tonis*, ex ratione versus : *tonere*, ut *sonere*. Lucretius. X. Iterum Ennius in Hecuba,

O magna templa cœlitum

Commista stellis splendidis.

Lego, Confixa stellis splendidis, id est, confixa : ut *stellis ardentibus aptum*. Sin minus, legendum, *Commisa*, id est vincita, compaginata.

Permānent] Permanere soleant.

Sed quadam simulacra] Notum illud Homeri, in quo Hercules *Ἄδων* ad Orcum esse dicitur ; ipse autem, seu ipsius anima apud Jovem. Nam corpus quidem in Oeta monte crematum fuerat : δ rem bellam & ingeniosam !

Unde sibi exortam] Locus ille Ennii apud Cicero- nem est ; *Visus Homerus adesse poeta*.

Semper-florentis] Grammatici vocant *ὕψεν*, seu subunionem. Ita apud Terent. *semper lenitas* : & *ἀν-καταφθύνει* apud Hierodionum, quod imprimis notandum.

Lacrymas & fundere] al. *effundere*, non male.

Superis de rebus] De cœlo, deque universa meteorologia ; ex cujus ignoratione *terroris animis of-*
fusa.

funduntur, &c. ibique cum in deos omnia conferuntur.

Genantur] Ita olim loquebantur : γένω' *gerantur*, non placet.

Unde anima atq; animi natura] Non temere. Anima enim & animus differunt & facultatibus & sede. quod in III. maxime apparebit. Cæterum hoc loco animi natura, animus ipse est; neque fese aliter loqui amat Lucretius. Sic *natura animantum*, animantes ipsæ, *aqua natura*, *Inanis natura*, *natura corporis*, *ardoris natura*, *loci natura*, *sensûs natura*, &c. pro aqua, Inani, corpore, ardore, igni, loco, sensu ipso, &c. Ita auctor libri de Mundo, homo Stoicus, non Aristoteles, εὔσεις χρωμάτων alicubi posuit, *naturas colorum*, pro coloribus ipsis; & in cap. II. εὔσεων pro rebus concretis, &c. Iterum circa medium ζῶων εὔσεις pro ζῷα.

Quæras] Intelligit species rerum, quas vulgo intentionales vocant : εἶδωλα, τύπαι, ὑμῆνα, membranulas, effluvia ex superficie corporea; quæ cum ex omnibus omnino rebus perpetuo emanent & animos impellant, &c. Sed res inferius norescet.

Perferre] al. *efferre*, fort. etiam, *sufferre*, ut in Emendationibus innuimus.

Hunc terrorem] Quem tandem? illum ipsum scilicet de quo pag. 4. v. 22.

Æternas quoniam pœnas in morte timendum.

Tela dici] Radii solis. Ita Græci βέλη ἡλίου.

Species] Contemplatio, meditatio, &c. sæpe alibi.

Principium hinc cujus, &c.] Quam ab hac consideratione exordimur, Nullam scilicet rem è nihilo gigni posse, nec si Dii ipsi tale aliquid moliantur. Quod etsi modulo ratiocinationis nostræ verum est, ἀλλὰ κατὰ γὰρ τὸν Διὸς, plane falsum est. Nam etsi ex ratione τῆς ἀναλύσεως doctrina de corporibus insectilibus stare possit; tamen corruiat necesse est, nisi creatam à Deo ἀτομον ponas, eique à causa
 2122

æterna motum impressum & ingenitum existima-
 veris. Causam autem æternam intelligo, quæ
 γένεσις π πεί, ut loquitur Xenophon. Cæterum
 hoc axioma quasi aliqua multiplici machina ute-
 batur Epicurus. Sed res per se ipsa inferius pate-
 scet; Neque longius abibis. Nam versus sequens,
 &c. Deinde probabit incuriosos esse rerum nostra-
 rum, physicarum inquam rerum, incuriosos esse de-
 os. Itaque divino numine nil tale fieri.

CAPUT

CAPUT II.

I. Primum, αὐτὰ ἡδὲ, *exemplis servi-*
unt. II. *Lucretius emendatus.* III. *La-*
sciurus. IV. *Pacuvius emendatus.*
 V. *Festus reprehensus.* VI. *DE pro-*
post. VII. *Conjuncta, cur συμβιβαστά*
dicantur, Eventa autem συμβιβαστά.

I. **E** *Mare primum homines*] Primum hoc loco vim eandem habet ac, *exempli gratia.* Sic & alibi usus est τοῦ jam. Græci autem τὸ ἡδὲ in eadem notatione usurpant, ut & τὸ αὐτίκα idque eapropter annotare visum est, quod vulgo non observetur.

Quippe ubi] Cum videlicet, & τὸ δὲ ἐν ὄντι, &c.

Gcnitalia cuique] Jam superius observatum, cum dandi casu.

Inde enascitur] Refert ad id quod in versu sequenti est, *ubi materies, &c.*

Hæc] δὲ ὅτι.

II. *Certis in rebus*] Libentius hoc loco legerim *cunctis* quam *certis*, quò versus superiores inducunt, & ille præter cæteros,

Atq; hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni.

Id quamobrem, Lector? *Quod cunctis, &c.* Innuit enim facultatem secretam, distinctam, seu specificam in una quavis re esse; unde è caulibus juglans, ex homine leo, &c. non enascatur, &c.

Præterea cur vere] Si omnia de nihilo, rum tempestatibus statim sui fructus, sua munera non essent, &c.

Autumno sudante] Propter vindemiam & humectum vaporem illi tempestati proprium: alii tamen
 si

suadente, habent; quod fortasse melius certe placeret magis.

Tempestates] Tempora commoda gignendis rebus. Veteres autem tempestates bonas, tempestates malas, tempestates pluvias potius, quam tempestatem dicebant: exempla ex Catone. Censorioque peti possunt, ut ex Varrone.

Teneras oras] Malim *auras*: sic infra *aeris in teneras auras*. Sic Graeci *μαλαγῆς αἰθρῆς*. alii qui *teneras* cum *res* jungi possit. Locus Virgil. in Georg. notissimus est.

Alienis] Minus convenientibus, minus idoneis ad progignendum quid.

Genitali concilio] Vox Lucretiana in hoc significato: congressum, conventum, coitionem graminum corporum, mox denique, *seminis coitum* vocat.

Tempore iniquo] Propter incommodas tempestates.

Nunc accedit uti] Cum auferantur terrae fortis ex imbre opportuno, non igitur ex nihilo.

Summittere] Jam supra occurrit.

Secreta cibo] Privata, remota.

Ut verbis elementa] Ut credibilis sit res ex multis diversisque ac pugnantibus etiam principiis constare, quemadmodum vocabula ex diversis literis constant, quam ex nihilo exoriri.

Cur non potuit] Quod tamen esset, si ex nihilo forent: sed cum rerum genera modum suum habeant, ultra quem non liceat egredi, ideo fit ut sibi consentiant.

Pontum per vada] Pontum vado transire; intelligit autem tanta tamque immani corporis proceritate futuros, ut quod aliis esset *ἀπείρατος*, iis trajectory facile foret: quippe quae maris altitudo quantalibet pro vado esset. Noli itaque locum hunc ita interpretari, quasi si dixisset *per ponti vada*. Quod enim Salmasius hunc versum depravatum esse iudicavit, non ideo facilius crediderim. Intelligit autem Lucretius *Titanas*, *Gigantas*, *Cyclopes*, &c. quae genera pro *figmentis* poetarum habet.

Reddita] Data tributa, assignata. Ita sæpe Virgil. semper Lucretius,

Esse videlicet] Sic sæpe Enn. Plaut. & Ter. *Scilicet futurum*. Videre licet in terra reperiri, &c. neq; enim, quod aliquando putavit Interpres, repeti debet *ὅτι τοιούτῳ, fatendum est.*

Meliora] haud dubie meliora : quandoquidem non modo non prodesset labor, sed maxime obesset.

Huc accedit uti natura] Nam si res è nihilo fierent, necessario ad nihilum redigerentur : Id non fit : ergo, &c.

In sua corpora] Primordialia scilicet in corpora materiæ.

Repente periret] Horæ momento concreta perirent, uti horæ momento enata essent.

Nulla vi foret usus enim] *Usus* pro *opus*, qui legunt *ei* pro *enim*, sine iudicio vivunt.

Nexus exsolvere] Compagem & coagmentationem dissolvere, seu interimere, *καταλύειν.*

Quod nunc] Id est *nunc autem*, notandum. Debet hic versus jungi cum illo altero. *Nullum exitium*, &c.

Constant semine quæq;] Gifan. *constas* : non bene.

Obiit] Occurrit, incurrit : unde *obitus* apud Ter. pro *occursus*.

Intus] Notandum, cum motu : quod vulgo non observatur.

Ingenui] Quos natura, non ars, &c. ita *ingenuus color*, pro, nativo, qui nulla arte, nullo pigmento evocatur. Propert. *ingenuus color & multis decus artibus*, &c.

Æther pascit fidera] Non modo id *ἐν τῷ ἐσθλῷ* Epicuri est. sed & Stoicorum sententia. V. Plutarch. in *de placitis Philosophorum*, & Interpres Virgil. Certe ante Zenonis ætatem vestigia illius opinionis reperias.

Ætas infinita diesq;] Hoc firmabit emendationem nostram circa locum illum in quo antes legebatur, *longa dici infinita ætas anteaſti temporis.*

Fuere] Subaudiendum, *illa*, ut jungatur cum *E quibus*, &c. intelligit prima corpora insectilia.

Rerum summa] Γένεσις : rerum universitas ; cuius vix millesima pars est hic mundus ; Quod Dei maiestate dignius.

Volgo] ἡ κοινὴ ὥς . & recte quidem, ex positis ; cum enim principia infirmitatis ultimæ essent, vel levissima causa satis esset ad dissolutionem, & ad resolutionem ad τὸ μὲν ὅτι.

Tactus satis esset causa leti] Non temere alibi reperio tale Latinitatis exemplum, sensus est ; Vel levissimus tactus satis foret, quia nihil fundamenti inre concreta esset.

Quippe ubi] Jam supra, sed hic paulo aliter, Cum, &c.

Quæque] Vel levissima, ἡ πυχίστη.

At nunc] Nunc, Latine, & νῦν, Græce, pro *autem*.

Dissimiles, & æterna] Nam æternitas per se nil valeret, nisi eò accederet quoque dissimilitudo ; sine qua nil connecti potest. Quippe æterna quidem essent corpora prima ; sed non ideo vel per horæ momentum concreta manerent.

Dum] Interea dum, donec.

Obeat] Bene, obeat, hoc loco ; non supra,

Discidio] κατάλυσις. seu ἀνάλυσις est.

Ad corpora materai] Ad ultimam resolutionem, quæ tum talis est, dum ad corpora materiæ, &c. qui terminus ultimus est meditationis physicæ.

Postremo] Vox est objectioni serviens. Dicetaliquis, pereunt imbres ; imo non pereunt, nam ex illis lætæ fruges, pueri, puellæ, rosæ, liliæ, leones, pantheræ, omnia.

Pater] Versus Virgilii in Georg. huc referendi. *Æther pater, tellus mater* ; à situ & virtute.

Nitida] Lætæ, uberes, ἀρούρηται πανθέων.

Ipsæ] Sine cultu humano ; sed non sine vi primigenia. Virg. læpe in Georg. & Lucretius non minus læpe

Hinc] Junge cum *pingues*, hinc *pingues facti*, &c.
Fessæ] al. *scæ*. non placet.

Artubus] al. *artibus* quod idem est, tamen malim *artubus* : unde *artutus*, *a*, *um*, bonos & solidos artus habens, &c.

Lasciva] Ludibunda (*enjouée* ;) unde *lasciva capella*, Virgil. *lascivi putri* Horat. (sine omni obscenitate) & apud Varr. de R. R. cap. 14. lib. 1. ubi de sepimento naturali loquitur, *pratercuntis lascivi non metuet facem ardentem*. Pacuvius de piscibus :

.....piscium *lasciviam*,

Intuerentur, nec lucendi satias capere possiet ?
 apud Ciceronem de Divinat. & lib. 3. de Oratore.
 Sallust. in Jugurth. *Quod is (dies) festus celebratusq; per omnem Africam, ludum & lasciviam magis, quam formidinem, ostentabat*. Iterum Varro de R. R. c. 3. *quod capra lasciva, & qua dispergant se*. Vides quid sit.

Mentes novellas] Versus plane admirabilis, seu physico, seu ethico homini ; ἀπαλὰς φρένας, μαλαγὰς, &c.

Aliud] Id est aliud ; dicebant *aliis pro aliis* : ad Muret. ad Catullum, ut & Scaligerum. Item Manut. ad Salust.

Agefis] Sis, si vis, facis, dicis, venis & alia id genus. In plurali dicebant *sultis*, id est si vultis. Cæterum in al. melius legitur, *Nunc, age, res quoniam*.

Cæptes diffidere] Diffidas. V. Muret. ad Catull.

Incita] Miror fuisse qui legi voluerint *infusa* : certe hinc Virgilius sumpsit quod in 12. legas,

apicem tamen incita summum

Hasta tulit.....

& paulo post,

Crebro super ungula pulsu

Incita nec domini memorum proculcat equorum.

Eos locos poterat asserre Gifanius.

Montes supremos] Τὰ ἀνώτατα ὄρη.

Caca] Quæ oculis non subjaceant ; Virg. & Lucr. centies.

Sævique minaci murmure pontus] De hoc loco

loco in Emendat.

Mollis aqua natura] Id est *aqua*, jam supra, & *natura serpentum* Sallust. serpentes ipsi.

Ruit quæ quidquid fluctibus, &c.] in Emendationibus.

Rotanti turbine] Sunt qui legant, *rotantis*: perinde est.

Moribus] Ita legendum, non *motibus*. Id uterque Interpres probare poterat auctoritate Virgilii; est enim in Georg.

Ventos & varium cæli prædiscere morem

Cura sit.....

Aperto corpore qui sunt] Qui sub oculos cadunt.

Tum porro] Sentimus odorem, calo em, frigus & sonum; quæ omnia naturæ corporeæ sunt, neque tamen sub oculos cadunt: nil igitur mirum si prima corpora, quærantæ tenuitatis sunt, videre nequimus.

Tuimur] Intuemur.

Fluctifrago] Id proprie Græci vocant *κυματογλῶς*, id est *αἰδιαλὺς κυματογλῶς*,

Dispansa] Virg. in 6. *aliæ panduntur ad ventos*.

Serescunt] *Ἐρριπύοντα*, in Veteri onomastico Vulcanii, à *sereo*, unde *serenus*. Origo enim vocis Latinæ à Græca *ἔρρεσι* seu *ἔνεσι*.

Perfuderit] Penetrarit, seu inhauserit, imbuerit.

Quin etiam] Vide Emendationes.

Habendo] Dum fertur, dum geritur; passivæ significationis. Virgil. 3. Georg. *alitur vitium, vivitq; tegendo*. id est dum tegitur. Ita Lucret. *inveterascit alendo*; dum alitur.

Signa manus dexteras] Intelligit deorum tutelarium signa, quorum manum dextram qui exirent ex urbe, & qui ingrederentur, osculari solebant, idque boni ominis causa: neque tamen ullus, quod sciam, veteris scriptoris locus ad id demonstrandum affertur; sed ita res describitur, ut minime dubia videri debeat. Cur autem dextram potius oscularentur, quam lævam, habes Varroem qui doceat in excerptis ex Servio in I. Æn.

Invida]

Invida] Quæ nobis hanc sui cognitionem invidie.
Contenta] Quantumvis intenta.

IV. *Ævo macieq; senescunt*] Hunc locum Lucretius ex Pacuvii Peribœa imitatus videri potest. *Corpus meum tabe, mœrore, errore, macore senet.* Sed ibi pro errore legendum est *agore*, qua voce in VI. & a-bibi, usus Lucretius.

V. *Impendent mare*] Ita legendum, pro *impendent mari*. Terent. *tanta te impendent mala.* Ita Plautus & Lucilius. Quamobrem errasse Festum arbitror in ME, cum hæc scribit: ME pro mihi dicebant antiqui, ut Ennius, cum ait lib. 11. Si quid me fuerit humanitus ut teneatis: & Lucilius: Nunc ad te redeo, ut quæ res me impendet agatur.] Male; nam prius illud exemplum nil probat, cum Latini omnes non minus recentiores quam vetustiores dicant, *si quid illo homine fuerit, Quid me fiat*, &c. quod Interpres Ter. explicabit. Posterius autem, nihilo etiam amplius; cum in hoc Lucretii loco legamus, *saxa impendent mare*. Præterea, quod plane ejusdem modi est, dicebant, *exitium instat illos*. En tibi auctorem locupletem in Pœnulo. *Dii immortales meum herum servatum volunt, & hunc disperditum lenonem; tantum eum instat exitii.* An ibi dixerit Festus eum esse in dandi casu?

Vesto sale] Qui arrodit, exedit, &c. V. Gell. qui hunc locum respexit, lib. 16. cap. 5.

Nec tamen] Supra probavit esse corpora prima, eaque miræ cujusdam exiguitatis, quæ sola sunt rerum principia; Nunc probat esse *Inane*. Cæterum quod tamen multi existimant, Inane non est principium, non magis quam privatio.

Quapropter] Definire quid sit; inane, inquit, est locus intactus & vacans, sine quo nil gignit natura; nam absque meatulis & exiguis *τῶ κατὰ* porulis seu spatiosis, à quibus aliena non est natura, haud facile quid crearetur.

Sublima] *Sublimus, a, um*, qua voce olim usus &
 Sa-

Salustius, ut sublimis, *bilarns*, hilariis, *gracilus* (Terent.) gracilis, *sterilus*, sterilis.

Non tam] Sententia est : Non modo carerent motu, sed potius nata omnino non essent.

Materies quiescet] Nam sine motu nulla dari nec fingi generatio potest ; at sine Inani nullus motus.

Quamvis solida] Quantum vole, solidæ, quamlibet. Virg. *quamvis avido*, & in 7. Va r. de R. R. Lucienus homo *quamvis humanus* & jocosus, cap. 5.

Usq; vel ab radicibus] Vim ἐπιστακωτάτω habet τὸ usque. Terent. usq; ex Æthiopia. Cum reperceret usq; à Corace nescio quo & Tyria, &c. Cicero de Orat. lib. 1. & ad Attic. 1. Ep. 13. eos usq; isthinc exauditos putem. Græci dicerent ἐν. Callim. ἐξ ἐν κείνῃ, &c. ab eo usque, κείθεν · alibi.

Contra autem] Series verborum, Natura τῶ Inanis manet (est) sine pondere.

Dedicat] Afferit, probat, de enim affirmat, ut domagis apud Lucil. demiror, al. legunt, deliquat, id est liquido declarat, διαπίστειν σκοπεῖν, σκοπεῖν, alii etiam delicat, ut Plaut. in Milite.

Ita vero, ut tu ipse me dixisse delicat.

Præcurrere] Illud ipsum est, quod vulgo dicunt, prævenire objectionem ; cum videlicet difficultati obviam imus, &c. alibi dixit, illuc prævertor, &c.

Pisces ire nequibunt] Si Inane adimas scilicet.

Initium movendi] Passive, τὸ κινεῖσθαι · ita *crullendi*, pro τραπέζειν, ex Trogo. Sic Cicero, Plautus & meliores. Sed Varronis in II. de R. R. locus observandus : *sive enim aliquod sit principium generandi animalium, ut putavit Thales.* Neque aliter illud Virgil. in 7. accipiendum : *penuria adegit edendi.* Cæterum pro *initium* legit Lambinus *initus*, quod probum esse potest, ita enim *initus* pro principio, ut *exitus* pro fine sumitur : sed locus ille Ovidii quem attulit ad versum 13. hujus libri, aliud significat, nempe μένιν δόξας δόξας. Quod autem *initium* trisyllabon est, nihil frequentius ejusmodi synizeli.

Postremo

Tempus item per se non est] Dixeris, esse aliud quid in rerum natura, quod nec agit, nec patitur; nec locum præbet gignendis rebus; Ergo minus vere aiebas modo, &c. Falleris, inquit Lucretius; nam tempus cum nec agat nec patiatur, nihil esse potest; ergo, &c. nam sine moto & movente non est.

Sensus] Cogitatio: nam per memoriam amplectimur præterita, de futuris autem ratiocinamur. Item memoria sublata tempus præteritum nihil est; futurum nondum est; præsens quoque, nisi de eo cogites, non magis est quam utrumque. *Consequitur*] *συλλογίζεται*, colligit.

Nec per se, &c.] Sensus est: Tolle motum, tolle quietem, nulla temporis notio est. Istud autem *per se* jungi debet non cum *quemquam*, sed cum *tempus*.

Tyndaridem] Helenam Tyndari filiam. Cæterum tam alio exemplo uti poterat, ut Philippi, Epaminondæ, Xerxis, &c. quam Helenæ; sed hoc illustrius visum est, ὡς πεντηκώτερον.

Cum dicunt esse] Haud scio an facile explicare possim, quid sentiam, sed ego, ut potero dicam. Hæc obiectio Latine fieri posse videtur, Græce non ita. Nam sermonis Latini inopia cogit, ut utamur verbo *sum, es, est*, in re temporis præteriti, ubi quid factum dicere volumus. Itaque si quis dixerit, *Victum est Ilium*, extemplo arguator aliquis responderit, *Victum est?* ergo est; quod falsum. At Græcæ hic lusus sophismaticus in nebulam abiret; nam diceremus *ἐκείνην, κατεσθίχθη*, neque opus haberemus verbo *ἔστι* ad enunciationem illam formandam. Hunc locum sic necessario intelligendum arbitror. Si fallor, hoc habeo solatii, me aliorum opinionem non ignorare. Certe quæ addit Lucretius, huic explanationi maxime favere videntur.

Quando & facta] Quasi dicat, Qui tandem hæc sint, cum illi homines non sint amplius, quorum e-
venta fuerunt illæ seu historiarum, seu fabularum? At even-
torum natura nota est; ergo,

Quando & facta] Hi duo versus inter Parenthesin includendi.

Alexandri] Paridis, qui cur ita dictus sit, docebat Eustath. & Apollod. in III.

Phrygio sub pectore] Sub pectore Paridis, qui Phryx fuit. Ita. *Tyrthenam hastam vibrabat*, Virg. id est, ipse Tyrthenus & hastam vibrabat, &c. hac signa delectabantur Virgilius.

C A P U T

CAPUT III.

- I. *Error insignis Gifanii.* II. *Escit pro erit, aliter scribendum videri.*
 III. *Quodde & quode, & unde orta.*
 IV. *Quàm totus super ignis, ab Interpretibus dissensum.* V. *Pub. Ovidii locus in Amor. tentatus.* VI. *Locus Virg. male intellectus.*

Gliscens] Crescens, coalescens, sed non id quod Gallice significat, labi, insinuare se, influere, alioqui grave in oratione vitium sit; & tamen hunc errorem erravit Vir omni admiratione major in Physiologia, cum scripsit: *Videtur Epicurus existimasse corpora illa minora, rotunda, levia, gliscencia fuisse,* &c. item pag. 672. *Horizontum quoque deflexum haberent, ac supra eum magis magisque gliscerent donec consistere omnino non possent.*

Duratus] Ligneus, *δύρεα, δύρεα, δύρεα, δύρεα,* lignum. **Dureus, Durus,** &c. *δύρεος.* Euripid. in Troad. rem explicat.

Partu] Virg. *gravis attulit alio,* & alibi.

Corpora] Corporum alia sunt simplicia, alia concreta.

Transit enim] Parenthesis est, quæ novem versus amplectitur.

Fero, feruenti,] Duplex Epithetum est, quod nec clarissimi poetæ refugerunt, alii tamen lib. feruentis habent.

Rigor auri] Aurum solidum, durum; *glacies æris.*

Quando & facta] Hi duo versus inter *Pare*
fini includendi.

Alexandri] *Paridis*, qui cur ita dictus sit,
bat Eustath. & Apollod. in III.

Phrygio sub pectore] Sub pectore *Paridis*
Phryx fuit. Ita. *Tyrrhenam hastam vibrabat*,
id est, ipse *Tyrrhenus* & hastam vibrabat, &
figura delectabatur Virgilius.

C A P I T U M III.

- I. *Error insignis Gifanii.* II. *Escit pro erit, aliter scribendum videri.*
 III. *Quodde & quode, & unde orta.*
 IV. *Quàm totus super ignis, ab Interpretibus dissensum.* V. *Pub. Ovidii locus in Amor. tentatus.* VI. *Locus Virg. male intellectus.*

Gliscens] Crescens, coalescens, sed non id quod Gallice significat, labi, insinuare se, influere, alioqui grave in oratione vitium sit; & tamen hunc errorem erravit Vir omni admiratione major in Phytologia, cum scripsit: *Videtur Epicurus existimasse corpora illa minora, rotunda, levia, gliscentia fuisse,* &c. item pag. 672. *Horizonti quoq; deflexum haberent, ac supra eum magis magisq; gliscerent. donec consistere omnino non possent.*

Duratus] Ligneus, *δύρεα, δύρεα, δύρεα, δύρεα*, lignum. **Dureus, Durius,** &c. *δύρορ.* Euripid. in Troad. rem explicat.

Partu] Virg. *gravis attulit alo,* & alibi.

Corpora] Corporum alia sunt simplicia, alia concreta.

Transit enim] Parenthesis est, quæ novem versus amplectitur.

Fero, ferventi,] Duplex Epithetum est, quod nec clarissimi poetæ refugerunt, alii tamen lib. *ferventia* habent.

Rigor auri] Aurum solidum, durum & glacies aris.
 P 2 eadem

eadem metaphora, πλάξ, forte & aliter, aurum frigidum, æs frigidum, prius malo.

Utrumque] Frigus & calorem.

I. *Lympharum rore*] Ros pro quavis aqua ; res nostra est. Sed utinam pro otio ridere possem ; Gifanius ad eam rem choragus foret. *Horat.* inquit, *maris rorem dixit pro aqua marina.* Verum ubi ille *ros maris* apud *Horat.* pro aqua marina ? docebit *Pareus* *ῥοσὴν* Gifanii, homoligneus lib. 3. inquit, od. 23. v. 16. Videamus itaque. En tibi ipsissima poetæ verba.

Parvos coronantem marino

Rore deos fragilique myrto.

Bene ! aqua marina coronantur dii. O me hominem nihili, qui olim putabam *rorem marinum* esse fructicem illum seu arbusculam notissimam, quæ Gall. *romarin*, Ital. autem *osmarino*, dicitur. Græc. *λίγαρις*. Sed tamen in hoc *Ovid.* ex 3. *Artis.* aquam etiam marinam esse dicent ? dignum factis suis facerent.

Sylva nemus non alta facit ; tegit arbutus herbam,

Rosmaris & laurus, nigraque myrtus olent.

Dissimilis rerum longe] Longe dissimilis.

Esse utramque sibi per se puramque necesse est] Observeanda Latinitas, *Utraque sibi per se est* : arbitror autem istud *sibi* jungendum esse cum *se* ; uti dicebant, *meus mihi, tuus tibi, suus sibi*, &c. pro eo qui maxime propius *ἑ* *ἰδιαιτέτος* esset. Exempla è *Plauto*, *Terentioque* peti possunt.

Quacumque vacat spatium ; & ed vacuum, &c.]

Hoc ipso refelles quod asserit Gifanius in illo suo Indice ad locum quemdam *Ovidii* in voce *ut*. Testimonia multa collegit Gifanius ad *Eleg. I. Lib. I. Ponticorum*.

Geniis in rebus Inane est] Alioqui nunquam dissolverentur : Imo nunquam creatæ fuissent.

Inane queat rerum] Hic vero naviter ridiculus est Gifanius. Sed jam à *Lambino* vapulavit.

Materies] Corpora prima.

Esse

Esse aeterna potest] *Μᾶλλον*, vult enim dicere *dic-
bet*. Exempla alibi.

Alternis] Corpus Inani distinguitur, Inane autem corpore miscetur, temperantur, alternatim coalescunt, si ita licebit loqui.

Nec plenum naviter] Nil est quod sit plenum naviter, neque quidquam est quod sit plane vacuum sine omni pleni mixtione. Loquitur autem de rebus genitis seu concretis, non autem de principiis rerum. Quamquam principia dici non possunt plena, sed solida.

Neque extrinsecus] Quia plagæ nil possunt sine Inani, quæ scilicet penetrent.

Nec penitus] Quia, cum sint solida, nullus locus plagis internis esse potest.

Retexi] Dissolvi, ita ut textura pereat. Notum est *ῥ* Re habere aliquando vim *ἀναπικραστικοῦ*, ut refixit, revelare, &c.

Nec ratione alia] Nulla enim esse potest, nisi ex utraque superius posita constaret.

His rebus] *Ἰσθι*, humore, frigore, &c. Tamen vide Emendationes.

De nihilo quoque nata]. Quod necessario sequitur; *al. de nihiloque renata.*

Nec ratione queunt] *Lego queant*, possint, possent.

Denique si nullum finem] Nobilis questio. Sensus est: Nisi finem certum frangendis seu dissolvendis rebus natura statueret, ita jam deminuta corpora primordialia essent, nihilur ex iis posset maturescere; ac nunc, uti sese res habere videmus, finis aliquis rebus frangendis est; ultra quem nullus progressus datur. Itaque solidum aliquid & *ἄσπαστον* in Natura sic necesse est, unde omnia revirescant.

Longa dici] Vide Emendationes.

Ast huc]. *Ἔτι ῥ* *ἕως*, in hunc usque diem.

Generatim] Itaque genera seu species non minuantur, *ἢ ἂν ὁλοκληρωθῶν.*

Huc accedit] Alii *Hoc*, quod *ἴδεν* est, hoc, *ἢ ἕως*

huc, *isthoc*, pro *isthuc*; citivillicia grammaticæ: sententia est: Sed cum solida sint prima corpora, unde mollities, *ὕψος*, & liquidum concretum, &c. Ex admistione Inanis.

Cum constant] Pro, cum constant. Ita scilicet loqui mos erat. Istud enim CUM eandem vim habet ac *quomvis*; sed *Quomvis* apud Horatium, Ovidium, Salsustium, cum primo modo junctum vides: exempla ex iis peti possunt.

Aer, aqua, terra, vapores] Vapor, ignis est. Dices, Ergo elementa non sunt prima corpora; non sunt, neque adeo possunt, quid ita? quia concreta, quia *συσμματα*, &c. Elementa enim sunt principia secundaria, ut vulgus loquitur.

Quo pacto ..... & qua vi cumq; genantur] *Isthuc cumq;* jungi cum *pacto* debet, ut & cum *vi*. *Genantur* autem, optime Lambinus. At Gifanius qui male istud ab illo introductum queritur, nimis nugator est. Deinde quid discriminis inter *quod genere* & *gerere*, non viderat.

Quin constant] Imo constant, in al. *quando*, male.

In ordine] Ex ordine, vel ordine, *ἀπεξῆς*, vel *ἐξῆς*. a una serie, perpetuo. Plaut. Terent. Virgil.

Materia] Primordiorum.

Sacra] Pro singularibus cujusque generis.

Tum porro] Nunc aget de MINIMO. (Epic. *τὸ ἀόριστον* vocabat) ultra quod nulla detur fractio, contra Peripateticos. Inde probabit atomos suos. Cacusmen autem vocat Lucretius punctum illud corporis, ad quod ubi deventum est, nulla sectio detur.

Nunquam per se] Sed *vô* & *διωόμεν* tantum.

Agmine condenso] Alii leg. *augmine*, melius. Intelligit autem moleculas, quas alibi *glomeramina* vocavit.

Naturam corporis explent] Tandem corpus constituunt.

Minimis partibus] Quod tamen falsum, unde mox addit non ex illorum conciliatu, sed magis æterna pollentia

ti simplicitate, Itaque est *correctio* seu *emollitio* audacioris dicti. *Magis* autem significat *potius*; idque ni foret, sensus absurdus esset. Catull. *Id, Manli, non est turpe, magis miserum est.*

Reservans semina rebna.] Nam si daretur fractio ad infinitum, necessario species deminuerentur.

Ex partibus infinitis] Quod absurdum; nam ubi ad *ἐλαχίστατον* devenero, tum licebit Peripateticis porro pergere; unde fiet ut bis millesima pars in totidem partes æque dividi possit, ac universa corporis moles.

Quippe ubi] Quandoquidem.

II. *Escit*] *Escit* è veteri Latio. Hujus loci emendatio Lambino, non Gifanio, debetur. Arbitror autem corruptos esse veteres codices, & Festum ipsum; neque enim temporis futuri terminatio est SCIT, sed SCET, ut à *lego, leget, condo, condet*, &c. Inde est quod apud Festum alibi legas, OBESCET, oberit. Fit autem à Græco *ἔω sum*, unde *ἔπω*, & *ἔπαυ* toties apud poetas pro *erat*. Ita ex *eo, esco*, ut à *floreo, floresco*, &c. Pro *erit* autem dicendum fuit more veterum *esit*, *ἔσι* unde in 12. Tab. *nec esit* pro *non erit*. Fest. in *Nec*. At in futuro modi subjunctivi dici oportuit, *esset, is, it*, ut à *prohibeo, prohibesset* (id est *prohibuero*) ab *expugno, expugnasset* (id est *expugnauero*.)

Non erit ut distent,] *Οὐχ δὲ ὅν τι ἔσται ὥστε διαφέρειν*, &c.

Multis] Optime à Lambino restitutus hic locus est, invitis omnibus MSS.

Non possunt ea] Subaud. *habere*, non possunt habere, quia concreta sunt, determinata, affecta, &c. Iridem ut metalla se habent ad lapidem chymicum, ut vocant; sunt enim mortua.

Si nulla est finis] Ut isti volunt, non Epicurus.

Tamen] Pro *tandem*. Plaut. Terent.

Clueant] Sint.

Et quoniam] Falsa suppositio ex assertione Peripatetica.

Obscuram linguam] Notissimum illius cognomen-
tum, σκοτεινός, & αἰνιχτός, de quo Laetius.

III. *Quamde graves inter*] *Quamde*, quàm, ut
alii probavere. Addo ego & olim dictum fuisse,
quodde, à Græco ὅτι, ἡ, (nam quod Latinorum na-
rum est ex ὅτι.) Versum itaque Lucilii apud Noni-
um lego, *Quodde tuas laudes culpas, nit proficis bilum.*
Dicebant etiam *quode* pro *quod* inveniendi adverbio.
Plaut. Most. *quod' ego cam an scis ?*

Inversis verbis] Notus Terentii locus, ex eo pro-
bat Turneb. *inversa* verba esse inflexa & tropo muta-
ta, quod verum est.

Ex vero] Lamb. uno, id est solo.

Nil prodesset enim] Quasi diceret, Quod enim
ait Heraclitus, ut suo dogmati consulat, ignem, dum
densatur, humescere, &c. nil agit ; quanto enim im-
pensius densabitur ignis, tanto & ignis amplius fue-
rit ; quin rarefactio nil efficiet ; nam, ignis quan-
tumvis rarefactus, ignis tamen est.

IV. *Quam totus habet super ignis*] Lambinus de
igni supero seu ætherio intelligit ; (nam & *infer* &
super olim dicebant, uti ex Catone Censorio cap. 149.
constat.) Eadem Gifanii mens est. Sed istud *Totus*
ne quid tale putem efficit. Quare existimo hoc loco
SUPER esse adverbialis formæ, ita ut *totus super ignis*,
sit reliquus ignis, seu alii ignes. Exemplum cuperes.
En tibi, nec longe abeo. Virgil. *ô mihi sola mei super*
Astyanactis imago ; imago quæ reliqua es.

Conductis] Condensatis, συναρπάζειν τινι.

Disque supatis] Et dissipatis. *Supare*, jacere est,
unde *insipare* pro *inijcere* *obsipare* pro *objicere*, (ut
obsipa pullis escam, objice Varr.) id est *παράβαλλε*,
Aristophani. Exempla autem hujus divisionis, sectio-
nis, tmeseos in verbis & nominibus afferam, apud
Lucil. est, *deque petigo*, pro *depetigo*que ; Noni. *deque*
rotondit agros. Enn. at vero apud eundem plane mi-
rabile est, *Cere comminuit brum*, pro *Cerebrum com-*
minuit ; apud Varr. R. R. lib. 2. cap. 9. *confuse* quæq;
faciunt,

faciunt, at lib. 1. cap. 9. *persevere ita sit*, pro ita perseverescit, lib. 3. cap. 4. *Excandit me secernunt capitulatio*. Ita in quibusdam precationibus, *ob vos facro*, pro obsecro vos, & *sub vos placo*, pro supplico. Fest. Ita Enn.

Annibal audaci dum pectore de me hortatur, pro dehortatur me, Ex Calpurnio. Exempla bene multa apud Lucretium reperies, quibus emolliendis hæc erunt.

Talibus in causis] Si tales causas ponas, quales & Heraclitus & alii, induxerant. Notanda Latinitas.

Facient] Ponent, supponent; *fac ita esse*. *non*, &c.

Sed quia multa sibi cernunt contraria, missant] Ita omnino legendum; sed *παρρησια* fecit Gitanus, qui legerit, *sed quia multa sibi cernunt contraria esse*. O versum admirabilem! Verum metrum omisso. Nonne videre oportuit loco *non* esse. debuisse ibi verbum aliquod fuisse, cum id orationis vinculum preberet, ET *fugitant*; ergo *missant*, & *fugitant*, &c.

Vaporem] Calorem, jam antea. Vatro. .... *visis*.

Quarum bipennis fulminis plumas vapores

Perussit alte..... Ita *vapore flammæ*, Pacuv. apud eundem in de R. R. lib. 1. cap. 2. Ita *vapore solis*, apud Curtium, ubi de Cydno & Ciliciz terre ingenio. V. Ovidii locum in L. Amor. Eleg. L. viceor emendare posse. Ibi Cupidinem a. *oprensus, lacrimis*,

Non possunt, licet ipse velis, cessare lacrimas;

Fervida vicino flamma vapores.

Legendum, *nativo*, non *visis*; nam *propere* (licet ipse velis) debuit dicere, *naturæ* & *flammæ*, ut semper uras; hoc ei naturale est.

Quod si forte] Altera pars: *Si vero* *exilis* *lingua* *guatur* (al. male *stringatur*) &c.

In cætu] Congregatione, collatione, &c.

Scilicet ex ulla facere id si parum *porcent*, male. Reparo autem eandem *porcent* propter illud suum *Re*, quam multa ante *refigo*: nam *relinon* non est iterum *refigo*, sed *reficere* *reficere* erat *detergo*, *picem* *reficere* erat *detergo*.

do, &c. Ita *repercutere nummum*, Tertullian. At Latine parco id dicere significat, nolo dicere, caveo ne dicam, parce *pias scelerare manus*. Virgil. Itaque *reparco facere*, significabit *libenter facio*, tu: quid tale. Cæterum *id facere* in hoc versu pro *idē*, accipio; ut cum dicimus, *fac ita esse; pone illum esse victum*, &c.

Hoc] In quod mutatum est scilicet.

Superare] Semper restare, superesse.

VI. *Ollis*] Illis. Virg. sæpe, sed ille locus (*ollis subridens hominum sator atq; deorum Oscula libavit gnata*) improspere à Dionysio allatus est; *Olli* enim significat *Tunc*, illi pro illic apud Terent. & Plaut. alioqui nunquam dixisset Virg. *illi gnata sua*.

Corpora] Primordialia.

Ulla rei] Ita dicebant, *tota, illa, ipsæ, alteræ*, &c. in dandi casu.

Adjectu] Ἐπιστολή, jactu, ut dicimus, telum adicere.

Rem veram] Vide Emendationes.

Hic idem] Heraclitus.

Nostros tangere tactus] Bene. Nam omnis sensus necessario tactus est.

Perdelirum] Qui pro delirum scribi volunt, *delirum* quasi à *negs*, falluntur. Nam *delirus* vox est terræ Italiæ, Varr.

Nam contra sensus ab sensibus ipse repugnat.] Sic locum hunc explicandum puto. Pugnare, seu stare ab aliquo, est pugnare pro aliquo, partes alicujus rueri &c. Heraclitus autem qui sensus esse certo dicebat, planissime contra sensus agebat, cum diceret omnia esse ignem; Nam id si verum foret, sensus nostri ignem sentirent, quæ n tamen in pomo, in aqua, in marmore, ligno, &c. non sentiunt.

Unde] Ex quibus sensibus.

Cetera non credit] Sensus nostros cognoscere, æra, aquam.

Referemus] Jam supra.

Quam neget esse ignes] Satius enim fuerit, cæce

ra ponere & ignem tollere, quam contra; Major enim, si nihil aliud, Naturæ amplitudo sit; quamquam ex illorum positionibus nil tale stare possit; nam manca foret natura.

Et qui principium] Anaximenem Milesum præter cæteros intelligit. Videndus omnino libellus Plutarchi de placitis Philosophorum; in quo hæc & plura.

Aut humorem] Uti à Thalete factum est.

Terramve] Quod mirandum: est enim tellus elementum iners & brutum, quodque alienam opem, unde excitetur, expectat. Neque ullum omnino nominatim reperio qui id de terra dixerit; nam quod Pherecyden aiunt ejus opinionis auctorem fuisse, haud scio an de uno Pherecyde intelligi debeat, cum & alii multi, qui Theogonias scripserunt, à terra originem rerum repetierint. Locum Aristotelis alii notare; itaque describendo parcam.

Conducipiant] Quales fuerunt, Xenophanes, qui terram & aquam statuit; Parmenides, ignem & terram; OEnopides Chius, ignem & ærem; Hippo Rheginus, ignem & aquam. Quæ omnes opiniones stare possunt; nisi arguari libeat. Sed non semper veteribus æqui sumus.

Imbri] Post hoc verbum octodecim versuum hyperbaton est, utque ad, *Hic tamen*, &c.

Empedocles] Vixit Olympiad. 80. Epicharmo æqualis, Laert. Gyradius, & nos in poetis Græcis, qui mox Gallico sermone prodibunt.

Acragantius] Acragas, in meridiana Siciliæ parte, hodie *Grigenti*, *Gergenti*, &c.

Insula quem] Notandum genus dicendi, *Quam insula gessit in oris triquetris terrarum*, pro, insula triquetra gessit, &c. Sicilia autem triquetra dicitur quasi *triangula*; est enim ad figuram $\triangle$. accedens, & tria à *tra* habet, Pelorum ad Septentrionem, Pachynum Orientem versus, Lilybæum, ad Meridiem ac Occidentem.

Ionium] Majorem enim Siciliæ partem mare Ionium

nium alluit, *aspergit* autem positum pro *adfundit*.

Virus] Humor est, fluentum, latex, liquor. alii lib. *litus* habent, minus recte.

Fretu] *Freto*. Ita hunc locum legerunt veteres magistri; quos inter Priscianus, quin & eadem flexione usus Cicero est.

Rapidum mare] Frerum Siculum, Italiam ab Insula disspescens.

Italiae terrae] *Terra Italia, terra Gallia, terra Umbria, terra Græcia, terra Apulia*; sic fere semper veteres. Exempla passim apud Plautum & Varronem, *Lucretio* *auspexor*.

Ejus] Siciliae nempe, quæ circa tempora Josue, uti in Epistolis nuper ostendimus, vi Superi maris à reliquo Italiae corpore divulsa fuit.

Hic est vasta Charybdis] In freto Siculo ad oram Siculam; nam erravit Ovidius qui ad oram Italicam statuit; in eum errorem à Virgilio inductus est, quem non satis attente legerat, immemor describi à Mariōne navigationem à Græcia in Italiam; tunc enim Charybdis ad latus sinistrum jacet.

Kursum] Propter tot exempla antiquarum cladiū, quas Aetnæ incendium importaverat.

Eruptis] Notandum, inquit Interpres, *eruptis* ab absoluto verbo; Tamen exempla alibi sunt, quæ vel unus Virgilius multa dabit. *Erupti nubibus ignes. Proruptis corpore sudor.* Deinde, quod nec Lamb. nec Gifan. cogitarunt, *erumpo & prorumpo*, ab origine prima non minus activa fuerunt, quam *abrampo & corrumpto*.

Fulgura] Sæpe alibi pro fulgores.

Cum videtur, cum fertur] Ita loquebantur pro, *cum feratur, videatur*, &c. sæpe alibi Lucretius.

Clarumq;] al. *carum*, id est Græc. *χρῆμα*, sed malim *clarum*.

Vociferantur] Ostendunt, probant. Ita Aristoph. *αὐτὸ χεῖμα βιά*; quod alii imitati sunt.

Reperta] *Ευρήματα*. Inventa, seu inventiones.

Egregie

Egregie multus] Valde, impenſe, &c. Rhetor. ad Herennium lib. 111. Nec egregie magnum eſt: rati-
tatem auſuſtè pronuntiauerunt. Paulo poſt: At ſi
quid videmus aut audimus egregie turpe aut horribilum.
Itaque egregie turpe idem ſirme ſentiri, quod paulo prius
unicam turpitudinem vocavit. Notanda hæc ſententia
ab Interpretibus.

Fecere ruinas] *Κατέσκαψαν τὰς πόλεις καὶ τὰς οἰκίας.*

Ibi] Circa illam queſtioneſ, in qua agitur.

Faciant] Supponant, conſtituant.

Neq; pauſam ſtare fragori] Iaque, inſtitutum
dari ad infinitum; quam non admittit Epicurus.
Cæterum (non eſt ſine ſecundæ repetitione; & pau-
ſa fragori non ſtat) idem ſignificat. Fragor autem a
frago, unde frageſco apud Accium incipio cecidi, pro
frangor, ut à tango, tango, attingo, &c.

Extremum] Extremum in hoc eſt in uſu, ut
quo antea, & in rebus ipſis conſiſtere.

Mollia] Ignem, aquam, terram, æter.

Natus] Ergo pereunt, quare principia eſſe non poſſunt.

Habebas] Didiciſti, ut apud Plaut. Ter. natus ſi-
diciſti. Do pro doceo. Accepi pro dixi.

Ipsa inter ſe ſunt venena] *Αἱ αὖτε ἑαυτὰς ἀλλήλων
τοξοὶ.* lib. 1. R. R. Ejus enim ſilicet inſidia eſt ve-
num. Paulo autem ſuperius, patet ut Latine.
Quedam enim petuleſ cultiva ſunt iuſſura & venena.
Alibi item c. 45. *ὅτι καὶ τὰς αἰνέας τὰς αἰνέας
τοξοὶς,* ut alio nescio quo loco, *καὶ τὰς αἰνέας
τοξοὶς* venena formicarum mulierum in aduſione illis Acci-
nii verſibus, longe alia dicitur.

C A P I T U M IV.

- I. *Tabes nimborum quid sit, non intellexisse Gifanium.* II. *Ovidius emendatus.* III. *Ut & Ennius.* IV. *In Manilio conjectura.* V. *Flos flammæ.* VI. *Locus Virgilii emendatus.* VII. *Lectio vulgata contra Gifanium & Lambinum asserta.* VIII. *Locus Ovidii emendatus.*

TEmpestate, coorta] Male Gifanius, cui placet legi coacta, male, inquam, nam etsi dixerit Virgilius, in nubem cogitur aer; non continuo dicemus tempestat coacta.

Retrosq; putari] Ita ut principia dici queant.

Mutantq; colorem] Ita sæpe filum pro qualitatibus legas, (est autem vox pictoriæ artis filum) ita & ~~re. &~~ usurpant Græci.

Congilio] Congressu, coetu, mixtione: pæne peculiaris Lucretio vox est in ea notione.

Quominus proprie] Ita ut illud concretum non sit aqua, ignis, &c. sed proprietatem suam specificam habeat.

Repetunt à cælo] Agit de circulatione seu permutatione elementorum seu principiorum; quamquam Peripatetici rite distinguunt elementa & principia.

Mundi] Cœli, jam alibi: ita Virgil. Manil. sèpissime.

Superare] Perpetuo remanere, superesse.

In commutatum veniunt] In commutationem, &c. id est commutantur. Hujusmodi verba in us amabant

bant veteres. Virg. *δ nunquam frustrata vocatus, basta, mcos.* Varro alicubi dixit, *agritus*, Cato, *factus*, (*in singulos factum, à chāq; facon, vel pour chaq; facon.*) c. 67 *factioribus de in singulos factus olei sextarios.* Ita *occasus* pro occasione. Enn. *occasu' juvat res.* Ita *conciliatus* in hocce libro. Et sane multo melius quam posteriores Latini; aliud enim est *commutatus*, aliud *commutatio*: Illud passionem significare debet, hoc vero vel actionem, vel agendi modum.

Ex aliis ea, quæ, &c.] Id est, necessario tellus, ær, ignis, aqua, debent ex aliis quibusdam constare, quæ tandem converti nequeant.

Quin potius] Α λὰ μᾶλλον, sed potius.

Sic alias aliis rebus] Vide Emendationes.

At manifesta, &c.] Obiectio est: Omnia è terra crescunt. quod nemo neget; Sed tamen nisi benignus aeris tepor, lux solis & opportuni imbres accedant, nihil quidquam terra ex sese progignet; ergo fatendum est, aquam, ignem, &c. esse principia. Ad eam objectionem respondet, ea non magis esse principia quam vinum, triticum & alia, quæ vitam sustentamus.

I. *Tabe nimborum*] Hic vero turpissime, si unquam alias, se defendit Gifanius; quod à Lambino animadversum non fuisse miror. *Tabes nimborum*, inquit in Indice, *id est nimbi noxii & pestiferi, eleganter metaphoræ.* *Tabes vcteribus nihil aliud quam pestis valet seu perniciēs.* Vide *Festum* inquit. Eum certe *αλεφάντι* corio circumtectum esse oporteat, qui talia scribat. Lucretius ex sensu illius, qui contra ipsius principia aliquid obiciebat, dicit, ni tempestas fausto tempore & imbribus indulgeat, ni arbor quandoque uberrimis pluviis ita rescreta sit, ut folia graventur, ni sol soveat, ni calorem tribuat, &c. fruges, arbuta, animantes crescere nequibunt. Ibi, ut vides, omnia fausta, commoda, opportuna adscribit Lucretius: ibi autem homo noster de pesti entibus & noxiis imbribus narratum advenit. Deinde sal-

sum illud est quod apud Festum legitur, Tabem nil aliud quam pestem apud veteres valere : sed ex pluribus significationibus cum unam modo annotasset Festus, existimavit Gifanius nullam aliam præterea esse ; cum tamen hic Lucretii locus (si vel tantillum modo eum intellexisset,) satis ostendere potuerit aliud omnino cogitandum fuisse. Tabes enim humorem, fluorem, seu liquefactionem significat ; unde in VI. *tabificis radiis sol omnia lustrans* ; & *tabida nix* apud Livium, quæ jam *μαραινεται*, & *τηκεδὼν* apud Diodorum lib. I. ubi de Nili incremento agit. idem est, pag. 36. edit. Rodomannianæ. Τὰ δὲ πλῆθος τῆς σιναερωμένης χόρος ἐν τοῖς βορείοις μέρεσι τῆς μὲν τῆς τροπῆς μένειν πεπεσὼς, ἐν δὲ τῷ θέρει διαλυομένην ὡς δὲ θερμασίᾳ τῆς πάχων, πολλὰν τηκεδὼνα γίνεσθαι, καὶ διὰ τούτου, &c. Ibi πολλὰν τηκεδὼνα χόρος, significat, multam tabem nivis. Inde itaque factum ut *tabere* & *tabescere* pro diffluere, minui, &c. usurpent veteres. Unde & *μετασσεύω*, in *Andromacha Ennii*, Quid sit ? seditio taberne, an numeros augiscat suos ?

Scilicet] Responder ad objectionem. Vide Notam paulo superiore.

Amisso corpore] Quemadmodum dicebant *facere corpus*, uti apud Phædrum optimum & purissimum scriptorem, ita & illum corpus amittere dicebant, cui succus corporis defluit, *αδινετω*, *τήκατω*. Contrarium est *σωματοποιεῖν*, de quo aliquid olim dixi.

Elementa] Literas, characteres, quæ & Gr. *τοιχαῖα*.

Sonitu sonanti] Ita *cavas cavernas* Virg. Ennius autem, *cupienter cupit* ; & alia id genus.

Unde] Ex quibus. Sensus est : Primordialia corpora debent suppeditare plura, ex quibus, &c.

Homoimeriam] Quænam dicantur *ὁμοιομερῆ* mox explicabit ; Ea autem sunt, quorum vel minimæ partes nomen totius sui habent, ut lapis, ut aurum, ut sanguis, &c. Latine *similaritatem* dicere possemus.

Viscus] Vir indultus, sed quem, propter ordinem

floræ.

florētissimum, non appellabo, in eo libro, cū: Eomini Germano surripuerat, negat viscus unguis: pro omni carni sumi quæ sub cute sit: atque in eo cæteris imperitissimos esse & nugacissimos dicit; vellem probasset: Id certe, qui illi favent, si probare volent, Lucretium, Virgilium, Ovidium, atque adeo cænes bonos scriptores adversatores, faxo, habebunt.

Sanguen] Ita omnino primi Latini loquebantur. Nam *sanguis* natu junius est; itaque à *sanguen* sanguinis, ut à *flumen* fluminis, &c.

Auri micis] *Granis*, particulis, &c. ut *mica*: harris, *χρῆδες*, ut *mica salis*: *auri micas* Hispani *fizitas* vocant, id est *grana*, *ψήματα χρύου*, Lat. *ramenta auri*, quasi *rasimenta*.

Putatque] Hoc loco positum pro *πορίζεται*, unde *rationes putare*.

Imbecilla] Quæ tamen solida esse deberent.

Si] Correctio, *ἐπεὶ δὲ*, Si tamen vocare principia debemus, &c.

Simili atque] Itaque esse principia non possunt. Alioqui principium crearet aliud principium, quod ridiculum.

Nec res ulla refranat] Subandi, *illa principia*.

Lethi dentibus] Mors omnia absumit, *τρώγει*, devorat, Catull. inde & Cancros & fauces Orei legas; ita hic dentes lethi.

Ex oculis nostris perire] *ἐξ ὧν οὐχ ἔσται, ἀπὸν μὴ* videt.

Testor res] Ad finem & probationem argumenti satis ea fuerint, quæ ante allata sunt.

Præterea] Venæ, sanguis & ossa variis cibis aluntur; at illi cibi ejusdem generis esse non possunt: Ergo neque sanguis, neque venæ, &c. similia sunt. Itaque Anaxagoræ homoiomeria carere possumus,

Sive] Nota, ut apud Plautum & Terentium, pro, *Si autem*, vel *Sique*: quod ob sententiam notandum fuit.

Si sunt in terris] Id est, si in terra latebant, priusquam

sum illud est quod apud Festum legitur, Tabem ni aliud quam peltem apud veteres valere : sed ex pluribus significationibus cum unam modo annotasset Festus, existimavit Gifanius nullam aliam præterea esse cum tamen hic Lucretii locus (si vel tantillum modo cum intellexisset,) satis ostendere potuerit aliud omnino cogitandum fuisse. Tabes enim humorem fluorem, seu liquefactionem significat ; unde in *V. tabificis radiis sol omnia lustrans ; & tabida nix* apud Livium, quæ jam *καρπίνεται*, & *τηκεδών* apud Dioscorum lib. 1. ubi de Nili incremento agit, idem est, pag. 36. edit. Rodomannianæ. Τὸ δὲ πλῆθος τῆς σπαρασσευμένης χόνης ἐν τοῖς βορείοις μέρεσι τῆς γῆς πᾶς τρεπὰς μένειν πεπεγνός, ἐν δὲ τῷ θέρει διαλυομένην καὶ τὴν θερμασίαν τῆς πάχων, πολλὰν τηκεδὼνα γίνεσθαι, καὶ διὰ τούτου, &c. Ibi πολλὰν τηκεδὼνα χόνης, significat, multam tabem nivis. Inde itaque factum ut *tabere* & *tabescere* pro diffluere, minui, &c. usurpent veteres. Unde & *μετασχημασῶς* in *Andromacha Ennii*, *Quid sit ? seditio taberne, an numeros augiscat suos?*

Scilicet] Responder ad objectionem. Vide Notam paulo superiore.

Amisso corpore] Quemadmodum dicebant *facere corpus*, uti apud Phidrum optimum & purissimum scriptorem, ita & illum corpus amittere dicebant, cui succus corporis defluit, *εδίστην*, *τίκτω*. Contrarium est *σχηματισθῆναι*, de quo aliquid olim dixi.

Elementa] Literas, characteres, quæ & Gr. *περὶ ἁλφ.*

Sonitu sonanti] Ita *cavas cavernas* Virg. Ennius autem, *cupienter cupio*; & alia id genus.

Unde] Ex quibus. Sensus est : Primordialia corpora debent suppedicare plura, ex quibus, &c.

Homoimeriam] Quænam dicantur *ὁμοιομερῆ* mox explicabit ; Ea autem sunt, quorum vel minimæ partes nomen totius sui habent, ut lapis, ut aurum, ut sanguis, &c. Latine *similaritatem* dicere possemus.

Viscus] Vir indultus, sed quem, propter ordinem

Rorant.

florentissimum, non appellabo, in eo libro, quem homini Germano surripuerat, negat viscus unquam pro omni carni sumi quæ sub cute sit: atque in eo cæteros imperitissimos esse & nugacissimos dicit; vellem probasset: Id certe, qui illi favent, si probare volent, Lucretium, Virgilium, Ovidium, atque adeo cunctos bonos scriptores adversatores, saxo, habebunt.

Sanguen] Ita omnino primi Latini loquebantur: Nam *sanguis* natu junius est, itaque à *sanguen* sanguinis, ut à *flumen* fluminis, &c.

Auri micis] *Granis*, particulis, &c. ut *mica* thuris, *χώρας*, ut *mica* salis: *auri micas* Hispani *pipitas* vocant, id est grana, *ἀγμάτα χρύου*, Lat. *ramenta auri*, quasi *rasimenta*.

Putatque] Hoc loco positum pro *λογίζεσθαι*, unde *rationes putare*.

Imbecilla] Quæ tamen solida esse deberent.

Si] Correctio, *ἐπεὶ δὲ δυνάμει*, Si tamen vocare principis debemus, &c.

Simili atque] Itaque esse principia non possunt: Alioqui principium crearet aliud principium, quod ridiculum.

Neque res ulla refrænat] Subaudi, *Illa principia*.

Lethi dentibus] Mors omnia absumit, *τρώγει*, devorat, Catull. inde & Cancros & fauces Orci legas; ita hic dentes lethi.

Ex oculis nostris perire] *ἐξ ὧν οὐκ ἔστιν ἀπαρτὶς*.

Testor res] Ad finem & probationem argumenti satis ea fuerint, quæ ante allata sunt.

Præterea] Venæ, sanguis & ossa variis cibis aluntur; at illi cibi ejusdem generis esse non possunt: Ergo neque sanguis, neque venæ, &c. similaria sunt. Itaque Anaxagoræ homoiomeria carere possumus.

Sive] Nota, ut apud Plautum & Terentium, pro, *Si autem*, vel *Siquæ*: quod ob sententiam notandum fuit.

Si sunt in terris] Id est, si in terra latebant, priusquam

quam crescerent, ergo terra ipsa ex alienigenis
stabit, *quæ* (alienigena) *è* terris exoritur.

Necesse est] Ea enim omnia, si cum ligno cre-
rentur, alienigena omnino sunt.

Fuga copis] Id quod sequitur, ut omnibus
res omnes immixtæ sint.

Sibi sumit] Supponit, nec satis probat.

Μικτα] Series verborum, Cujus mixta sine
ἄντα κροίματα πλοῖον τυλχάνη, μιχτα, pro u
II. Emenda locum Ovidii lib. 2. Tristium.

Corruit hæc igitur Musis accepta sub uno,

Sed non exiguo, crimine lapsa domus.

Legendum est, *Si non exiguo*. Sensus enim h
debet: Si grave peccatum meum est, quo i
nostra Musis accepta corruit, illud saltem unicum
si quid graviter deliqui, id semel feci, non pl

Atq; aliū] Cæterarum rerum quæ, *et*.
hanc optime restituit Lambinus.

Cum lapidi lapidem] Vide Emendationes.

Ubera lactis] Ovis lac ipsum. Nam τὸ *uber*
ama significat, *divitis uber agri*, &c. *ubere*
Virgil. Notum est, ἔδαρ ἀπὸ γέν. III. Ita E
Dolcisera *sic* lactantes *ubere toto*, ubi legendu
lactentes. Varro etiam, uti apud Nonium l
dixit *mammam lactis*. At *mammam lactis* sup
pascere *pupum*, ubi in quibusdam codicibus mal
tur *surgentem*.

Minute] Repente *ἄνδ' ἰοι:έ*, dicebat.

Cum præfracta forent] Leviter & in summi-
tate fracta, stricta.

Minutos] Decebat scilicet, quod sexto sup
versu occurrit.

Vtrum semina multimodis debent.] Duos hos
sus aliunde huc translatos arbitror, (nam alib
semel leguntur) arque adeo tollendos. Alioq
cendum fuerat non *debent*, sed *debere*:

At sæpe in magnis fit montibus] Objectio es
sæpe sic ut ex crebro attritu cacumina arborum

incendio conflagrent; ergo ignis in ligno est. Peti-
tum ex Thucydide exemplum notissimum est, IV. cui
addam & illos versus qui apud Manilium leguntur,
lib. I. quamquam ab opinione Epicuri diversus abis:

*Sunt autem cunctis permixti partibus ignes,
Qui gravidas bobisiant fabricantes fulmina nubes,
Et penetrant terras, Ætnamq; imitantur Olympo,
Et calidas reddunt ipsi in fontibus undas,
Ac silice in dura, viridique in cortice sedem
Inveniunt, cum silva sibi collisa crematur.*

Sed in tertio legi malleam, Ætnamq; imitantur Olym-
pum; quod ex Virgilio adumbentum scimus.

V. *Flammai flore*] Ἄνθος, πῦρ ε, ut aiunt, Ho-
mericum est, proferturque à multis hic versus ex
principio poeta:

Ἄνθ' ἔπει πῦρ εἰς ἄνθος ἐπὶ πῦρ εἰς
ὃ δ' ὀλδ',

*sed postquam ignis flos evolavit, cessavit autem
flamma.*

Verum id legere me apud Homerum haud sane memi-
ni; quia & illam vocem, ἐπὶ πῦρ ε, Homericam es-
se non puto. Acroceleusium autem illud, πῦρ ε, ὃ δ' ὀλδ' occurrit Iliad. Ψ. V. 225. Tamen hujus
metaphoræ semen est in alio Homeri loco, ut notare
poterimus, ni occupasset Interpres; idque in voce
ἐμαρμένον; qui locus legitur, non Il. Γ. ut aiunt, sed
Il. I. V. 212.

Ἄνθ' ἔπει ἔπει πῦρ εἰς, ἢ ὀλδ' ἐμαρμένον.

Cui & locum alium addere possum, Iliad. Ψ. V. 218.

Τῆμος πυρκαϊὴ ἐμαρμένετο, παύσατο δ' ὃ δ' ὀλδ'.

Itaque qui magis memorosi erunt, versum illum, ubi
ἄνθος πῦρ ε visitur quæritabunt; Aliorum enim scri-
nia compilare meum non est; hoc addam tantum,
Scio ego illustrem esse & luculentam metaphoram,
πῦρ ε ἄνθος, flammai flos, &c. tamen meminisse
non abs re fuerat in vulgatis codicibus legi,

Donec fulserunt flamma fulgore coorto.

Addo amplius, ἄνθος quandoque nil esse aliud
præter

præter colorem viridiusculum ; Solon apud Dioge-
Laertium, *ἄσσι δὲ πνεῖς ὅτι κοσμίους ἑαυτὸν ὁ Κό-
πυτοδωπῶς, καὶ καδίτας εἰς τὸν ἔρπον, ἤρετο αὐ-
τὸν θάματα καὶ κλίον τεθέαται ὁ δὲ ἀλεκτρούνας
φασαίης, καὶ τὰς * εὐσεβῶς δὲ ἀνδεικατέσμιλν
μυεῖν καλλίον. Aiunt quidam, Crasum, quum
quisitissimo omnium ornamentorum genere composu-
sublimiq; in folio sederet interrogasse eum, an
chrius unquam spectaculum vidisset : illumq; di-
gallos gallinaceos, phasianos atq; pavones ; Na-
enim eos nitore & incredibili speciositate ve-
Tale aliquid apud Platonem & Plutarchum li-
videor.*

Silices] Responsio est ad objectionem.

Mutata] Non respicit substantiam ipsam, &
dinem, firmam, &c.

Verba quæque ipsa] Argumentatur à pari.
tio aut diverſa possit litterarum res plane diverſa
fielunt illdem literis manentibus, ut AMOR,
RA, ROMA : vel demptis aut additis, AXO-
lor, AKOΞ, remedium, KOINOS, commu-
KAINOS, novus, KENOS, inanis, KEIN-
ille, XHNOΣ, anſeris, & alia sexcenta.

Consimili natura] Respicit Anaxagoræ hos-
meriam.

Fiet uti risu] Reductio ad absurdum. Nil
in rebus creatis, ex Anaxagoræ effaro, quod ex
simili natura non sit ; Itaque cum homines rideat
lud à principiis ridentibus habeant necesse est. I-
tem ridiculum : Ergo.

Genæsq;] Genæ oculi sunt, aut saltem ea
vultus quæ sub oculis est. Ennius : *Pandite sul-
nas & corde relinquite somnum.* Ovid. lib. II.
amatorix : *Nec patria lacrymas continuere genæ.*

Thyrso] Veluti furore quodam ; notum quid
sus, *ὑποσώφρος, ὑποσώφνης*, quæ omnia pluri

Solo] Planta pedis. Varr. de R. R. lib.
a. 47. *Solum enim hominis exitium herosa, &*

pro, pater atque mater viverent. *Comptis* autem, dica, ornata, cules, &c.

Nunc age] Questionem ponit, an summus pr
dialium corporum infinita sit an finita; Dein, I
Inane sit immensum & interminatum, an contr
Repertum est] Antea probavimus.

Omne quod est igitur] Hæc est & series & sen
loci hujus: Quod est omne, quod est Unive
rso nã, id nullo modo finitum est: nam si finitu
tum non erit rō *Omne*, cum necesse sit dari ali
quo finiatur.

Nulla regione viarum] Nullo limite: *regio* i
recta via; quod firmari potest sex septem exem
pud Virgilium.

Debebat habere] Malim *debebit*.

Ut videatur, quo non longius, &c.] Locum
obscurū atque adeo corruptum esse Interpres exis
additque Doctis quibusdam visum fuisse, legi
quoad non longius hoc sensus natura sequatur. B
tem existimo hos duos versus, *Extremum porro*
Esse nisi, &c. spurios esse. Nam illud *posse v*
in acroteleutio prioris, & ut *videatur* in fine sec
non placer, cum nulla ex similitudine figura e
Si autem uterque versus deletus fuerit, tum vero
lutissimus sensus fuerit, & plane perspicuus, le
& connectendo *namque extremum debebit h*

Quo non longius hæc sensus natura sequatur.

Id est, *debebit habere aliquod extremum, quo*
us (id est ultra quod) *hæc sensus natura* (
sensus videndi, ut exempla ante allata suaferunt
sequatur, non pervadat. Si quis autem retinei
velit, res jam facilis est ad explicandum.

Nunc] Autem: ut alibi jam in eadem significa

Extra summam] Nam extra Totum quid sit

Possidet] Possidet: omnia ferme verba ser
& tertiz olim communia erant. Ita Catull.
alii, *obsidet* pro obsidet: *servo* pro serveo, *strido*
deco: Sensus autem est: In quocumque loco T

mae rerum consistat aliquis, tantundem infelinet in omnes partes : quod vero de reo equitur, rem illustrabit.

ibeat] Trisyllabum ; quod non magis mirari debeat, quam *præbet* à *præhibet*, quo saepe Plautus,

giumque] Immanitas spatii : elo det perpetuandi tenorem.

eres] Nova ratio, bene autem argueretur, a si foret, omnia jam pridem ad inani devent, propter motum ingentium principis ; corpora sint & quidem solidissima, jam ad inani devent : neque quidquam gigni poter, ita multiplicata, *monstrum* : *monstrum* forent.

Confluxet] Ut *manse* pro *mansisse*, *intra se* valisse, Lucil. *Cesse* infra pro *cessisse*, *passus*, *lisse* : *vixet*, & uti necessario *egrediamur* est *irigilium* in V. *dejectet* pro *dejecisset* : locus est : *bonus Eurystion prælati invidis bonari*, *mois solus avem caelo de, eis ab alio*.

quam, legendum, *caelo dejectet ab alio*. omnibus probatum ire confidimus, qui Latini sentiant,

celi regmine] Sub caelo, sub Luna.

forset omnino c : lum] Id enim consequens est.

ppe ubi] Cum videlicet.

ora materiei] Primordia, æterni.

remo] Aliud argumentum à *diffinitio*.

c oculos] Quidquid videmus, finitum est ; ac non ita.

epis] *Oei* est.

ira loci] Locus ipse.

. *Clara suo percurrere fluminis cursu, perpetuo, ævi labentis tractu.*] In quibusdam legitur *a* ; quod tamen neutri interpreti placuit ; *labentia* lentius & remissius visum est ? ac ita auctus est Lucretius ; dein & Virgilius accedat, *aquila insectante cyncos : æstiva quæ lapsa*
plaga

plaga *frons* *ales* *aperto* *turbabat* *cæto*. Acqui *solemne*
celeritatis *exemplum* *est* *fulmen*: & *fulminis* *ocior* *alis*.
Dein clara *an* *bene* *cum* *natura* *fulminum* *congruet*?
Itaque *legendum* *existimo* *fulmina*, *non* *flumina*.

Natura tenet] *Simplex* *est* *pro* *composito*, *ut* *ter-*
dis *pro* *contendit*, *fert* *pro* *offert*, &c. *Virgil.* *Ita*
tenet *pro* *retinet*, *vetat*, *obstat*, *impedit*: *Cicero*
sepius, *Virgil.* *Plinius* *secundus*: *sed* *locus* *afferte*
placet.

Aut *etiam* *alterutrum* *patet* *tamen* *immoderatum*] *Sic*
Lambinus: *Si* *quis* *locus* *est* *in* *hoc* *libro* *difficilis*,
& *obscurus*, *hic* *est*: *neque* *fortasse* *mendo* *vacat*. *Fr-*
ances *Auratus*, *homo* *acerrimi* *judicii*, *idemq;* *amicus*,
& *collega* *meus*, *putabat* *priorem* *quidem* *versum* *sic* *esse*
legendum, *ut* *legitur* *in* *vulgatis*: *Aut* *etiam* *alteru-*
trum, *nisi* *terminet* *alterum* *eorum*: *posteriorem* *sic*:
Simplex *natura* *pateat* *totum* *immoderatum*: (*nam*
in *vulg.* *legitur*, *tantum*) *ut* *per*, *totum*, *intelliga-*
mus *to* *vāv*, *quod* *alias* *appellat* *omne*: *immoderatum*
autem *simplex* *natura*, *id* *est* *infinitum* *una* *natura*, *vi-*
delicet *Inani*: *Sed* *libri* *omnes* *manuscripti* *habent*, *pa-*
teat *tamen*: *neq;* *habent* *copulationem*, & *post* *vo-*
cem, *natura*: & *ita* *Vulgati* *Paris.* *Veneti*, *Vicetini*:
cujus *scriptura* *rationem* *explicare* *non* *possum*, *nisi* *quis*
dicat *ita* *legendum* *in* *priore* *versu*, *Aut* *si*, *etiam* *alteru-*
trum *si* *terminet* *alterum* *eorum*, *Simplex* *natura* *pa-*
teat *tamen* *immoderatum*: *hac* *sententia*, *Aut* *si*, *ci-*
am *si* *alterutrum* *terminet* *alterum* *eorum*, *pateat* *tamen*
immoderatum *simplex* *natura*, *id* *est*, *Inane* *tamen* *sic*
infinitum *unicum* *natura*, *hoc* *est* *corpora* *prima* *non*
sunt *infinita*, *sed* *Inane* *duntaxat* *sic* *infinitum*, &c. *Sed*
quomodo *sit* *alterutrum* *ab* *altero* *usque* *ad* *infinitum*
terminatur, *potest* *esse* *alterum* *duntaxat* *infinitum*?
Omnino *locus* *est* *mibi* *quidem* *inexplicabilis*, *neque*
habeo, *quod* *afferam*, *quicquam* *melius*: *scripturam*
igitur, *quæ* *reperitur* *in* *omnibus* *libris* *vulgatis*, *quod*
ad *priorem* *versum* *attinet*, *videamus*, *camq;* *sic* *inter-*
pretemur: *Aut* *etiam* *nisi* *alterutrum* *alterum* *eorum*
terminet

inet, & si immoderatum simplice natura, id est
um immensum unica natura tantummodo pateat,
est dicere, si Inane duntaxat sit infinitum, corpora
n prima sint finita : nec mare, nec, &c. Atq;
bujus implicatissimi loci explicationem probabat
etus : cui hac tertia editione assensus sum. Sed
copulationem, & poni in fine versus prioris,
modo,

ut etiam, alterutrum nisi terminet alteri eorum, &
mplice natura pateat tantum immoderatum.

cerea posterior versus videtur mihi sic esse explican-

Et immoderatum simplice natura tantum pascat :
si vel infinitum Inane sit tantum sine corporibus
itis : vel infinita corpora sint tantum sine Inani in-
o : si hoc ita sit : Nec mare, nec tellus, &c. Hæc

nunc tandem bujus obscurissimi loci videtur esse
ntia. Sic Gifanius : Ita, ut vulgo legitur &
comprobant, scripsi. Sententia est : corpus ter-

itur Inani, & Inane corpore ; nam si hoc non fieret,
nmoderatum seu Inane simplice natura & imper-
a seu corpore mutuo terminata, tantummodo pat-
binc efficeretur, quod nec mare, &c. qua de re
latius, Hæc ille ; sed nihil dicit, quod non vi-

Lambinu, & acutius multo & solertius. Sunt
xistiment versus illum, *Simplice natura*, &c.
ius esse delendum : sic enim, ut aiunt, nihil in
atiocinatione difficultatis superesset ; Quod mi-
iter longe videtur. Existimo enim versus aliquot
excidisse : ita ut cum de incommodis ab Inani
oderato, sine admittance corporis infiniti, &
nis missi proficiscentibus dixerit altera pars o-
sit, aut non satis perspicue à Lucretio explicata :
n enim *æroia* remaneat necesse est. Deinde
illæ voces *alterum & alterutrum*, satis id probant
dico.

III. *Divum corpora sancta.*] Deos sanctos ; Sic
ex formula loqui solebant. Ovid. lib. III.
r. eleg. VII.

A tenera quisquam sic surgit mane puella,

Protinus ut sanctos possit adire Deos.

Quos ego versus potius quam ullos alios protuli, quos eos à nemine usque adhuc emendatos viderim; Certe nuperrima editio hoc sphalmate, ut infinitis a quæ ingenio, ut aperiantur, opus habent, inquin est. Legendum:

A tenera quisquis sic surgit mane puella,

Protinus is sanctos possit adire Deos.

Notum enim est post rem Veneream δαιμον fuisse, quis ad sacra accederet, nisi ante purgatus esset; cedere ab aris, inquit amabilis scriptor (Tibullus) quæ tult hesternæ gaudia nocte Venus. Juvenal. in

Ille petit veniam, quoties non abstinet uxor

Concubitus sacris observandisq; diebus.

Quod & capitalius erat. Locum autem Ovidii, quod huius paulo est, & paraphrastici explicari non poterit, ἡμεῖς τῶν hominum iudicio relinquam,

Sive adeo potius] Imo, inquit, nil omnino genit fuisset.

Cætu] Al. *Coitu*, ut *proilium*, proclium, coeli, poena, poena.

Cogi] Conc: escere, συνασπίζεσθαι.

Percita plagis] Intellige, ἀλλήλοισιν ὅς ἐστι ἐν τῷ αἰετῷ, de quo Docti in philosophia Den criten seu Epicures, quæ poenissime eadem est.

Qualibus his rebus] Vide Emendatione.

Magnos annos] Forr. intelligit magnum illum: num Platonis, seu, melius, Chaldeorum res no sima est.

Integrent mare] Exhaustum reficiant, renove. Cæ. flumen autem, ut apud Virgil. passim pro aqua humore. Homo vero ridiculus existimavit τὸ integrum hoc loco significare, integrum manere. Hinc manifestum si quid recte curatum velis: Pareum dico, ne nesc

Nec plago, &c. extrinsecus] Ita omnino legendum imperite igitur Gifaninus, qui in utraque editione bet, *intrinsecus*.

Conciliata] Subaudi, & adde, nisi materies suppetat, suppeditet, sufficiatur. Id enim ratio postulat.

Queatur] Ut poteretur, possetur, possitur, potestur, nequiritur, quisum est, &c. Ita loquuti sunt Ennius, Scipio, Plautus, Sallustius, alii.

Pastim] Junge ἐν παντί cum τὸ interdum versu abhinc secundo.

Coguntur] Plagæ scilicet.

Et tamen] Nisi enim infinita sit materię copia, perpetuæ esse nequeant plagæ.

Illud in his rebus] Quod extremum non habet, id habere medium non potest: at summa summarum extremum non habet; ergo nec medium. Cæterum in his versibus disponendis Lambinianam editionem sequor.

Atq; ideo sine ullis] Quod tum esset, si vera diceret.

Sub terris] Apud antichthonas, seu antipodas.

Sursum] Respectu Scriptoris scilicet; antipodibus deorum Antipodas autem esse nec multi è veteribus crediderunt, neque sane è primis Christianis multi. Sed in eam rem plura à Doctis congesta, & res hodie notissima est.

Retro postea] Præpostero situ, ut per aquas, &c. quæ enim simulacra animantium in aquis videmus, eorum pedes versus cælum nostrum tendunt.

Inferiora] Nobis scilicet, at antipodibus superiora.

Illi] Jam superius, pro illis, olli, &c.

Habent amplexi] Hellenismus notissimus, ἀνέχου ἔχει, pro ἔπειρει, & alia id genus sæpe apud Atticos, Euripidem in primis.

Concedat oportet] Id est, æqualiter cedat ponderibus, quacumque motus feruntur. Quidam legunt, æque ponderibus motis. At Gifan. in edit. II. legit, motis quacumque feruntur. Elegantiā hominis!

Illis subsistere] Eis ὑπονοῦν præbere, sustinere.

Fanna letbi] Interitus causa, exitium; exprimit illas Homeri Ἀδὲ πύλαι, quod in sacris quoque libris legitur, pro morte, fine, exitio; Euripides in Hecub

cuba vocavit *εὐβοία πύλας* : tale etiam aliquid apud Callimachum in Epigrammatis, opinor.

Præterea quoque jam] Quia etiam, inquit Lucretius, sibi non constans, quam ignis, qui corpus est, secundum illos naturaliter fertur a medio, non in medium. Epicurus autem existimat ignem ferri in altum per vim, per expressionem, *ἐκδραψι*.

Contremere] Propter scintillantem, palpitantem, ac nictantem siderum micantium ignem.

Calli carula] Ex Ennio, *Calli carula coccola*.

Persuassus opella] In lib. MS. *perduſsus*, male; Dionysius itaque optime, *persuſſus opella*, id est, labore : nam, ductus aut perductus sum labore, *ἐνδραψι*, ne dubites.

Accendunt] Male Gifan. in utraque editione, *accendunt* : ad eum enim tendit quæ in libris sequentibus, præsertim autem secundo, scripturus est : ex quo ubi emerferis, tum omnia jam tibi prona & secunda erunt : postilla jam ut lubet ludas licet,

I N

Librum Secundum.

CAPUT I.

I. *Curarum alas, unde sumpserit Horatius.* II. *Locus quidam male acceptus à Gifanio.* III. *Alius contra Dionysii iudicium explicandus.* IV. *Ovidius emendatus.* V. *Coniscare.* VI. *Imperite existimavit Gifanius atomos à Lucretio vocari figuras.* VII. *Glomeramina male intelligi.* VIII. *Ennius emendatur.* IX. *Idea mater & Phrygia, unde dicta videatur præter communem sententiam.*

Ari magno [*Tumido, agitato. Catul. & Virgil. magnaue surgunt aquora : & sæpe alibi.*

Edita doctrina sapientum templa serena] *Veluti arcem & speculam philosophiz, unde humana despiciere liceat. Hunc locum ante oculos habebat Virgilius in Ciri, sed versus non transcribam.*

Rerumq; potiri] Reipublicæ summam esse; quo nil infelicius homini Epicureo, & ei qui ex naturæ norma vivat: quorsum enim bellæ tumultuanti vaces? tibi vive, tibi vale; τὸ πάλαι, ἔστιν ὅτι τὸ ἴν. Si recte facies, male tibi à corpore erit: nam sexcenta negotia per caput, inque latus salient; Si male, tum metues; uno verbo, vile mancipium fueris; si quid autem in usus privatos derivabis, id omne forte cum fœnore reddendum. & omnia vitæ præmia amittenda. Itaque fuge magna, ait ille: καὶ ταχὺ βιώσω.

Degitur hoc ævi quodcumq; est] Respexisse videtur locum Euripidis, in quo dubitat poeta, ea ne vita sit an mors, quam vitam vocamus. Nonius legerat, *degimus*; arripet magis.

Nonne videri] Licet. Ita ἐν ὁμιλίᾳ πολλοῖς solent.

Latrare] Clamare, βοᾶν. Aristoph.

Ut cum] Al. *ut cui*: quæ lectio si admittatur, tum in versu tertio *cura semota*..... sin secus, *semota*, leges, & ad vocem *natura* referetur, non autem ad τὴν *cura*, ut vellet Gifanius. Dii boni πάντων τῶν ἐργῶν μιστῶν; sed, inquit, *Antibacchium eris*; Euge, nunc omnes bene eritis res, quia Antibacchium nominavit.

Mente fruatur jucundo sensu] Vera & sincera voluptas, Epicureo nomine digna; Corpus turbida res, fallax, ἔστι δὲ ἐν σπῆνδρῳ, ἔστι δὲ ἐν ὀδύ. Sed dolor absit necesse est; absque ea re sit, cætera quantumvis magnifica, κόμπος ῥημάτων, σκιά, θεσσαλισμοὶ ἀεὶ βεβήτης δόξοισι.

Ergo] Notandum, pro *Itaq; adeo*. Sensus est; homini tum bene esse, cum dolore caret; nam voluptas quidem corporea, si paulo vehementior erit, sui sensum amitteret; dein animus hominis liber non est; unde igitur τὸ ἴν εἶναι? unde illa ἀεὶ τοῦ boni Democriti?

Quemq; dolorem] Magis multo placeret, *cumque*.

Delicias] Post τὸν dolorem minime distinctione seu ὑπερσχημῶν opus est, non τὰς αἰσθητικὰς; quippe consecutio
οὐρα-

orationis hæc sit necesse est : Etiam si nullas voluptates congeris (ex iis intellige quas natura pravis corrupta opinionibus postulat) satis bene naturæ nostræ fuerit, si nullum dolorem sentiat. Sed in Latinitate notandum maxime, quod nos fortasse primi annotamus, *Interdum neque*, positum esse pro *numquam*. Alioqui nil fere certi diceret Lucretius, qui tamen certi aliquid asserre voluit. Deinde ~~monuisse~~ sententia foret. Sed satis est monuisse.

Si non aurea sunt] Ut in aulis Regum, Principum. Lychnuchos intelligit: hodie integra simulacra non sunt, sed brachia argentea, inaurata, &c. Virgilius merus Epicureus, nisi in *Æncide*, hos versus æquare conatus est; sed tanto conatu, tanto molimine, ut dum magistrum superare vult, cadat: versus in Georg. & Culice cuilibet obvii sunt, neque huc transferendi.

Argento] Lancibus, cantharis, poculis, &c. *Ingens argentum mensis*. Virgil. *Ridet argento domus*. Horat.

Aurataq; templa] Longe mihi, ut debet, potior est altera lectio, *aurataq; tellus*] & ita legisse Macrobiam constat; neque aliter legisse Virgilium dejerare possum, uti ex Culice judico. Quin ita enim legerat Horatius, uti infra ad illud (*curaque sequaces*) videbimus.

Quin tamen] Istud *Quin* hic eandem vim habet ac cum dicimus *Quin omittit me*. Terent. & ante illum Plautus.

Textilibus picturis] Bene: intelligit belluæ respectu, atque adeo omnia peristromata, in quibus omnicolor lana omnia imitatur; nam *ποικιλία* viliora sunt.

Factis] Voluteris, decumbas: intelligit vestem stragulam.

Quod superest] Nil profunt isthæc corpori; animo autem, quid? tantundem, inquit, fortasse etiam minus; nam mollities quidem vestis & *ἀλγος* colorum fortasse juvant corpus: animum autem *σύνεσις* & cura lacerant.

Si non] Ἐπειροῦ loquitur.

Effugiant] Vide Emendationes. Cæterum ita existimo, tolli debere distinctionem, & hunc versum cum sequenti connectendum.

Tum rebus] Male Gifan. in edit. II. cum.

Tum vacuum rebus] Hæc lectio Lambini est, cum libri omnes constanter habeant *tempus*, quod Gifanius & Lambinus ipse pro capite, (nam tempus in singulari ποταρὺς significat, uti ex Virgilio, Catullo & aliis certum est) sumi existimant: mea sententia pessime. *Tempus* enim hoc loco *vita* est, quod facile animadvertere poterant: res enim plana est.

I. Curaq; sequaces] Horatius hunc locum in animo habebat cum scripsit, *Scandit ætatas vitiosa naves Cura, nec turmas equitum relinquit*, id est *ἡγεμονίᾳ περὶ*; ergo facile sequaces sunt curæ: unde & alibi *alas* facit: *Curas laqueata circum tectâ volantes*; vides *laqueata tectâ* Lucretii & *Curas ipsâs*, quod ex hoc loco hauserat, ut supra innuimus. Sed *ἰδὲ τῶν τῶν volantes* ex Theognide, quod primi, ut videtur, monemus, sumpserrat. Græci scriptoris versus sunt: *Φεγγίδες ἀνδρῶπων ἔλαχον πτερὰ ποικιλ' ἔχουσι*. Vides *Curas alas*, sed hæc raptim; tamen, ut recta sint & proba.

Rerumq; potentes] Qui potiuntur rerum, qui cum imperio sunt, &c.

Fulgorem ab auro] Hellenisimus, ab auro effluentem, provenientem.

Hunc igitur terrorem] Jam superius lecti sunt hi versus.

Nunc age quo motu] Triplex secundum Epicurum motus est. Deorsum, per plagam, per declinationem, seu per clinamen.

Cogantur] Propter ingenitum motum: qui si aliter sit, alia quærenda principia sint, & ad Deos confugiendum.

Reddita] Tributa, ita ut naturaliter illam habeant.

Stipata] Id ni foret, res in statu manerent.

Vide-

Cum cumq;] Notandum in primis, pro quocumque: non tempore alibi.

Quale fit.] Sentis, ita facile intelligas, quale illud sit quod dico, scilicet, Prima corpora in magno basili agitari.

Dumtaxat.] Quere, licet, in toto Latino exemplum non reperies hujus significationis: Nam *ti dumtaxat* hoc loco non significat *usq;*, aut *per*, ut vulgo. neque, ut Gellius, *scilicet: sed, usq;* addo, Epiphonema est. Latini sarmatis amatores notabant.

Exemplum.] Exemplum: quoniam nomina in AR exeunt, omnino decurata sua, nam alia in se exhibant.

Turbare.] Trepidare, moveri.

Quod tales turba.] Huiusmodi agitatio essentialis nullam habere potest causam, esse motum impessum à principis: quid igitur de Principis ipsis dixeris? Quæ sequuntur, cum in aperto statuent: sunt enim clarissime perspicuitatis.

Qua parvo sunt corpora conciliata.] Vis ratiocinationis, Quanto minora corpora & simpliciora concreta sunt, tanto &, ceteris paribus, agillior motus est, &c. atomus per se ipsa movetur: & ab illius motu concreta minora, &c.

Et quasi proxima sunt.] Quo enim propius ad simplicitatem principiorum accedunt concreta, tanto facilius moventur.

A principis descendit motus.] Ergo motus impessus & naturalis atomi, sed id jam superius.

Nec quibus id faciant plagis apparat aperte.] Adde, nam ratiocinationi aliquid deest, adde, inquam, Nisi à motu principiorum.

Nunc qua mobilitas.] Nunc ostendet quanta morus celeritas motus in principis sit. Sunt autem versus plane admirabiles.

Primum aurora.] Argumentatur à minori ad maius: si enim tanta mobilitas per plenum, certe per spatium minus liberum, uti aer est, &c. quanta igitur per inane?

Aera tenerum] Ut supra, *teneras acris auras*; liquidum, cedentem, *μαλακόν*, &c.

Liquidis vocibus] Horatius hinc, *Cui liquidum pater vocem cum cithara dedit*.

Quo] Quamobrem.

II. *Aeris quasi cum diuerberet undas*] Id est, aerem liquidum, inquit Giffonius: pessime: neque enim argumentationis vim animadvertit. Deinde ceteram lectionem secutus est, hanc scilicet: *aeris quod sol diuerberet undas*. Sed hic morari non est illud quasi plane necessarium est, obesse potius cum undas, hoc sensu, quem tibi, Lector, proferam mihi confido: At calor ille solis, quantumvis recedat, tamen cogitur meare per aerem turbidum, & quasi rotosum, propter ventos, & accessum decedentium exhalationum, quae perpetuo in unum recipiuntur: praeterea corpora primordialia singularem, circa se, & aliis jactantur; at corpora lacis & caecis ex gurgitibus, manantia meant complexa, aut ex his, inter sese, ac conglobata, inde itaque fit, ut turbus erant.

Retrahuntur] Legendum putat Lambinus *retardantur*, vel *libris omnium*, inquit, *reclutantibus*; *maris* neque enim unquam meius Lucretius locutus est. Quin in angusto aditu, cum magno armentum numerus est, *συνδιόνται*, ii facie vident, multum retrahendi locum fuisse.

Et extra] Dum enim effunderetur et *quod* suum, undique ab ambiente aere efficeretur.

Officiuntur] Miror, inquit Iacquet, et verum soluto, paries fieri. Sed nonne dicuntur, *hic autem* necessest? quod idem est.

Nulla foris atque] Vide Emendationes.

III. *Suis est partibus unum, nam in quem locum locum, &c.*] Satis in Emendationibus, ubi de Prologia, &c. ostendimus, quia ratione hic locus emendandus esse: sed quia deprehendi auctoritate Lambinum, ejus verba proferam, *Id est esse unum unum, atque unum totum e suis partibus*: hoc est, unum

quod significare velit, corpora prima partibus con-
sed ut ostendat esse infraſta, ac ſolidiſſima: fal-
hoc tantum: ſatis enim eſſe debet, quod errori
dicavi: eſt quippe mera Palilogia. Vide Er-
tiones. IV. Ejus figuræ occasione fiet ut loci
dam apud Ovidium in Amor, lib. III. Eleg.
emendationem proponam. Poematii argum-
eſt, ut ſi peccatura ſit puella, occultet peccet:

Mens abit & morior, quoties peccaſſe ſateris,

Perq; meos artus frigida gutta fluit,

Mox addit,

Tunc amo, tunc odi fruſtra quod amare neceſſi-

Tunc ego, ſed tecum, mortuus eſſe velim.

In tertio verſu illud amo, locum habere, ſi quis
eius conſulat, non putabit; id enim res ipſa
cat; legendum crediderim, *Tunc ab! tunc odi*
quod amare neceſſe eſt.

Multiplexq; loci ſpatium] Arridet magis al-
tio, *multipliciq; loci ſpatium*, &c. ex MSS.

Pervolgent] Plane ut concelebrant in I. r.
conveſtiunt, perfundunt, &c.

Fulgura] Lux, ſplendor, nitor, &c.

Nam neq; conſilio] Neque enim dixerit qui
principia dum inter ſeſe deliberant quæ prima
ſecunda ſerantur, ceſſare, morari.

At quidam] Contra Stoicos, Academicos &
tores providentiæ. Materiæ naturam, id eſt
terram ipſam.

Tanſopere humanis] Tam compoſitis, quæ

Nunc id quod superest] Hunc versum *ὁ ἐλίζει* Dionys. recte, opinor.

Sua vi] Naturaliter. Nam nec ignis quidem sine vi, sine expressione seu extrusione alta petit, nullum enim corpus sursum fertur naturaliter.

Ne tibi dent fraudem] Ne te in errorem inducant.

Sursus enim versus] Est tacita *ἀντιποροία*, Sursum enim, inquit, fertur ignis; ad quam versu sequenti respondet, Sed fruges & arbores in altum feruntur, propter vim subigentem, quæ è terra prorumpens in altum celsere cogit, cum tamen omnia pondera naturaliter (quantum in se est) ferantur deorsum.

Degustant] Hanc metaphoram ad telum transtulit. Virgil. *Et summum degustat vulnere corpus*. Alio autem loco *bibere* dixit, de sagitta ..... *virginemque alte bibit acta cruorem*.

Quod genus] Veluti, quemadmodum.

Cruorem] Notandum, sanguis mittit cruorem: aliud enim sanguis, aliud cruor, aliud, inquam, non quod ad substantiam, sed *οὐδὲ ἀλλοίωσις*, & frigescationem. Proprie enim, ubi ex venis effusus est sanguis, dici amplius sanguis non debet, sed cruor.

Plus parte] Dimidia parte amplius.

Succedere] *Ἐν τῇ αὐτῇ οὐρανῷ*, sursum ferri.

Quamquam] Quamvis pondera flammæ contendant naturaliter deducere flammam, deprimere, *καταβάλλει*, &c. sed vis ambientis aeris illam exprimit, *ἐκθλίβει*, itaque graviore & densiore elemento cedit, non autem sponte sua sursum fertur.

Nocturnis faces] Intellige *διὰ τὸ σπινθὲρ αἰσῆας*. Trajectiones Latine dicuntur.

Non cadere stellas] Fallitur, inquit, Epicurus; & cum illo unâ Lucretius, neque enim stellæ cadunt. Ita est: sed muta nomen, pro stellis, pinguem, sulfurosam & oleaginosam exhalationem ponito; quod dicere verum erit tamen.

Illud in his quoq;] Nunc acturus est de motu tertio, qui est *κατὰ ἑγκλίωσιν*, quem Epicurus exco-

locis; dices id ad vitandum fati necessitatem
Intelligo; sed non minus ridicula assertio foret
omnia corpora in Inani *equivocia* sint; de
bicari non potest, cum pondus ferri 20 librarum
alio pondere ejusdem materiz, quod libri unius
voles, non citius terram attingat, si uno eo
momento cadere incipiant. Sed uno verbo di-
est, agi hoc loco non de motu primo, sed de
seu de clinamine.

Tantum quod nomen mutatum dicere possis]
telligit clinamen seu *κλίσην*; quod ut expli-
intelligi licere, si, quam minimam declinationem
gitare potes, eam principiis tribuas.

Tantum quod] *Exempla abunde concessit*]
nus, pro *tantum*, vel *levissime*, &c.

Momen] *Ufus & aliquoties & Manilius.*

Offensus] *Occursatio.*

Quod si forte] *Vide notam ad illum locum
incerto tempore.*

Genitales reddere motum] *Ita ut res creentur*

Ne fingere motus obliquos videamus] Neque enim naturæ corporis congrueret; At clinamen illud suum haud equidem scio an vel levicula aliqua probabilitate defendere possit Epicurus, Ciceroni certe non videbatur. *Sed, ait, quis est qui possit cernere principia nihil omnino recta regione vias declinare sese?* Sic solet Epicurus scilicet; non vides illa non declinare, ergo ita fit urdico. Argumentatio fallax est, etsi alius vix esse possit.

Deniq; si semper] Si motus unicus esset, neque ulla declinatio daretur, unde libertas homini?

Tempore puncto] Horæ momento, puncto temporis, *ἐν ἀναστάσει*.

Nec simile est] Id est, longe aliter fit, cum invir-
tutudimur; est enim aliquid in nobis quod repugnet.

Quiddam] Voluntatem scilicet, sati necessitate liberam & solutam.

Projecta] Concussa, profusa, *ἡ τὸ ἐκείνου ἀποκρίνω*.

Seminibus] Primis corporibus.

Præter plagas & pondera] Plagæ motum sursum efficiunt, pondus autem deorsum; tertium autem faciet *ἐγκλίσις*.

Potestas] Facultas qua resistamus & adversamur motui coacto.

De nihilo] Nihil de nihilo fit; at voluntas libera ex primo aut secundo motu esse non potest; Ergo admittendus alius motus, per *ἐγκλίσις* scilicet.

Mens ipsa] Palmaria Lambini correctio. MSS. enim omnes habent *res*; quod hoc loco stare posset *ἀποκρίνω*, sed nihil præcessit ad quod referri queat.

Pondus enim prohibet] Natura ponderis omnia corpora ex æquo deprimit; quare plagis fieri omnia nequeunt; sed ne mens nostra necessitatem agendi inextinam habeat, debet admitti motus per *ἐγκλίσις*.

Nec stipata, &c. nec majoribus intervallis] Id est, nec densior, nec rarior, *ἀπὸ τοῦ*. Quod verum; sed etsi verum id de summa summarum sit; de mundi variis aliis se res habere potest.

periozem.

Infra jacet longe à sensibus] Id est, sensi illa attingere nequeunt. Lambin. *ipsa* pro *in*si male, frustra tamen de hac lectione dubitabilib. quoque tertio occurret.

Quapropter ubi illa, &c.] Quandoquidem dere non potes, qui tandem eorum motum cog

Surpere] Surripere, subducere, eripere, (Virgilius, *oculos furare labori.*)

Satiati agni] Venuste à Varrone dictum: satuli.

V. *Blandeq; coniscant]* Nullibi hoc verb currit, nisi apud Quintilianum ex Cicerone; catque, ut videtur, arctare. Sed pro *coniscant* quibus legendum videatur, *conissant*, à *κοιζεν* *utrem jactare* (ut apud Virg. *pedibus qui sparnam*.) quod probare non possum vel ob hanc rationem, quod cum *πρὸς* *blande* ea vox congrue potest. Lambinus suspicatur legendum *corussa* *οὐρανὸς* *cornu petunt*; nam quandoque *κοιζαται*

cum prima syllaba producenda sit, idq; *πίσι ἀνάγνη?*
 At ego aliter longe sentio; qui sciam propter *lique-*
scantiam τῷ R syllabam esse communem, quemad-
 modum τὸ εἰς εἰς apud auctorem diligentissimum,
 (Callimachus est) hymno in Cererem unice ostendet;

φίερε βῆαι, φίερε μάλα • φίερε πάλιν, δισι δισισμοῖν.
 Vides in eodem versu priorem in φίερε modo producti,
 modo corripit. Cujus rei olim exempla aliquot ad
 Phædrum protuli. Cæterum, quod facturum me su-
 pra pollicitus sum, illud *coniscare*, si vera lectio est,
 ex *corniscare* oriri potuit per abjectionem τῷ R. quem-
 admodum ex χάλισω fit cento, ex πείσω pedo, & alia
 id genus.

Candor] Intellige veluti *συσσώλῃ*, seu glomera-
 men album quod longe videtur.

In campis consistere fulgor] Tunc enim omnia &
 loco edito videntur luce collecta seu repercussa conve-
 stiri, quasi nimbo igneo. *Nimbus* autem ἱερε nubem
 radiis auratis fulgentem significat, Virgil. atque ita
 intelligo.

Nunc age cunctarum, &c.] Semel meminisse ne-
 cesse, τῷ α tantum conjuncta in atomo agnoscere Epi-
 curum, magnitudinem scilicet, figuram & pondus;
 cætera hinc pendunt.

Non quod multa parum simili sint prædita forma] In-
 telligi multo esse simili figura, non autem infinita.
 Cæterum per formam intellige figuram; ut dixi;
 neque enim, quod nonnullos in fraudem induxit, figu-
 ra & forma diversa sunt.

VI. *Esse pari filo similiq; affecta figura*] Antea
 dixi in atomo considerari debere magnitudinem, fi-
 guram & pondus. Lucretio autem figura dicitur quo-
 que forma, quod idem est. Sed quia Quintilianus
 alicubi (.x. Instit. ut opinor) atomos vocaverat figu-
 ras, Gitanus in Indice, sed dissimulato monitoris sui
 nomine, hoc loco figuram pro atomo sumi persuadere
 cupit; cum tamen nullibi illustrius imperitiâ suam cir-
 ca has *hypotheses* ostenderit: Locum alium affert è V.
 Quippe

*Quippe etenim quorum partes & membra videm
Corpore nativo & mortalibus esse figuris:*

*Tibi quoque figuras pro atomis sumi dicit: Itaque
novam habemus, atomos corruptibiles, principia
pereant: sed hic non stabit Gifanius; affert enim
locum alium è IV.*

*Proinde & seminibus distant variansq; fig
Item, Namque figurarum ut ratio.*

*Item, Proinde foraminibus debent variare figura,
Quibus omnibus in locis se plane puerum prodit
& tamen qui in hoc genere scriptorum subacti
sunt, hominis illius fidem, quæ nulla sit, maxia
esse crederent; videlicet splendida & luculenta
tio est; sed præter id quod furatior debuit,
içis.*

Latantia] Vide Emendationes.

*Adhærens] Luctu & dolore orbitatis perfixa
stans, obstupefacta: ἐμνήσθαι ἑαυτῆς.*

*Desiderio perfixa] Hinc Horat. desideris ista
libus, &c.*

*Revisit ad stabulum.] Plaut. Ter. melius q
revisit stabulum.*

Derivare animum] Flectere, avertere, mutare.

*Pavit] Ita ex MS. Lambinus, contra Non
recte. Pavit enim significat percutit, quatit, ferit
dem quod plangit, Virg. Nunc nemora ingenti v
nunc littora plangunt. in Georg.*

*Penetratior] Το αὐτῆς, penetrantior: ut
trabile frigus. Virg.*

*Subtilem magis è parvis] In aliis, & parvis:
malim.*

Majoribus elementis] Atomis crassioribus.

*Non tam deducta] Tenuia, subtilia, λεπτοίους
ita de atomo loqui liceret; deductus, tenuatus,
raphora à lana, ut opinor; exempla passim, al.
ita ut in Lib. MSS. legitur. quod esset distraffa
vulsa, separata, &c. sed pessime, ut opinor. Na
concretis, atomi non mutant naturam. Ridiculi*

Sifanius, qui scribit: *atomi hamata sunt initio, latim omnes diducta*. Plausum clarum date.

*rimordia singula quæq; singula per quousq; scra-
permanere*] Existimavit Interpres esse *πυλλο-*
ia singula. Mihi vero contra videtur: series e-
verborum hæc est: *Singula quæq; primordia pos-*
per singula cujusq; foramina permanere.

bsinthi & Centauri natura] Centaurium ipsam,
plantæ notissimæ.

erterquent ora] Faciunt ut qui in os admiserint,
si distorqueant propter eorum amaritatem. Te-

Illud vide, ut sibi os distorset carusfex.

ona sensibus & mala tactu] Commoda sensibus
sed non tactui; quod genus infinita cibaria sunt.

usæa mele] Cantica elaborata & ex arte compo-
mele, pelago, cæce, à Græcis,

rganici] Qui organa seu instrumenta musica
unt.

pergesalta figurant] Bene nam in arte canendi
χρηματα & χορηματα, ut in saltationibus seu sta-
is.

roco Cilici] Croci enim, qui à Cilicia adven-
t, floribus scena respergebatur. Martialis, elii,
hai autem Arabiæ pars thurifera.

ualore] Squalor proprie asperitas est; Itaque
auro & signis aspera (sic enim vulgo loquun-
squalens auro dicitur Virgil. alias aliud. Istud
n squalor fit à *squa'us*, unde *squalitas* & *squales*.
his locus non est.

ngululis] *Γωνιον*, parvis angulis.

ostantibus] Pominentibus, projectis, extantibus.

ecula] De sæcula & garo, legendi interpr. Ho-
& Martialis, Græci etiam, sed voce à Latinis
ta *οζυρ* vocarunt.

ulaque] Herba notissima est, *aulnee* nostris ho-
bua.

ssimili densata modo] Sed, inquires, igni figura
ularis conveniet magis; unde igitur densata &
dein

dein pruinæ plane aliam figuram desiderat igni adversæ. Sed ignis mordet, pungit ita perfecte orbicularis est glomeraminis, quæ extat, quod pungat; nam de pruinis ceterum Vir maximus in Physiologia *dentatum*. hoc figurato accepit: illum adibis, si vacat, pag prioris.

Tactus uterq;] Quidam legi vellent, *que*, (id est *utriusque*) pruinæ & ignis. quem dicebam modo, sic scribit [Videtur metonymicè. pro *utriusq;*] Ego libenti alibi, tactum pro tactibilitate sumerem.

Tactus enim] Ad tactum provocat, sensum principem; nam sensus omnes ad tactum canitur. Itaque uno appellato omnes intelliguntur. Ex criteriis autem, quæ tria sunt, participationes & passionem, primæ partes sensibus.

Pro divum numina sancta] Poetice non ce; certe non *est* *Emmes* loquitur [propterea,] quos frustra invocem, si illos secum credideris.

Ex offensu] Jam antea; cum corpora sese mutuo offendunt, & altera aliter currunt.

Turbant] Neutrale est, seu absolutum quam & cum *res sensum* possis jungere.

Quamvis jam partem] Quamlibet vel, Ne longius abeam: id enim, ut superius significat *res jam*.

Quapropter longe formas distare, &c.] argumentatur; varios edunt sensus: ergo varientur. Figurarum varietas id efficit; multitudo, non pondus, per se quidem.

Et quasi ramosis] Ergo implicatis, sed inæquali, perplexabili, &c. veluti sunt brachia.

Adamantina saxa] Nota de lapillo pro

iam magnæ molis est, *saxum* : nam de magnete, *saxum* vocat alibi, longe aliud est.

ma acie] Metaph. à copiis militaribus.

us contemnere sueta] Ita respuit ictus, ut ferit quinque dissulcet. Ride. Tum de sanguine hirci, id quoque : falsum est & nugatorium ; nam vel malleoli ictu in pulverem abibit ; Hircinus aurum non magis nocebit quam sericum aut gossypium.

irag; quæ claustris restantia vociferantur] De his stridore intelligendum. Vir Doctissimus iter sentiebat, alibi erat, aut certe ibi indiligenter, *restantia*, quasi sustinentia.

I. *Glomeramina*] Ita vocat atomos rotundas, citius : male ; sed ei ignoscendum censeo : Postquam erravit. Nunquam etiam Lucretius *atomoglomeramina* vocavit, neque adeo potuit : sed inquit *moleculas*, quod explicaretur, si obscurum. Ex multis atomis fit *glomeramen* ; multa *glomeramina* corpus magnum constituunt.

minus omniū sunt] Optima hæc Mureti emendatio est. Id est, si non omnia fumi, nebulae, &c. rotunda.

ec tamen hæere inter se] Hostres versus optime : Lambinus ; neque enim à Lucretio esse possunt. cundo typographicus error est, *sensibus* pro *sensibus*. Quæ vox unice probat non esse Lucretii ; alii enim exemplo opus fuit ejusdem naturæ, cujus fumus, nebulae, &c. Ibi autem *sentes* & *dumos* vir. Lambini vero ratio nil probat : cum dicat isse dicere auctorem illorum versuum, non *acutis cmentis*, sed, levibus atque rotundis ; non ita. Id enim homo nugator, quisquis ille fueris, de his dictum volebat, non de corpore fluido.

ed quod amara vides] Adi Emendationes.

oloris corpora] Aspera, inæqualia : unde dolor in suavis motus.

cilicet esse] Jam antea : Scias licet esse globosa ; neque

non inuolent nunc iunt.

Seorsumq; videndi] Sevidendi, ut secer
verbis ejusdem significationis.

Percolatur] Quasi per colum pergatur,
latum apud Tertull. lib. I. ad Nationes. *Sere*
lata, pura scilicet, innubilus æther, Virg.
tem antea occurrit pro humore.

Quo magis] Quia sunt aspera scilicet.

Apta] Εξαρθεῖσα, ἐχουῖον, annexa,
pendens : *fidem* autem probationem : ut &
ἡσιν in eadem notione.

Primordia rerum] Hoc illud est quod pr
suscipit : Variant figuræ stomo:um, & est ill
ria magnitudo, ut jam ostensum est : sed va
rietas infinita non est, etsi indefinita, sei
prehensibili. Incommoda jam proferet. C
hoc ad illustrationem, Atomorum non unan
gnitudinem; Sed magnitudinis varietas quanti
erit, non debet certe esse infinita: alioqui fieri
atomus Totum esset ; ac eo ducit te invitum i
varietas : nam infinitæ figurarum varietates
rio infinitas magnitudines postulant. Quæ si
his ita expositis, plana sunt & perspicua.

do de magnitudine dicebam, enatci videres.

Barbarica vestes] Phrygiæ, Persicæ, Babylonicæ.

Melibæa] Melibæa Theſſaliæ oppidum infectura purpuræ nobile : nam quod excerpta Serviana insulam faciunt, nugæ.

Aurea pavonum sæcla] Pulcra. *Venus aurea* (quamquam ex historia) *equi aurei* apud Pind. in I. Olymp. *aureus puer*. Apol. χρῆστος ἰωνος. Aristænet.

Dadala chordis] Quæ vario fidium sono canuntur, &c.

Cedere item retro possent] Sensus est : Quod de præstantia certorum unguentorum, purpuræ, canticorum quæ quandoque oppressa silere modo dicebam, id contra de foetore, sono ingrato, turpitudine, &c. dicas licet. Nullus enim adeo teter odor est, qui non infinitis partibus terrior fieret.

Deniq; ab ignibus ad pruinas &c.] Hunc locum de Zonis accipiendum non puto, sed de vi intensissima ignis, de frigore, de tepore, &c.

Retroq; remensum est] A pruinis ad ignes; res plana. Nota tamen passivæ significationis *remensus*, ut *adaptus*, *expertus*, & alia id genus apud Salustium.

Mucrone] Terminum intellige, ultra quem nec frigus intencatur, nec calor.

Notantur] Metaphora à terminis depactis : alioqui locus vulgo non intelligitur.

Infessa] Sic omnino legi debere credidi : etiam si *infesta* ferri queat, in notione passiva. *Infessa* autem, Turnebi, non placet. *Infessa* vero, occupata, ut locus *infectus* ab hoste, &c.

Præmordia rerum inter se simili, &c.] Probavit dissimiles figuras esse finita ; si autem similes itidem finitæ essent, summa finita foret : at finita esse summa non potest ; ergo.

Nunc age ostendam] Summam rerum stare, & contineri per continuatas ab æterna plagas.

Protelo] Plura hic possem, si luberet : sed nolim *multum his notis Lucretium*. Protelam proprie est tenor

tenor ille ducti aratri per sulcos. Itaque *protelum* erit continuata actio & ἀπαυξες. Reliqua forte ad Terentium olim, ni me harum rerum tædeat.

Nam quod rara vides] Objici poterat species quasdam animantium & aliorum concretorum rariores esse quam aliorum: Quid tum, inquit? si in hoc mundo ita se res habeat, in aliis, qui infinito numero sunt, aliter fit.

Numerumq; repleri] Qui respondeat aliorum frequentiz.

Anguimano] Quorum manus, seu proboscis, est veluti anguis.

Vallo munitur eburno] Respicit tabulam aliquam in qua India vallo eburno cincta esset. Quæ dicuntur ab aliis, &c. nihil moror.

Sed tamen] Ingeniosior argumentatio quam videatur.

Quod superest] Nota, sed & alibi, possum animi præterea.

Turba aliena] Intelligit atomos quæ ad constitutionem aliorum generum seu specierum necessariæ sunt.

Conciliandi] In notione passiva, Quam rationem haberent cur conciliarentur, & σύγκειμα aliquod facerent? Ita jam supra, neq; enim consilio se locarunt.

Magnum] Tumidum, commotum, &c. supra.

Guberna] Egregia Lambini emendatio, id est gubernacula.

VIII. *Tonsus*] Remos. Ennius apud Festum, *Poste recumbite, vestraq; pectora tollite tonsis.* Lege, *pone recumbite*; exprimit gestum remigum.

Aplustra] Ἀπλῶν ornamentum navium erant, non in prora, ut plerique veterum scripserunt, sed in puppi: ornamenta enim quæ in prora erant, *acrostolia* dicebantur. De his & aliis id genus olim multa observaram; sed illa omnia in lib. I. Schefferi Viri diligentissimi, quos ille de militia navali veterum edidit, occupata video.

Ævum omne] Al. *ævum omnem*: nam & *ævum* dicebant,

dicebant, ut alia id genus sexcenta.

Salutem] Rerum scilicet.

Et superantur item] Videri possit hic versus ex I cilio sumptus, nam in veteri codice ex secundo I cilio profertur.

Et superant urnæ, miscetur funere vagor.

Sed locus hic corruptus est ; Quanquam scio urnam a mortuaria pertinere.

Obsignatum] Dicimus reconde hoc imis sensibus Virg. *sensibus hæc imis, res est non parva reconde.* Sed quæ talia sunt ut condantur, fere plerumque obsignantur ; iis ἐπιφωλὴ σφραγίς apponitur, &c. itaque metaphoricè, Hæc in animo habe, serva.

Nil esse in promptu] Uno verbo id probat quod verissimum est, nil esse simplex in concretis : quomodo enim fieret, ut multæ ejusdem generis magnitudines, & ejusdem generis figuræ cohærent sine vinculo ; itaque diversum aliquid esse debet. Series verborum : *Nil eorum hominum*, quorum natura nobis nota sit, tale esse, ut constet, &c.

Permisto semine] Quoad magnitudinem, figuram & pondus.

Multas vis] Facultates, &c, virtutes. Ita in pluri ali usurpatum à Sallustio est.

Principio] Primum, tellus primordia omne genus abet : humorem, ignem, herbarum, frugumque mariam.

Volventes flumina fontes] Fontes volventes flumina, id est, fluentia.

Fluidas] Quæ cibari esse possunt, sin minus, in umentis loco illa erunt.

Fœnetrix corporis una] Post hunc versum longius digressio est : quæ tibi transilienda erit, ut sceleratocinationis appareat, ad usque versum 19. pag.

Sæpe itaque. Cæterum in exponendis his versis peram possum nolim : quam enim admirabiles, & faciles illi sunt : Materia autem notissima est : cum agam quod agendum erit. Nam, quæ possum de

de Cybele legi, ea proferre concilium non est; neque esse debet, nunc quidem.

Magna deum mater] Et absolute *Majestas*, unde

Sublimem in curru] Sic optime Dionysius; in aliis, *sedibus*; quamlectionem qui probant, *excelsam* suam produunt.

Leones, &c. atris in spatio] Leonis enim natura ardentissima est & rapida.

Eximius] Al. *extremis*; nihil interest: aliis, *eximis*; quod nec magis necesse est.

Insigni] Nota, signo, &c. Coronam naturalem intelligit, obstrictes.

Horridice] Non potest satis laudari istud *Horridice*; quis enim, (de vulgo loquor,) non imis medullis eohorrescat, ubi pulsatis aramentis nugæ prodeunt hujusmodi?

IX. Illeam vocitant matrem] Veram Etymologiam esse arbitror (quod dico aliis inductum est) non quam Lucretius, & alii omnes attulerunt; sed hanc; *Idæ* sunt montes & loca saluosa (Hesychius, Eustath., Herodotus in Melpomene sect. 259. ubi male Interpretes; quod monuisse sat est.) unde & *Idæ* pro ligno seu materia testonica apud eundem. At primi homines glande vescantur, & in quercu penuriam iis erat. Hinc itaque Mater Deum *Idæa*. Sed post inductum tritici usum, *ορυζία* dicta fuit; nam triticum *ορυζιον* seu *torrens* solebant: quod hodieque fit circa farinam, ubi major alendi pueri cura est. Notandum in primis quod ait Lucretius, eas appellationes ex antiquo ritu sacrorum profectas. Addo amplius ex Virgil. & aliis, ritum illum seu *παιτην* ex Crete in oras Helle Ponti deportatum: Sed Cretes id omne à Syris habebant. Verum abijt hora. Pæne oblitus eram *ιδιω* à schol. Theocr. pro herba sumi, in Idyll. I. locum quæritabit qui orio abundabit.

Fruges] *Παρά το φρύγανον* qui aliter sentiunt, *μαχα χαλπερ εἰσιν*.

Gallos] Matris Deum comites, agyrtas, &c. quorum Reverendus, & Venerabilis antistes Archigallus à Terulliano dicitur in Apologetico sect. 25. id est *archicastratus*. Fanatica illa mendicabula à Gallo fluvio, &c. nolo ridere hodie, ringor enim. Itaque de D. Hieronymo nil dicam. Res certe quam mirificissima est, tam & profectio ridiculissima est. Scilicet in re nova, novis verbis opus esse arbitror. Adi præter cæteros Herodianum.

Indignos....qui progeniem edant] Nam Galli, si Dii placeat, ex eo genere erant, de quo illa Terentii ancillula alicubi dixit, *Sed nil potesse*.

Telaq; præportant] Quis sibi lacertos quandoque contrihibitabant. Vide Terullian. ubi supra: sed quos non? si lubet.

Phrygia numero] Harmonia Phrygia, quæ enihusiastica: de Lydia, Ionica, Dorica, Mixolydia, &c. passim; de quibus ex professo Glareanus & Zarlinus diligentissimus Musicorum.

Cava tibia] Non temere: paulo enim crassior & longior erat Phrygia tibia quam cæteræ.

Munificat tacita, &c.] Versus plane admirabilis, & tanto admirabilior, quod ab his nugis Lucetium philosophia vindicaret.

Stipe] Nam quisque *καρπύων* dabat Matri D. quis enim renuat? quis exigua stipe cœlum non mereat? sed qui sapiebant, stipi parcebant tamen. *Tacita salute*; bene tacita, &c. ex eo enim lxti frugum proveniunt erant scilicet, ab ope divina, nullo boum, nullo hominum sudore, rem commodam!

Ninguntq;] *Νίηδ' ἢς πόδων*, (utinam Latine dicere possem!) Ita apud Pinderum Danae dicitur ad sese recipere Jovem auro ningentem.

Χρυσὸν μισθόνων

Νίηδ' ἢς πόδων

Τὸν σίτητον δῶν.

Quidam Codd. habent, *pinguntque*.

Religione animum turpi cum tangere parto.] Secundum verum ejiciendum putat Lambinus, & merito: tertium autem nihil magis stare debere existimo. Nam quæ Latinitas? [*tangeris animum religione turpi parto.*] Dein cur hoc exemplum potius quam aliud quodvis? an quia necesse sit immolare capellam, ovem, &c. ut noscamus multa esse quibus & sapor & odor una fini?

Non quo multa parum] Debet ad id referri quod de similitudinum figurarum infinitate dixerat, contra autem de numero finito dissimilium: Cui & aliquid germanum post paucos versus occurrit.

II. *Et altis interdum ramos egigni corpore vivo*] Ramos è corpore vivo hominis egigni prorsus mirabile sit, sed nec fortasse mirabile non sit, quod de insitione arboris cum homine legitur in vita Peireskii, circa Pastorem quemdam Tarraconensem, qui cum forte in prunulum incidisset, ita illa radices egit in thorace medio, ut & flores & fructus tulerit. lib. 5.

Sua] Convenientia, specifica: exemp. gr. ex pane id educit homo per coctionem, quod speciei humane convenit, canis contra, quod canino generi.

Multa cæcis corporibus fugiunt è corpore] Multa, quæ non videas, è cujusque animantis corpore partim rejiciuntur, partim sponte fugiunt, *ἵνα τὸ μὴ δυνάμει οὐκ ὁρᾷ τοῖς ὀφθαλμοῖς.*

III. *Atq; animari*] Hæc Lambini conjectura est, contra omnes libros, inquit: sed tale quid sensus postulat. MS. certe codices habent *animari*; quare querendum esset aliquid quod ab illa scriptura propius abesset. Nullum autem video verbum quod sententiae magis conveniat, & ad libros manu descriptos accedat magis, quam *adagitari*; si vero (quod infinita apud Lucretium exempla suadent) vocem illam diviseris interserendoque, non male huic loco consultum fuerit. Lego igitur, *adq; igitari*, id est, *et adagitari*, seu *adigi intra vitales motus*, &c. Nulla certe vox magis propria occurrere possit, & quam sententia pro-

nus admittas. Sed cum illud igitur non intelligerent exscriptores, suum illud *imitari* procuderunt, quod & sensus respuit, & Latinitas probare non potest.

Caelumq; de dentis omne resonant.] Optime concludit; Semina quidem distans; sed nisi intervallo, vis, motus, &c. iidem differrent, omnia prorsus, coelum, mare, sidera, &c. confunderemur.

Nunc age.] Prima corpora calorem non habent, neque adeo ullas qualitates, præter, ut jam bis antea ostensum est, pondus, magnitudinem & figuram. IV. Fallitur enim Cicero, qui dicas lib. II. de Natura Deorum, nullam omnino qualitatem corpuseulis tribuere Epicureos. *Isti autem quomodo motum asseverant ex corpustatis non colore, non qualitate aliqua, quam moritur.* *Greci vocant, non sensu præditis, sed concurrentibus temere atque casu mundum esse perfectum, &c.*

Induta colorem.] Emendatio Lambini, in lib. *imbuta*, quod Latini sermonis ratio improbat. Deinde ex Epicuri sententia corpora non possunt dici imbuta colore.

Neq; per res utiq; deniq; distat.] Id est, nullas omnino.

In qua corpora, &c.] *Animi injectus est comprehensio.* Sensus itaque verborum hic erit: Si negas posse concipi ejusmodi corpora sine omni colore, fateris; neque enim ad cognitionem corporis necessarius est color; cum ii, qui cæci nati sunt, corpus cognoscant, per alias qualitates scilicet; colorum, frigoris, pondus, figuram, &c.

Nullo colore.] Relative ad cæcigenos; neque enim unquam corporis ullam cognitionem sibi peperere ope coloris.

Fuco.] Color est, *ἀνάγκη*. Virg.

Primo.] Argumentis aliis ostendo id fieri; nunc id necessarium esse demonstrabo.

Omnis enim color omnino mutatur in omnes.] Hæc ratio est: Si intrinsecus esset color principis, mutabilla essent; &c. Omnem autem colorem eam in omni

omnes colores verti ait, debet id, opinor, de mediis intelligi.

Præterea si] Occurrit interrogationi ; Unde igitur colores, ô Lucreti ? Nil facilius : Colores enascuntur & variantur ex mixtura atomorum.

Marmore] Corpus politum, marmor dicitur, etiam si solidum non sit. Ita Græci, ita Latini, de mari, de papillis, &c.

Sin alio atq; alio] Sententia horum versuum est : Dixerit fortasse quispiam, aquam maris ex variis & diversicoloribus atomis concrevisse, unde ille & ille color, modo cæruleus, modo albus enascatur, uti quadratum ex duobus aut quatuor triangulis inclusis componitur, quæ ipsa triangula alias intra sese figuras habeant ; sed non ita est, inquit ; nam in quadrato dissimiles formas cernere potes extra quas est quadratum, (id est quas in sese habet & continet quadratum) in aqua autem marina, nil tale videas ; Atq; adeo objectio nulla est, qua quidam instarent, non alba ex albis, non nigra ex nigris, sed alba ex nigris & contra [Tum porro quæ ducit & inscit, ... usque ad, Sed variis de] Videlicet ostendit vanam esse objectionem, cum principia omnino mutari nequeant ; quod fieret tamen, si, quantum in se est, vel alba forent vel nigra.

Ex albis quoniam] Hæc ratio est, cui obviam ire voluit.

Quippe etenim] Contra illam rationem, ex albis quoniam, &c.

Præterea] Syllogismus Epicurei commacis ; singulæ partes veræ sunt ; τὸ δὲ ὅλον ἀσυνεχές.

Recta aut obliqua percussus luce] Nam ex variatione anguli recti aut obliqui variatur color.

Quæ sita] Quæ circumposita, περιειμένη, coronat, cingit collum & cervicem columbarum. Cervix τὸ πυχθ' & τὸ ὀρθόν ; collum τὸ πέρυμφες & τὸ ἐμπεδόν significabit.

Rubro sit clara pyrope] A Lambino hæc lectio est.

Vulg.

Vulg. *claro fit rubra pyropo*. Ex Ovid. in Metamorph. *Pyropus* autem, seu metallum quoddam, seu auri argenticque *κρῆμα*, sive carbunculum putes, haud magni interest.

Quodam sensu] Ut Call. *en un certain sens*, ubi de visione agitur, id est, ut mox loquetur, *quodam luminis istu*.

Sine eo] Ictu scilicet.

Præterea quoniam non certis] Sed ponamus primordialia corpora colorata esse; an ideo dicent isti certa, figuras talem & talem colorem habere? Certe fateantur necesse est in multis figuris multa esse corpora diversorum colorum; inde quid fiet? ut certarum specierum (de cynis, corvis & aliis id genus loquor) colores ita varientur, ut prorsus sibi non consent. Id non fit; ergo falsa suppositio.

Quinetiam] Quo quidque in minores partes, discerpitur, tanto evanescit magis ex oculis color; quid igitur de incomprehensibili tenuitate primorum corporum dicas?

V. Stingui colorem.] Extingui. Cæterum imitationem Platonis esse arbitror, qui colorem flammam e corporibus manantem esse dicebat. Locus est in Timæo, p. 542. edit. Læmæianæ; & quidem adscribi dignus: Τέταρτον δὲ λοιπὸν ἔργον ἡμῶν αἰδῶν. κτλ. ὃ διαλέξῃ καὶ συχρὰ ἐκ αὐτῶν παλάμῃντα κτηνῶν αὐτῶν συμπαύσατο. καὶ καὶ ἐκ αὐτῶν, φλόγα ὅτι σωματῶν ἐκείνων ἀπορρέουσιν. ὅτι οὐκ ἔστιν αὐτῶν μὲν ἐκείνων πρὸς αἰδῶν. Nunc quartum sentiendum genus dicendum, quod dividere oportet, multas enim varietates complectitur; quas omnes vocavimus colores, flammam scilicet ex singulis corporibus effluentem, quæ visui ad sentiendam partes convenientes habeat. Περὶ τῆς ἀπορρέουσιν ferme eadem in Menone dixerat, ex Pindaro & Gorgia; quæ cum Lucretianis, alibi facere possint.

Purpura pæniceusque color] Purpura densior erat, pæniceus color, laxior & dilutior. Eadem, purpura,

differentia, quæ inter *roſeum* & *coccineum* apud Tertull. lib. IV. adverſus Marcionem.

Poſtremo] Corpora ſunt quæ certis quibuſdam qualitatibus carent, cur non. (à ſimili.) & prima corpora careant colore, ſenſibilitate, frigore, ſiccitate, &c.?

Stercila] Ut ſublima, &c. item ut *deforma* apud Tertull. lib. primo ad Nationes: *deforma ſimulacra*.

Fervatur] Sunt. Jam antea.

Amaracini] Hujus *ordinatio*, ſeu. compoſitionem diligenter perſecturus eſt Dioſcorid. lib. I. c. 84.

Stacta] Στακτη δ' ἐκλειπται τῆς κρεττοῦς καὶ ἰσχυρῆς τοῦ λιπιδίου, κακομυθῆς μὲν ὕδατος ἐλίγης ἀποτιθέμεναι ὡς τὸ δὲ ὄργανον. [Stacte vero vocatur pinguitudo recentis myrrhæ cum pauca aqua conſuſæ & organo expreſſæ.] Dioſcorid. I. c. 67. ibi optime legit Saracenus ἀποτιθέμενοι. Sed & illud π. tollendum arbitror. De Nardino vide caput 66. ſcriptoris ejuſdem.

VI. *Inolentis olivi*]. Giſſendus criticæ familiæ columnen rem novam in Indice te docebit, lector: *inolere*, non olere, ut impenſus apud Foſtum, non penſus. Niſi legiſſem ipſe, nunquam tale quid potuiſſe ab ullo homini ſcribi credidiſſem. Et tamen hæc ab eo ſunt de cujus hodiæque virtutibus multi tam libenter prædicant. Sed & ille & qui cum illo eadem ſentium, pereriliter falluntur; quamvis enim *inolens* ſumatur pro eo qui non olet, haud tamen continuo dicas *inolere* pro *non olere*. *Indoſtu* dicitur; ſed non *indocet*, *Injuſſus*, ſed non *injubeo*. *Inſciens*, ſed non *inſcio*. Me *indicente hæc non ſunt*. Ter. id eſt, Ita factum iri dixeram; & tamen nuſquam reperias, *indico* pro *non dico*. Apud Varronem R. R. lib. 3. c. 6. de apibus, *Neq; ipſæ ſunt inſcipientes, nec non odierunt in. rtes*. Vides ibi *inſcipientes* pro ignavis & inertibus ſumi; neque tamen ullibi reperias *inſcio* pro *nihil facio*. In Apologet. Tertulliani legere eſt. [Totum enim hoc mundi corpus ſive innatum & inſectum ſecundum Pythagoram, ſive natum & factum ſecundum Platonem.

Sec.] ubi *innatus* pro *non natus* sumitur; neque tamen *tando* unquam *audium* est *innasci* pro *non nasci*, neque *intingo* pro *non tango*, quamvis *intactus* in ea notione sumatur. Apud *Hesum* denique, non illius exemplum quasi rarum citat *Gifanius*, cum tamen a libi infinito numero sint, *impcusus* pro *non pensus*, sed non ideo tamen dicas *impendere* pro *non pendere*. Videlicet, ejusmodi formationes intra participia consistunt; doctus, indoctus, sciens, insciens, &c. Pudendus error, & viro indignus. Sed quando semel conceptum est, naviter nugari oportet. *Marcus Zuerius Boxorinus* qui nobis inquinatissimum *Plautum* nuper dedit, nihilo plus sapiebat quam *Gifanius*, cum enim legisset in *Amphitruone* Act. IV. Sc. I.

Nam me, quem illam questionem inquisita amittere, mortuum fatum est:

(quem locum vel pueri intelligant) quid ibi cymbalistes noster: audi; facinus enim faciet dignum toga, dignum *epomide* & *corynephoris*. Inquirere, inquit, non modo diligenter & anxie querere, sed etiam, non querere significat, sicut hoc loco. Vides Clarissimum Doctorem ab eodem principio atque *Gifanium* errasse. Itaque ubinam cor, ubi cerebrum?

Viro] Humore; jam antea saepius. Adde locum *Tertulliani* de *Anima*: *De limo caro in Adam quid aliud limus quam liquor optimus? inde erit genitale virus.* Et paulo superius: *Denique, ut adhuc verecundia magis periclitetur quam probatione, in illo ipso ultimo voluptatis actu, quo genitale virus expellitur, nonne aliquid de anima, quoque sentimus exire?* Obiter animal vertendum idem de anima sentire cum *Lucretio*, quod ad corporeitatem pertinet; quod ei cum aliquot doctoribus commune est: sed in ceteris ab illa diversus abibit.

Molli lenas, fragosa putri, cava corpore raro] O prima hæc lectio à *Lambino* est: cætera pessima sunt. Sensus est: ubi calor, tepor, frigus reperitur, nec

cesse est corpora esse lenta, id est cedentia, flexibilia propter mollietatem, fragilia propter putredinem & coctionem, cava propter raritatem (*ἀσπύλα*) quæ in principiis si statuas, tum omnia ruant necesse est.

Nunc ea] Fieri animalia ex principiis insensibilibus. Vera ratio est, etiam si plures afferet, Ad sensum multa requiri ; At primordia sunt simplicia, ergo.

Neq; id manifesta refutant] Solemnis Epicuri ratio, & *ἡ ἀρχαία τοῖς παρονομασίαις* quæ eo validior videri debet, quod omnibus magis obvia est.

Explicat] Dissolvit, resolvit, *ἀναλύνει*.

Quid id est animum quod percutit ipsum ?] Terent. percussit illico animum. Quid te mover, quâ causâ impulsus dubitas : nam *ὕμους* sensus exprimere, dubitare est.

Illud in his igitur sædus meminisse decebit] Magis probem quod in al. legitur. *Illud in his igitur rebus.*

Posituris deniq; quæ sint] Necessario legendum *quæ sint*, ut alibi monitum.

Mollia tum faciunt] Male in utraque editione Giffanii, cum est enim contra sententiam.

Animalibus una eademq;] Una atque eadem cum animalibus. *Idem facit occidenti.* Horat. ad quem locum exempla congeslerunt Interpretes. Græce nil frequentius alibi quoque Lucret.

Quod tamen ut possint] Sed ponamus sensibilis esse principia neque tamen corruptibilia, quando ita vis, quid tandem ex illis fieri poterit ? nil certe præter animalia ; non arbos, non metallum, &c.

Quod fugimus ante] Negavimus. Vox est ex usu forensi, uti defendere pro affirmare, asserere : respicit autem locum illum, *Quarum nil rerum in lignis glebisque videmus.*

Ex non sensibilibus] *Ἐξ* ut alibi, id est ex insensibili gigni sensile.

Quod si forte aliquis, dicit, duntaxat oriri

Posse ex non sensu sensus, sed mobilitate

Ante aliquamquam partem, quam prædicitur exire

Hæc

Hæc lectio Lambini est. In editione Gifaniana secundus & tertius versus ita leguntur: *Posse ea non sensu, sensus mutabilitate, Aut aliquo tanquam partu, quod proditur extra.* Bani lectionem non possum probare; ita obscura, inerte & impedita est. Summum autem ita interpretatus est Lambinus, postquam locum hunc sane quam difficilem & obscurum sibi videri professus est: *Quod si forte aliquis dicet duntaxat oriri Possesse non sensu sensum mutabilitate Ante aliqua, tanquam partum, quod proditur extra, vel tanquam partum, quod proditur extra, vel, quam proditur extra; ut sit hic Lucretii sensus: Quod si forte aliquis dicet, duntaxat sensum ex eo, quod non est sensus, seu quod sensu caret, oriri posse, per mutabilitatem (principiorum) antegressam, quemadmodum partus per quandam mutabilitatem oritur ex insensibili: huic respondeo, non fieri partum, nisi principiis ante conciliatis & coactis, nec quisquam commutari, nisi per congressionem primorum corporum: at ipsa prima corpora per se immutabilia.*

Sine conciliatu primorum] Malim quod in al. editionibus & lib. MS. *Principium*: quanquam *prima* aliquot locis apud Lucretium pro principiis sumantur.

Aere, fluminibus, terris, flammaque creatis] Ita in quibusdam libris legitur; male, inquit Gifanius: Sed ipse ubi animum occupatum habebat, cum in utraque editione scribi voluit: *terris terraque creatis*? Nomen succine licebit; Pessime?

Accensi sensus] Excitati. Ita Cicero in I. de Oratore, non longe à medio. Sed locus non succurrit.

Omnituentes] Quippe animantia conservant. Terullianus ex hoc loco dixit in lib. de Jeuniis: *Salutem amulo modo redaccenderet inedia.*

Cavilas] Vox Lucretiana, poros & meatus corporis significans, *Cavcla* seu *cavila*, *fugela*, *fuga*.

Nam quare] Quæ enim alia causa sit, nisi quam dico?

Leti lumine] Ut porta leti: ἀνὰ πύλας.

Abire] Profus peregre, interire: unde *abire*, de-
cedere, *exire* mori.

Præterea quoniam 1 Ratio aliter proponi potest: Quidquid simplex est, id gaudii & doloris expers est: ergo & insensibile erit, quod tale erit: sunt autem primordia ultima simplicitatis; ergo, &c.

Sollicitata] *Concussa*. *Trepidant* auxē *moventur*.
Virgilius crebro, idque ubi nullus formidini locus est.
Itaque saepenumero & *sestinare* significat.

*De rerum mixtura.] De concretis, ἢ τῶν συσπυκνωμένων
συνεχόμενων materiae physicae.*

Et sibi propono] Facere : Ipsa scilicet primordia
secum aliquando disputant, quoniam sui primordia sunt.

Debent] Ex positionibus aliorum Philosophorum,
non autem ex Epicuri assertionibus.

VII. Deniq; cœlesti sumus omnes semine oriundi, &
Cedit item retro de terra quod fuit ante

In terras : & quod missum est ex ætheris oris

Id rursum cœli rellatum templa receperant.] Hi versus ex Epicharmo expressi sunt. Ille de morte nescio cu-

jus loquens sic scripsit: Συνελθὺν καὶ δισκελθὺν καὶ ἀπλᾶς (lege ἀπλᾶς, nam Dorico sermone utebatur) οὐκ ἔστι, πᾶσι γὰρ ἔς γὰν, πνεῦμα δ' ἀντὶ πᾶσι καὶ πᾶσι καὶ ὅτι ἔστι. Id est, Concreverat et dissolutus est a cœli, unde prima ventitas, terra autem, terra quidem in terram, spiritum autem sursum, quid in caelo tantopere molatum est a Nihil. Ex eodem fonte Euripidēs hauserat, quæ lecturus es:

Ὁ δὲ δόξας ἐκ τοῦ αἵματος,

Ἐνταῦθα ἀπῆλθεν ὁ πνεῦμα καὶ πρὸς αἰδιόνα,

Τὸ σῶμα δ' ἔσ' ἡμῶν.

Id est, Unde quisq; in corpus venit,

Eo etiam abiti: animus quidam in templa cæli,

Corpus in terram cedit.

Verfus Lucretianos Virgilius more suo, &c. Caterum qui hunc locum contra positionem Lucretij de immortalitate animorum interpretantur, quam *pau-*
denter faciant, ipsi videntur. Sinx enim animi a patri

ex materia ætheris, sint ex igni; naturæ certe corporæ erunt; unde eadem cum Lucretio sentirent. Sed æther, sed cœli templa, splendida res scilicet; idque illi generi satis.

Nunc putes æterna penes residere potesse.

Corpora prima, quod, &c. J. Locus omnino difficilis. Turnebus *penes æterna* sumit pro æternis textis; quod mihi nimis Stoicum, nimis *corruptum*. & metaphysicam videtur, quam ut ita sentire Lucretium existimem. Lambinus olim existimavit pro *penes* legendum *minus*, quod mihi in mentem etiam venerat, priusquam ipsius commentarios legerem. (Ita certe ratio postulat,) sed quia derisculam ei videtur *corpora prima residens æterna*, ideo alio confugit, ut dicat hos tres *versus*, qui tamen mihi magnopere Lucretiani videntur, tolli posse; Vel ita explicandum *residens* ut privationem ab omni motu significet; & *penes æterna*, possum fuerit pro *penes æternitatem*. Sed eam quoque sententiam ipsemet Lambinus sibi non satis probari *idem* ostendit; & merito quidem. Gifanius ita scribit: Ita o. v. l. Marull. parum, & *isa vulg.* & Lamb. male. *residere penes æterna* (quod *profundum alibi vocat*) & in verum aspectu ac facie *existere, opposuisse videtur poeta*. Ex quibus liquido cuius constare possit vim sententiæ nulla omnino ratione assecutum eum esse. Sed ubi illud tandem apud Lucretium, ut *profundum* pro *æternis* sumatur & quærat modo. Nam nos *res profundum* in hoc ipso libro pro *infinito* sumi scimus. Deinde, quis dubitet omnia corpora, non modo simplicia sed & concreta, esse in infinito? ubi enim esse queant, nisi in infinito haud sane video. De Latinitate nunc dicam, quippe qui legi sciam apud Tertullianum *penes* pro *in*. Infantes, inquit, *penes Africanum Saturno innotabantur penam usque ad, &c.* In Apologetico. Sed nulla hæc facio; neque enim id agitur utrum res sint *in profundis*, seu *penes æterna*, quod nihil est; sed hoc Lucretius ait, corpora quæ in concretis perire videntur,

perire tamen; neque ideo minus *eterna esse*: quod
 fidei estiment Gitanas. Itaque ut id ingenue di-
 cast quod scilicet pro pene legendum ubi ceteris sub-
 tror minus aut parum, ut in vulgatis. Denique er-
 nullum exemplum proferri possit in quo resistere pos-
 sum facis pro *esse*, non continuo sequitur errare illum
 qui ita multimes. Certe Lucretius *manere* plurimis
 locis usurpavit pro *esse* simpliciter. At ni frequenter
 exemplum probasset, ea de re dubitarem. Sed ut
 res tota qua agitur perspicue magis apparet, par-
 ticulari quodam solum necesse est. Vult probare Lucretius
 mortem ipsam nil praestare in corporibus primordiali-
 bus ad nihilum redigere; sed ab eis sum modum, figu-
 ram & alia id genus mutari. Nec sic *interitus* mor-
 tis, ut *materialis* corporis conficiat, inquit, id est, destruit,
 consumit; sed tantum *corum* dissipat. Ita (id est,
 ex his corporibus) aliud *aliis* conflagrat, & efficit;
 omnes res ut convertantur formae suae, & capiant sensus
 (animetur); & paulo tempore reddant (id est mor-
 riantur, nam haec ad animalia praesertim pertinent).
 ut noscatur plurimi referte. &c. Et ne putes prima cor-
 pora ideo minus aeternasse, quod illa in concretis flu-
 tuare videntur, modo nasci, modo interire; qui enim
 nasci illa & interire putant, falluntur. Nam ex
 oculis nostris subducuntur per interitum *invenit*-
 tor, sed non pereunt; quippe ad cetera primordia
 reducuntur, seu *ad sua saecula*, ut mox loquitur, *recedunt*,
 donec motu sibi ingenito in coetus novos redeant, &c. Quod dixi autem de positura & colloca-
 tione, potest id, & simili, ex *literarum elementis* pro-
 bari, &c. An itaque nunc, Lector, tres illos verus
 tollendos esse putabis?

[Discreptant haec.] *Literarum elementa*; al. *res*,
 male. Hanc emendationem Lambini iudicio debemus.
 Nunc *animum nobis*.] Plures esse mundos, eosque
 & nasci docet & interire.

Nulli, ut opinor, &c.] Aliarum editionum lecti-
 onem sequor, ut pote longe potiore, Nil, ut opinor;

ita hac species miranda fuisset : De versu autem sequenti, *Quant tibi*, &c. Vide Emendationes.

Dede manus] Horat. *Tandem efficaci de manus scientia*.

Quartis enim rationem animus] Hunc versum & duos deinceps sequentes ineptissimos judico ; quod & Lambino visum est ; neque alii cuilibet, qui sapient modo, aliter visum iri confido.

Profundi] Ita vocat Infinitum.

Æterno motu] Est enim ingenuus atomo motus.

Tandem cooluerint] Lambini conjectura perspicue vera ; in lib. *colarint*, *coicrins*, &c. *cooluerint* autem, *concreverint*.

Semper] Vide Emendationes.

Esse alios alios terrarum in partibus] Series verborum : *Esse alios orbes terrarum in aliis partibus quæ multæ* scilicet.

Quin cujusq;] Hic versus cum sequenti Lucretianus non est, quod & Interpretes vidit.

Sic] Id est, *idem infinitum*.

Quandoquidem visa, &c.] Quoniam cœlum, sidera, &c. tam interitura sunt quam cætera concreta.

Quod his generatim rebus abundat] Crescit ex aere, aqua, calore solis, &c. secundum genera & species suas.

Quæ bene cognita si teneas : natura videtur Libera continuo dominis privata superbis, &c.] Recte expositis : Diis enim si ex iisdem principiis consent, quibus cætera, qua ratione immensum, seu *non* regere possint, ipsi finiti ? Dein quo pacto omnia poterunt, qui pars tantum totius sunt ? Sed hæc deliramenta sunt, dices ; fateor : at ponamus *non* *non* esse finitum, & aliorum Philosophorum opiniones sequamur ; non minus absurda de Deo enascentur. Verum aliud est de Diis, aliud de Deo agere. Tum extremae dementiæ videri debet, hæc cognitionis nostræ modulo metire velle, quæ quid sit infinitum nunquam plane comprehendet.

Adversus demissis superis] Refert ad illud *primum doloris*, in 1. *Im* in *primum* in *bonum* & *Requiem* *parcem* *sumatur*.

Expers Diis] *Utilitarius* est, *expers* alicujus rei, quam *re* & *Sed* tamen ita *Salust.* & *Plautus* sapissime.

Moderatur] *Διὰ καὶ*, ita ut moderetur.

Calos] Non meminime legere apud quenquam veterem scriptorem, *in calos*; ea enim vox *semper* *in* *libris* *dicitur*, ut ait *Cornelius Fronto* apud *Agellium* lib. 19. *Sed* *Epicurei* *sectæ* *scriptores*, qui *infinitos* *mundos* *statuebant*, *neccesse* *habuerunt* *dicere* *calos*; idem *ἀνάλωτος*, nam & *calus* & *caelum* *vetustiores* *Urbis* *scriptores* *usurpavere*.

Suffire] Vaporare, calfacere.

Calig, serena concinnis fontis] Ex *Terentio* in *Eunuchi*. *Qui* *templo* *sancti* *summi* *fontis* *concurrit*: *Terentius* *autem* *ipse* *ex* *Ennio*. *Sed* *quomodo* *tandem* *tal* *obitus* *est* *Lactantius*, *cum* *dicit*, *serena* *cali* *tonitru* *concurrit*? *negabit* *ulla* *alibi* & *quidem* *accidit*, *fieri* *unquam* *posset* *in* *sereno* *tonitru*. *Vide* *Ecce* *enim* *vultu* *serenissimo*, *non* *sim*, *loquatur*, *quod* *ma* *altesima* *est* *quæ* *dicitur*. *Quæ* *tandem*, *ut* *ibi* *palpe* *nes* *Deorum* *alant*, *fieri* *queat*, *ut* *Jupiter* *calos* *con* *venit*, *sereno* *culo* *tonet*, *En* *Virgilius* *ipse* *in* *aliter* *in* *Georg.* *accipiendus*: *Non* *alio* *culo* *oculor* *ant* *plura* *sereno* *Palmine*,.... *Nam* *ille* *Alter* *non* *minus* *Epicureus* *quam* *Virgilius*, *nihil* *imponere* *vo* *lebat* *cum* *cateret*, *plurimum* *per* *purum* *vanas*: *Egit* *equos* *vobiscum*, *barum*, *dic*. *Quis* *autem* *satis* *ex* *dignitate* *videtur* *illud* *piramque*? *Diceres* *certo* *testis* *quoque* *hic* *id* *fieri*. *Videlicet* *naso* *opus* *est*, *ut* *cau* *sas*, *rationesque* & *concilia* *scriptorum* *sagaciter* *odo* *rari* *possit*.

Multaque corpora sunt] *Repetit* *propositum*, *Ad* *quod* *autem* *legendi* *illi* *versus* 15. *ab* *illo*, *Quæ* *bonæ* *virtutis*, *En*.

Adpiscere] *Ita* *optimè* *in* *U*. *et* *hinc* *emenda* *vit* *Lambinus*; *adpiscere* *autem* *ab* *adpiscito*, *prope* *est* *quod*

quod Græce *αγοράζειν*, *acquirere aliquid, adungere.*

Ad sua sacra recedunt] Adjungunt se humida humida, terrena terrenis, &c. noranda significatio.

Danicum] Ita sæpiissime veteres, pro *donec*, exempla passim reperias, & sæpe usus Lucretius.

Perfica] Effectrix, perfectrix. Versus, qui hunc sequuntur, perquam faciles sunt, itaque illos transiliam.

Et plus dispendii] Vide Emendationes.

Multa fluere manus dandum est] Concedendum est, sitendum est, multa fluere, &c. Dandum est *tuæ manus*, de quo dicendi genere in l. fufius.

Nec finis est, quæ per largos exarsuat affinis] In al. edn. *Nec satis est, pro quam largos exarsuat artus.* Sed ut operæ parcamus, tu legendi, ego scribendi, vide Emendationes.

Sic igitur magni quoque circum mœnia mundi Exopugnata dabunt labem] Quemadmodum minora *ovæ æquata* quotidie perire ante oculos videmus, ita & majora, tellus, ær, cœlum, aliquando ex necessitate *physica dabunt labem*, dissolventur, dissolventur. VIII. Sed antequam his notulis finem imponam, dabit veniam, spero, si metas egrediar, & ab hoc Lucretii loco admonitus, quid sentiam de quodam Virgilio loco qui in ore est omnibus, aperuero. Is in II. *Æneidos* legitur.

Hinc mihi prima mali labes.

Nil facillius, inquit; Verum aliter multo jam pridem sentio; neque me pudeat profiteri id ignorare ne quod corruptum esse & à nemine unquam intellectum fuisse arbitror. Certe licuit mihi dissimulare, & ignorantiam cauto silentio obtegere; sed aliter visum est. Dico igitur, & clare dico, locum hunc à nemine intelligi posse, nisi qui ultro & volens sibi imponat. Quid enim est *labes*? aliquando repentinam aliquam calamitatem significat vel ab aquis immodicis, vel à grandine, fulminibus, &c. vel à chasmate & hiatus terre; id quod Docti annotarunt. Illud ipsum est, opinor, quod in libris Jurisconsultorum notationem

stratum vimere dicitur, id est, *ut major*; quæ cum advenit, *tunc damnum coloni non est*. Hæc autem significatio nullum hic locum habere potest; quid enim erit *calamitas mali aut labes mali*? vel, si metaphorice sumi dices, necessario expungenda erit illa vox *mali*; cum ea enim stare non poterit *labes*. Altera autem significatio hujus vocis est, *macula*, & metaphorice *probrum*, *dedecus*, &c. quæ nihilo plus loci hic habebit quam illa altera, quid enim esset, *macula* & *probrum mali*? Ut voles, inquis; quidvis afferes licebit; constat certe ita scriptum à Virgilio versum illum fuisse; nam unde illud Justini in 18. nisi à Virgilio? [*Hinc illi prima mali labes; hæc initium impendentis ruinae fuit.*] Bene sane, inquam; etiamnum puer imitationem illam Virgilianam apud Justinum annotaveram. Sed si vera illa sunt quæ de significatione quæ *labes* superius scripsi, in eodem luto hæsivimus; idque tantum probas quod minime probari necesse fuit, locum illam Virgilii scilicet à quibusdam veteribus ita lectum fuisse ut nunc legitur, id est, jam pridem depravatos esse codices Virgilio; Sed non aliter scripsisse Virgilium, id vero est quod probari oportuit. At ego affirmare posse videor, scriptum ab illo fuisse,

Hinc adscita mihi labes.....

Papæ! inquires,

Fam mihi vehementer nova res molitur ad aures,

Accidere, & nova se species ostendere rerum.

Ita est; sed & illud non minus verum erit,

nil tam mirabile quidquam

Principio, quod non minuunt mirarier omnes

Paulatim.....

Hæc enim lectio, quæ tam longè vulgata abit, scin°, quo fundamento nitatur? Excerptis Servii, mi Lector, ex quibus liquido constat, non potuisse aliter legere Clarissimum illum Grammaticum; cum ejus expositio receptæ lectioni non congruat, sed hanc, quæ à me proposita est, plane & necessario supponat: sic
autem

in se habet Servii explicatio: HINC pro hac
a, vel propter hoc, & est adverbium locale pro
unctione causali: Quia secuta sunt postea oraculum,
ADSCITA Calchantis factio; ADSCITA sane-
tur absumpta, (legendum adsumpta.) Labes
ruinam significat & lapsu. Vides ita veram esse
lectionem, quam ego ab oblivione reducem se-
ut illud *Adscita* non modo in explicatione Servii
ariatur, sed, quod omnem dubitationem tollet, ab
etiam exponatur per *adsumpta*. Præterea *labes*
dicat per *ruinam*. Itaque illud *mali stare non pos-*
. Sed unde illud *prima*. Ex glossemate grammā-
rum, qui ad oram libri adscripserant, *prima labes*
oraculum, *Secunda*, ad Calchantis cum Ulysse
positam fraudem, *Tertia*. Si quis hæc otiose &
io animo apud se reputabit, à me opinor non lon-
scule abibit. Nunc fortasse jam tempus sit ad Lu-
cium regredi, sed est & aliud in VIII. Æneidos
ad me revocat; idque tale esse existimo, ut tecum
nunicatum oporteat; certe de illo tecum agere
reveram in N. ad I. Lucretii: Loquitur Tibe-
us:

*Ego sum pleno quem flumine cernis:
Stringentem ripas & pinguis culta secantem,
Ceruleus Tybris celo gratissimus amnis.
Hæc mihi magna domus celsis caput urbibus exit.*
Ista vero ad hæc Interpretes, & eo quidem sonatu,
quam magnus & operosus, tam & profectio irri-
& ob rem nullam est: alii enim ad vocem *caput*,
taverunt, de fonte fluvii in editiore Etruriæ parte
eunte intelligi debere; nam capita fontes amnium
cari solent. Alii de exitu seu ostiis fluminis id acci-
debere arbitrantur; Alii denique de dignitate &
stantia urbis Romanæ multa hinc illinc corrafe-
nt; magnum *ἀγαστοία* scilicet, & dignum isto
nere hominum. qui offarcinatas scholasticis nugis
itiones nobis obtrudunt. Sed nemo, quod sciam,
titur, qui vel minima suspitione verum tetigerat.

At

At si, quod unum esse interpretando, præque omnibus unum ante oculos esse debet, si, inquam, sermone Latini genium consulissent, pauciora quidem multo, sed & multo meliora scripissent. Primum enim quid est, *Hic mihi magna domus caput erit?* an quia latissimos fontes Tiberis habet? esto, quamquam,

erit. Sed an è montibus Heruriz sopenae circa an luv fontes illi delati sunt, in quibus postea conditi Rheni est? Deinde si caput fontem significabit, quid erit quod tunc celsis urbibus iungitur? Præterea quid illud, *domus erit?* An id morte erat tempus Herodis ut cetera heretum illorum sine molestis transirentur? (quamquam rependi sunt quibus cetera liquid is Ptoemæ cetera adicula: forma magis huiusque celebritate insignem multis postea sionis factum fuisse persuadere libuerit.) Sed si mora Tybridis domus est, qua ratione intelligatur, *erit hęc*. Uno itaque verbo dicam, loqui Deum, & in eo versu vaticinium esse; itaque si vocem aliquam *erit* usurpaverit Virgilius, id ex Decoro personæ fecerit, quemadmodum alibi saepe: & quia, ut dixi, vaticinium hic versus complectitur (tunc enim & Roma & Romulus *in istis* *Παδονος* jacebant) verbum aliquod futuri temporis in eo fuerit necesse est: Quare nunquam dubitavi quin sit legendum,

Hic mihi magna domus celsis caput urbibus erit,
seu essit, id est, *erit*, de quo ad I. Lucræti librum antea dictum. Hoc certe habet emendatio nostra, quod omnibus omnino difficultatibus obviam eam sensu tam perspicuo, ut nil supra. *Hic mihi magna domus*, aliquando *cunctorum urbium caput erit*. Atque equidem haud scio an Te hæc legisse redeat, me quidem scripisse haud sane poenitet. Sed tandem, tandem tempus est ut in viam redeamus.

Nec vena perperituntur] Recipiant, habent: ita & Gr. *μαχ* 107.

Famq; adeo] Vim probandi habet istud *adco*, quasi diceret, *Idque in verum est*, ut aut oculos omnia

a paulatim effoeta fieri videamus.
aud, ut opinor, enim, &c.] E terra, foquam,
 maria orta; neque enim ut isti providentia as-
 nes sunt, *salvantiæ* & celo per Carenam illam,
 unus hominum Homerus vidit, demissa sunt;
 e porro à mari & fluctibus littora pulsanibus e-
 sed quæ tellus hodie omnia genera vitæ, illa ipsa
 ra cuncta protulit.
interimusq; boves, &c.
inficimus ferrum, &c.] Hi duo versus unde olim
 impedem tulere, eo & referre debent; neque
 Lucretii lucerna digni sunt.
audat fortunas sape parentis] Huic fere, quam-
 alio hinc, illud Flacci simile est, *laudator tem-*
asti se puero.
repat] Jactat, dicitur. Horat.
erfacile toleraris avum] Beati viverent; sic e-
 hunc locum capio, ut illum Terent. *Quam vos*
vivitis. Inde aquæ Homer. *dii dea.* *avorre-*
ant. Per scopulum autem intelligit exitium,
 m, ruinam.

TAN.

TAN. FABRI

In *Librum Tertium*

PRÆFATIO

AD

LECTOREM.

HIC verò ille Lucretii liber est, qui præter cæteros, cum delectu & acri quodam iudicio legi debeat. Cum enim in eo corpoream esse animi nostri naturam demonstrare conetur Poeta, periculum fortasse fuerit, ne quidam nimium creduli, ad illius sese rationes adjungant; alii autem, dum ejusmodi doctrinam omnibus calculis damnandum existimabunt, ultra se tam præclari libri lectioni

ctione privatum eant. Id ne fiat, non abs re fuerit meminisse, multos è veteribus ita existimare, Dæmonas in rerum corporearum numero habendos. Ex iis fuerunt non Porphyrius modò, in admirabili illa *περὶ γυμνασίου Περὶ ἀπορίας* &c. sed & Plotinus & Jamblichus; ut è Nostris quoque Tertullianus, Basilus, Augustinus, ut ne recentiores appellemus. Hanc itaque de Angelis sententiam si Veteres illi impune secuti sunt, nihil, ut opinor, esse debet, quamobrem Lucretii opinione de animis corporeis tantopere offendamur; Cum huc usq; nil sit, quod audire sine offensione non possis. Sed utinam ibi stetisset Lucretius: Nam alii quidem animorum nostrorum, quos ejusdem cum dæmonibus naturæ esse putaverunt, immortalitatem tutabantur; & suum illis aut jus, aut Dei beneficium, servabant; At hic noster, ubi, corporeæ naturæ animos hominum esse ostenderit, ibi strenue & incunctanter colliget, Fieri nulla ratione posse, ut ne illos interitus & dissipatio consequantur; Quin & turpiter errare vulgus hominum asseret, qui religio-

nibus attoniti, fracti & abjecti,

Astrum nigra penas in morte immendans

existimant. Saxa itaque & scopulos vides, Lector, à quibus longe longeque, refugisse debes. Quamobrem diligenter faciendum erit, ut deserta tantisper Epicuri secta, ad rationem Platoniorum te conferas, qui animos nostros in immortalitatem afferuerunt. Sed tutius multo, si, omissis fluctuantis Philosophiæ concertationibus, ad Eum rectè transas, qui rerum omnium Parentem, VIVENTIUM DEUM, NON AUTEM MORTUOREM ESSE demonstravit. Alterum vero, mi Lector, quod ego ante oculos perpetuo habendum arbitror, hoc erit : Animi nostri vel spirituales habeantur, vel corpori, si voles ; illis certè Lucretii argumentis haud sane magnopere moveri debemus, cum nobis, qui Christiani sumus, planissime & ἀναγκαστικῶς persuasum sit, fore etiam aliquando, ut hæc bruta corporis moles, quam nunc animus hoster circumfert, ubi diuturno annorum circulo computruerit, dein sparsa fuerit ac disiecta, denno tamen coalescat, & ex aquis,

uis, aere, terris collecta & conquesta,
d' interminabilem sæculorum seriem
perseveret. Probet igitur Lucretius quam
nabit, corpoream esse animorum natu-
ram, atque adeo illos interitui obnoxios
esse; nil ille profecto dixerit, quod ho-
minem vere Christianum possit percel-
lere; cum corporis nostri resurrectionem
& immortalitatem præter universas
Physiologiæ vulgaris, ac Chymix ipsi-
us rationes (nam admirabilis illa *Operatio*,
de qua & Quercetanus & alii, nil ad re-
surrectionem corporum facit) futuram
credamus, quæ res, si non majorem
(quânquam majorem) parem certe in
sele difficultatem habet. Cæterum,
cùm hujus libri materia tot ac tantis di-
sputationibus, quarum, ut sunt homi-
num comparata ingenia, finis esse alius
quam mundi ipsius non potest, versata,
tractata, atq; agitata fuerit, eo fiet ut
pauciores in eum brevioresq; notas scri-
pturus videar: idq; adeo magis, quod
poetæ nostri argumenta plana sunt &
perspicua: sæpiusq; jam ad illa respon-
sum à Doctis fuerit. Hoc tantum ad-
dam, Tertulliani Tractatum, qui De

Anima inscribitur, in primis facere ad hunc librum intelligendum: Eum si leges, præstantissimum Viri Magni opus legeris. Sed tamen est aliud etiam tantillulum quod te volebam: Si quid à me ex mente Lucretii, vel in hoc libro dictum fuerit, vel in aliis, facito quæso ut memineris, *Afforem* esse me, non *Poetam*. Quidquid certe tale properanti exciderit, id ego omne pro indicto haberi volo: Neque enim ea vitæ nostræ ratio est, ut, quem exitum Natura brutis animantibus esse voluit, cum nos libenter, ubi se junctus à corpore animus fuerit, expectemus. Vale.

I N

Librum Tertium.

- I. *Locus illustri Manilii emendatur.*
- II. *Alius Ovidii in Epist. Phædra.*
- III. *Item alius in eadem Epistola.*
- IV. *Ut & in Epist. V. Heroidum.*
- V. *Qua iterum emendatur.* VI. *Locus in Epist. Hypsipyles sanatus.*
- VII. *Ut & Manilius in I.*

Am clarum extollere lumen] Id Græci dicunt *ἀλφειν πυρσὸν* ; & cū quid ē speculis ea ratione significabant, id *διὰ πυρσὸν* & *παρὰ πυρσὸν* nuntiarī dicebatur ; Herodotus in Polymnia, & initio Calliopes. Hinc sumpta metaphora est, qua Lucretius usus. Epicurum autem alloquitur.

Fixa] Quidam *ἀεχμῆος* *ῥήτα*, sed quod ejusdem significationis sit.

Artubus] Alii, *artibus*, quod olim usurpare solebant ; sed ego *artubus* prætulim ; cum sciam ab *artes* (*τεχναι*) dici *artibus* (Horat. *& centum puer artium*) ut *Artius* in Glossis Philoxeni vertitur *ῥαβδονχορ, δαδδαλος*, sic ab *artus* *ἀρτῆτος*, id est robustos vocabant. Sunt tamen quibus hæc minus certa videtur : sed nil ad Lucretium.

Lingant] Ita Lambin. malim tamen ubiq; *libant*, cum alijs editoribus.

Aurea illa] *Ipsi alibi de voce aurea*. Fortasse hoc loco respicitur ad *Dei* *Idi* *Pythagoræ*.

Ratio] Philosophia, lecta tua.

Mania mundi discedunt] Longe latiora, ampliora, sunt; animus fines nullos habet, quos intra coerceatur, ut antea.

Apparet atomi natura] Sed cur apparet divum numen? Videlicet quæ ante Epicurum vulgus philosophorum sentiebat, ita ab eorum natura aliena erant, nihil ut de iis certi haberetur; ut nunc apparet, &c. fortasse etiam non minus recte dixeris, Apparet numen deorum quietum (sequitur enim, *sedesq; quies*) ita ut ab iis nil mali quidquam metuendum sit; cum jam molesta illa odiosaque providentia remota sit. Ceterum 4. illi versus, qui hunc sequuntur, ex Homero adumbrati sunt; quod, si Turnebus non annotasset, alii annotare possent.

Omnia suppeditat] Subaudi, *illis*, scilicet Diis. Illud autem animi pacem ad avertendam opinionem de Providentia.

Delibrat] Al. *delibat*, melius multo.

Nusquam apparent Acherusia templa] Nulla enim sunt, si mortales animi hominum habeantur; quod Lucretius assererat.

Nec ullus obstat] Ratio enim obstantia omnia pervadit.

Hæc tibi me rebus] Istud tibi, ut *ovî*, *ovî*, *me*, *te*, passim apud Græcos, passim apud Latinos, *μετάλλω* est.

Percipit] Penetrat, suble, &c. Ita alibi noster, Plautus, & Virgilius. Intimæ significationis vox est.

Pater] Quidam *pates*, ad naturam conversa oratione; male: nempe metuebant, ne ob syllabæ modulū rueret versûs.

Docuit] In I. & II.

Exordia] Atomî; quas tamen nunquam nominavit

navit Lucret. Manilius autem *Individua* Principia vocavit, &c. lib. I.

*Sive Individua, in idem reditura, soluta
Principiis natura manet post secula mille,
Et paucex nihilo sumptum est, nihilumq; futurum,
Cacaeq; materies calum perfecit & orbem :*

Qualia] De magnitudine, soliditate, &c. jam supra.

Alterno motu] Notum quid sit ; quidam tamen aeterno ; quod ob motum ingenitum atomis damnari non potest.

Secundum] Post, *ἐν τῷ χρόνῳ, ἐν τῷ χρόνῳ*.

Animi atq; anima] Anima, animus & mens differunt, & sede & facultate, uti mox apparebit, & jam dictum.

Claranda] Ufus & Horatius, sed pro, illustrem efficere, claritudinem asserre.

Nam quod saepe homines] Ad hunc locum faciunt versus Maecenatis apud Senecam : *Debilem facito, &c. Et se scire animi naturam*] Vide Emendationes.

Venti] Gloriorum, fumi. Graeci etiam in ea nomine *καύρον* dicunt. Vide Peregrin. Luciani.

Falsari] Dici. Virgil. *salis jactantur*. Salust. *Facit*, id est dicit, in Jugurthino.

Exterres iidem] Quasi diceret, ventosam illam gloriorum frigida perfundens : Si ex animo dicant infamiam magis metuendam quam mortem esse, quid igitur causae est, cur exilio multari, & probris sordari, vivant tamen ; moriantur, per me licet, jam tempus est : infamia enim & dedecore flagrant.

Parentant] Mortuis sacra faciunt, quo illos sibi propitios habeant. Unde hoc ? Inquit : ex mortis formidine. Et tamen qui haec faciunt, turpem famam aiebant multo minus formidari debere, quam vana illa mortis terribilia. Itaque nugae, fumi, quidquid isti gloriosi vulgo praedicant.

Acrim advertunt] Quod nequiquam facerent, & mortem minime metuendam crederent.

Deniq; avarities] Versus, qui mox legentur, ab homine rerum Bihicarum perito non possunt satis legi, relecti, tanta in iis vis boni reperitur. Certum enim est mortis formidinem probri, dedecoris, perfidiae, crudelitatis, invidiae, desperationis, &c. fontem esse.

Non minimam partem ἡ Κατ'.

Dum se refugisse] Jam antea multis exemplis probatum est, veteres, Me, Te & Se in modo infinitivo usurpasse, ut quidam, Omnes homines qui sese student prestare ceteris animantibus. Sallust. Istud se poterat abesse.

Recesso } Al. remasse. Gifan. autem remasse, id
est remasse, fort. etiam non minus recte, remasse,
ὑπολασθῆναι.

Timensq;] Metu veneni. Itsque omnem carnem dubiam esse putant; sed alio sensu quam à Parasito Terentiano dictum est.

Esse hominē partem.] Corpore atque animo constat homo : ergo duæ in hominē partes. Et tamen vides quid hinc colligat Epicurus. Sed verus homo animus est.

Ægrit] Dicebant *ægrit* & *ægrer*.

Corpore multo] Magna parte substantiæ corporeæ.

Non æquas partes] Animæ scil.

Neq; ex aquo fulcire salutem] Vitam sustinere,
retinere.

Venti calidiq; vaporis] Nota partes quæ animam
constituunt, quibus & tertia qualitas accedet infra.

Redde harmoniai, &c.] Vide Emendationes.

Res nomine egebat.] Mīror, nam ante harmoniam
usitata nomina erant θυμὸς, ψυχή, νῦς. Sed de θυμὸς
propter πολυμασίαν est qui contradicere, quanquam
frustra, possit; de νῦς, dixerit aliquis esse actionem
non facultatem; at de ψυχή non video qui contra stari
possit; nam quod ψυχή aliquando pro sanguine po-
situm legimus; (quippe locus est ad rem in Nebulis
Comici,) ubi cimices, quos Corinthios vocat, πύ-
ψυχῶ ἐκάντην, Sed id ita intelligi debet ut ori-
entales

ētales vulgo sentiebant, qui sedem animæ in sanguine ponebant.

Nobis moribundas] Vide Emendationes,

Quod nos animum mentemq; vocamus] Egrege vero Tertullianus, qui *suggestum anima* vocavit. Locus est pag. 314. edit. prothrem. Proinde & *animum, sive mens est*, NOYC apud Græcos, non aliud quid intelligimus, quam *suggestum anima, ingenitum & insitum, & nativitas proprium, quo agit, quo sapit, &c.*

Media regione pectus] Ideo pectus pro animo, & epines, &c.

Latitiae] Nota, *Latitias*, ita paupertates apud Varronem in fragm. *glorias* apud eundem & Tullium, *audacior* dixit Cato apud Festum. *Quietes* Salust. pro somno, ut & Cicer. de Offic. *Sapientias*. Item, in Tusc. *Paces* Varr. & Horat. Græci quoque nonnulla dabunt. Ἀληθείας Isocrat. ad Euagor. initio, περὶ δὲ. Diodor. pag. 50. τῶν ἰσχυρῶν, ibid. Σιολογίας pag. 232. idem, διῶν. 320. τὰς πνίαι, ut Varro *Paupertates*, Plato pag. 251. in Lachete.

Idq; sibi solum, &c.] Hoc in animo habebat Tertull. supra.

Et quasi cum, &c.] Pergit porro, animam esse partem hominis, ut pedes, manus, &c.

Novitate] Jucunda scilicet; itaque voluptatem intelligit, Quare voluptas & dolor; novitatis nomine veniunt; causa aperta est. Cæterum quæ mox addit, commodè per *spiritus* explicari possunt.

Rangi] Pati.

Astamen insequitur] Vide Emendationes.

Nil adeo fieri celeri ratione quam si mens] Vide apud Homer. in Odyss. de admirabili celeritate, *Occine cogitatione*.

Fluas] Fluitat, fluit. Lucretio indignum, inquit: Gifanius, vellem causam diceret.

Actus] Tenor, ductus.

Nenu] Non. Est autem à νῆνυ. hinc negativa in sermone nostro. Cæterum in præfata è jam oratione

one usurpabatur. Cleopatra tempestate, hanc Varro in Epistola quadam dicitur, *si ne uenit*.

Linacum] Magia prophetal. *quidam* libitine.

Mors omnia praestat] Perit, ne quid detrimenti in mole corporis appareat. Vadem se ad praedem omnia exhibet. Ita praestare periculum, fidem publicam praestare.

Triplex] Et calor, acque aer, & venti caera potest.

Natura] Natura quoniam quod illud emendationem.

Didit] *Διδοσκειν*, distribuere, &c. Virgil. *didicere*, alibi pag. 83. in eadem potest.

Quibusque componenda] Vide Emendationem.

Multa vi] *Αυτὴ δυνάμει*. Salust.

Pisces] Carnea corpora.

Humiditasque] Virtus ipsa, ita sapientia, &c. *Πνεῦμα*, spiritus.

Latet subestque] Maxime intima effluunt, ultra quam non datur pergere.

Anima est anima] Ita Philo in lib. de Opificio mundi mentem esse quasi animam animam dixit.

Inter se commista] Hoc unice probat, quod in Emendationibus ad vocem *cōpta* dictum fuit.

Subst] Intimum sit, *infra sit*.

Est etiam calor] Vide Emendationem. Illud autem acrimia pro acrimia, quod tamen a Gifanio probatur, quanquam nihil est, Passeratio & Laphino acceptum referri debet.

Vestigia prima] Tolle hanc distinctionem: Nam *μὴν* *αὐτὴν* virgula satis fuerit. Sensus est, Doctrinā vitiosam naturam emendari aliquatenus, sed ita ut vestigia *τῆς* *νοήσεως* remaneant; aliquid quod non impedit quo minus quis iucunde vivat.

Mores sequaces] Horatius locum hunc imitatus est.

Doctis] A viris doctrina perpolitis. Notum illud est, quod a Pindaro dictum de discrimine quod Naturam inter & educationem reperitur.

Haud facile] Ita alibi huiusmodi *ποῦν* usurpavit.

pavit. Nam *baud facile* significat plane *~duator*.
Consorti vita] Notandum passive sumi. Non temere alibi. Tamen ita auctor Ceiridis, seu ille Virgilius est, seu quis alius.

Si me jam summâ Sapiëntia pangeret arce,

Quatuor antiquis quæ hereditibus est data consors.

Constat] Nescio quâ negligentia factum sit, ut in utraq; Gifanii editione scriptum fuerit, *constitatur*.

Accensus sensus] Jam antea dictum est, in II. opinor, quid sit; sed animadverti Gifanium in Indice suo longe aliter sensisse. Existimat enim *accendere* hoc loco idem significare quod *comple*. Ita me amet Deus, ubi isthæc lego, cum mihi *crebram impliciscitur*, καὶ Πλαῦτος. Huic homini credas scilicet, cum bene se tibi res habebunt. Utinam modo per otium liceret cribro pollinario illud opusculam succutere; quantum ibi fursuris! quantum!

Quid sit enim] Vide Emendationes.

Sensus enim trahit] Versus expungendus.

Democriti] Vide Emendationes.

I. *Priva pedum vestigia*] Singula, alias significat quod cuiusque est, privatum. Emenda locum Manilii lib. 2. pag. 31. edit. Scaligerianæ; dignus est enim qui purius legatur. Ait ibi poeta, se Latinorum omnium primum rem astronomicam attingere. Versus sunt ingeniosi & grandes, & supra sæculum Manilii.

Integra quæramus rorantes prata per herbas;

Undamq; occultis meditantem marmur in atris;

Quam neq; durato gustarint ore volucres,

Ipse nec atbereo Phœbus libaverit igni;

Nostra loquar; nulli vatum debebimus orsa;

Nec furtum, sed opus, veniet, soloque volumus

In cælum curru; priva rate pellimus undas.

In penultimo versu legendum, *nostroq; volumus &c.* Hæc emendatio poetici ingenii hominibus placebit, scio; neque adeo explicanda est; ab aliis enim laudabitur.

Et magis est animus vitæ claustra coercens ... *quævis*

Et quasi supremo] Hunc versum ὁ βελτίζεις Interpres:
Animo male factum cum perbibemus] Nam apud
 Plautum & Terentium, *animo male est*, significat, a-
 nimi deliquium patior. Ἀνὸς λυγὲρ, in al. edit. le-
 gitur, quod genus esse. sed τὸ ἐστὶν damnari non debet.

Atq; ita multimodis] Hunc versum cum sequenti
 expungit Lambinus; recte.

Vagare] Pro vagari.

Nec sensus ipsi seorsum consistere possunt

Naribus, atq; manu, atq; oculis, atq; auribus, atque

Lingua: nec per se possunt sentire, nec esse] Eximi-
 mavit Lambinus aliquid ē textu Lucretiano excidisse,
 cum videret argumentum non plane explicatum fuisse,
 quod sentire non potuit Gifanius; itaque in contraria
 abiit. Ad seriem ratiocinationis notandam tres illon
 versus Lambini in texum recipi.

Faltisferos currus] Quibus olim orientalium exer-
 citus instructi erant. Sed cum plus terroris quam pe-
 riculi facerent, omitti sunt, & in desuetudinem abiire.

Impugna studio dedita] Ita Cæullus & Plautus.

Amicisa] *Am* olim ex ἀμφὶ pro circum dicebant.
 Exempla innumera in vocibus compositis.

Retinentia] Vox μνήμη, neque enim alibi quam
 apud Lucretium reperitur; significat autem recorda-
 tionem.

Et lapis oppressus] Vide Emendationes.

Tanto quaq;] Vide Emendationes.

Sufficit] Substituit, subjicit, suppeditat.

Sin ita sinceris ex membris] Vide Emendationes.

Ingenerascunt; inq; genuntur.] Illud prius habet
 aliquid latius, & quod ad speciem pertinet magis; at
ingenuntur, ad singularia, seu individua, ut vocant.

Tenerascere mentem] Ita alibi, novellas mentes,
 ut & Tetrullianus, Horat. *Et tenera nimis mentes*
asperioribus formanda studiis. Melius multo, si pro *for-*
*man*da scripsisset *duranda*. II. Ab eadem ratione *tene-*
ros annos dicebamus. Hic vero emendabis etiam Publii
 Ovid. locum quemdam in Epist. Phæd. ad Hypp. v. 26.

*Arx strubi à teneris crimen confiscitur auri,
Qua venit exacto tempore, pejus amat.
Legendum est,*

Cui venit exacto tempore, pejus amat.

*Antea dixerat,
Venit amor gravius, quo serina : arimur intus,
Urimur, & cacum peccata vulnus habent.*

*Scilicet ut teneros ledunt iuga prima iuocentis,
Frangit, viz pariter de grege captam aquam.*

Sic male, vizq. subit primas ruda peccata amant.

Sensus est, ubi amor à teneris annis addiscitur, (nam crimen hoc loco, ut alibi, atrocis significationis non est) facile in amem, seu habitum transire : ac illa, seu illa, pejus (id est gravius & miserius) amat, cui ars venit (à quo ars addiscitur) exacto tempore. Erit autem operæ pretium videre, quomodo se illic torquentur : Interpares ! & à vero abeant. III. Sed quando semel à via degressus sum, alium locum in eadem Epistola ostendam, qui & ipse corruptus est : neque ab ullo editore animadversum virium fuit : potestemus certe, quem inspexi, quamquam in eo mirifica quædam diligentia est, non vidit,

Tu modo duritiem filvis deponere iugosis,

Non sum materiâ digna perire sub.

Sensus esse alius non potest quam hic : O formose, duritiem istam tuam deponere, neq. enim digna sum quam materia tua iam misere perdat. Quid isthuc, inquit, materia tua me perdit ? Nihil, inquam, & tamen ha usque adhuc lectum est : Sed, opinor, non ita in posterum fiet. Certa enim emendatio, & sole ipso clarior est, quæ iam à nobis proponitur.

Tu modo duritiem filvis deponere iugosis :

Non sum duritiâ digna perire sub.

IV. Verum porro pergamus. In Epistola V. quæ ab OEnone ad Paridem scripta est, legitur.

Dignaq. sum & cupio fieri matrona potentis ;

Sunt mihi, quæ possint sceptrâ dectre, manum.

Qui sapient, mirabor, si priorem versum probabunt :
legendum arbitror,

Digna; sum fieri regis matrona potentis ;

Quod scilicet versu sequenti confirmat, namque *Sunt
mihi quas.* VI. Epistola autem VI. v. 11.

Dos tibi Lemnos erit, terra ingeniosa colenti,

Me quoq; jam tales inter habere potes.

Hoc à nemine intelligi scio, neque adeo potest. Le-
go, emendatione certissima, nisi bene fallor,

Me quoq; jam matres inter habere potes.

Videlicet ex Jafone geminam prolem suscepit
Hypsipyle; quod versibus sequentibus firmatur :

Nunciatum peperci: gratato ambobus, Iason, &c.

Notus ille Terentii locus: *Natus puer est ** Dii
vortant bene, &c.* Sed tandem tandem hæc missa
faciamus.

Confugiens] Malim, ut à Lambino emendatum
est, *non fugiens*, id est, *negare non poterunt*: alii con-
jiciunt legendum, *confingens*.

Senectus] Senectute confectis. Senectus, s, um;
ut *ætas senectâ*.

*Tandem in eodem homine atq; in eodem vase mane-
ret*] Vide Emendationes. Si tamen males hoc re-
ferri ad illud argumentum, quod pag. 77. legitur,
idem cum multis senties. Tu videris, ego abeo.

Haud igitur lecti præclusa est janua menti] Id jam
sapientius; anima pesit *ολοζωα*.

Utrorum] Poenorum, vel Romanorum.

Est jam nostro] Locus periculosus; sed quia fa-
cile intelligitur, interprete opus non habet.

Repetentia nostra] Optima Lambini emendatio.
Intelligit, contra quam alii interpretantur, abruptam
esse *συρτήριον* actionis; atque adeo nihil ad nos, &c.
Id ipsum est quod mox dicitur.

Inter enim jecta est vitæ pausa, vagæque

Deerrant passim motus ab sensibus omnes.

Aliæ explicationes à scopo abeunt.

Im.] *Kum:* quod & is neutro dicebant: unde *Interim*, id est, *inter id*, *inter ea*.

Nec miserum fieri, &c.] *Hic* quis sit miser, apoclie est ut primam sit, deinde eric miser, &c.

Proinde ubi se videas.] *Hic* vulgus nostrorum hominum est, qui cohorrescunt, ubi fieri posse cogitant, ut sua cadavera avibus, canibus objecta, &c. Inde tanta sepulcrorum cura, quæ nonnulli olim ridicule secum circumferri curaverint: neque Christianos homines in hoc genere ceteris scimitris fuisse videtur: quamquam à periphrastis hidentur.

Sensuque suo contaminat adferat.] Id est, dum credit se post mortem cadaver illud suum, sanctum suum in id quodammodo transfert, &c.

At jam.] Sed, inquiunt, fatui isti moriendum aut mortuorum Lamentatores: malis tibi advenit mors, &c. Ita est, respondet Lucretius, sed ea non desiderant mortui: illa autem non habere quæ haud desideres, quid mali sit?

Brevis hic est fructus.] Vide Emendationes.

Attingit.] Ut ne me attingat, Ter. Plur.

Si minus esse potest, quam quod nihil esse videmus.] Terent. Cui minus nihil est, id quod ab Æschylo esse scimus.

Barathro.] Qui barathro dignus est. Videndus Aristophanis Scholiastes duobus locis. In al. edit. legitur *barde*, id est *stulte*, *bardus*, *Beadis*.

Queratur.] Subaudi, Ei homini dicet natura, Omnia persunctus vitæ, &c.

Fure, ut opinor, agas, &c.] Intra parem hæsin concludendus hic versus. Incilare autem significat reprehendo, arguo, increpo.

Mancipio, usu.] Lucil. apud Nonium,

Cetera contemnitis, & in usura omnia ponit

Non magnâ; proprium vero nil neminem habere.

Dominium & proprietas, mancipium est. Vide Sagonium & juris interpretes.

Dispensis.]

Dispenfis] Ita legas an *dispanfis*, non magnopere certandum putem. Sed *disperfis*, quod alii prætulērunt, plane damnandum putem.

Imbibit] Sibi in animum induxit.

Puellas] Danaidas; cum dolio.

Sceleris luela carcer] A fugio & caveo, *fugela cantela*, ita *luela* à *luo*. Cæterum de robore, faxo, numella (nam & hic quidam ita legunt pro *luela*) picce, lamna, rædis, & aliis id genus, adeundi Plauti, Juvenalis & Terrulliani Interpretes. Saxum autem illud, Tarpeum est.

Lumina sis oculis etiam bonus Aeneas reliquit,

Qui melior multis, quam tu, fuit, improbe, rebus.]

Sententia horum versuum ex Homero est :

Κάτθανε καὶ Πάτερκαλος, ὅτι σὶο πολλὰν ἀνέμεινον.

Sis autem sos, sas, pro suis, suos, suas. Ita & *sis* dicebant pro *nobis*. Festus.

VII. *Viam qui quondam per mare stravit*] De Xerxe loquitur. Ex hoc loco emendandus Manilius lib. I. edk. Scal.

Persidis & victor, stravit qui classibus aquor.

Legendum puro, *Persidis & rector*; nam quod ibi Vir Illustris, id haud probat.

Famul] Pro famulus, ita apud Ennium, ut & *debil homo*. Ita ex *volupe*, *volup*, &c.

Admanuit memorem] Ita omnino legendum, non *memores*; quod optime vidit Lambinus.

Ebrim curis] Quem curæ penetrant, subeunt. Tale quid apud Plautum. Et hinc intelligi locus ille Terentii debet, *Temulenta es*. Tum illa, *Sic fuit*, inquit, *qui mihi male volunt*. in Eunuchio; ebris malis, ægritudine. Nam in eo argumento & *ebrius* usurpabant.

Si possent homines, &c.] Hi 23. versus satis laudari non possunt. Si quid certe in homine Philosopho boni est, hinc peti debet.

Rebus relictis.] Formula solennis. Terent. Plaut. *Delibrare]* Rectius, *delibare.*

IN

I N

Librum Quartum.

CAPUT I.

I. *Zaivm eis nūp minus bene ab Erasmo
expositum.* II. *Mutare pro transire &
ingredi.* III. *Retrocita barbara quid
esse videatur.* IV. *Differitas, contra
Gifanium.* V. *Qua ratio fuisse vi-
deatur cur Epicurus oculos ad viden-
dum natos esse negaverit.* VI. *E-
mendatiuncula in Lucretio.*

Quoniam corpore compa] Ad Emendatio-
net, Cæterum cum videam volumen
paulo amplius excrescere quam spera-
ram, decrevi me aliquanto etiam,
quam antea, breviorē esse debere.

Vehementer attinet] Verum est; nihil enim exco-
gitari potuit commodius ad explicandam Epicuri ra-
tionem.

Rerum similitudina, &c.] Dictum est ad I. Spectra
Latinis.

Membrana

Membrana, &c.] Inde *ὑπομνήματα* à Græcis scriptoribus dicuntur, vulgo *species intentionales*. De his ita agit Lucretius, nihil ut Phisico hominibus jamdudum esse possit.

Ne forte autem.] Huc tendit Lucretius; nam ex instituto Epicuri *τὸ φυσικόν* perlustranda existimaber, ideo tantum, ut animi hominum superstitionis vinculis expediri possent facillime.

De Cortice] Unde & *ὀλεωδῆς* vocatz sunt.

Pauca] Vide Emendationes.

Ferrugineus] Vide Intersp. Virgil. ad illud, & *serpentinae clarus Ibero*.

Deorum] Nam ibi deorum simulacra, quippe ludi id genus Religionis pari erant.

Faculantur] Mistruntur, more veterum *jaculare*, ut alia pæne infinita.

Extrahere morde.] Error à corrupto exemplari, quousus est Typograph. velpuer enim videat legendum *intrinsecus*.

In promptu quoniam est in prima fronte locata] Re-
Alus, qui sic distinguit, *In promptu quoniam est, in prima, &c.*

Esse in imaginibus consistere eorum] *Τὸ* consistere eorum esse in imaginibus. *Ἑλπίσμιος*.

Ostendi est nulla potestas] Melius Lamb. *hiscendi est nulla potestas*.

Quam quæ primum oculi] Summum cacumen concretorum.

Panaces] Vulgo *panacea*.

Sponte sua gignuntur] Ex mixtione & *συνεστω*.

Mulcentes] Simeo Bosius Vir Clarissimus, cui commendationem Epistolarum ad Atticum debemus, legi probabat *mulcentes*; optime, si quid sapio.

Mundi] Coelli.

Nam saepe gigantum, &c. bellua nimbos] Hæc ex Nubibus Aristophanis adumbrata putem.

Cedant] Subaydiendum, ostendamus, aut tale aliquid.

In primis] Ut n. s. r. a. i. s. g. , jam, &c. Notandum ; significat enim *Exempli gratia*.

Caeli cavernas] Alii locum Varronis protulerunt ; ego item alium ex Manilio in I.

Est igitur tellus mediam sortita cavernam

Aeris

Ex Lucretio.

Longo spatio brevis hora teratur] Momento temporis magnum spatium conficiatur.

Numine] Nuru, motu. Jam sibi, & apud Virgilium.

Immemorable] *Ἀνεκδιήγητον*, inexplicabile, immensum.

Protelo] Motu continuato.

Parvota caussa] Vide Emendationes.

Puncto dici] *Ἐν ἀργεῖ*. *Dics* tempus est.

Emissum] Emissionem, ejaculationem, *Ἐκπομπήν*.

Sub divo splendor aquarum] Sed longe mirabilius quod inquietus ille aquarum motus per reflexionem in laquearum variasui specie ejaculatur. Virgillii versus notiores sunt, quam ut transferri debeant : *Sicut aqua tremulum labris*, &c.

Perpetuoq;] Id est, *Quinetiam*, &c.

Nec varie cessans voces] Contra miracula vanae illorum credulitatis, qui à se illud aut illud auditum dicerent, cum tamen nemo homo ibi adesset.

Acies perlabitur omnes] Legendum necessario *omnis*, non *omnes* ; quod ostendi facile erat, si Gassendus à *omni* id jam transactum dedisset pag. 284.

Physiologia.]

Unversum] Pro, universum ; neque id mirandum magis quam *dextrorsum*, *sursum*, &c. pro *dextroorsum*, *supravorsum*, &c.

Aliqua res] Ex antiqua *Latinitate* pro *aliqua*.

Giblerem] Intellige superficiem ; neque enim *dolorem* *causa*, &c.

Aperum] Liberum.

Hunc omnem] Faciet ad probationem illius quod pag. 99. dictum est, ad ea, *Acies perlabitur omnes Persona*.

metaphora, &c. rem variare?

IV. *Differitas*] Hujus vocis exemplum nullibi nisi apud unum Arnobium reperias; is enim Lucretium libenter imitabatur. Ita autem formatur *Differitas*, inquit Gifanius, quemadmodum à prodigus fit prodigitas apud Lucilium. Sed Fallitur. Nam à prodigitas à prodigus non magis mirabile fit, quam à bonum bonitas, à cupidus cupiditas. Itaq. à uocem dētrigē. Nam aut *differitas* nasci potuit ex *differo*, *differitum*, ut à facio *facilitas*, à pudet *puditum* *puditas* apud Varonem, citante Nonio. Quippe olim à *fero* dicebant *feritum*, unde *offermentū*, quod Diis offerebatur apud Festum, id est, *offerimentum*, & pro I, ut optimum, maximum, &c. Aut etiam à *diavoce* manare, unde analogū: *diavoce*, ex quo *differitas*. Neque vero adeo mirum est à *differ*, cum usus hodieque retineat, *herbifer*, *armifer*, *umbrifer*, *sacriser*, &c. ut *scutiger* & *armiger*. Quare à *differ* erit *differitas*, ut à tener fit *teneritas*: quam vocem à Varrone usurpatam scimus, ut à Tertulliano.

Serpens hominis conspecta salivis disperit] Id vulgo fertur, crediturque à multis, quamquam sæpe expertus nihil tale animadvertim.

Agam primum] Operarum errarum est: scribe, *agam*. Primum.

Promissa canum vis] Id est *immissa*. Inde è *καὶ* pro venatoribus apud Callimachum, & *ἐν* apud Plutarch. in Apophthegm. pro *venatum* ducere, seu promittere.

Anser] Nota historia est, Capitolium ab anseribus servatum Gallis adscendentibus.

Majoribus principiis voci] Id est, Majoribus principiis quam sunt vocis principia.

Refrigescit plaga] Ad hoc referri debet illud quod de loco quodam Xenophontis alibi notavi, ubi *δυσωδ* pessime ab Interpretibus acceptum est. Nam *vestigia ferarum*, seu odorem impressum à corpore quiescentis *feræ* significat; cæterum per *plagam calidam* intel-

lige

lige recentiorem, atque adeo actuosiore seu efficacem magis. In eo autem Poetice loquitur. Constat intensissimum frigus obstare effusioni liberiori odororum.

Percipiunt] Penetrant, ut *agritudo me percipit*, jam libi.

Reddita vltai] Vide Emendationes.

Meminisse jacet] Tū meminisse, memoria.

Letbi potitum] Ita sæpe Plautus in Captivis, *Potitus hostium* pro, in potestatem hostium redactus.

Tanta est] Infra, sed suo loco, legitur hic versus. At illi alii duo, *tantaque sensibili, &, copia, &c.* delendi.

Arte madent] Arte instructa sunt; metaphora à re infectoria (quamquam & cibi percocti *madere* dicantur Plauto & aliis) eadem ratione *Lana bibere succum* dicitur Horat. & Virgil. Ita & Tertullianus de fraternitate Christianorum *qui unum* (id est eundem) *spiritum biberunt sanctisatis*, & in lib. de pudicitia, *Ebibere notitiam Apostoli*. Eadem metaphora à re infectoria Platoni placuit in pollicitis pag. 57. edit. Læmarianæ. Sed urgent Operæ, & indicasse satis est.

Cum sentimus id] Versus spurius, cujus sententia stare non potest.

V. *Istud in his rebus*] Vide Emendationes. Cæterum, si quod in Phycis Epicuri maxime improbabile est, hoc ipsum, quod hic asserit Lucretius, tale est. Sed quamobrem ita judicavit? Videlicet (hæc mea sententia est, alii fortasse aliam afferent) si Stoicorum opinionem securus fuisset, videbat sibi necessario admittendam esse Providentiam; quæ ex consideratione & usu partium humani corporis elucescit maxime. Inde est quod dicere soleo, Galeni librum de *usu partium* ad comparandam Dei ejusque providentiæ cognitionem longe plus prodesse, quam omnes omnino aliorum libros, qui

super iis rubus conscripti à veteribus fuerint.

Ut facere possimus quæ foret usus] Istud foret satis probare videtur, legendum, non *possemus*, sed *possemus*; Neque ut aliter loquamur ratio ipsa finat. Quis enim eum ferat qui sic scripserit, *Membra ideo nobis data esse aiunt ut illis utamur si opus esset*; dicendum enim fuit, *ut illis uteremur*. Scribe itaque *possemus*.

C A P U T

C A P U T II.

- I. *Vetus lectio necessario revocanda.*
- II. *De versibus illis Lucretii in Quarto, quibus nonnulli tantopere offenduntur.*
- III. *Locus Lucretii à Palmerio male intellectus.*
- IV. *Emendatio nova in Lucret. tentata.*
- V. *Aristophanes in Plauto emendatus & ejus Scholiast. excussus.*
- VI. *Ovid. emendatur in I. Tristium, ibique interpres reprehenditur.*

Daret objectum primæ lævæ per artem] Nihil fortasse est quamobrem hic aliud quam quod prima fronte apparet quæritur; sed nec abs re tamen fuerit dicere, clypeatos olim, & præcipue peltastas, discursare per hostilia castra solitos, eo tantum fine ut obvios protruderent, quo cæteræ copiæ disturbatos jam & perculsos aggrederentur.

Vitaque] Ita hoc loco usurpat vitam ut Græci τὸν βίον, non ζῶν, pro experientia scilicet & πείρῃ ἐκ τοῦ βίου.

Corporis ipsa natura] Ipsa, id est, per sese, ultro δὲ ἐκ τῆς.

Sed plurima] Legendum omnino pluria, id est plura.

Proporro] Deinceps, ἐξ ἑκείνης δὲ.

Velis ventoque feratur] Ut hic versus cum superiori omnino consonet, (his rebus utrinque duabus) optime conjecit Vir. Max. legendum, remis veloque, alioqui

alioqui vells & vento una eademque res significaretur. Illum adibis in Physiologia pag. 537.

Tympana] Machina notissima est ex Lexico Viruviano Bernardini Baldi Urbiniensis.

Ille seminas] Non temere ponitur *Ille*, i. e. *Ille* enim significat ut alibi, à quo scilicet tot & tanta in humanum genus promanant bona.

Reconflari sensus] Hic locus id confirmabit quod antea contra Gitanii sententiam dictum est de *accensu sensibus*. Nam *reconflari* eadem metaphora est ac *accendi*.

Suffulciat artus] Horat. *Stomacho futura ruunt*.

Sape etiam] Expungendus est hic versus.

Coniussa] Muret. *Coniussa*.

In qua ratione] Meditatione, occupatione.

Cernere bellum] Certare, discernere, &c.

Agere hoc] De ratione Philosophica scribere.

Et quicumque dies multas] In hanc rem lepidissima hystoria est apud Lucianum.

Tunc quasi carceribus] Versus spurius.

Venantum] Venatorum, ut *medentes* pro medicis.

Accipitres visa] Dicebant enim *hac accipitris*.

Obcunt] Obire videntur.

Pusi] Puri, pusi, pueri, legi potest; eadem enim omnium significatio.

Dolia curta] In urbe populosissima, si qua unquam fuit (Romam dico) do'ia in angulis platearum erant, in quæ peregrini homines vel cives, qui de faciendo domi lotio (sic enim loqui solent Latini) antequam in publicum prodirent, non cogitabant, vesicam exonerare soliti fuerunt. Unice ad hunc Lucretii locum facit quod apud Macrobiū legere est lib. 3. c. 17. *Curta* autem semifracta, &c. latius ad eos usus apta. Cæterum illa dolia latericia erant, vel figlini operis, non ligneæ.

Humorem saccatum] Honestè positum pro lotio. Notum quid sit *saccus* & *saccare*, ubi de vino & lactibus percolandis agitur.—Gall. une chauffe.

Babylonica magnifico splendore] Babylonica tape-
ria magnifica & splendida, ut apud Virgil. *Equos*
splendore nivali. in *Æneid.*

Ætatis freta] *Ætatis æstus & fervor, Adolescencia* scilicet.

Ipsa dies] *Matura rebus Veneris ætas.*

E corpore quoq;] *Corpus persona est, Salvete optima corpora.* Ennius.

Loca turgida] *Sæpius de muliere, quam de viro* occurrit.

Transactis omnibus rebus] *Quasi τὸν Ἀρεσίδην*
πλάττωσι, uti optimum scriptorem, & harum rerum
peritum loqui scimus.

Decedit corpore toto] *Toto*, inquit, quod non teme-
re. Hinc itaque sæpissime fit, ut mutilati parte ali-
qua corporis mularos etiam gignant; quod certissi-
mis exemplis probari posset; nisi id alii fecissent.
Semen itaque ex omnibus membris; Neque aliter
sensisse Tertullianum constat, uti ostendit locus qui-
dam, qui à me superius allatus est, cum tamen alia
res ageretur.

Incitat irritans] *Delendus versus.*

Namq;] *Hunc versum cum duobus sequentibus*
expunge.

Muliebribus] *Mollicellis, delicatis, quæ mram spi-*
rent Cyprin.

Hæc Venus est nobis] *Hæc cupido, Veneris nomi-*
ne dicitur.

Illæ] *Illius.*

I. Frigida cura] *Necessario revocandam arbitror*
lectionem MS. fervida; eam certe quilibet probabit,
qui unquam ex animi sententia dixit, *Nunc scio qui l.*
fit amor..... Cura illa, de amore dico, fervida est,
coquit, urit ille nitor, μαλερόν βίλος, πυρρὰν βί-
λεμνα, τὴν πᾶντα βέβαντα. Post illam dulcedi-
nem cum anxiosa cura succedunt, uti Cicero voca-
vit. Locus Horatii, *Frigida curarum somenta re-*
linquere posses, qui ab interprete allatus est, haudum
etiam

etiam odorari potui quo pertinent; Nihil enim ad Lucretium, &c.

II. *Sed fugitare decet* } In toto Epi- lo, quantum quæsumus est, nihil, ut opinor, quidquam leges, quod æque legi oporteat, atque eos versus qui huic sequuntur. Sed tamen reperti olim satre nonnulli, hodieque reperimur ejus generis bene multi, qui illos ab oculis hominum, si fieri queat, removendas esse contendunt, quasi si insigni quadam turpitudine starent. Miserrum itaque poetam nostrum, cujus tam fingitur, tamque salutare consilium, adeo improspere eventus habeat. Quamvis enim vocis exclamet saucibus,

*Sirenas bitarem navigantium portum;
Blandasq; mortes, gaudiumq; crudele,
Effugite, ô miseri, tartarusq; ab litore fœnem
Rumpite;*

Quamvis tot argumentis probarit, certissimam homini pestem ab re Venerea esse, atque adeo cane pejus & angue vitari oportere nugivendulas istas mulierculas, quæ suos amatores offrenatos ducunt; Quamvis rem, famam, sanam mentis corporisque valetudinem, ea via defluere ostenderit; Tamen id ubi præstitit, ibi tum Viri boni, Heus, (inquiunt, & quem longe quidem) fuge turpia, obscena dicta, spurcificos, immemorabiles versus, amationes, &c. Sed, ô boni, si boni estis, nihil hic spurcificum, nihil immemorabile; Si quid tale videbitur, id vitio legentis, non poetæ adscribendum erit. Hoc certe videor affirmare posse, Si, quæ à Lucretio hic scribuntur, ea pro foedis & flagitiosis dictis habebuntur, longe illis turpiora, longèque foediora reperiri in eo libro posse, quem nemo sine presenti famæ periculo reprehendat. At enim, sentio, Virum illum sanctissimum, quem appellare, nunc quidem, haud sane magnopere attinet, dicent ea grâtiâ rem ipsam, quamvis turpissimam, tam aperte tamque perspicue traxisse, ut ex tanta tamque flagitiosa descriptionis foeditate

ditate vitium illud magis averfabile fieret. Fateor, neque unquam aliter fenfi : Sed Lueretius quo fine fcripferat ? an ut lenoninas operas præberet, & ex peffimo omnium mercimonio rem faceret auftiorem ? Hoc quidem multis temporibus alii poetæ fecere, quibus profuit, & nunc fortaffe nonnullis prodeft ; Sed vitæ integritas, gravitasque morum, ac tot faluberrima præcepta hic illic per totum opus fparfa, huiusmodi fufpicionem longe à Lueretio amoliantur. Paucis dicendum ; vin' fcire quod ipfi confilium fuerit ? En tibi :

*Sed fugitare decet fimulacra & pabula amoris
Abfterrere fibi, atq; alio convertere mentem ;
Nam certa & pura eft fanis magis inde voluptas
Quam miferis : Etenim poftumâ tempore in ipfo
Fluſtuat incertis erroribus ardor amantum ;
Nec reperire malum id poſſunt qua machina vincat.
Uſq; adeo incerti tabeſcunt vulnere ceco.
Adde quod abſumunt vires, pereuntq; labore,
Adde quod alterius ſub nutu degitur ætas.
Lahiter interea res, & vadimonia ſiant ;
Languent officia, atq; agrotat fama vacillans.
Si neſcis, etiam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipſis floribus angat.
Aut quod conſcius ipſe animus ſe forte remordet,
Deſidioſe agere ætatem, luſtrisq; perire ;
Aut quod in ambiguo verbum jaculata reliquit ;
Quod cupide affixum cordi viveſcis ut ignis ;
Unde fit, ut melius multo vigilare ſit ante,
Quâ docui ratione, cavereq; ne in laque cris.
Ain' tu, Lector, qui ita loquantur, eos hortatores
ſcelerum vocemus, an dehortatores ſimul facundiſſi-
mos, ſimul acerrimos ?*

Converſum] Al. melius, conceptum.

*Inveteraſcit] Ita Terent. feci ut inveteraſcerent,
id eſt, viverent, diu deſiderarentur atque expeteren-
tur. Ita etiam Tullius.*

Miferis] Amore perditis.

Rabies illa] *Rabiel illius*. Sic enim nomina quintæ olim inflectebantur. *Dies*, gen. *Dies*, vel *Die*, vel *Dii*; Veteres passim.

Penas frangit] *Doloris*, & mortificularum stimulos minuit.

Tenuis qua vento spes raptas saepe miscella] Vide Emendatione.

III. *Deniq; conlatis membris cum flore fruuntur*.

Ætatis] Amicus quidam meus monuit, hunc locum ita à Palmerio legi :

Deniq; conlatis membris cum flore luntur

Ætatis,..... *Luntur* autem erit *adornu* . *flor ætatis* significabit *stud iolu*, seu, ut lepide vocabat Lucilius, *Mutonis lacrymas*. Rem bellam scilicet, & ter bella ! Vides, præclara ingenia non amant quod in medio possum est ; Quid enim facilius, *Lacini*-usque, quam *frui ætate*, *flor ætatis frui* ? Quare Palmerio comes alius querendus est ; solus eo.

Machina] Græcum est ; *τὴ μηχανή*, *τὴ μῆχης* ; Res nota.

Ægrotat fama] Græcorum imitatio. Eurip. *Med.* *ῥοσὶ τὰ ἐλάττα*. Aristoph. *ῥοσὶ τὸ δία Τυρ*. Latini imitari sunt ; sed loci ab alijs notari facere.

IV. *Unguenta*] Vide Emendationes. Cum autem *rem* τὸ *unguenta* locum hic habere nequeat, fortasse legi possit *Tyrrhena*. Noti sunt Tyrrheni seu Tusci calcei, ut & Sicyonii. Utrique enim & splendidorum hominum erant & delicatiorum.

Thalassina] Cærulei quidem coloris, sed qui viridantis aliquid habeat.

Bene parta] Terent. *Bene parta mei patris*. Locum Plauri in quo meretrices *fundis exornata incedunt*, protulit Interpres ; ei hunc Ovidii addas licet, quo de puella conqueritur amator :

Illud & illud habet : nec eâ contenta rapinâ

Sub titulum nostros misit avara Lares.

Id est, ita effecit, ut ædes meæ postscriptæ fuerint *venales*.

Anademata] Redimicula, fasciolæ, catenulæ, &c.
Melitenſia, Ceag;] Vestium genera, ab insulis unde advehebantur. Diodor. alicubi. Locus Cicero-
 nis notissimus, ut & ille aliter Plinii. Cæterum hæc
 lectio à Turn. bo constituta fuit.

Eximia veste corutvia] Convivia, quorum ve-
 stes stragulæ, calcitræ, pulvinaria, &c. exquisiti o-
 peris sunt.

In amore proprio] Amor proprius est, cum quis à
 muliercula ita amatur, ut omnes alios illa abs te se-
 greget ; Cui opponit Lucretius *amorem aversum* &
inopem, id est, in quo multa tibi adversa sunt, quique
ἀμνηστία asserat.

Prendere quæ possis] Hæc mala in amore felici-
 sunt ; quid in averso ? tot tantæque ibi sunt calami-
 tates, ut nemo non illas facile pervideat.

Nam hoc faciunt homines] Hæc particula *Nam* re-
 fertur ad τὸ, *Nisi tute obvius obſtes*, &c. id est, nisi
 tute ipse tibi fucum facias, & amiculæ ea tribuas ani-
 mi corporisque bona quæ non habeat. In eam rem
 locus insignis est apud Platonem, in V. Politico-
 rum, unde ea hausta quæ à Plutarcho in lib. *ἡ τῶ
 ἀλκίον*, ut & in lib. de discrimine amici ab adulatore,
 & quæ ab Aristæneto in Epist. 18. scripta facere ; Sed
 quæ propter temporis angustias & morem meum no-
 lim transcribere ; ut nec Ovidiana ex II. Artis, ab
 illo versu,

Parcite præcipue vitia exprobrare puellis, &c.

Atq; alios alii invidens, &c.] Hos tres verius de-
 leri velit Lambinus ; at ego nolim ; sunt enim Lu-
 cretiani & optimi sensus. Amatores quidam suadent
 amico suo, qui deformem puellam amet, ut propiti-
 am sibi Venerem faciat, à qua hujusmodi amor im-
 missus sit, cum interim ipsi minus amabilem, minus
 venustam, ament, &c.

Nigra μολίχῃος est] Quæ plane nigra est eam
μολίχῃον vocant, id est colore mellis, seu fuscum.
Ovid. fusca vocetur.

Nigrior Illyrica cui pice sanguis erit.

Immunda & fœtida, ἀκοσμος] Quæ prorsus immunda est, ejus vitium nobis ipsis occultamus, nam ἀκοσμος vocare solemus, quæ cultum & nimiam ornamentorum curam respuit.

Caesia Πανόδιον] Oculi caesi, seu *nocturni* (locus Plauti notus est) non probabantur. Ut tale vitium levarent, amicam suam *parvulam Pallada* vocabant, γλαυκῶπι Pallas Homeroq̃ millies.

Δορκής] Capream vocabant, quæ nervosior esset & quodammodo lignea.

Parvula, pumilia, χαελῶν ἴα] Quæ parvula & pumila sit, dicunt eam esse ἴαν χαελῶν, totam ex ille, & facetis & elegantis consistere. Ceterum χαελῶν μῆλα, vel ἴα legas nil interest.

Magna, &c.] Quæ talis est, eam κατὰ πᾶν ἔιν, quasi *terribilem*, &c. locus ex *Cantico Canthacarum* hic proferri posset. Plenam autem bonorū intelligo venerandam, vel quæ solo aspectu reverentiam in animis virorum ingeneret.

Balba, loqui non quit, τραυλίζει] Si qua in balba est ut vix loqui possit, dicunt eam τραυλίζου. Est autem levissimum oris vitium τραυλῆσις, quale in Alcibiade fuisse docent Aristoph. & Plutarch. at ἑλλισμὸς dicitur, cum præceps balburies facta est : τραυλὸς circa literam R. labitur, ut δλᾶς pro ὀρᾶς ἑλλᾶς autem totas aliquando syllabas obnerit, & misere perdit.

Muta, pudens est] Si qua est pæne muta, pudentem esse dicimus. Præ pudore non libenter loquuntur, aiunt.

At flagrans] Ardentior paulo, & nescio quomodo inquieta.

Odiosa] Importuna, &c. eam λαμπρόδον vocamus; quia faces è picea, &c. crepitant: nam apud veteres fax è ligno fissili & inspicato, ut Virgilius vocat, *hebat*, sine cera, resina, &c.

Ἰχνην ἐρωμένιο] Amasia Græce ἰρωμένη, dicitur.

tur, sed ἐμικνιον amasiola, seu amicola, ἰαχὴ vero inter macrum & habitiolem est; quod plerique non observant. Gracilem vocavit Ovidius. *Sit gracilis macie quæ male viva sua est.* Locum autem Lucretii in oculis habebat Ovidius. Tale aliquid est in illo Lucilii *Vix vivo homini ac monogrammo.*

Ῥαδὺν vero est, jam mortua tussi] Quia tussis, postquam in ἔξιν abiit, aut certe diuturnior est, corpora tenuat; ideo, ut hoc vitium verbis minuerent, puellas ejusmodi *Ῥαδύας* vocabant. Unde à Theocrito Cyparissi *Ῥαδύαι* dicuntur; ubi ὀπμῖνες & λεπτὰς, ait significari Scholiastes.

At gemina & mammosa, Ceres est ipsa ab Iaccho] Hunc locum laudat Arnobius lib. III. *Ceres*, autem mammosa pingebatur; unde & illi soleant epithetum, *πεπιδ*, & causa in promptu est. *Ceres* ab Iaccho, id est *Ceres* à τῷ Ἰαχῷ, quam scilicet Iacchus seu Bacchus amavit. Ipsa autem comparationem ἀνεύθεον inquit, ἵα ut ejusmodi puellam dicas esse pæne ipsammet Cererem. Por geminam, autem intellige corpulentiores & pleniores, ut *duplex ficus* Horat. & *duplex spina* Virgil. in Georg. de boni equi signis; quod ille à Varrone habuit lib. II. R. R. c. 7. quamquam hoc posterius aliter intelligi possit.

Simula σιλῶν] Quia fere simi pingebantur Sileni, Bacchi comites, ut & Satyri. Sileni seniores & Satyrorum magistri. Vide Casaubonum in *argæolo* libro de Satyrica, &c.

Labiosa & ὀσμῆ] Inter blanditias erat, *meum osculum, meum suavius, φίλημα, φιλημάτων*, & labiose habent qui osculentur.

V. *Cetera de genere hoc longum est si dicere coner.*] Cetera de genere hoc pæne infinita sunt, neque illa attingere coner; sed optimi scriptoris locum emendabo, qui hodie à nemine intelligitur. Apud Aristophanem in Pluro anus quædam est faceris sane & lepidis morata moribus. Ei olim adolescens quidam fuerat

fuerat, formosus sane & strenuus, quique res ipsius ex sententia procurabat; id quandiu factum est, tandiu nulla inter eos simulcas, jurgium nullum, querela fuit nulla. Sed *mala atas, mala merx*, inquit Comicus; neque libenter vetulam amet qui potiore conditionem habeat. Itaque amasius ille bonæ mulierculæ ubi primum habere cœpit unde res constabileret suas & sibi meliuscule faceret, diserta miscella animum suum alio contulit; quæ res amiculum ita percussit, ut eo dolore amens & plane perditæ consuetudinis terræque arumnas narraret suas, ut in Medea Eunius & Eurip. dixerunt. Ibi autem cum choram adisset, inter ceteras verborum delicias, quibus ad sese ipsum esse olim adolescentem commemorat, se ab illo vocari solitam esse ait *Nitarium & Batium*.

Καὶ τὸ Δ', οἱ λυπημένῳ γ' αἰσθητὸς μὲν;

Nitarion αὖ εἰς *Batium* μετακλήσεται.

Et per *Forem*, sicubi me *tristem* cerneret;

Nitarion-appellabat, aut *Batium* suum.

Quæritur itaque quid sit *Nitarium*, quid sit *Batium*. Alii alia fortasse conferent, nos ea, Lector, quæ jam jam leges. Scripsit olim Symmachus, Aristophanis Interpres, ideo *Nitarium* vocatam fuisse amiculum, quod *Nitarus* quidam ob molliem famosus fuerit. Sed contra judicium faciat qui amiculæ blandiens, eam aut *Bathylli* nomine, aut *Ganymedis*, vocaverit; Quare ridicule Terentianus ille *Thraso* fecit, qui coram *Thaide* ausus sit dicere, *Ego illum Eunuchum, si sit opus, vel sobrius*. Alii autem qui eam sententiam Symmachi probare non possent, *Nitarium* plantas genus esse dixerunt, unde nullus esse sensus possit, nisi, [Me quasi pro floribus habebat,] rem plane fatuam & imperito magistello dignam: ἑλκεῖ ἐν ἑπείτῃ, ἔπῃ, ὡς ἀνδρὶ ἄχῃ μὲν. inquit. Didymus autem scribit *Nitarium* & *Batium* esse blanda dicta, quibus mulierculas delinibant NITAPION ΔΕ ΝΕΟΤΤΙΟΝ,

ἀνὰ κοράμιον. Alii vero σκατοπόροι homines aiunt *Νιταλίον* significare ἔσχεον, podicem scilicet, atque inde

inde *ῥάπιν* vocatam illam mulierem fuisse ; quod ita ridiculum est & ineptum, nihil ut ineptius quidquam fingi queat, ut ne de turpissima imagine dicam. Quin & vocem illam significare fatuum aiunt, vel mollem & delicatum, uti *batus pisciculus* est (quem tamen eundem esse arbitror, qui apud nos *Raya* dicitur, non inter pisciculos habenda.) Denique pumilas mulieres *βατύλας* dictas fuisse aiunt ; quod tamen Græci sermonis ratio non patitur, dicendum enim fuit *βατόλας*, forma diminutiva à *βαῖς* exiguus. Et hæc quidem ab illis scripta fuere ; Videamus ecquid aliquanto meliora sint, quæ mihi in mentem. Legendum puto, non *Νιτδεῖω*, quod nihili est, sed *Νιτδεῖω*, id est, *anaticulam*, à *νῆα*, unde ex Dorico à *ἰάω* Latinum *anas* prodiit. Inter cæteras autem amatorculorum blanditias aves locum habebant; idque non apud Græcos & Italos tantum, sed apud Hebræos ipsos, qui interdum belii homines erant, & columbulas & turtures in eam rem adhibebant. Sed de anaticula locus Plauti in *Ag.* suffecerit :

*Dix igitur me anaticulam, columbam & catellum,
Hirundinem, monedulam, passerculum.*

Βάπων autem avicula etiam est, ea ipsa, opinor, quam *rubellinam* vocamus, aut alia quævis ex earum genere quæ *βίτον* seu rubetis aut spinetis delectantur. Hoc itaque mihi debet Aristophanes, quod, quilibet antea à nemine intelligebatur, nunc planus erit & perspicuus. Cæterum æquiritatis meæ esse arbitror agnoscere Didymum, doctissimum illum & laboriosissimum grammaticorum, non aliter olim sensisse, atque nunc sentio ; sed ab imperitis compilatoribus locus illius ita corruptus est, id ut hodie apparere nequeat. Nam in illis verbis *νέωτον διορεῖ κορέσιον*, mendum est. Pro *νέωτον* autem legendum *νήπιον*, quod idem est ac *πράσιον* seu *anaticula*. Locus Scholiastæ *κτὶ πράσιος* sic habet : *Σύμμαχός φησι, Νίταρος πολὺς ἐπὶ μαλακία ὁ ἐπιζώμιος ἐν τοῖς ἐξῆς δαμάσι καὶ βάτος : καὶ ταῖς μικραῖς ἢ θηλείαις, βατύλας ἐλεγον.*

ὁ Θεοπόμπος δὲ αἰνέσας Βατίην· πρὸς δὲ νεώτερον καὶ
Βάτον εἶδὲ εὐστύ· θέλει ἔν εἶπέν· ὅτι ὡς αἰνῶ με
εἶχε Δίδυμος δὲ φησὶν ἀποκοισμάτα παρὶς γυναικὶ
νιτάσιον δὲ, νιόττοι, αἰονεὶ κοράσιον, ἀλλὰ· εἰλο-
φρὺντικὴ ἢ αὐτοφάνησις, βέλταλον δὲ πῶ· ἴδου
παρὰ καὶ τὸ βάτον· τὸ δὲ συνεσταλμέναι ἀτακτοῦται,
αἰονήτων, ἢ δυνάται βάτον ἀντὶ τρυφῆς καὶ μαλα-
χῆς, ὅλος ὁ Βάτος τὸ ἰχθυόλον.

Quoi Veneris, &c.] Cujus membra Venerem ip-
sam & omnes ejus suavitates adsequent.

Eadem turpi] Eadem ac turpis facit.

Quem si jam admissum] Vide Emendationes.

Veneres] Amiculas, &c.

Vita postscenia] Metaphora à theatro. De hac mu-
liercularum cautione vide Ovid. de Remed.

Et si bello, &c.] Horum versuum hæc sententia est:
Quin etiam, nisi plane difficilis est & morosa, satia
multa apud illam videbis, quæ efficient ut magno nisu
opus non sit ad deprehendenda corporis vitia; sed ea
finet ut pervideas, sperans te non ita illis offensum iri,
quippe quæ non unius mulieris propria sint, sed com-
munia omnium.

Et commiscendo] Scio locum hunc à quodam ten-
tatum esse, sed nil necesse fuit.

Valta] Pro volutus. Sic veteres, & jam, ni fallor,
alibi Lucretius usurpavit.

Confluxit] Pro commisit, &c.

Origo] Sexus.

Nec divina satum] Contra illos qui sterilitatem
mulieri aut viro à Diis imputari putabant.

Harmonia] Intellige temperamenti convenienti-
am, συναρμονία. Locus Epicratis in Antilaide apud
Athenzum, quem citat Gifanius, ad hunc versum ni-
hil quidquam facit. Cum enim de Laide jam vetula
loquens, Epicrates scribit, Ταῖς ἀρμονίαις τε διαχαλῶ
τῆς σωματός, ibi αἱ ἀρμονίαι nihil aliud sunt quam
juncturae & articuli corporis. Itaque risum debet
Thraso Lambinianus, quod et toties evenit, quoties
Græca.

Græca, in quibus imperitissimus erat, voluit attingere; quod Index hominis facile ostendat.

Pondus] Uteri pondus, fœtus est,

Genitaliter opta] Ita ut aliquid gignatur.

Clunibus ipsa] Vide Emendationes. Locus Lucretii hic adscribi possit; sed apud Nonium legatur.

Conjugibus nostris] Etiam si vulgo ferant cælibem vixisse Lucretium. Sed figura notissima est.

Nec divinitus est intendum] Istud est ob oscitantia typothetæ ortum fuit, itaque tollendum.

Facile] Libenter. Terent. Ut ego illi *facile involem in capillum* !

VI. Et hæc quidem de amore Lucretius; in quibus explicandis si paulo brevior fui, prudens sciasque feci, qui viderem, ita comparatum esse totum illud negotium, ut ad illius intelligentiam nemo interprete opus habeat. Sed dum sciens prudensque pleraque transilio, aliquid mihi inscienti & imprudenti evenit, quod nollem factum, fieri infectum si posses; Emendationem scilicet ejusdem loci Ovidiani prætermisi, qui & ingenii plenissimus est & elegantiorum hominum cura dignissimus. Is in l. Tristium legitur, Elegia I. sub finem. In ea librum suum, quem in Urbem mittebat, alloquitur, eique mandata his verbis dat: *Postquam in museum nostrum perveneris, ibi fratres tuos aspicies, parve liber; quos ego eodem studio quondam produxi; Plerosque omnes facile agnoveris, quippe qui titulos apertos ostendant; sed præcul ab illis tres in intimo angulo latitantes videbis, qui, &c. eos cave satulites; cum enim tot mihi calamitates attulerint, parensicida potius quam alio quovis nomine tibi vocandæ erunt.* Sed poetam ipsum audire satius est: Sic igitur scribit:

Cum tamen in nostrum fueris penetrata receptus,

Contigerisq; tuam scrinia curva domum;

Adspicies illic positos ex ordine fratres,

Quos studium cunctos evigilavit idem.

Cætera turba palam titulos ostendit apertos,

Et suæ deest à nomina fronte gerit.

Tres præcul obscura latitantes parte vides;

Hi quoque, quod nemo nescit, amare docent.

Otiose, opinor, legisti: Ecquid igitur sentis vitium in postremo disticho esse?

Hi quoque, quod nemo nescit, amare docent.

Qua enim ratione HI QUOQUE amare docent, cum tres tantum artis amatorie libros ab Ovidio scriptos esse constet? Quamobrem cum in QUOQUE locum ibi habere nequeat, legendum, manuscriptis, quantum est, reclamantibus,

Tres præcul obscura latitantes parte vides;

Quos tandem, Ovidi?

NOS QUI, quod nemo nescit, amare docent.

nos scilicet QUI de arte amandi tractarunt. Sed tandem sit modus, & ad quintum Lucretii librum transferamus. Cæterum an hæc emendatio cuiquam usque adhuc in mentem venerit, nescio, nisi quod in editione 1661. nil tale animadverti; ut nec in omnium postrema, anni 1662. Sed in hac tamen aliquid reperi circa loci hujus explicationem, quod tale est, ut nil imperitius, nil homine mediocriter erudito indignius fingi possit. Si certe ad illud exemplum cætera in eo libro se habent, tanto omnium pessima editio est quanto omnium splendidissima. Hunc enim versum, *quod nemo nescit, amare docent*; sic ibi explicatum reperiri, quasi dixerit poeta, *Hi docent amare, quod opus à me compositum esse nemo ignorat*, ridicule. Sententia enim Ovidij fuit, libros illos id docere quod cuncti sine omni magistrorum opera noverunt; quid? amare scilicet. Neque enim præceptore opus est, id ut addiscas. O acutum hominis judicium, quisquis notam adeo bellam ex Merula suo excerptam ibi adscribendam curavit!

I N

Librum Quintum.

- I. *Circa locum Lucretii errasse Lactantium.* II. *Epicurus συνεγκλιν.* III. *Οι ἡμετέρας τὴν νύκτα apud Aristotelem, item ἐν πύκτι apud Platonem, qui?* IV. *Ovidii emendatio.* V. *Locus Lucretii male acceptus.* VI. *Tardæ noctes apud Virgil. sunt noctes æstiva, atq; in eo interpretis Lucretiani error.* VII. *Gifanii & Lambini error.* VIII. *Vivum sepulcrum apud Lucretium à Longino reprehensum in Gorgia.* IX. *Conjectura in Lucretio.* X. *Versus spurius nunc primum notatus.* XI. *Ut & alius.* XII. *Alia conjectura in Lucretio.* XIII. *Difficultas interpretis circa Lucretii locum sublata.*

IN his duobus libris, qui supersunt,
Lector, eo brevior ero quam etiam
in

in superioribus fui, quod eorum materia nihil habeat difficultatis, aut omnia ad Epicuri ~~instituta~~ convertantur, quod semel dictum esto. Deinde cuilibet liberum est ea legere, quæ fuscæ à Viro Maximo in libris de Physiologia scripta sunt.

Ingere laudes] Vide Emendationes.

Manil. I. In calo vibrantia fulmina fingunt.

Ejus] Epicurum intelligit.

I. Deus illo fuit] Errat Lactantius, qui existimaverit hæc de Epicuro scripta non fuisse, sed de Pythagora, Thalete, aut &c. Id certe refellitur versus ille, Cujus ego ingressus vestigia, qui mox occurrit. Hunc autem locum prorsus respiciebat Cicero, cum in I. Tuscul. scripsit : Quæ quidem cogitans, soleo sæpe mirari nonnullorum insolentiam Philosophorum, qui naturæ cognitionem admirantur, ejusq; inventori & principi gratias exultantes agunt, cumq; VENERANTUR UT DEUM. Liberatos enim se per eum dicunt GRAVISSIMIS DOMINIS, &c. Hoc notasse profuerit.

In tam tranquillo, &c.] Tale aliquid apud Lucili-um; sed & apud Terentium idem legas.

Reperta] Euphuata. Instituisse, invenisse.

Etiā nunc] Id hodieque verum est; nam vix extra orbis pars triticum novit.

Vivū] Agitari vita haud poterat.

Quid Numeana, &c.] De Herculis laboribus ageretur, nisi pueri isthæc nossent; & alio properandum.

Hiatus] Αἶνον χαῖνι' ὀδύρων. Anacreon.

Diomedis] Thracem Diomedem intellige.

Pelageque severa] Στυγίδι πέναντο, amnemque severum

severum, Virgil. de Acheronte.

Quo neq; noster adit quisquam] Cicero certe affectu sua tempestate non latius navigari solere quam ab ostiis Ponti Euxini ad Columnas Hereulis.

Qua loca] Subaudi tamen, *Qua tamen loca*.

Infinuandum] Prælia infinuandum, id est, subeunda sunt prælia.

Cuppedinis] Cupiditatis.

Perinde] Similiter. *Non armis*] Ut Hercules. *De divis*] Librum Epicuri. *Sed donbntro* intelligit. *Sed simulacra*] Quæ simulacra vulgus pro animis à corpore separatis accipit. Vide Gasarelli collectionem de *Talismanis*. *Huc*] Junge cum *res ut*, versu sequenti. Itaque mundum esse *interibilem* (sic loquitur Tertullianus,) nunc probabit.

Qua nullo tempore] Intellige Chimæras, Centauros, Scyllas, Hermaphroditum, &c.

Nesci] Uti. *Locus à Lambino restitutus*

II. *Qua supra caput æthereis*] Plane ut Socrates. Itaque quod vulgo Socrati ab aliis tributum est, id Epicuro tribuit Tertullianus lib. II. ad Nationes. *Sed Epicurus qui dixerat*, Quæ super nos nihil ad nos, cum & ipse cælum aspicere desiderat, solis orbem pedalem deprehendit, &c.

Domina acres] Deos. Vide supra locum Cicero, ex I. Tuscul.

Una dies dabit exitio] Ovid, ex hoc fonte hausit, *Exitio terras cum dabit una dies*.

Exitium] Subaudi tamen, nempe, &c. *Ante*] Junge cum *insolitam*. *Visu*] Visui. *Nec jacere endo manus*] Jacere in manus, id est sensibus subicere & probare testimonio sensuum, quæ *via proximo*, id est tuta & compendiosissima est ad veri cognitionem, &c. *Fleat*] Avertat à nobis.

III. *Qui ratione sua disturbant mœnia mundi*] Elegantissima figura, Ratione sua disturbant mœnia mundi, id est, probant mundum interitum. Ita Virgilius, *ingentes erigit alnos*, id est, describit quo pacto

in superioribus fui, quod eorum materia nihil habeat difficultatis, aut omnia ad Epicuri ~~in~~ convertantur, quod semel dictum esto. Deinde cuilibet liberum est ea legere, quæ fusc à Viro Maximo in libris de Physiologia scripta sunt.

Ingere laudes] Vide Emendationes.

Manil. l. In calo vibrantia fulmina fingunt.

Ejus] Epicurum intelligit.

I. Deu illo fuit] Errat Lactantius, qui existimaverit hæc de Epicuro scripta non fuisse, sed de Pythagora, Thalete, aut &c. Id certe refel. He versus illo, Cujus ego ingressus vestigia, qui mox occurret. Hunc autem locum prorsus respiciebat Cicero, cum in l. Tuscul. scripsit: Quæ quidem cogitans, soleo sæpe mirari nonnullorum insipientiam Philosophorum, qui natura cognitionem admirantur, ejusq; inventori & principi gratias exultantes agunt, cumq; VENERANTUR UT DEUM. Liberatos enim se per eum dicunt GRAVISSIMIS DOMINIS; &c. Hoc notasse profuerit.

In tam tranquillo, &c.] Tale aliquid apud Lucili-um f. sed & apud Terentium idem legas.

Reperita] Εὐρήματα. Instituisse, invenisse.

Etiam nunc] Id hodieque verum est; nam vix texta orbis pars triticum novit.

Viri] Agitari vita haud poterat.

Quid Numæus, &c.] De Herculis laboribus ageretur, nisi pueri isthæc nossent; & alio properandum.

Hiatus] Άέντι χάρη' ὀδόντων. Anacreon.

Diomedis] Thracem Diomedem intellige.

Pelageque severa] Στυγίδι πύλας, amnemque severam

severum, Virgil. de Acheronte.

Quo neq; noſter adit quiſquam] Cicero certe aſſerit ſua tempeſtate non latius navigari ſolere quam ab oſtiis Ponti Euxini ad Columnas Hereulis.

Qua loca] Subaudi tamen, *Quæ tamen loca*.

Inſinuandum] Prælia inſinuandum, id eſt, ſubegunda ſunt prælia.

Cuppedinis] Cupiditatis.

Perinde] Similiter. *Non armis*] Ut Herculis. *De diviſ*] Librum Epicuri. ~~Sed omnino~~ intelligit. *Sed ſimulacra*] Quæ ſimulacra vulgus pro animis à corpore ſeparatis accipit. Vide Gaſarelli collectionem de *Taliſmanis*. *Huc*] Junge cum *res* *ut*, verſu ſequenti. Itaque mundum eſſe *interibilem* (ſic loquitur Terullianus,) nunc probabit.

Quæ nullo tempore] Intellige Chimæras, Centauros, Scyllas, Hermaphroditum, &c.

Veſci] Uti, *Locus à Lambino reſtitutus*

II. *Qua ſupra caput æthereis*] Plane ut Socrates. Itaque quod vulgo Socrati ab aliis tributum eſt, id Epicuro tribuit Terullianus lib. II. ad Nationes. *Sed Epicurus qui dixerat*, Quæ ſuper nos nihil ad nos, cum & ipſe cælum aſpicere deſiderat, ſolis orbem pedalem deprehendit, &c.

Dominoſ acres] Deos. Vide ſupra locum Cic. ex I. Tuſcul.

Una dies dabit exitio] Ovid. ex hoc fonte hauſerat, *Exitio terras cum dabit una dies*.

Exitium] Subaudi *res*, nempe, &c. *Ante*] Junge cum *inſolitam*. *Viſu*] Viſui. *Nec jacere endo manus*] Jacere in manus, id eſt ſenſibus ſubjicere & probare teſtimonio ſenſuum, quæ *via proximo*, id eſt tuta & compendioſiſſima eſt ad veri cognitionem, &c. *Fleſtat*] Avertat à nobis.

III. *Qui ratione ſua diſturbent mœnia mundi*] Elegantiffima figura, Ratione ſua diſturbant mœnia mundi, id eſt, probant mundum interituum. Ita Virgilius, *ingentes erigit alnos*, id eſt, deſcribit quo pacto

paſto ex Helialdibus alni ſurrexerint. Inde a
Ariſtorelem οἱ συνῶντες τὸν κόσμον (*genera
mundum*) id eſt, qui probant mundum genitum
mundum nativum eſſe. Et illud Platonis norand
qui τὰς ῥέοντας (*fluentes*) alicubi vocat eos ex
loſophis qui omnia in fluxu perpetuo eſſe dicer
Eadem figura uſus eſt Manilius lib. I. cum de Pl
ſophia loquens ait,

*Eripuitq; Fovi fulmen, viresq; Tonantis, leg. ton
Et ſonitum ventis conceſſit, nubibus ignem.*

Id eſt, probavit, illa omnia cauſis naturalibus
neque ea Deos curare. Locos hic plures ex libr
cris afferre poſſim; Adde locum alium Lucret. p.
Nec fas eſſe deūm, &c.

Immortalia mortali ſermone notantes] Id eſt
mortalia appellantes, quæ immortalia ſinc.

Quidquid] Quidque, jam alibi.

Seorſum anima atq; animus] Hæc in III.

Quare etiam ſedes] Quæ tenuitatis different
nos inter & deos ipſos, eadem inter ſedes deoru
noſtras eſt. Itaque *tenuēs de corpore eorum* ſign
bit, tenuēs eſſe quaſi ex iſdem corpulculis con
quibus & dii conſtant.

Tali] Tali οὖν, ſeu Deo ſeu homini.

Nec fuit in numero] Re:um creatarum.

Specimen creandi] Sic al, ſed Lamb. cre
melius.

Avidam partem] Magnam, multam, ſupra.

Fervidus ardor] Zona torrida. *Aſſiduus*
Zonæ extimæ.

Vitali auxilio] Emendat. Murer. *vitali au
Ipſa*] Sua ſponte.

Ferme] *Μετῶς* eſt; debuit enim plane & d
concludere. Sed ita alibi locutus eſt. Donatus,
pro facile in Andr.

Libatur] *Μελιὺς libatur.*

Magnus decurſus] Subaudi, *Id enim magnu
curſus aquarum declarat, &c.*

Reti

Reticens] Ἀναλύνων, καταλύων, resolvens.

Aeris mare] Aeris capacitatem, κῆτος. *Fluentis*] Suo fluxu.

Inrigat cælum candore] Ita Manil. II. *irriget orbem omnia pervolitans*. Ita & Tertull. de Pompeiis, (urbs est Italix) *Perfudit ignis Pompeios*.

Ardore ministro] Ardoris opera ; ita efficiente ardore.

Tremere] Notat tremulum astrorum lumen.

Celeri] Celeriter lumen suboritur, unde, &c.

Deniq; non monumenta] Vide Emendationes, ut & circa versus sequentes.

Bellum Thebanum] Paulo antiquius clade Trojana ; paulo, inquam, cum constet quosdam duces bello Trojano interfuisset, quorum patres Thebas oppugnarint.

Natura hac rerum] Notandum maxime ; Intelligit enim Phycam. Iam eadem ratione Horatius, qui interdum audacior est, de Pythagora dixit, *natura non sordidus auctor*. Ratio autem hoc loco Philosophia est.

Possim vertere] Pro, *vertam*. Exempla alibi, nisi ita intelligas, superbiusculum fuerit ; quamquam vera prædicat ; quis enim ante Lucretium ?

Darent late cladem] Pro *dedissent*. Terent. in Adelph. *Nam si esset unde id fieret, faceremus, pro, si fuisset, & fecissemus*. Aliter locus ille intelligi non potest ; Demea enim & Micio jam tum in re ampla erant.

IV. *Haud igitur lethi præclusa est janua cælo*] Emenda obiter Ovidium ; occasione enim quamlibet levi uti volo. Locus est 2. de Ponto Eleg. 7.

Sed quia res timida est omnis miser, & quia longo

Tempore lætitiæ janua clausa meæ est.

Legendum, *janua clausa mea est*. Jamdiu est, inquit, cum ad me lætitiæ non revisit ; scilicet illi *janua mea* occlusa est.

Membra] Elementa, &c.

motus convenientes, id est, inquit, separare a terra, &c.

Secreto] *Sejuncto*, segregato.

Hunc exordia sunt solis] Vide Emendationes

Expressus de corpore sudor] Bz sententia Eclis. Vide Emendationes ad lib. II.

Turbare] Παρατρέφω.

Significas ponsi mare] Perennem ætheris probari ex motu perenni Ponti Euxini in Bosphorum Thracium, inde in Propontidem, Hellespontum sine refluxu; Sed vide tamen Gyllium. Postea legi quæ olim ad primariæ nobilitatis Viri lippum Laucartium Vilarnolizum scripsi. edita est.

Immania templa] Male Gifan. *inania*.

Cibus] Astra enim vaporibus pasci putabunt & alii.

Vegeat] Agitet, activum est ut alibi, Lucil.

Infixa fudit] Oprime Lamb: sed non ita

Canceris] Ita olim dicebatur ; nunc *cancrī*.

Nonne vides] Quod multi quidem negant, etsi constat nunquam fere tempestatem fulminantem fieri, quin hoc eveniat.

De longo cursu] Post. Vide. quæ ad I. *Extima* autem *cæli* vocat hoc loco partes occidentales ad Atlanticum.

Itere] Sic veteres pro *itinere*.

Auroram] Hoc loco *Aurora* Dea, seu persona, non est, sed splendor. *Aura* enim vel apud Virg. (*auri aura resulsit*) splendorem notat, ab *āress*, quod in vetusta illa Græcia *aurum* significabat, unde *σιναυγες*. De *Maivta* autem seu *Leucothea*, unde *matutinus*, &c. res nota est.

Quod genus Idæis] Diodori locus in eam rem illustis, lib. 17.

Veste] Lanugine. Grammatici passim & Virg. interpretes.

Non nimis incertis] V. Emendationes. *Ubi sic fuerunt*] Istud sic referri debet ad *id æque* in versu sequenti, id est *isidem ac*.

Nodis] *Æquinoctia* intelligit.

Qui loca cæli] *Astronomi*.

V. Hæsitat] Tardius se se expedit ; miror itaque dicere *Gifanium*, hæsitare sumi pro *micare*, *motitari*. Hæc tamen vulgo mirantur. Explicationem certe nostram planissime veram esse ostendit versus qui hunc sequitur,

Nec penetrare potest facile atq; emergere ad ortus.

Itaque hæsitat, qui emergere non potest, at ridiculum sit dicere, *Micat* quia emergere non potest, imo *micat*, quia emerfit.

VI. Cessant] Longiores sunt, ut tardæ noctes apud Virgil. æstivæ sunt ; quæ ideo *tardæ* dicuntur, quod propter longitudinem dierum tardius adventant, mate itaque *Interpres*, qui locum hunc (*noctes cessant*) per locum illum Virgilii explicandum credit, quod ei cum multis, neq; sane inodis, commune est.

Quid tantum Oceano properans se tingere soles

Hiberni, vel qua tardis mora noctibus obfca.

Insigne diei] Ita vocat orbem solis.

Per orbem] Junge cum τὸ signorum, intelligit Zodiacum.

VII. Nō Babylonica Chaldaam doctrina refutant.

*Astrologorum artem contra convincere tendis] Gifaninus Chaldaam ; idque sibi rectius videri ait quam Chaldaam, ut in editione Lambini legitur. Sed, seu Chaldaam doctrinam astrologorum, dicas, seu doctrinam astrologorum Chaldaorum, idem plane est. Itaque jure à Lambino in tertiâ Lucretii editione reprehensus est Gifaninus. Verum uterque erravit. Hoc enim loco Poeta noster per *Babylonicam Chaldaorum artem* intelligit Chaldaeos qui Berosi hypothefim fequebantur contra *vulgarem astrologiam*. Quid fit docet Plutarchus II. *de Placitis Philofophorum*, Lunæ defectum fieri *χρὴ τὸν αἰὲρ ἡμῶν ἀνεσφαλὼν τῷ ἀνταρτίαι μέρει*; id est, dum nobis obvertit eam sui partem, qua ignita non est. Sed Chaldaei hoc loco sectæ nomen est, non gentis ; quod ex Herodoto probari possit. Hunc locum Lucretii non intellexit Casaubonus. Vide Notas illius ad procemium Diogenis.*

Uterque] Et Chaldaei seu Babylonii, & Græci.

Difficile est ratione, &c.] Vide Emendationes.

Etesia flabra Aquilonum] Et tamen ostendere possum, si per otium liceat, Etesias non semper esse Aquilones ; & ad eam rem Aristotel. ac Diodorum advocarem. Sed nil ad Lucret.

Super] Ridicule facit qui in notis suis istud super de Luna intelligit ; imo ad terram referri debet ; quod ratio & versus sequentes probant.

*Coni] Vel terram κατωχέτης facit ; vel mucronem seu acumen umbræ telluris significat. *Linguitur] Superestigitur, ut, &c.**

Uteri terra radicibus apti] Συναφθέντες. Vide omnino Diodorum lib. I. magnum enim operæ premium fuerit. *Ibi*] Tam.

Impetus alimenti] Nil melius poterat ; sentiri potest, non explicari. *Sed quia finem.*] V. Emendat. *Androgynum*] Delendus.

Virtus] Vis, robur, valentia, ut olim loquebantur.

Sed neq; Centauri fuerunt] Contra Empedoclem maxime qui hoc asseruerat. *Hinc illinc, &c.*] Vide Emendationes.

Scyllas] Dux enim fuerunt, illa Nisi, hæc Glauci, sed & si una fuisset, διὰ ζήματος dicere posset Scyllas, ut Neronēs, Marios, &c. cum Neronem & monstra illi similia, &c.

Signi] Signum ἔλεγχος est, probatio, &c. *Prima leo*] Τὰ πρῶτα, id est χτ' πρῶτα. Versus notissimus, οὐρανὸν λέων, ὄμιον δ' ἐ, &c.

Et genus] Descriptio admirabilis usque ad p. 159. v. 4. Qui *relationes* recentiorum scriptorum legerant, hic Margaiates, Brasiliōs, Canibales, & plerosque Indiæ Occidentalis populos agnoscunt.

Labi] Labe, parte pro parti, &c. passim.

Claricitas] Simeonis Bosii conjectura, plausu dignissima. Claricitare autem significat vocare, advocare, invitare, &c.

Sed taciti] Vide Emendationes.

Dulcia linguebant labentis lumina visa] Mureti emendatio, quam, solens suo more, arripuit, Gifan. MS. *lamentis*, male.

VIII. *Vivo busto*] Videor legisse apud Dionysium Longinum, incomparabilem illum rhetorem, tale quid in scriptore Græco (Gorgia Leontino, ut puto) fuisse reprehensum, (ὅπως ἐμίσχυε τὰς οὐλτὺν) *vultures, viva hominum busta*. Sed Gorgias rhetor erat, artis & συνδίστατος totus, homo ἡδυσμῆς δεινότητος, & cui hæc noc licebant ; At Lucretius postea poeta est ; & hæc descriptio multa ex grandi genere habet.

chient, sermone minime adhuc constituto.
possit abusi] Ita Plaut. & Ter. *abusi*, in[un]
Gr. *Scymni*] *Σχυμνὶ* plerumque pro cat
num, alias generale nomen est.

Quod tantopere mirabile est] Si enim
ipsa per fese cognitionem aliquam *Gr.* ed
ferrent; atque ex sola pronuntiatione triu
torve syllabarum singularis aliqua cogni
retur, sane mirandum foret; sed cum ab u
autem à temeritate, fortuna, commoditati
dum & à popelli imperitiis, *Gr.* pendeant,
mirabile est, quod ait Lucretius. *Risita*]
pro vultus.

Suspensis teneros imitantur dentibus hausta
Emendationes.

Nam facies multum] Vide Emendationes;

Nec magis id nunc est] Semper eadem fici
facta sunt.

Insigne] Diadema, Corona, Sceptrum.

Procrates] Ut *traxit* Virg. *bonam traxit*

Nam cum suspicimus] Vide Emendationes.

Et tanti motus hunc possunt] Vide Emendationes.

Pacem] Solemnis formula, *Pacem deum*, &c.

Animasq; secundas] Ventos.

Se contemnunt] Atque ideo omnia repente ad deos miserunt.

Penetrabas eos] Cogitabant, &c.

Vista potestas] Æris potestas, æs ipsum, alibi *vis*, *ritus*, &c.

Æreque belli miscabant fluxum] Inde semper apud omer. *καὶ τοὺς αἶρας*, pro armis & instrumentis secretis, idē Eustach.

Et bijugo] Vide Emendationes.

Boves Lucas] Ut *Campus* pro *Campanum* apud autum alicubi, ita *Lucas* pro *Lucanum*. Sic autem dicti sunt Elephantæ, quod eos Romani prius apud Lucanos viderint in bello adversus Pyram. Ita *malabathrum* seu *malobathrum*, quod *μαλαβάριον* est, ab Horatio Syrium vocatur, in quod in Syria nasceretur, (haud sane magis quam *ionam*, quod ab aliis quoq; Syrium dicitur) sed ita aliunde adductum in Syria plurimum inveniret, venderetur.

Anguimans] Proboscis Elephantis manus dicitur; Sed illa manus instar serpentis, &c. unde *guimani*.

IX. *In matrem belli*] Si quis dicat legendum esse *manera belli*, haud equidem repugnvero; imo bene assentiar.

X. *Terrificas capitum quatiētes undiq; cristas*] aut versum abesse hinc velim; neque enim facile ediderim cristas capitibus leonum annexas: alibi lectur, sed suo loco; & una vox variat, quæ eorum natura hominibus ostendit;

Terrificas capitum quatiētes numine cristas.

Duplices] Solutæ, à *alio*, unde *implotæ*, &c. qui

436. T. F. A. B. N O T U L A Pag.

qui *depexa* legunt & locum hunc Teren-
runt, *adco depexum dabo*, somnia somnia;

In se fracta] Spurius est.

Ut nunc sape boves Luca ferro mactat
Alii habent, *ut nunc sape boves templis se-*
casa. Notum illud Virg. *Et incertam excussit*
securim, de tauro.

Dare quod generens] *Dare*, face
quid novi struere, *damaum*, &c. Teren-
& modo L'icretius, *ferri satia dederunt, dabit*
hic dabo, &c.

Armsq; vacabant] *Inermes* erant i *se* u
Furtus apud Donat, pro mortuus. est.

Nexilis vestis] Intellige vestes e pellibus
quæ consue non essent, *διὰ δέου* Græcis ha-
Vide Timonem Luciani. Itaq; utuntur in ei
διὰ τῶν, vel *διὰ τῶν*, *διὰ τῶν*.

Tela parantur] Quædam editiones, *tela*
meo iudicio male; nam *tela* seu *arma*, sui-
menta. Versus autem sequens indicat quæ
instrumenta sine, quæ absque ferro parari
infilia, fusi, radii, &c.

Infilia] Aliud *incilia*, aliud *infilia*. I
quid sit docebit Festus. *Infilia* autem
fuerit explicare. Mitto quæ ab aliis dicta
(quamquam nil fere asserunt; neque
quam affirmavero;) hoc tantum dicam;
videri eam instrumenti textorii partem, e
pedum quatitur, ut stamina pars modo de
modo attollatur, & fuso seu radio carrei
trameare liceat: Idque ab infiliendo, ut à
bile, à *sedeo*, *sedile*.

Scapi] Viri docti existimant *jugum* fi-
id est lignum, circa quod stamina obvi-
ego *pettinem* Ovidii puto, propter illud
Radiis autem instrumentum est quo trami-
inducitur.

XI. *Atque opere in duro durarena*] Odi

sus superior, hunc spurium esse; quod primus, opinor, moneo.

Pullorum examina] *Pulli*, in arbore quid sint, docebunt Varro & Columella, & utroque vetustior Cato ille Censorius.

Cicutas] Virg. quoque pro fistula, &c. ita calamus, avenam.

XII. *Nam sunt tunc omnia cordi*] Ni mihi properandum sit, videor probare posse legendum. *Nam tum sunt otia cordi*, id & versus superiores ostendunt; & quos jam leges, ei conjecturae non adversantur. Vide tamen. *Tum* autem, id est cum homines *satulli* sunt & sese epulis invitaverunt plusculum.

XIII. *Aderant solatia somni*] Sensus manifestus est, eos scilicet qui dormire nequirent, sese tibiæ cantu oblectare solitos. Cur igitur, inquit Interpretes, *solatia somni* dixit? debuit enim dicere *solatia insomniæ*. Et ita sane videtur. Sed quod jam dicam, difficultatem illam, quæ non contemnenda est, tollit. *Solatium* scilicet pro eo sumitur, quod rei alicujus amissæ loco datur, unde damnum resarciri queat. Inde adeo fit ut interdum apud Jurisconsultos *solatium* pro tenui aliqua mercedula seu pretio sumatur; quod probari nihil necesse, adeo certa res est. Si quis autem (hoc erit exemplum) pateram auream, aut gemmam, aut aliquid aliud manu tenens, diceret, *Hoc pretium somni*; nemo, opinor, esset, qui dictum illud non facile intelligeret; ita enim *gemma somni pretium*, seu *solatium*, diceretur, ut *pretium adium*, ut *equi pretium*, id scilicet quod pro equo datum est. Objecerit tamen quispiam, dici solere, & recte quidem, *Vigiliarum mearum pretium*, &c. fateor; sed ubi ita loquimur, figura est, quasi vigiliæ scilicet hoc nobis attulerint, quod ab aliis in nos collatum est propter industriam & laborem susceptum.

Vigiles] Castrenses intelligo.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

I N

Librum Sextum.

CAPUT I.

I. *Conjectura in Lucretio.* II. *Locus Poetae perperam ab Interprete intellectus.* III. *Ut & alius quidam apud Justinum.* IV. *Emendatio tentata.*

HIC liber, Lector, uti Lucretianorum omniſi haud dubie pulcherrimus eſt, ornatiffimus, accuratiſſimus, ſic multo jucundiſſimus eſt & ad intelligendum faciliſſimus. Quamobrem iſ a nobis leviter tantum percurratur, qui frigida ac pæne puerilis oſtentationis eſſe ducamus, ea huc congerere velle, quæ de illius argumento a ſummis omnium ætatum viris prodita ſunt, ac præter cæteros ab illo, qui omnem iſtam doctrinam

ita complexus est, ut qui post immortalia ipsius opera aliud quærat, is frustra conari videatur.

Rime] Athenæ tridid, olei, &c. inventrices, nil trium magis. *Præclare nominis Athenæ]* *corruptum.*

I. Et prima dederunt] Videtur legendum, *At prima dederunt*, &c. Hoc sensu, Athenas quidem multis generi humano bonæ fecisse inventis frugibus, excultis artibus, humanitate, doctrina, legibus, æque aliis rebus pæne infinitis : *At* multo etiam melius de hominibus meritis esse, cum Epicurum protulerunt.

Veridice ex ore] Ita opinio de Epicuro solum tenebatur cultores Horatii, Ita mox, *veridice dicit* pag. 282.

Et per quæ vitam possent consistere tutam] Interpretis hunc vers. delet. Exempla Gifanii ab hac significatione rati consistere prorsus aliena sunt. *Quæ conlata foris & Quod fluere]* V. Emend.

Quibus è portis] Metaphora à re militari.

Quandoquidem] Lambinus hos tres versus suppositos esse putavit. Illum vide ; nam in MS. aliter leguntur ; pro *vincendi*, ventorum, pro *cursu*, id est cursui, ibidem scribitur *rursum*.

Delibrata] Malim, *delibata*, deminata.

Et ratio cæli speciesque tenenda] Hanc lectionem probo, quamvis à Lambino rejecta fuerit. Ille enim quosdam codices secutus sic edidit, *Et ratio superam cælique tenenda*. Quæ lectio si vera esset, Lambini tamen explicationem probare non possem, qui illam vocem *superum* de diis accipiendam existimavit. Nam de diis eorumque natura non disputabit, nisi quatenus fulmen illis eripiet, quo non satis prudenter uti videantur. Quare rati supera, id est

est τὰ μετέωρα intelligendum esse puto. *Species* autem θεωρία est seu contemplatio ut alibi, *Natura ratio speciesque.*

Fulmina clara] Hoc confirmabit quod alicubi in *Bændat.* dictum est, ubi quidam *flumina* legi voluit pro *fulmina.*

Cæli divisis partibus] Ut Etrusci & Romani fastigabant, qui in 4. aut 16. partes, ad Orientem & Occidentem, cælum divisere.

De parte serena] Id enim ad declinandam miraculorum fidem negabant Epicuri.

Nam aut cadere] Vide Emendationes.

Inter malos iactata] Nam ob loci nimiam amplitudinem trajectis malis vela intendebantur.

Fragiles] Crepitantes : alibi *aridum sonum* dixit, quod & sermo Gallicus usurpat, *un son sec*

Quia semper ad aures] Vera ratio est, quia rerum visibilibus species semper præsentis sunt sensui ; sed sonorum alia ratio est ; qui scilicet, nisi collidantur, & rudentur corpora, non emittuntur.

Plumbea glâns liquefit] Longum esset, si poetarum & historicorum veterum testimoniis uti vellem ut id probarem. Sed inter fabulosa antiquitatis referendum id purem ; neque magis verum esse, quam quod de sagitta Akestz in V. scripsit Virgilius, quæ exarsit & in ventos abiit.

Adlicit] Al. *Atigit*, sed eadem significatio est.

Ne tibi sit fraudi] In errorem inducat.

Sepultis ventis] Ut alii, *sopitis*, ab eadem metaphora.

Lateramina vasis] Doliâ enim lateritiâ operis erant.

Demoliri] Al. *Commoliri.*

Sic cadit & fertur tenebris] Vide Emendationes.

Inædificata] Mox, ut & antea, *extructis alte nubibus.*

Atq; ita præcipitans] Vide Emendationes.

Conamen sumis eundi] Metaph. ab iis, qui, collectis viribus & spiritu, sese ad cursuram parant.

Impetis] Dicebant enim *impetis* pro *impetui*; unde frequens hodieque apud poetas recentiores *impetis*.

II. *E parvis corporibus ut facta est*] Vis uris & auri, inquit Interpret; Sed fallitur; quod & caelo & versus sequentes probant; Vis enim illa fulminis est, non auri:

Qua facile infumantur, & infumata repente Dissolvunt nodos omnes, et vincula relaxant.
Sed res plana est, neque monuissimam, ni adolescentibus ab auctoritate Docti hominis periculosa esset.

Autumnusq; magis] Vide Emendationes.

Fretus auri] Ita vocat avaritiam, quae frigus & calorem imperitiae; ne scilicet dividens duas continentes. Dicebant autem *fretus* & *fretum*: jam supra.

Prima caloris enim] Prima pars veris aduki, seu (liceat mihi ita loqui) veris caput, calor est; hinc autem, seu illa pars quae cum hieme commixta, frigus.

Hoc est igniferi] Sacrificulorum, angurumque generi insulter. Istuc, inquit, est, scire quae natura sit fulminis, &c. quod nunquam in libris vestris deliramentorum plenis reperietis, *retro volventem*, id est à capite ad calcem, à calce ad caput volvendo revolvendo aniles istos libros, quos Tyrreni, seu Tusci, condiderunt.

Alii] Novem enim dii erant, quibus fulminis jaculandi jus à Jove concessum erat.

Aversabile] *Βάλλετον, οδύνην*, tetrum, durum.

An con brachia suesactunt] Tmesis Lucretio & veteribus poetis familiaris, pro *confuescunt*.

Neq; parcat in hostes] Neque parcat telis, neque iis minus frequenter utitur, ut, ubi occasio fuerit, hostes suos male perdat.

Bene facta Deum simulacra] Ad ridiculum istud bene facta; Quasi enim venire poterant! Indignum vero, Deos tantum damni facere, tam elaborata simulacra ad Canonem Polycleteum exacta, à *πικρῶ*, hoc est, Tollen-

Tollendi sunt versus 33, 35 & 36. pag. 183.
tollendus etiam est versus 5. pag. 184.

Sufficiunt] Suppeditant.

Retinere] Morari, domi homines retinere.

Arqui] Seu arcus, seu arci, seu arqui legatur, nil interest.

In primis terram fac ut esse rearis] Ex Anaxagoræ sententia ; Vide Hieronym. Cardanum in lib. de varietate rerum ; cui addas licet quod in fodinis aurariis apud Indos Occidentales observatum est.

Exstructa domorum] Ut, miratur strata viarum Virgil. id est, vias stratas, ita exstructa domorum, exstructas domos significat.

Minent] Unde natum imminens, prominent, &c. Lectio à Lambino constituta.

Perhylum] Paululum modo, fere nihil, imo nihil omnino ; quanquam verum non est.

Speluncas inter magnas fremit ante tumultu] Arbitror monuisse me in Emendatione. legendum esse, *magno fremit ante tumultu*.

In Tyria Sidone] Meminit Strabo ex Posidonio ; quamquam alium quemdam terræ motum hic intelligi putem. Vulgo locus Justinī profertur ex lib. 18. III. *Tyrriorum gens condita à Phœnicibus fuit, qui terra motu vexati, relicto patria solo Assyrium stagnum primo, mox mari proximum litus incoluerunt, conditâ ibi urbe, quam à piscium ubertate, Sidona appellaverunt. Nam piscem Phœnices Sidon vocant.* Sed is locus male accipitur. Nam ibi de motu terræ, quæ prostrata Sidon fuerit, non agitur, sed de clade, quæ Phœnices vexarit, non ad oram in qua Sidon condita, sed in regione Idumæorum. Phœnices enim Justinī, Idumæi sunt, testanturque Herodorus, Plinius & Dionysius Afer, eos ab origine prima Rubri maris accolâ fuisse. Stagnum autem Assyrium, illud ipsum est quod mare seu lacus *Genesareth* in libris sacris dicitur.

Ægis in Peloponneso] Intellige Ægas Achaicas ;

non longe à Bura & Helke, quæ & ipsæ mox terræ afflictae fuerunt. De his scriptor libelli de Mundo; nil de Ægis tamen.

Disturbat] Pro *disturbavit*. Vide quæ ad I. notata sunt.

Subditus timoris stimulum aliqua de parte] Sic enim hæc verba collocanda, id est, quodammodo terret ne, &c.

Neq; enim] Vide Emendationes.

Hicce tibi rēbus] Al. melius, *in rebus*.

Sacer ignis] Plur. *ἱεῖων*, ut & nos Galli vocē ejusdem significationis notare solemus, ejus species est, sed lenis: At qui exedens est, *ἱεὺς ἰδρύσσει*, ad ossa usque pervadit; de quo hic Lucretium loqui credibile est.

Maxima, &c. ingentia] Tereptil Interpretes ex Cicerone & aliis docebunt, quid inter *magnum* & *ingens* intersit. Non temere *ingentior* occurrat; constat tamen apud Virgilium legi.

IV. *Et penetrare mari penitus res cogit aperto*] Al. *Et penetrare mare, & penitus se cogier arcto*. Utraque lectio Lambini displicet; neque id injuria: ambæ enim corruptæ sunt: legendum putarim,

Et penetrare animam penitus res cogere aperto.

Anima ventus est; sæpe apud Lucretium; modo legebas, *Ne dubites, quin hac animæ turbida sit vis*, id est, *vis venti*. Sensus itaque & ordo verborum sic sese habebunt: *Fatendum est animam hac ire & cogere res penetrare aperto*, id est per apertum, seu per illas fauces. Omnino enim agitur de vento, non de mari; itaque illa emendationis pars (*animam*) plane necessaria est; per *res* autem intelligo ignes, scintillam, cinerem, saxa, &c. de quibus antea.

Subjicere] In altum tollere. Not. ad I.

In summo] Lamb. legit, *in summâ*, id est, *denique*, *ἐπὶ τέτοις*, ut innuat plures esse rationes, quæ de re in nota sequenti.

Ventigeni Crateres] Crateres ~~hæc~~ ita dicuntur quod

ad per eos venti ex visceribus montis fere semper
 rumpant; qua de re nemo dubitabit, si qua Stra-
 ti fides. Is in lib. VI. sic scribit: "Ουτε γὰρ
 ποτὶν ἐστὶν τὸν πόντον, ὅθεν ἔρχονται. Εἰκάζειν τε
 δὲ καταρρίψαι τὴν θύαν ἐκείνην, ὑπὸ τῆς ἀν-
 νοίας οὗς ἐκ βάθους ἀνέμων, καὶ τῆς διεμβύτης,
 ἀλλὰ πᾶσι τῶν ἐν τοῖς πόροις, πρὶν ἢ τῶν ἐν
 τοῖς καταρρίψαισι. εἰ δὲ καταρρίψαι, ἔ-
 νοι ἀνὰ διαφωρὰν πρὶν ἀναρρίψαι πάλιν,
 ἵεν παραλήρησι πλεονέχον· τὸ μὲν ἐν ἐκλείψει ποτὶ
 πνεύματα καὶ τὸ πῦρ, ἐκλειψέσης ποτὶ τῆς ὕλης,
 ἀλλοτριῶν ἐμὴν ἐπὶ τοσούτων γὰρ, ὥς τ' ἀντὶ τῆς
 αὐτῆς βίας, ἐφικτὸν ἀνθρώπῳ γνέειν τὸν πᾶσι-
 δον. Etenim locum illum neque adiri posse, neque
 spici. Et conjecturam se facere, ne injici quidem
 e eo quidquam, ob adversum ventorum ex profundo
 um & calorem; quem, consentaneum sit, procul
 irere, antequam ad os Crateris adpropinquetur.
 sed si quid tamen omnino injiceretur, multo ante ejus
 nam corruptum iri, qua erat injectum, quam ipsam
 sus ejiceretur. Caterum non absurdum esse, defi-
 nite aliquando materia, spiritus quoque & ignem ali-
 diu cessare. At eam intermissionem tantam non esse
 contra istam vim mortalium aliquis proprius acce-
 e queat. Quare lectio vulgata, In summo sunt
 tice item crateres, mihi non displicet, quod illud
 mbinianum in summa mihi hoc loco haud probe-
 Cumque opus aliquo verbo sit, quod indicet
 ram rationem afferri posse, illud item admittatur
 esse est.

Vius ana] Lethi scilicet.

Per medium calorem]. Sub finem extremum Junii
 nsis, ad usque initium Septembris. Quod ideo
 are visum est. ut intelligamus hodie aliter fieri,
 m olim. Citius enim desinebat inundatio Nili.
 is rei testis oculatus est Lambertus Massiliensis,
 de peregrinatione Ægyptica, quam ipse anno
 16. suscepit, commentariolum reliquit Lutet. edi-
 tum.

dicunt. In eam rem luculenta questio esse potest.

Inter nigra] *Æthiopus*; in montibus, qui Longi dicuntur, res hodie nota, veteribus non item.

Forfit] Id est, fors sit, fortasse.

De montibus Æthiopum] Vera ratio, quod tunc ibi hiems est; quæ in illis regionibus tota in pluvias perpetuas abit. Vide recentiorum *Relationes*.

Qualis apud Cumas] De his versibus satis in Emendationibus.

CAPUT

C A P U T II.

- I. *Gifanius duobus locis lapsus.* II. *Alio etiam.* III. *Spirat fons apud Lucret. defenditur.* IV. *Lectio Gifan. à iudicio aliena.* V. *Ut & explicatio Scaphii apud eundem.* VI. *Manilius emendatur.* VII. *Utrum pestis pro pestilentia Barbare dicatur, ut visum Gifanto est.* VIII. *Hesychius emendatur.*

NO N, *cum fumant*] Ita illum locum cornices averlantur, ut, etsi in eo sacra fiant, ne tum quidem advolent, quantumvis carniū odor, illas invitare ad sese videatur.

Pervigilii] Fabula Coronae notissima est; sed non illud pervigilium; credibile itaque sit Lucretium alios secutum esse auctores, quam qui ad nos pervenere.

In Syria] Vide Emendationes.

Arbos in montibus Heliconis] Quænam illa sit divinabunt alii. Quidam existimant esse taxum; Sed cur nos ad Heliconem mitteret? taxus enim frequens erat in Italia. Dein verum illud de taxo non est, *flo- ris odore necare.*

Nocturnumq; recens] Vide Emendationes.

I. *Tum fit odor vini plaga manibilibis instar*] Ita omnino legendum, neque satis mirari possum, in utraque Gifanii editione scriptum fuisse, *plaga manibilibis mora*, contra sensum, contra metrum, contra, &c. Sed in versu 13. longe aliud reperies: *Ibi lo-*
quibon

Scilicet, *vocamus terre de mine*; neque h
ciz loco cogitandum, qui sic proprie dici
enim, ut dixi, nomen generale *est* *monti*
fodinarum metallarium, *argenti* fodere et
veria.

Ut cadat è regione loci]. Vide Emenda
Nixari]. Sic legeret Festus; sed ha
gendum *nixari*, ut alibi passim, quod & o
Interpres.

II. *Rara tenet circum hunc fontem*]. Ali
dice monet Gifanius quod prætermitti hi
tenere, inquit, *sumitur pro esse*, habitare
absolute. Papæ! unde isthæc? Quis unq
tio ita locutus est? nemo. Interim quid
quam locum hunc recte exponere? & ita re
quam eo confugiendum esset? Ipsa enim
series rem expeditam dabat, quæ sic habet:
quod terra magis rara tenet hunc fontem ci
circum amplectitur. Vides, Lector, qu
mine tibi res sit. Cæterum - hujus loci em

rambicum : Sed tamen dicimus, *ut vas Rucernas, aquam vivam, aqua curris, aquas salientes, mare mortuum, vivum fontem, vivum saxum, ὄρυγες, &c.* Cumque interdum *spirare* pro *vivere* ponatur, hinc factum ut Lucretius dixerit, *sons spiras.*

Semina habent ignis stupae tenentes] Imitatio Græci sermonis, ut antes notatum fuit, *habens tenentes* pro *tenent*, ut ἔχω δεξιούς, id est ἔδρασαι, λέξαι ἔγω, pro ἐλέξα, sæpe apud Tragicos & Aristophanem. *Nescit*] Sentit.

Primo carmine] Lib. I.

Undique qua circum] De his versibus dictum est in Emend.

Facit are] Id est *arefacit*, exempla ad I. lib. congesta sunt.

IV. *Nam penetrare aliâ sonitus aliq; saporem*] Sine omni iudicio Gifan. in utraque editione scripsit *aliô, alioque*; cum agatur de meando, penetrando, subeundo; unde mox legas, *per saxa, per lignum, per aurum, & meare vitro*, id est, per vitrum.

Principio fluere] Vide Physiologiam p. 366. & 370. unde aliquid à Lucretio in hac disputatione omissum esse discas, aut ex illius carmine excidisse.

Samothracia] Aliquando τὰ Samothracia pro mysteriis deorum Samothracum, seu Cabirorum sumuntur, ut apud Tertullianum c. 8. Apol. sed hoc loco annulos ferreos ἀλεξίμελεις, qui ex Samothracia afferebantur, ea vox significat. Tales fuisse illos Eudami annulos arbitror, de quibus Comicorum Princeps in Pluto.

V. *Scaphis*] Vasis, à forma scaphæ; forte de scaphis horologicis in quibus styli ferrei extremitas horarum augus notabat. De iis Martianus Capella. Cur autem hoc exemplo potius uti maluerit Lucretius quam alio, nil necesse habeo respondere, quia nec interrogare necesse fuit. Hoc enim factum est ἐν τῷ ἐπιδείξει τοῦ, ut loquuntur magistri, id est, cum temere, & nullo delectu, quolibet exemplo utimur.

Et
Gh.

Gifanus (*offum comprimo*, Lector, i. y. *A. Gifanus*) hunc locum de *sella familiaris*, sic enim vocat Varro, accipit. *Var est*, inquit, *ex ore*, ad *truncum alui*: *multibrevi*, ut *lesum* videtur. Qui pro matula accipias, verbo abutuntur. Notandum vero explicationem, Mophtica abiectionem! Hanc itaque a naso molestiam antoliamur. Vide omnino sepe ea re notas in Vitruvium.

Singulariter] Pro *singulariter*. Ita Lucilius dicit *monstrificabile*, pro *monstrificabile*.

Nunc hi nobilitas mirum est et monstrificabile.

Apud Nonium, & fortasse jam olim notaretur.

Tauris vincla] Gluten taurinum.

Mare velis] Hoc loco *mare* *oceanum* videtur.

[*Denique res*] Vide Emendationes.

Coplate] Copulata, in gubernantem, &c.

Nam quid Britannum] Vide Emendationes.

Elephas] Vulgo *Elephantia* vocant, aliquando & *Elephantum*; sed & nonnullis dictus est *Asiaticus*; eo enim verbo vetuli leones, qui feras consequi haud possunt, fere plerumque ceptantur, & inedia facit ut exarescant.

Attide] In Attica.

Concinnas] Efficit.

Cruciatum] Foedum, tetrum, inquinatum. Est enim conjectura Tarnebi, aut L. Auraci. In vulgacis editionibus legebatur *corruptum*, contra legem carminis.

Finibus Cecropis] Hæc descriptio à Thucydide est; cui tamen nonnulla ex Hippocratis observationibus poeta admiscuit: sed hæc ab aliis examinata fuisse, ut & imitationes Virgilianæ. Evenit autem hæc clades paulo post exortum bellum Peloponnesiacum.

Flagrabat stomacho flamma] Delendus.

Nil adeo posses] Emendat Lambinus.

Nil adeo ut posset quidquam leve, tenueq; membris

Vertere ad utilitatem: ad ventum, &c.

Ita enim fiet ut hic versus cum cæteris cohzreat. Intellige autem ita actualiter in iuxta corpus, ut nullum

his vestimentum, quantumvis leve & tenue, utile esse & commodum posset. Ita *τὸ vertere* absolutum erit, ut alias sꝑe.

Insedabiliter] Vide Emendationes.

Aequabat multum parvis] Efficiebat ut quantumvis larga aquae copia pro nimio ardore æstuantium corporum exigua videretur.

Quippe patens] Hujuscemodi autem insomniam inter pessimi eventus prognostica referri constat.

Huc hominis tota vires] In Emendationibus.

Facerent corpora supra corporibus] Id est. *Superjacerent corpora*. Vide pag. 105. *Exanimis pueris super exanimata parentum*, &c.

Aeris aurae volvere] Uno verbo, *utere* est.

Morti damnatus ut esset] Ut si jam Orco addictus esset. Itaque ut pro *quasi*, non temere alibi.

Inq; alius alium] Vide Emendationes.

Nec minimum partim] Ita edit. Lamb. ut sit *minimum agroris*, minima pars morbi; sed Gifanius ex veter. lib.

Nec minimam partem ex agris agroris in urbem confluxit.

Verum non animadvertit esse in oratione solcecismum ἀναπολόγητον; non quidem in [*minimam partem*] est enim elegantissime dictum, *αὐτῇ*, &c. sed quia, si legas *agroris*, *τὸ confluxit* casum suum non habebit. Itaque Simeonis Bosii V. Clariss. conjecturam unice probo, qui legit, *agror is in urbem confluxit*, is morbus, &c. Notum enim est *τὸ R* producere syllabam solere; cujus rei apud utriusque linguae scriptores exempla sunt.

Silanos] Tubos, aquarum canales, salientes. Qui linguas orientales callent, vocem esse mere Arabicam aiunt.

Super una] Sola restans.

Hospitibus] Intellige rusticos qui in urbem sese receperant: *adituentes* autem sunt *aditui*, *πανόγει*.

Nec jam religio divum, nec numina magna

Pende-

Pendebantur : enim *præfens dolor*, &c.] Ita omnino distinguendum, ut in edit. Gifanii, sic quippe ratio incipiet ab *enim* ; quod Plautus & Terentius instituerunt. Est autem hæc ratio, quæ fiebat ut *nunquam magni non pendebantur* ; Nil mirum, inquit, *Eam dolor annis exprobrabas*. Exempla apud Comicos crebra sunt, ut dixi.

Quo primò hic populum] In al. *primò hic populum*. Fortasse melius, si enim de pietate in deos intelligendum, notum est quid in Act. Apost. & apud Xenoph. de Atheniensibus scriptum sit : si de cura sepultura (nam ea apud veteres pars pietatis erat) in eo populo ad superstitionem usque insignis erat. Memineris modo quid Atheniensium Imperatoribus evenisse, ob corpora eorum insepulta, qui ad Arginusas perierant ; & his exemplis plene historigæ.

Namq; suos consanguineos aliena rogorum

Insuper exstructa ingenti clamore locabant.] Id est, cum familiaria sepulcra, sua busta, non habebant, corpora suorum imponebant alienis rogis. *Exstructa rogorum*, id est rogi, ut alibi ; itaque *aliena exstructa rogorum*, erunt exstructiones rogorum alienorum. Sed et insuper pro simplici super, quod aliis quoque præpositionibus evenit.

Quam corpora deferrentur] Quidam *quam ut corpora deferrentur*.

Ventum est suprema præscripta ad candida calcis,
Mi Lector, & Notulas nostras absolvimus ; quibus tamen paucillulum quid addere etiam visum est quod tibi non ingratum fore speramus. VI. Emenda itaque Manilium in extremo I. lib. ubi de hac clade loquitur.

Qualis Erechtheos pestis populata colonos

Extulit antiquas per funera pacis Athenas.

Cætera omitto quæ ex Lucretio adumbrata sunt, id quod studiosi facile advertent ; sed in secundo versu neminem vidi qui intelligeret illa *funera pacis*. Neq; vero mirum. Sic itaque legendus uterque est.

Qualis

Qualis Erechtheos olim populata colonos

Extulit antiquas per funera pestis Athenas.

VII. Sed juvat excurrere, neque hanc, ut spero, veniam denegabis. Sic scribit Gifaninus in PESTIS: *Qui hac voce pro morbo, quem veteres constanter pestilentiam vocant, utuntur, barbarissimant.* Editiones vero basilicas! Hem! barbarissimant qui pestem pro pestilentia usurpant. Bene sane; jam Manilium barbarissimū manifestum habemus; sed fortasse sæculum Theodosianum à puritate Latini sermonis longius aberat, quam ut inde auctoritas peti debeat. Esto sane. At Justinus tamen Manilio antiquior, in morte Agathoclis describenda (jube afferre librum) ita quoque locutus est. Verum alium auctorem magis idoneum postulent Gifaniani; Satis igitur erit Horatius? anuunt. Sic itaque ille:

Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem,

Pestemq; à populo & principe Casare in

Persas atq; Britannos

Vestra motus ager prece.

Hic certe pestis tam pestilentia est, quam fames famens est, opinor, nec tamen barbarissimant Horatius, si nobis ita sentire per Gifanium licebit. VIII. Et hæc quidem ad calamitatem illam, quam sibi describendam suscepit Lucretius pertinere videbuntur; sed, quæ jam dicam ad *Cecropios* seu Atticos tantum. Videlicet, ne emendatio pereat, adscribam quod ego in Epistola quadam ad Guidonem Patinum Virum Clarissimum, & Regium Medicinæ Professore nuper scripsi. Apud Hesychium hæc leguntur: ΚΕΚΡΟΠΙΔΑΣ, Ἀθῶναις τὸς ἀποκίδας, CECROPIDAS, Athenienses apocidas. Hem! Apocides isti unde terrarum advehi sunt? Sed non est cur in ea re quærenda quidquam operæ ponatur; locus non corruptus modo est, sed & mutilus. Lege & supple ΚΕΚΡΟΠΙΔΑΣ Ἀθῶναις [ὡς Κίχρυς] Ἡ ΑΠΑΤΕΡΝΑΣ. *Cecropidas* scilicet, significare Athenienses, à Cecrope, vel e-

nam significare fallaciter, allusione facta ad Cleo-
pas qui *ἄλυστος* & *αὐτοπῆς*, notissima proverbio
habebatur, *Καυόμενος ὄψας*. At ne quis de
mendacitate dubitet, infertur Hesychius plane & si
forte alibi scripsit *Κίρπος*, *ἀσυνείδητος*, & *αἰσῆτος*. Illi
ex interpretatione [*αἰσῆτος*] lusum facit in vo-
ce per metathesin *υῖα* & *ε*, cognoscens, ut *αἰσῆτος*
pro *αἰσῆτος*, *αἰσῆτος* pro *αἰσῆτος*, lingue vulgari
est comicum aut Sillographi alicujus.

FINIS.

**books sold by W. Morden Bookseller in
Cambridge.**

- R** Henry Mores Philosophicall Collections, *Fol.*
 Mystery of Godliness, *Fol.*
 Mystery of Iniquity, *Fol.*
 Enchyridion Metaphysicum *Lat.* 4°. cum *Fig.*
 Enchyridion Ethicum *Lat.* 8°.
 Divine Dialogues in 2 *Vol.* 8°.
 His Epistles to the 7 Churches with an Antidote
 against Idolatry, 8°.
 Introduction ad Cartesium, 8°.
 Observations on Antroposophia Theomagica.
 Origines contra Celsum; Ejusdem Philocalia, cum
 Ann. Guljelmi Spenceri, 4°. *G. L.*
 Scheyneri Fundamenta Optica, 4°.
 Officium Concionatorium, 4°.
 Glissoni de Natura Substantiæ, 4°.
 Cartesii Epistolæ, 4°.
 Causebans Letter against the Royal Society, 4°.
 Smiths select Discourses, 4°.
 Enjedini in Ver. & Novum Testam. 4°.
 Bythneri Psal. 4°.
 Bishop Rufts Letter of Resolution concerning the
 chief of Origens Opinions, 4°.
 Warrens no Præexistence, 4°.
 Godmans Sermon, 40.
 Epicteti Enchyridion cum Cebetis Tabula. Accesserunt
 Simplicii & Arriani Comment. *G. L.* 8°.
 Gassendi Astronomia; Cui accessere Galilæi Galilæi
 Nuncius Sidereus & Kepleri Dioptrice, 8°.
 Billingsly's Idea of Arithmetick, 8°.
 Rami Logica cum Comment. Amæsii, 8°.
 Ray's Collection of English and Scotch Proverbs, 8°.
 Templeri Idea Theolog. Leviathanis, 8°.
 Angelini Gazzi Pia Hilaria. Accessit Tomus alter
 cum Indice Philologico, 12°.
 Devarius de Particulis Linguæ Græcæ, 12°.

E I N I S.